

Szerző
KELEMEN ÉVA

Doktori (PhD) értekezés

FÜGGELÉK

DÉL-ALFÖLDI ÁRPÁD- ÉS KÉSŐ KÖZÉPKORI EGYHÁZAK ÉPÍTŐANYAGAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ARCHEOMETRIAI VIZSGÁLATA

Vizsgálati mintakatalógus

Témavezető: Dr. Rózsa Péter
Társtémavezető: Dr. Béres Mária

Debreceni Egyetem
Természettudományi Doktori Tanács
Földtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2010.

„Dél-alföldi Árpád-és későközépkori egyházak építőanyagainak összehasonlító archeometriai vizsgálata” című dolgozat

Vizsgálati mintakatalógus

A függelékben csak rövid leírást közlök a rendelkezésemre bocsátott minták történeti-régészeti kutatásairól és a lelőhelyekről. Ezekről részletesebben a hivatkozott irodalmakban lehet olvasni. A minták részletes geológiai és geokémiai, összehasonlító archeometriai vizsgálatait, valamint azok eredményeit a doktori dolgozat tartalmazza. A Függelékben a rendelkezésemre bocsátott 169 db. kőzet, 78 db. téglá és 82 db. habarcsminta rövid makroszkópos és azokban az esetekben, amikor vékonycsiszolat is készült az adott mintából mikroszkópos jellemzés is szerepel. Az egyes kőzetanyagokat több helyen alkalmazták, így több helyen előfordul ugyanaz a típusú kőzet, de a leírásoknál csak egy példát hozok fel analógiára. A különböző vizsgálatokat korlátozott anyagi források miatt nem tudtam minden egyes mintán elvégezni, de a leírásban közölt minták katalógusszerű összefoglalása átfogó képet ad a Dél-alföldi régészeti lelőhelyek építőanyagáról és további összehasonlító vizsgálatokra ad lehetőséget a kutatók számára. A részletes leírásokat és az összehasonlító eredményeket a doktori dolgozat tartalmazza.

Az egyes ásatási alaprajzokon alkalmazott színmagyarázat:

Zöld = kőzetminta (pl. 95.3.17. vagy CSK39.)

Piros = téglaminta (pl. 97.3.20. vagy CST22.)

Kék = habarcsminta (pl. 97.3.19. vagy CSH11).

Az alaprajzokon a leltári szám (pl. 55.35.2.) van feltüntetve, abban az esetben, amikor nem volt leltári szám, mintaszámmal (pl. BH32. vagy CST28.) jelöltem a leleteket. Jelzem az elvégzett vizsgálatokat is (pl. XRD=röntgen-pordiffrakciós vizsgálat, TL= termolumineszcens kormeghatározás, HT= hidraulikus tényező megállapítása a habarcsok esetében)

1. A régészeti lelőhelyek bemutatása

1.1. Békés megye

1.1.1. Bánkút, Rózsa-major, Libics-halom

Elhelyezkedés:

Bánkút falutól É-ra, a vasútvonal és a Libicsi-erdő között félúton emelkedő mesterséges halom tetején.

Kutatástörténet:

Banner János (1926)

Szatmári Imre (1993)

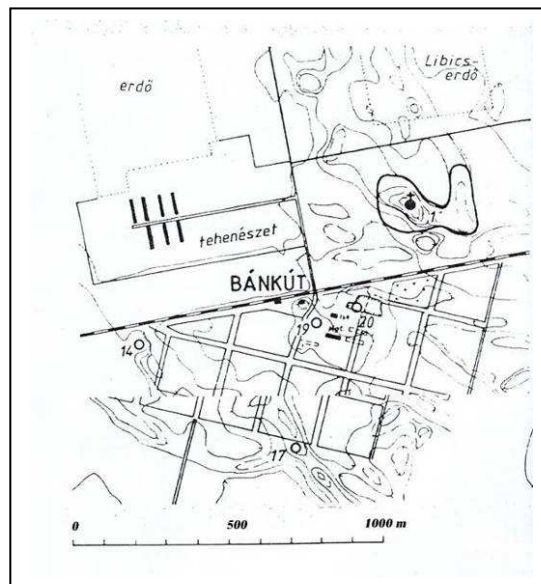
Kora: 12-14 sz.

A templom:

Az egyhajós, négyszögletes szentélyzáródású templom döngölt sárga agyagalapozású volt. A hajót a szentélytől pillérekkel támaszkodó diadalív választotta el. A hajó és a szentély alapozása egyszerre, azonos technikával készült. A templom alapozásának külső hossza 10,70 m, szélessége 6 m volt, az alapfalak szélessége pedig 80-130 cm között mozgott. A szentély 4 fokkal tért el a K-Ny-i iránytól Észak felé. A lefelé szűkülő alapozási árok alá egy sor lapjukra fektetett tégladarabot raktak, a téglák fölé pedig 5-14 cm vastag sárga agyagos földrétegeket döngöltek. A hajó két nyugati és a szentély DK-i sarkának alapozásába egy-egy nagyméretű homokkővet helyeztek. A korabeli járósínt nem maradt meg és a bejárat helye is bizonytalan. A szórványként előkerült téglák az épület falazó anyagára utalnak. Sírok csak a templom alapfalain kívül helyezkedtek el. A templom körüli temetőből 14 sírt tártak fel. A sírleletek közé egy S végű hajkarika és egy vascsat tartozik, de említésre méltó még ezen kívül egy szórványként előkerült, bekarcolt fonatos szalagmintával díszített keskeny bronzlemez.

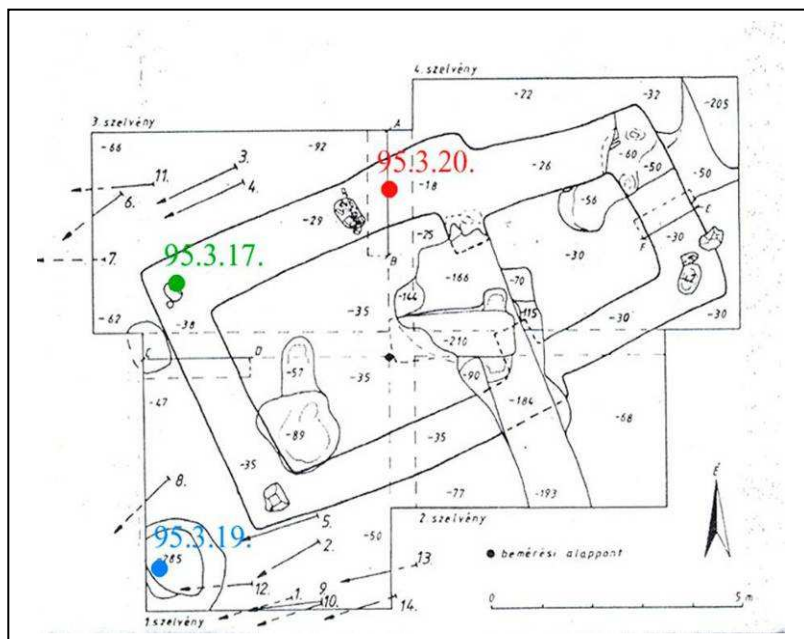
Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. – VÁGÓ, CS. 1993: Medgyesegyháza területének településtörténete az őskortól a törökvilág végéig. In: Medgyesegyháza 1893-1993. Tanulmányok a nagyközségré alakulás centenáriuma tiszteletére (szerk: Szabó F.) Medgyesegyháza, pp. 8-66.
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. p. 97.

A lelőhely elhelyezkedése

A templom és temető kora a 12. századra tehető azzal, hogy a templom felépülhetett már a 11. században, és használhatták még a 13. században is. Nem tudni, hogy a település és annak temploma megérte-e az 1241. évi tatárjárást, de a kunok 13. század közepe táján történt betelepülésekor a környék már lakatlan lehetett.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása

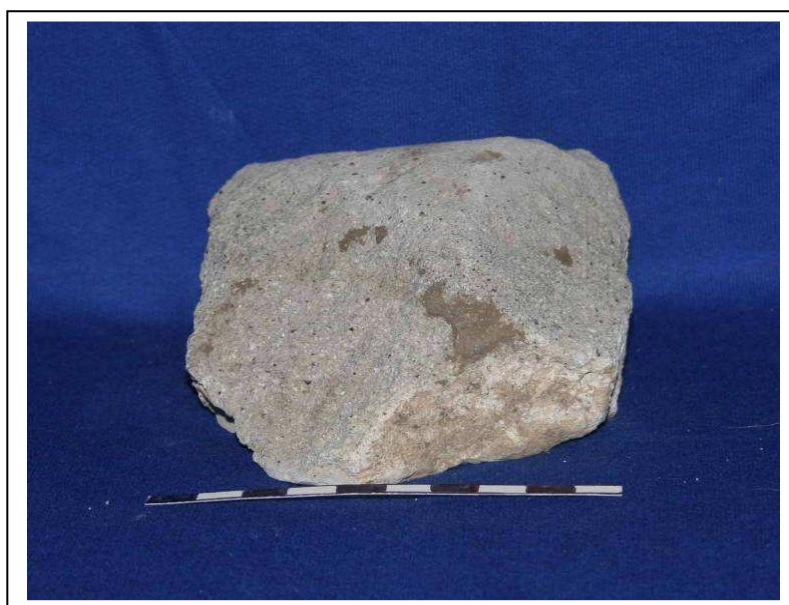
95.3.17. / BK1. KŐ

Lelőhely: A minta templomhajó ÉNy-i sarkából származik, amely az alapozásba ágyazott kő darabja.

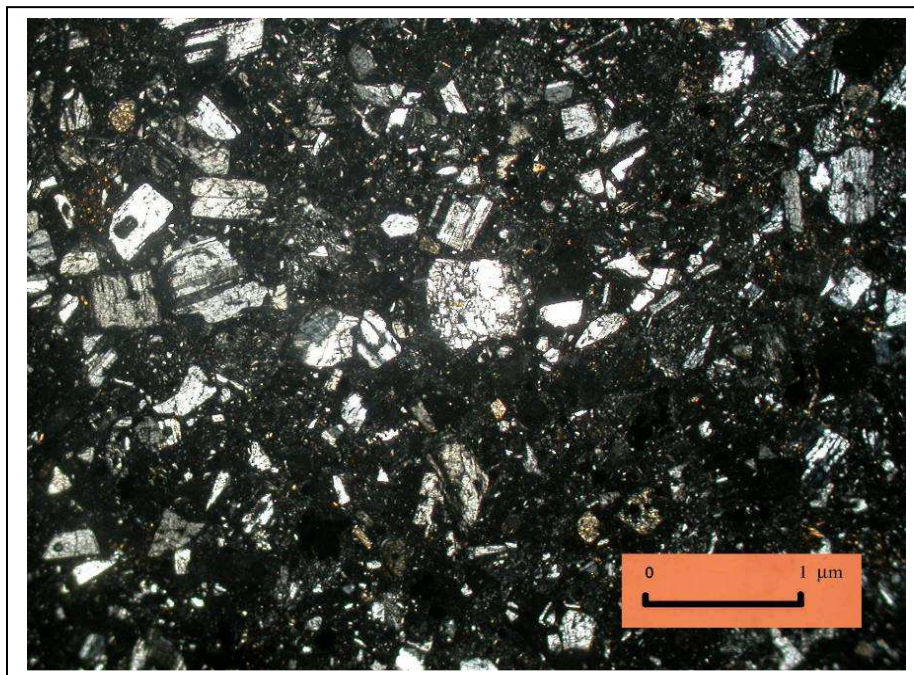
Leírás: Szabálytalan alakú. (M:12,5 x 9,5 x 5,5 cm), de egyik oldala sima, megmunkált. Világosszürke színű, finomszemű, makroszkóposan kvarc és fekete (max. 1mm) piroxén ásványok láthatók. Szövege porfiros, holokristályos. Poliszintetikus ikreket alkotó plagioklász, apró piroxének, kvarc és kevés csillám ismerhető fel benne.

Név: andezit

Analógia: pl. 95.23.15. Dégse, 93/18. Ópusztaszer

95.3.17. minta

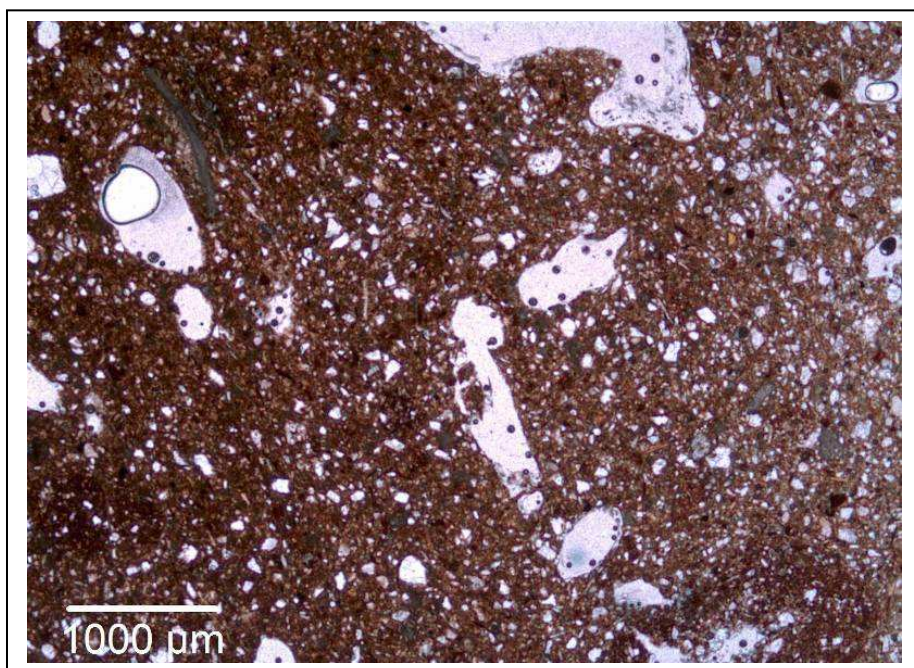
95.3.17. minta vékonycsiszolat, szöveti kép (+N, 2x)

95.3.20. / BT1. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény, A-B metszet

Leírás: Narancs színű, homogén, jól eldolgozott és kiégetett, pelyvával soványított tégladarab. Egyik oldala pelyvalenyomatos, a másik homokkal simított (M: ? x 17,5 x 4,5 cm) Szöveti képén apró, üde ásványok, pelyva maradványok és héjtöredékek láthatók. Tömött, egyenletes szemeloszlású.

Vizsgálatok: XRD vizsgálat, TL kormeghatározás

95.3.20. minta vékonycsiszolati képe (1N, 2x)

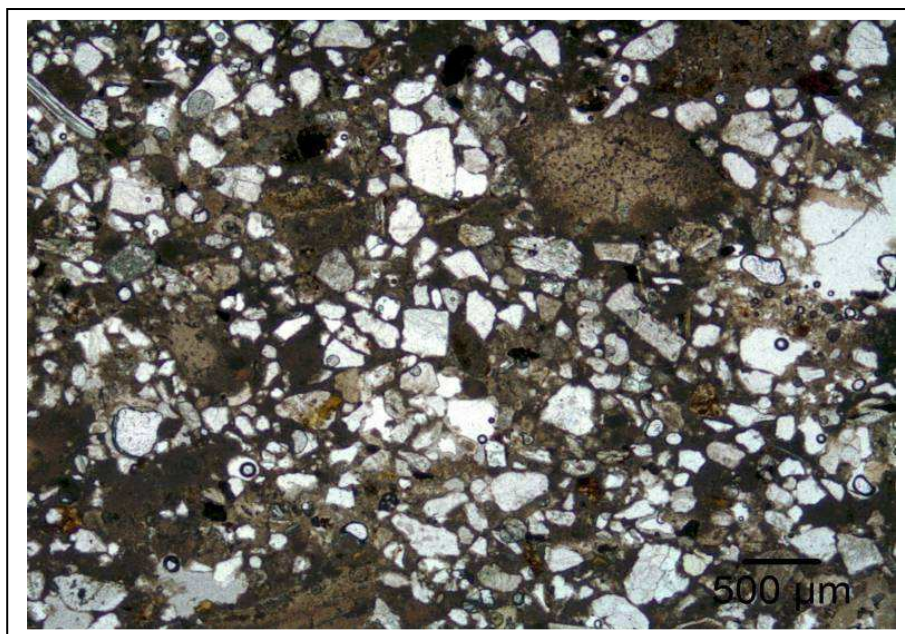
95.3.19. / BH1. HABARCS

Lelőhely: Minta az 1. szelvény DNY-i sarkából, a gödör betöltéséből.

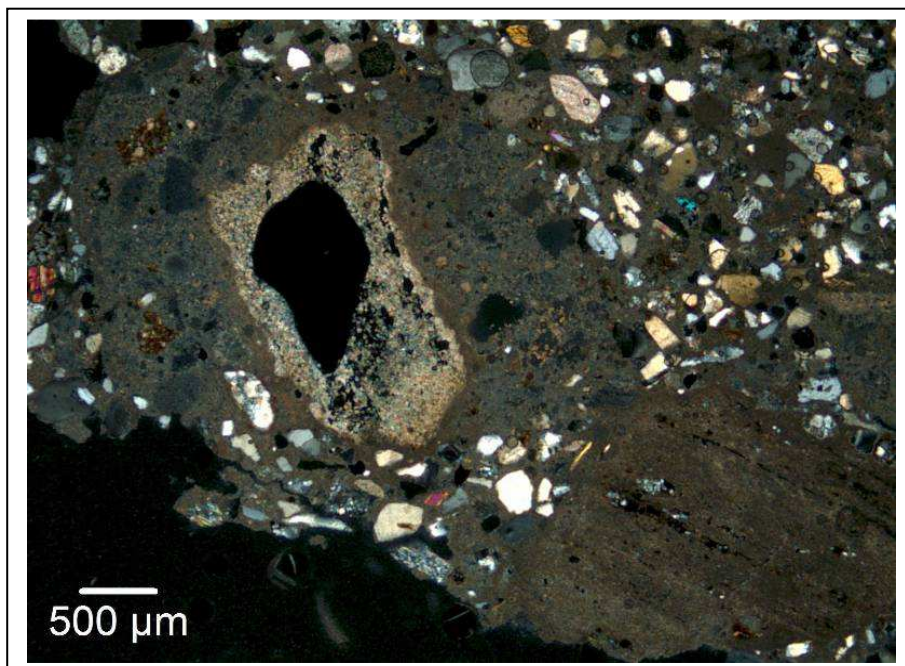
Leírás: Egy 30 x 17,5 x 4 cm méretű ép tégláról szürke habarcs.

A habarcs alkotói között lekerekített és sarkos kvarcsezemcséket, földpátot, apró csillámokat (muszkovit, biotit) láthatunk. Az alapanyagban több helyen nagyobb kerámia- és karbonátszemcsék láthatók, valamint a pórusokban másodlagos kristályos karbonát kitöltés figyelhető meg.

Vizsgálatok: XRD vizsgálat, HT meghatározás

95.3.19. minta vékonycsiszolata, szöveti kép (1N, 2x)

95.3.19. minta vékonycsiszolata, karbonát csomó a mintában (1N, 2x)

1.1.2. Bercsényegyháza (Örménykút 14. sz. Lh)

Elhelyezkedés:

A lelőhely a mai Endrőd és Örménykút határvonalán (Maczonkai határút), egy ÉNy-DK irányú alacsony háton található, amelyet egyik oldalról sem határol régi vízfolyás medre.

Kutatástörténet

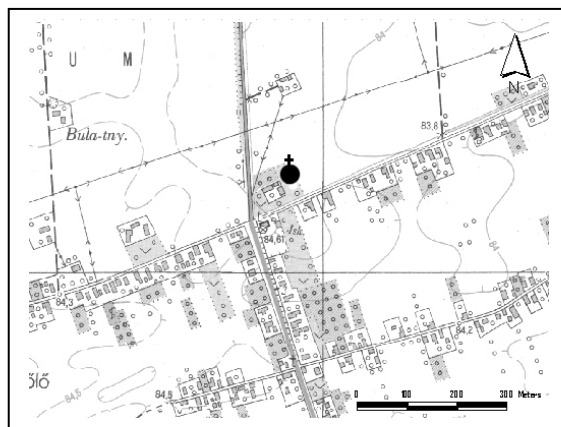
Krecsmarik Endre (1911)

Szatmári Imre (1992)

Kora: 11-13. század

A templom:

Az ásatás során nyilvánvalóvá vált, hogy az Árpád-kori település templomhelyén két építési periódusra utaló alapozás található. Az első templomot a 11-12. század fordulója körül építhették. Alapozását tiszta sárga agyagból, rétegesen döngölték, falait téglából építették. A 8,85 m hosszú, 5,50 m széles, igen kis méretű, egyhajós épület szentélye patkóíves volt. A templom északi oldalához illesztve (talán még a 12. században) egy másik épületrészt alapoztak meg, de ennek a bővítménynek az alapozása sokkal gyengébb minőségű volt, s kevert fekete földből készült. A korábbi templom körüli temetőbe ásott későbbi alapozással több sírt átvágtak. A 8,95 m hosszú és 5,60 m széles új épületrész szintén egyhajós és patkóíves szentélyű volt. A két épületrész között az első periódus északi hajófala képezte a közös falat. A két épületrész tehát a közös fal miatt a Ny-i zárófalaknál és a hajók ÉK-i valamint DK-i sarkainál kapcsolódott egymáshoz, s kettős templomtér kialakítására nyújtott lehetőséget. A második épületrész alapozását ugyan befejezték, de a jelek szerint falait már nem építették fel, hiszen alapozásába sírokat ástak.

A lelőhely elhelyezkedése

Ezek a sírok sem lehetnek 13. századnál későbbiek, mert a település még az Árpád-kor folyamán (de a 14. század előtt) elnéptelenedett, s ezzel egy időben a templom és a temető használata is megszűnt. Az épületekhez vagy az azok körül feltárt 31 sírhoz köthető, közelebbi keltezésre lehetőséget adó lelet nem került elő. A középkori oklevelekben csak már mint határrész név fordul elő.

Irodalom:

1. JANKOVICH, B. D. – MAKKAY, J. – SZŐKE, B. M. 1989: Magyarország régészeti Topográfiája 8. Békés megye régészeti topográfiája IV/2. Szarvasi járás. (Szerk.:Makkay János) Budapest, pp. 344-345.
2. SZATMÁRI, I. 1998: Az Árpád-kori Bercsényegyháza. Kézirat, pp. 1-37.
3. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, pp. 100-101.

A minták leírása:

93.2.81. / BT19. TÉGLA

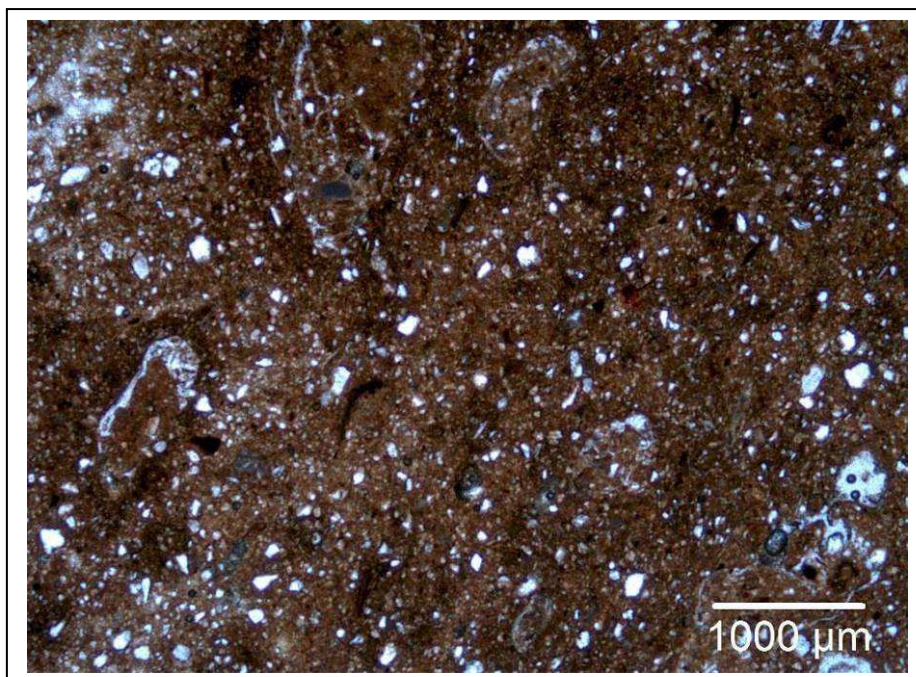
Lelőhely: 4. szelvény, a templom II. periódusából, a templom DK-i sarkán, az alapozáson lévő habarcsos rétegen, de elmozdítva. Két sor téglá egyben lévő részlete

Leírás: Világos narancs, belül fekete, rosszul kiégetett téglák, tömött, homogén, egyik oldaluk simított. Pelyvás, habarcsos téglák (M: 16x17,8x10 cm). Egyenletes szemeloszlású. A szöveti képen kevés biotit csillám, és üde muszkovit, kvarc szemcsék láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

93.2.81. minta

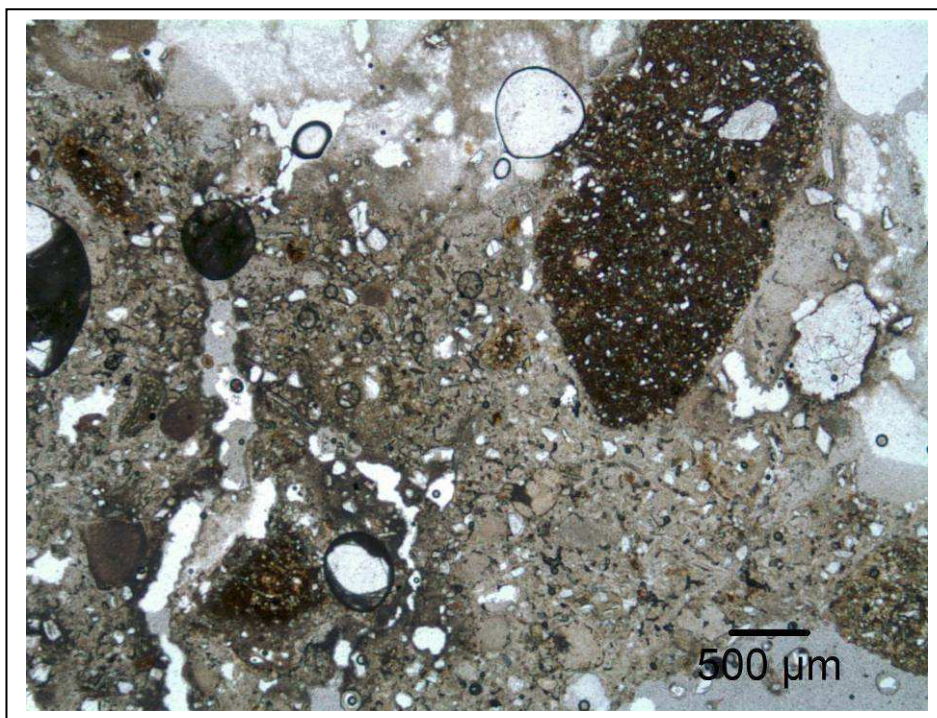
93.2.81. minta vékonycsiszolat, szöveti kép (1N, 2x)

93.2.80. / BH10. HABARCS

Lelőhely: 4. szelvény, az I. periódus ÉNy-i sarka alapozásának tetején, eredeti helyén

Leírás: Durva szemcsés habarcsdarabok, aljukon az agyagalapozás vékony rétegével. (M: 6,3x5,5x4,2 és 11,3x10,3x4,5 cm). Rosszul osztályozott habarcs, benne közettörmelék (25 %), agyagcsomók (5%), kvarc, csillám és kevés földpát látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

93.2.80. minta , szöveti kép

BH38. (BT19.-ről) HABARCS

Lelőhely: 4. szelvény, a templom II. periódusából, a templom DK-i sarkán, az alapozáson lévő habarcsos rétegen, de elmozdítva.

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.3. Csorvás - Faluhely

Elhelyezkedés:

A mai község ÉNy-i szélétől és az Orosháza felé vezető főúttól 1500 m-re, a Felső-Sashalom dűlőben.

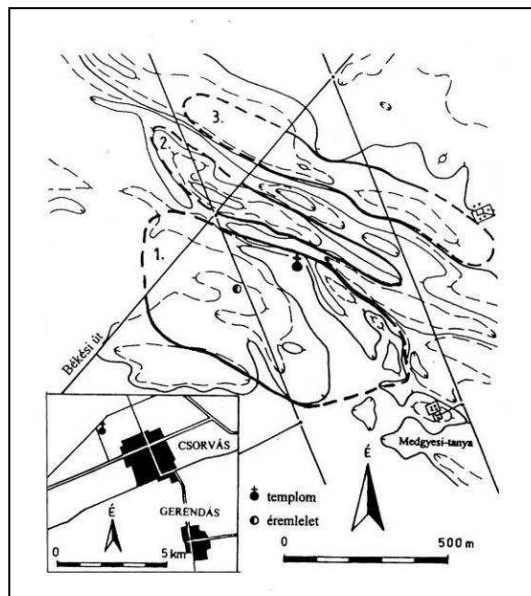
Kutatástörténet:

Szatmári Imre (1997)

Kora: 11-17. század

A templom:

Az ásás során egyetlen épülethez tartozó alapozást tártak fel. A támpillérek utólagos hozzáépítésétől eltekintve, az eredetileg felépített templom falainak helyét és a szerkezetet megváltoztató átépítésnek vagy bővítésnek nincs nyoma. A korabeli járószint a felszín kopása miatt sehol sem maradt meg és a bejárat helyére utaló nyomokat sem találtak. A templom eredetileg egyhajós, félköríves szentélyű volt, szentélyének alapozása döngölt földrétegre helyezett terméskövekből és helyben megoltott mész felhasználásával készült. Tájolása pontosan K-Ny-i, hossza 15,15 m, szélessége 8,6 m volt. A 90-110 cm széles templomfalak alapozását csaknem teljesen kitermelték, s a hajófalak helyén csak a kiszedett alapozási árkot lehetett megfigyelni. A templom a 11-12. század fordulója körül épülhetett és méretei alapján, ez eddig ismerté vált hasonló korú épületek között a jelentősebbek közé tartozott. A 15. században a szentélyt és az északi hajófalat három-három támpillérrel erősítették meg. A templom körüli temetőből 5 sírt és egy osszáriumot tártak fel. Ez utóbbi léte arra utal, hogy a temetőt igen hosszú időn keresztül használták. A sírokból és a templom környezetében előkerült leletek közül, két 12-13. századi érmét, egy lunula töredéket, valamint egy késő középkori pártát és kályhacsempéket kell megemlíteni. Építőanyagára csak találgatni lehet, inkább kő törmeléket mint téglát lehetett találni a lelőhelyen.

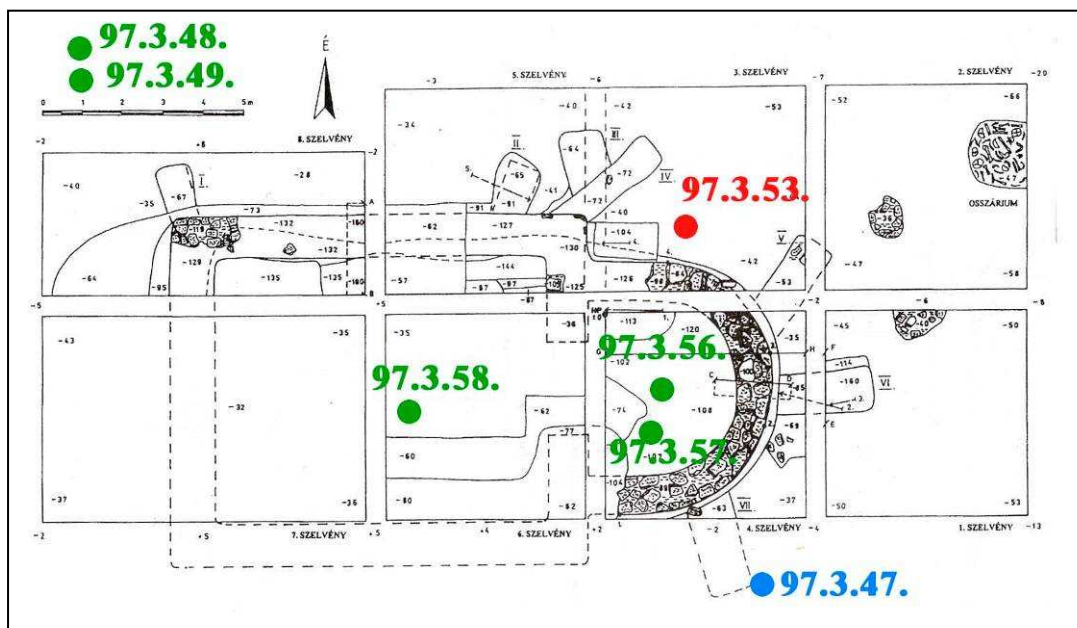
A lelőhely elhelyezkedése

Valószínűleg a csorvási templom különlegessége az, hogy a falai kőből, a nyíláskeretek (esetleg a támpillérek) téglából épültek.

A falu középkori gazdagsága a történeti adatokból és a régészeti leletekből jól kimutatható. Ez ad magyarázatot a templom viszonylag nagy méretére és kő építőanyagára. Az Árpád-korban keletkezett település valószínű, hogy a falupusztásodás következtében átmenetileg pusztává lett, de az oklevelek szerint a 15. század második felében az Ábránffy család birtoklása idején újra fellendülésnek indult. (Ezt bizonyítja a gótikus jegyeket viselő támpillérek megépítése.) A templom falai még a 19. század elején is egy méternyi magasságban látszottak

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 1999: A középkori Csorvás és temploma. BMMK 20. Békéscsaba, pp. 83-145.
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 106.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása

97.3.48. / BK2. KŐ

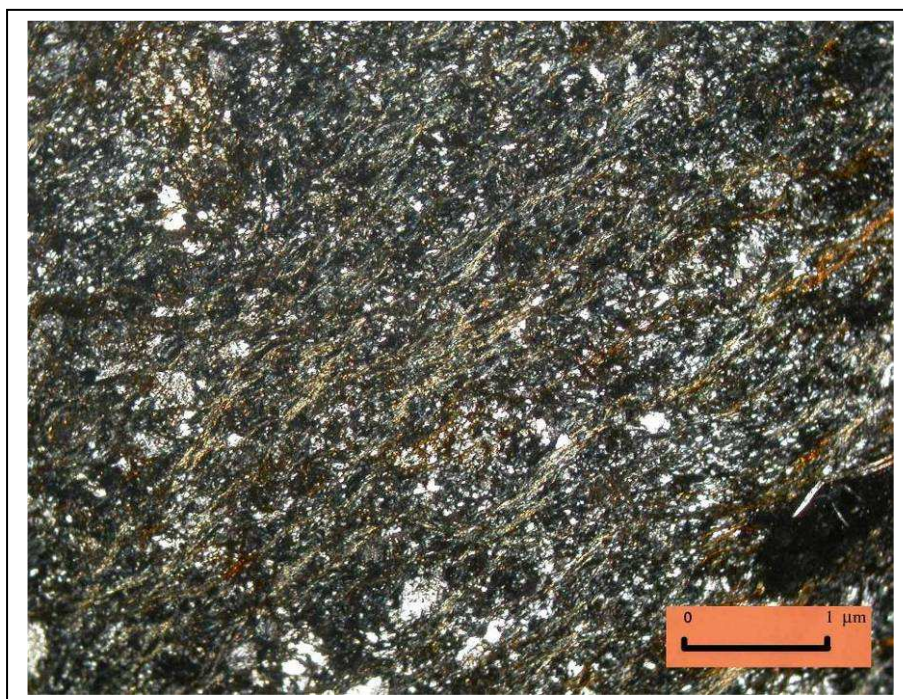
Lelőhely: A templomhelyen felszíni gyűjtés

Leírás: Zöldesszürke színű, alaktalan, metamorf palás kőzet, limonitos erekkel, foltokkal. (M: 4 x 11 x 15 cm). A granoblasztos szövetben irányítottan klorit, muszkovit (szericit) csillámok és kvarc látható.

Név: szericites pala

97.3.48. minta

97.3.48. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

97.3.49. / BK3. KŐ

Lelőhely: A templomhelyen felszíni gyűjtés

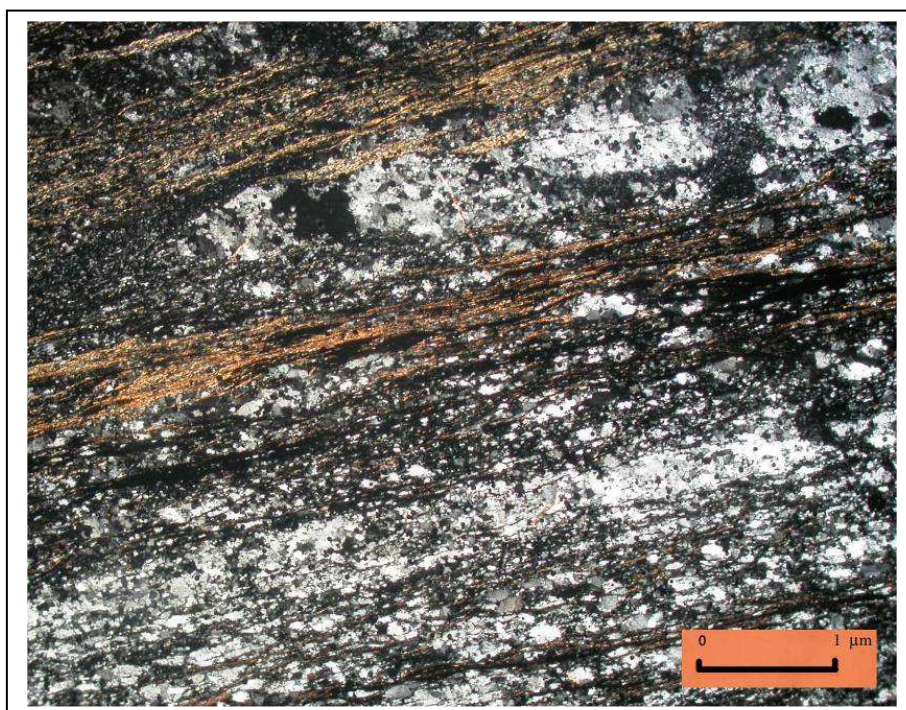
Leírás: Kékes-zöldesszürke színű (M: 5 x 13 x 14 cm), alaktalan, felületén erősen fényes, csillámos metamorf kőzet. Szövege lepidoblasztos (irányított) szerpentin, muszkovit(szericit) rétegek mikrokristályos kvarc rétegekkel váltakoznak.

Név: szericites-kloritos kvarcpala

Analóg: pl. 97.3.56. Csorvás

97.3.49. minta

97.3.49. szöveti kép (+N, 2x)

97.3.56. / BK4. KŐ

Lelőhely: 4. szelvény, -100 cm, betöltésből szórvány

Leírás: Alaktalan, kékesszürke, zöldes színű, szericit csillámos metamorf pala (M: 15,5 x 7,5 x 3,5 cm), két részből összeragasztva.

Név: szericites kvarcpala

Analóg: pl. 97.3.49. Csorvás

97.3.56. minta

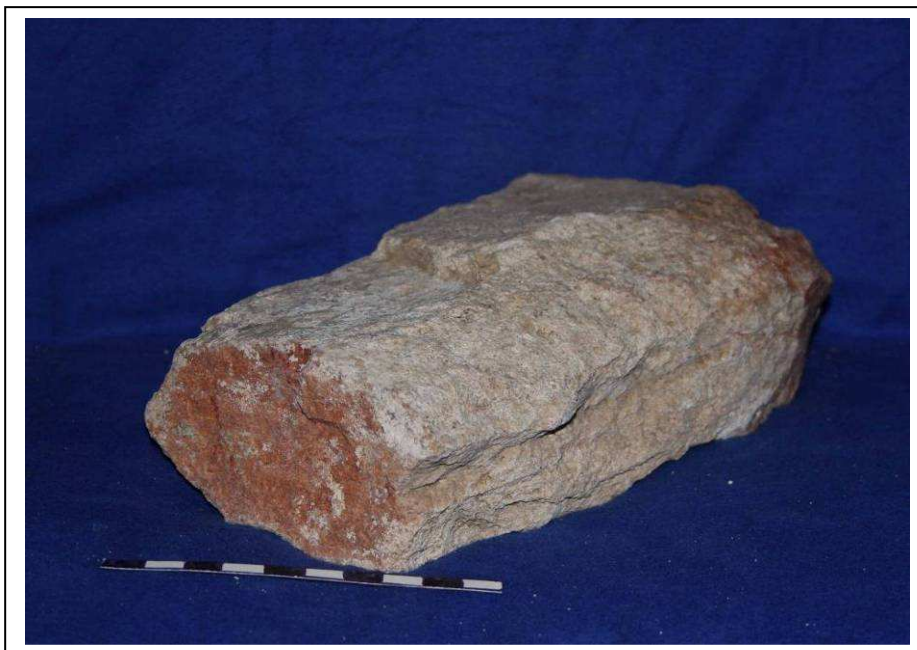
97.3.57. / BK5. KŐ

Lelőhely: 4. szelvény, -100 cm, betöltésből szórvány.

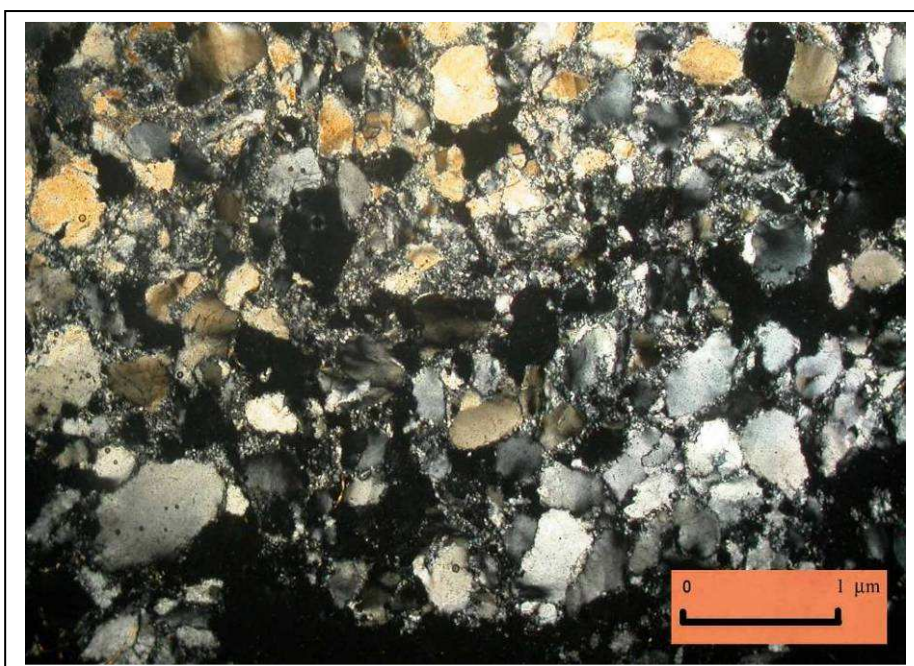
Leírás: Világosbarna, alaktalan kő, hematitos színezéssel (M: 19 x 11 x 6 cm). Homogén, durvaszemű, jól osztályzott homokkő, amelyben szabad szemmel kvarc (max 2mm) és bontott földpátok ismerhetők fel. Szövetében enyhén koptatott, unduláló kioltású kvarc, mikroszemcsés földpát és kevés szintelen csillám látható, kovás kötőanyagú ortohomokkő.

Név: durva homokkő („Kárpáti típusú”, felső kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 86.1.149. Gerla

97.3.57. minta

97.3.57. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

97.3.58. / BK.6. KŐ

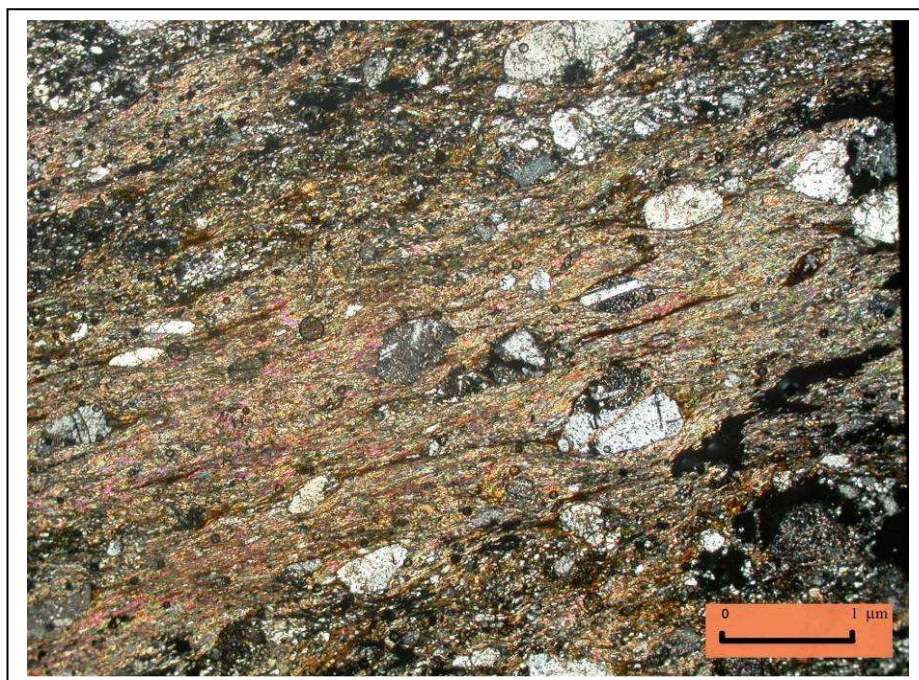
Lelőhely: 6. szelvény betöltése, -60 cm, szórvány

Leírás: Sárgásbarna, limonitos színezésű habarcsos kő (M: 10 x 6,5 x 3,5 cm). Szabad szemmel kvarc (max. 2mm) és csillám látható. Szövege porfiroblasztos, a kvarc és földpát szemcsék a finomszemcsés limonitos szericites mátrixban láthatók.

Név: gneisz

97.3.58. minta

97.3.58. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

97.3.53. / BT2. TÉGLA

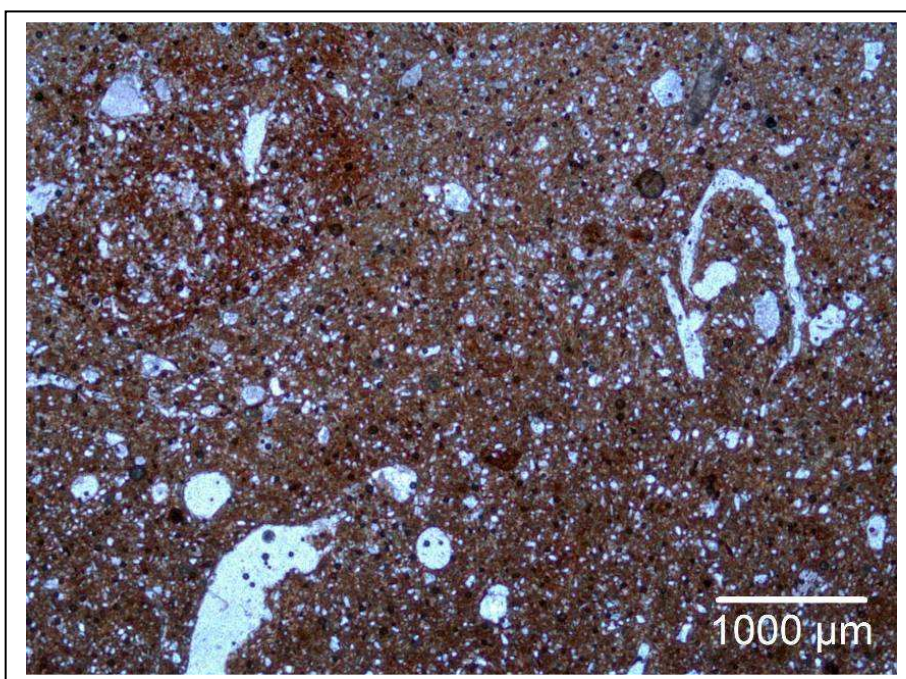
Lelőhely: 3. szelvény, 0-40 cm, szórvány.

Leírás: Narancs, homogén, tömött szerkezetű, kevésbé porózus (max 3 mm), pelyvás anyagú, habarcsos, ívelten kialakított idomtégla töredék, egyik oldala homokkal simított (M: x14 x 5 x 4,5 cm). A szöveti képen pelyva maradvány, apró kerámia anyagok láthatók és fimonszecsés homok alkotja a márixot.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

97.3.53.minta

97.3.53. minta, szöveti kép (1N, 2x)

97.3.47. / BH2. HABARCS

Lelőhely: A templomhelyen felszíni gyűjtés

Leírás: Szürkésfehér, 1-2 mm-es fehér karbonát szemcséket tartalmazó, félkemény, porózus habarcs (4 x 5 x 12 cm)

Vizsgálat: HT meghatározás

BH24. (BK4.-ről) HABARCS

Lelőhely: 4. szelvény, -100 cm, betöltésből szórvány

Leírás: Kékesszürke színű, metamorf kőzetről habarcs

Vizsgálat: XRD vizsgálat

BH27. (BK6.-ről) HABARCS

Lelőhely: 6. szelvény betöltése, -60 cm, szórvány

Leírás: Sárgásbarna színű, metamorf kőzetről habarcs

1.1.4. Décse, Telek-halom

Elhelyezkedés:

Szarvastól kb. 10 km-re K-re található az falu egykori helye, amely Örménykút 3. sz. lelőhelyként szerepel Magyarország régészeti topográfiájában. A középkori Décse templomát, a lelőhelyen máig megtalálható kb. 5-6 méter magas ősi kurgánra, a Telek-halomra építették fel. A halom középső, legmagasabb pontján geodéziai háromszögelési pont (HP) helyezkedik el.

Kutatástörténet

Krecsmarik Endre (1911, 1913)

Kiss Sándor (1927)

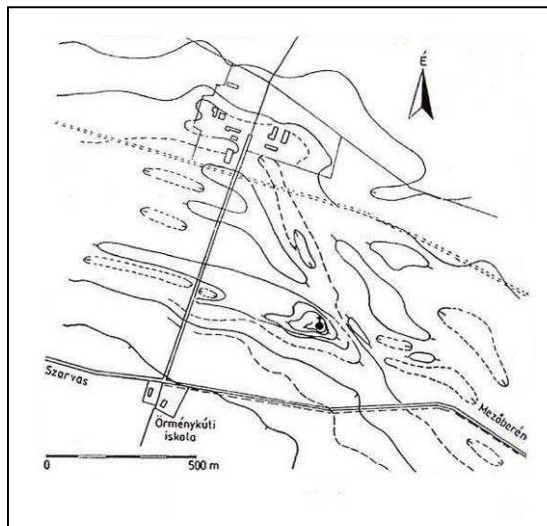
Jankovich Dénes (1974, 1976)

Szatmári Imre (1993)

Kora: 12-17. század

A templom:

A templom építésében két periódus különíthető el. Az *első építési periódusban* az egyhajós épülethez félköríves szentély csatlakozott. A templom igen tekintélyes méretű: kb. 18 m hosszú és 8,5 m lehetett. Ennek a periódusnak a 120-130 cm széles alapozása, valamint a hajó DNy-i sarkában levő karzattartó alapozása helyben oltott mésszel egymáshoz kötött (úsztatott habarcs) kövekből készült. Az építésre valószínűleg a 11. század első felében került sor. A *második periódus* csak a templom kijavítását, Ny-i falának újjáépítését célozta, de ez nem járt az épület küllemének jelentős változásával. 12-14. század után a nyugati falat teljesen eltüntették és az első periódusénál, átlagosan 130 cm-rel mélyebb, szélesebb (280 cm!) és igen erős összefüggő döngöltföld alapozást készítettek. A templom körüli temető 178 sírjai között két honfoglalás kori sírt is feltártak. Az ásatás során két osszárium is előkerült, amelyekbe a temető korai sírjaiból származó csontokat helyezték el. Az Árpád-kori leletek kis száma (S végű hajkarikák) is azt mutatja, hogy a késő középkori sírok beásásával eltüntették a korai sírokat. A középkori sírokból 14 db érme (legkorábbi egy 12. sz-i dénár, a legkésőbbi a 16. század második feléből) került elő. A leletek többsége azonban késő középkori (ruhakapcsok, veretes övek, fülesgombok stb. Az épület falai téglából és kőből épülhettek, de napjainkra, erre utaló törmelék alig-alig maradt a templomhelyen.

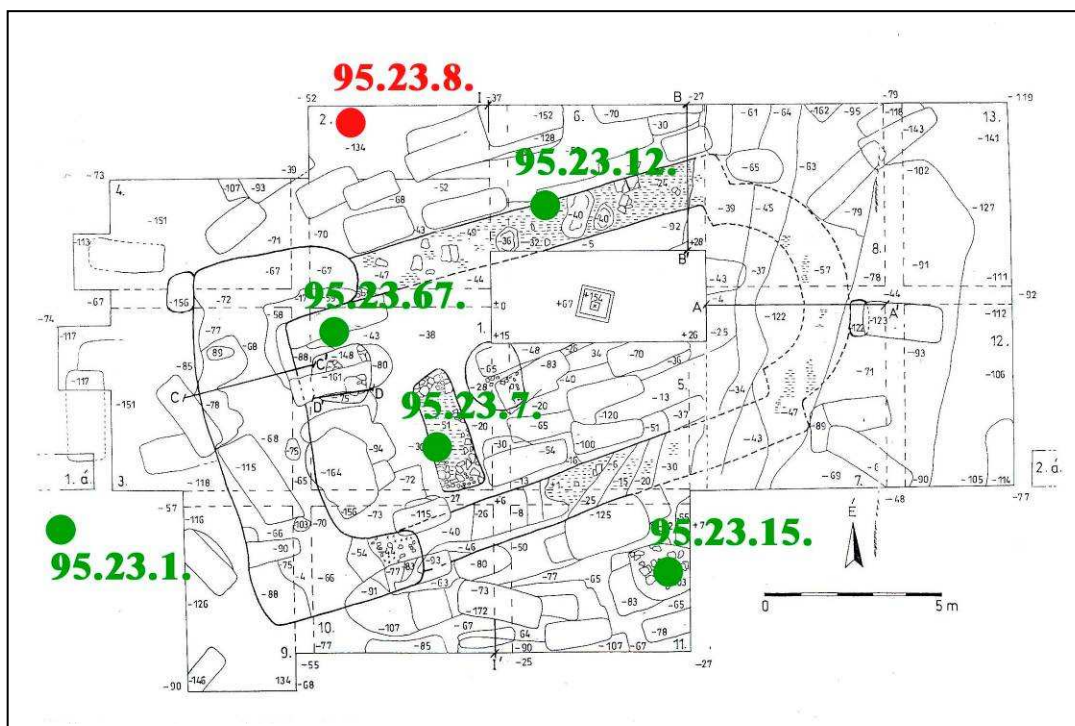
A lelőhely elhelyezkedése

A történeti adatok és oklevelek (első említés 1138) szerint a már 12. században létező település, a 16. század végéig vagy a 17. századig folyamatosan lakott volt.

A település fekvése rendkívül kedvező volt, hiszen az Arad - Szolnok illetve a Lipppa - Buda közti országút mentén helyezkedett el. A már ekkor is meglevő száraz vármárára többen is hivatkoznak. Décse a megye középkori történetében nagysága, termelése, jövedelme és általános szerepe miatt, mindig meghatározó szerepet játszott, a késő középkorban (16. század) pedig a legjelentősebb falvak közé tartozott. A végső pusztulást valószínűleg a tizenöt éves háború vagy talán az 1596. évi tatárjárásnak volt a következménye. Bizonyos, hogy 1665-ben már pusztta volt. Az 1773. évi összeírás szerint a templom építőanyagát a törökök hordták szét.

Irodalom:

1. JANKOVICH, B. D. – MAKKAY, J. – SZÓKE, B. M. 1989: Magyarország régészeti Topográfiája 8. Békés megye régészeti topográfiája IV/2.Szarvasi járás. (Szerk.:Makkay János) Budapest, pp. 336-338.
2. SZATMÁRI, I. 1999: A középkori Décse temploma és temetője. Kézirat, pp. 1-121.
3. SZATMÁRI, I. 2005: Temetkezési szokások régészeti-néprajzi vonatkozásai a középkori Décse templom körüli temetőjében. In: „... a halál árnyékának völgyében járok” . A középkori templom körüli temetők kutatása. Opuscula Hungarica VI. Szerk: Ritoók Ágnes-Simonyi Erika, Budapest MNM, pp. 15-123.
4. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 107.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

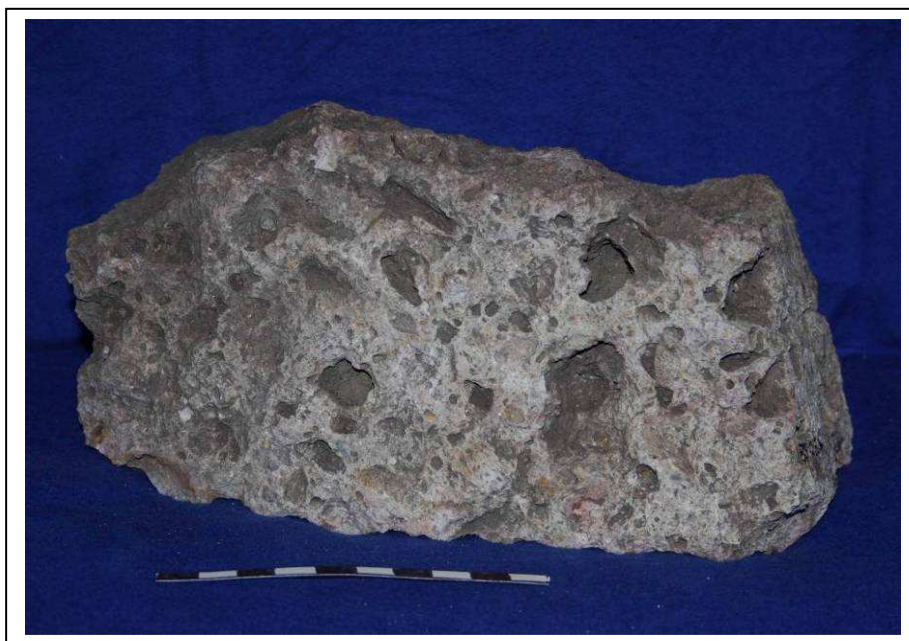
95.23.1. / BK7. KŐ

Lelőhely: Felszíni gyűjtés, a halom tetején

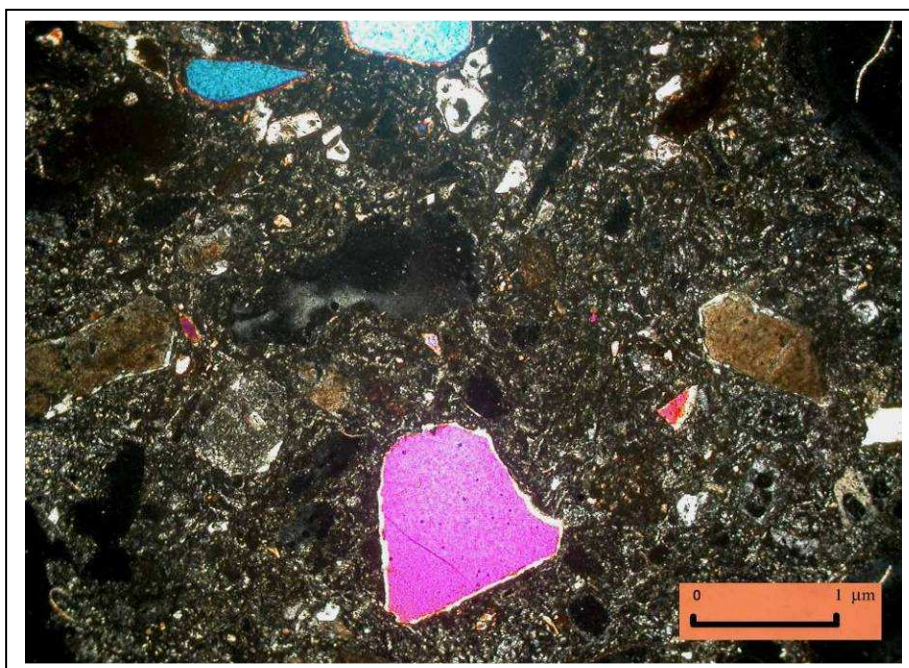
Leírás: Világossárgás-rózsaszín, két oldalon sima, faragott (M: 21 x 11,5 x 10 cm) kő. Szabad szemmel kőzetklasztok (max 2 cm), hólyagüregek (1 mm-3,8 cm), kvarc és hematitos égett horzsakövek, mikroszkóposan alunit (kék és rózsaszín), kvarc láthatók, kovás kötőanyagú. Porfiros kriptokristályos szövetű, az alapanyagban kvarc, földpát kriptokristályok és közetszemcsék találhatók.

Név: robbanásos dácit-breccsa

Analóg: pl. CSK 50. Fábiánsebestyén

95.23.1. minta

95.23.1. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

95.23.7. / BK8. KŐ

Lelőhely: 1. szelvény, a karzattartó alapozásából

Leírás: Alaktalan, habarcsos, szürke színű homokkő (M: 16 x 10 x 7,5 cm).

Név: homokkő

95.23.12.. / BK9a-b. KŐ

Lelőhely: 6. szelvény, az alapozási árokból

Leírás: Alaktalan, szürke, porózus (M: 8,5-19 x 7,5-15 x 4-7 cm) kövek, amelyek felületén finomszemű porló agyagos réteg látható. Szerkezetében gradált rétegzés, valamint karc, földpát és piroxén ásványok (max. 1 mm) figyelhető meg. Szöveti képe porfiros, az alapanyag mikroholokritályos, benne plagoklász, piroxén és kvarc ismerhető fel.

Név: andezit (a-b.)

Analógia: pl. 86.8.135. Fővényes

95.23.12a. minta

95.23.12b. minta

95.23. 12. minták vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

95.23.15. / BK10. KŐ

Lelőhely: 11. szelvény K-i széle, a köves gödör betöltése

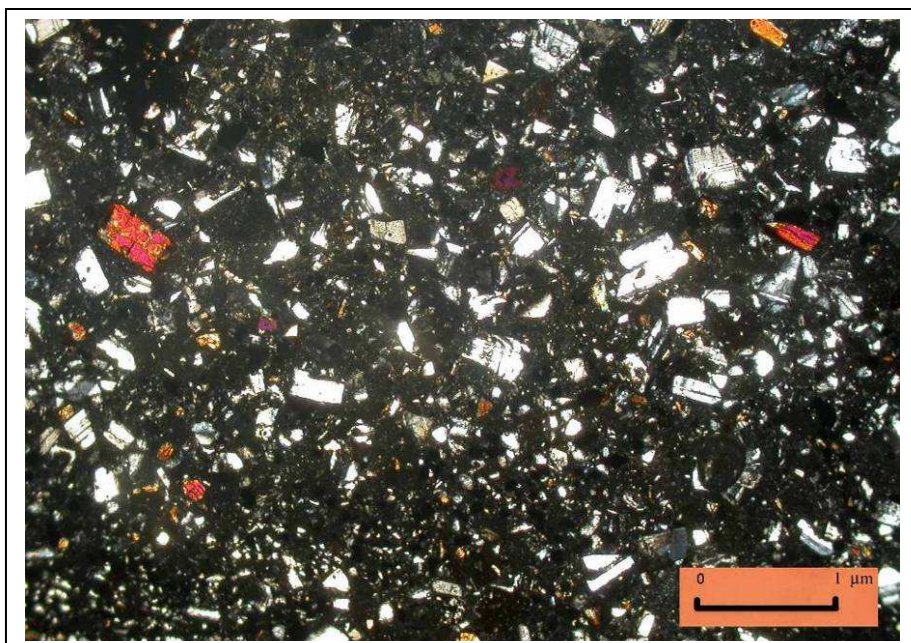
Leírás: Szürke színű faragvány. Egyik lapja sima, a másikon ívelt vonalúra faragott, s ebből egy háromnegyed kör átmetszetű borda indul. (M: 23,5 x 20,5 x 10,5-12 cm). Szabad szemmel kvarc és bontott földpátok, a mikroszkópi képen plagoklász, amfibol, piroxén és kvarc ismerhető fel. Szöveve porfiros, mikrokristályos. Kötoanyaga kovás.

Név: andezit

Analógia: pl. 93.1.14 Gyula144. lh.

95.23.15. minta

95.23.15. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

95.23.67. / BK11a-b. KŐ

Lelőhely: 1. szelvény Ny-i széle, közepe, -40 cm

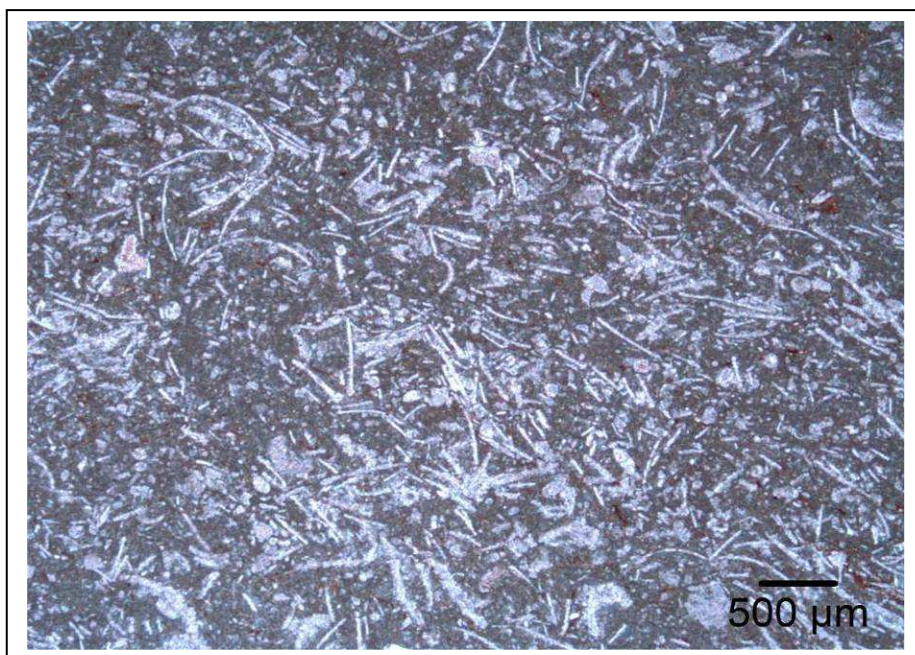
Leírás: Apró, alaktalan márványdarabok (3 db, ebből 2 db összeragasztva, M: 2,5 x 2,5 x 2,5 cm; 4 x 2,5 x 2,7 cm; 5,3 x 4,2 x 3,2 cm) Egyik darab egyik oldala csiszol, megmunkált. Vörös színű, tömött, mészkő, amelyben ősmaradvány szabad szemmel nem ismerhető fel. A felületén levő mm-es repedésekben kalcit kitöltés látható. A szöveti képen Bositra maradványok és egyéb molluscák ismerhetők fel.

Név: tömött, vörös mészkő (középső-júra, Tölgyháti Mkő Fm.)

Vizsgálat: mikroszkopos vizsgálat

95.23.67. minta

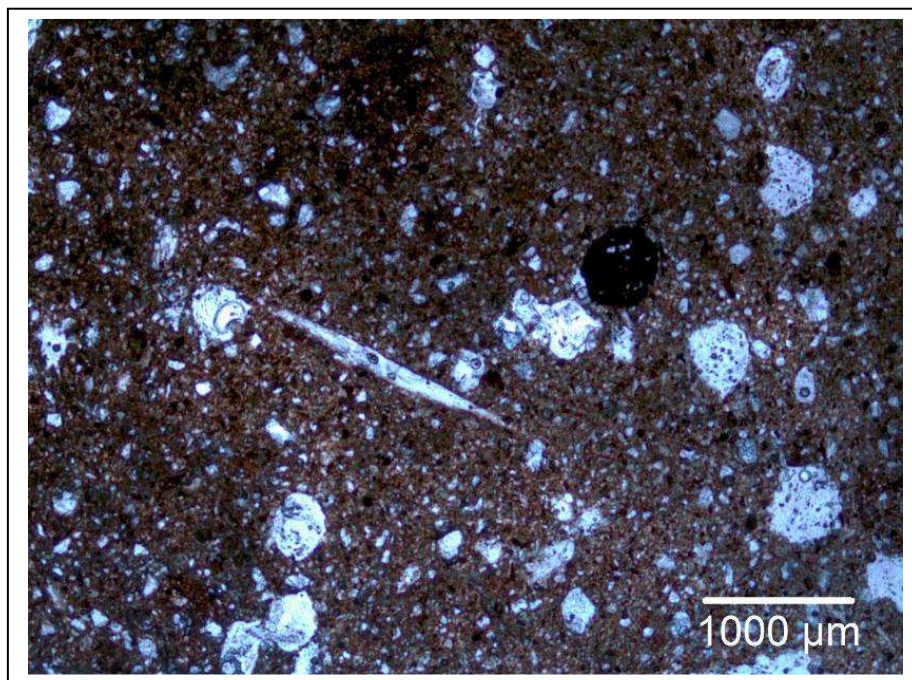
95.23.67. minta vékonycsiszolati képe (1N, 4x)

95.23.8./ BT3. TÉGLA

Lelőhely: 2. szelvény, szórvány téglá

Leírás: Világos vörös erősen porózus, pelyvás habarcsos homogén téglá (M: ? x 16 x 4,5 cm)

Vizsgálat: XRD vizsgálat

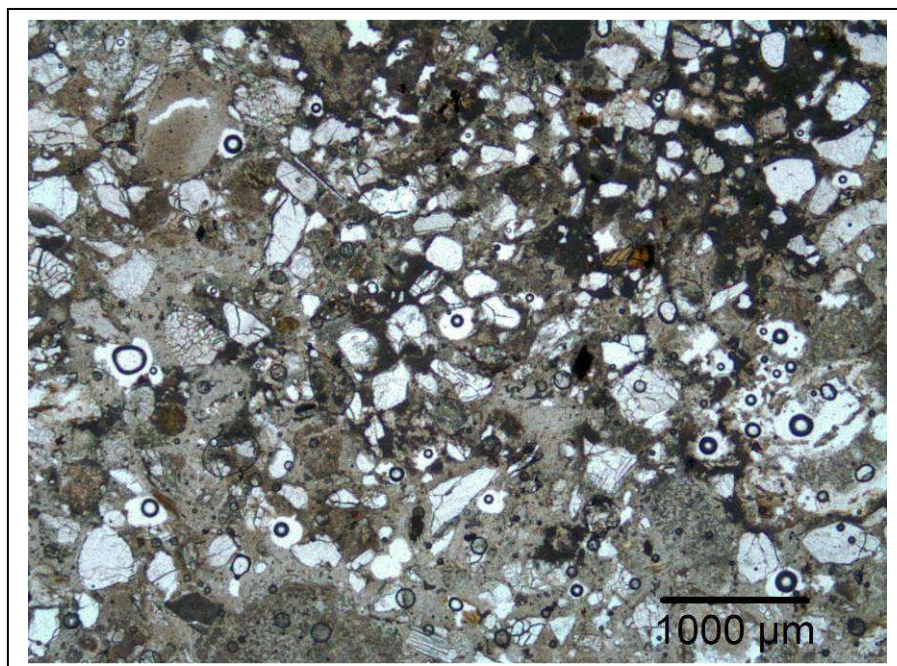
95.23.8. minta szöveti képe (+N, 2x)

BH22. (BK8.-ről) HABARCS

Lelőhely: 1. szelvény, a karzattartó alapozásából

Leírás: Szürke színű habarcs, amelyben a litoklasztok (pl. fillit!) mennyisége 10 % és benne kvarc, földpát, csillám található. A szemcsék sarkosak, rosszul osztályozott. Agyagcsomó csak nyomokban.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

BH22. minta szöveti képe

1.1.5. Fővényes

Elhelyezkedés

Napjainkban a lelőhely a gyulai határ Ny-i végében elterülő Pejréten, a Fényes nevű külterülettől D-re levő, É-D irányú homokháton és közvetlen környékén található.

Kutatástörténet

Implom József (1934)

Szatmári Imre (1985)

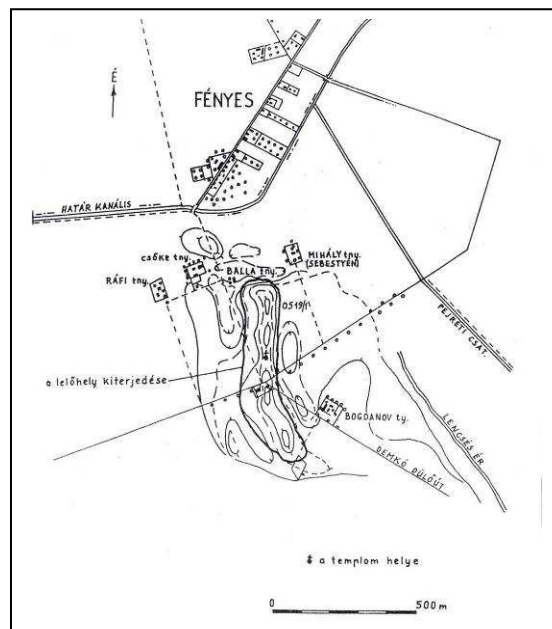
Kora: 11-16. sz.

A templom:

A templomnak három építési periódusát lehet elkülöníteni. A település *legkorábbi temploma* (11. század) egy döngölt sárga agyag alapozású, önmagában álló kicsiny körtemplom (rotunda) volt, amelynek a K-i oldalához szentély csatlakozott. Egyedisége, hogy a szentély a kör alakú hajóhoz, kívül beugró sarokkal kapcsolódott. Hossza 7,5 m, szélessége 6,9 m, a kerek hajó átmérője 3,45 m volt. Az alapozás szélessége 105 és 80 cm között mozgott. Falai téglából épültek. A *második periódusban* (12-13. század első fele) a rotunda É-i oldalához egy szabálytalanabb alakú, 3,9 m belső átmérőjű, 100 cm széles döngölt föld alapozású, teljes kör alaprajzú építményt emeltek. Falai valószínűleg ennek is téglából készült. Mivel sírokat találtak a köríven belül, valószínűleg funkcióját tekintve családi temetkezőhely (kápolna) lehetett. A *harmadik periódusban* (14. század eleje vagy később) a minden bizonnyal megnőtt lélekszámnak és a gazdasági virágzásnak köszönhetően az épületegyüttes részben a döngölt alapozásig lebontották és helyén egy új, egyhajós, egyenes szentélyzáródású templomot építettek. Az É-i rotundát pedig sekrestyének használták a továbbiakban. A épület hossza most már 15,2 m, szélessége a hajónál 9,6 m (a szentélynél 7,15 m) lett. Az épület sekély alapárkának aljára termésköveket raktak.

Irodalom:

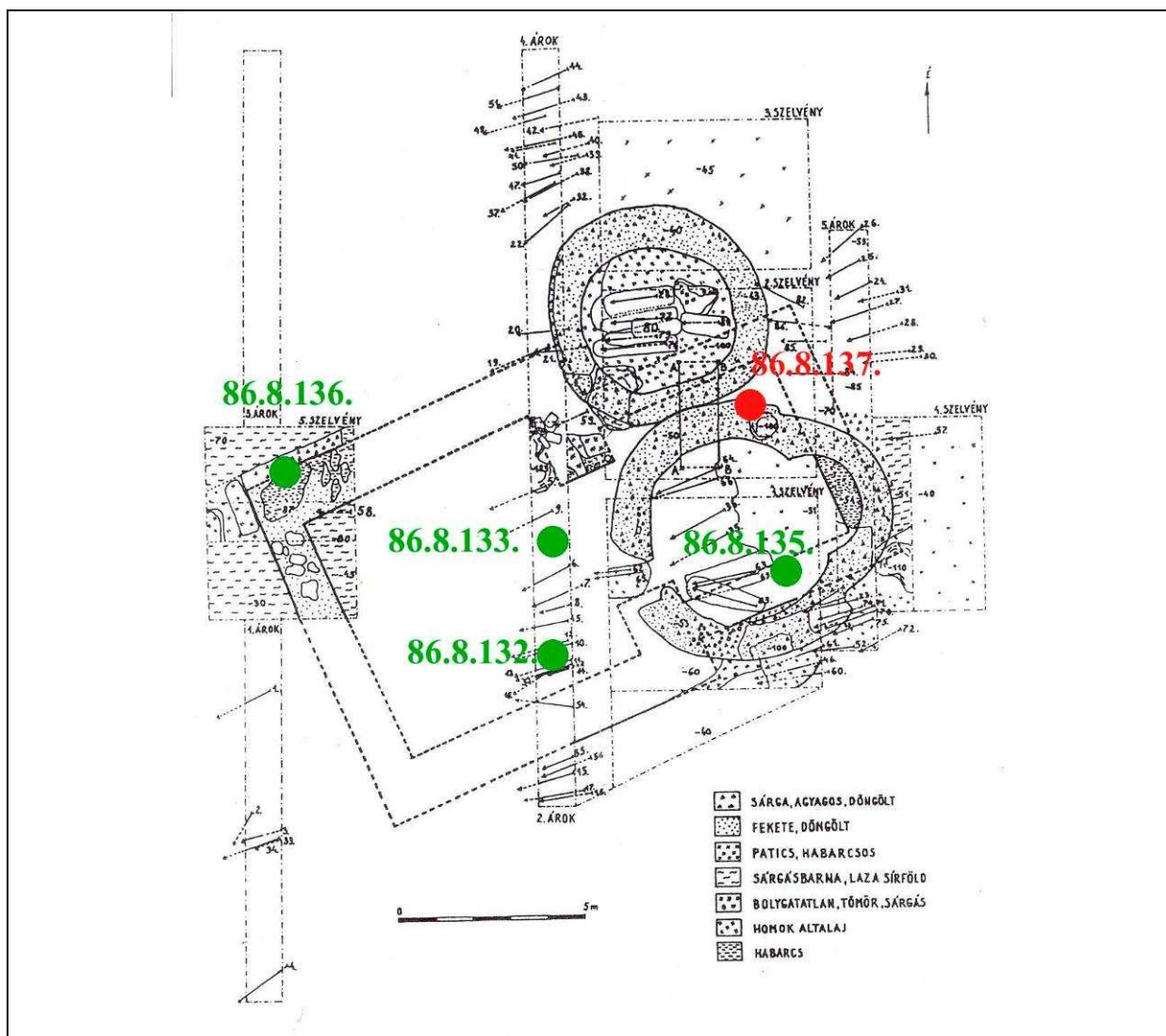
1. SZATMÁRI, I. 1996: Középkori falusi templomok régészeti kutatása Gyula határában. (Implom József ásátásának hitelesítése.) In: Szatmári Imre – Gerelyes Ibolya: Tanulmányok a gyulai vár és uradalma történetéhez. Gyulai füzetek 8 (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Gyula, pp. 23-41.
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, pp. 113-114.

A lelőhely elhelyezkedése

A járósínt az ásítás alatt sehol sem találták meg. A 86 sírból előkerült leletek alapján már a 11. században is temetkeztek a lelőhelyen.

A település neve az Árpád-korig vezethető vissza, ugyanis első említése 1336-ból való pápai tizedjegyzékből származik (Fevenyes). Fénykora a 16. századra tehető, míg a falu hanyatlása Gyula végvárrá válásával indul meg. 1720-ban már teljesen lakatlan pusztáról írtak, de templomának romja még állhatott a 19. században, mivel a térképeken Kápolna-hely vagy Kápolna-halom néven tüntették föl. A falu neve fennmaradt, igaz ferdített alakban, Békéscsaba Fényes nevű külterületének nevében.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

86.8.132. / BK12. KŐ

Lelőhely: 2. árok szórvány

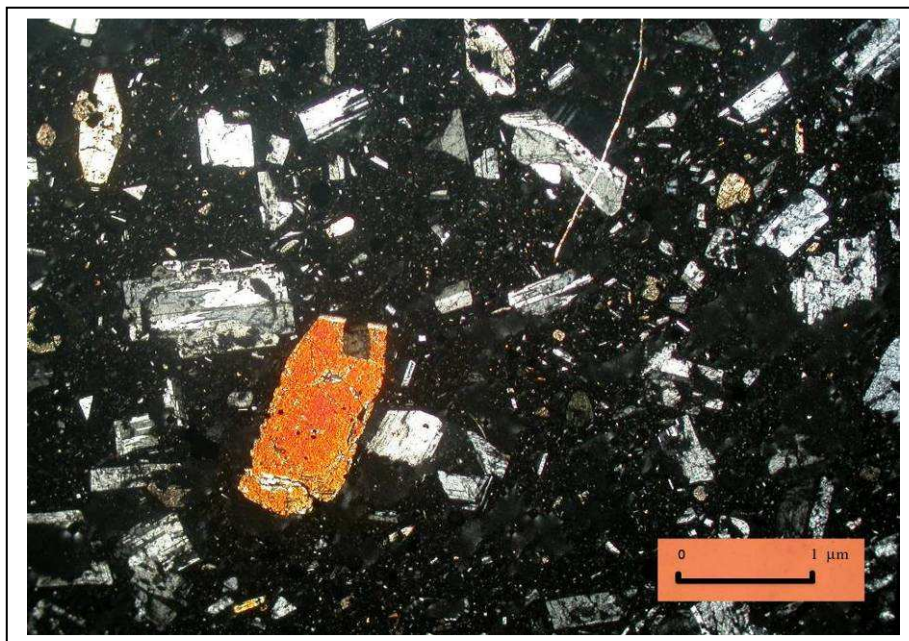
Leírás: Szürke, ívelt oldalúra faragott (valószínűleg keresztelő medence perem töredéke) kő. (M: 16,5 x 9,5 x 5,2 cm) Makroszkóposan kvarc, mállott földpátok, piroxén és 1-2 mm-es közettörmelék látható. A szöveti kép hipokristályos, amelyben ikresedett, zónás plagioklászok fenokritályok, zömök, oszlopos piroxének, kvarc, kevés amfibol, közet és üveg klasztok figyelhetők meg. A mátrix erősen hialinos.

Név: andezit

Analóg: pl. 92.1.32. Kamut 27. Lh

86.8.132. minta

86.8.132. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.8.133. / BK13. KŐ

Lelőhely: 2. árok É-i vége

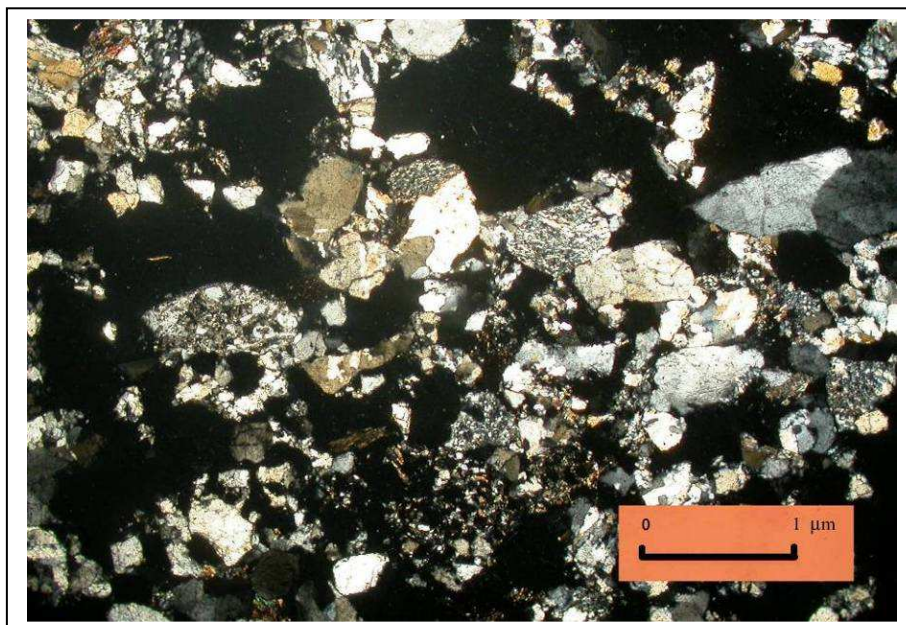
Leírás: Vörös színű, ívelt faragású kő, amely sötétszürke réteggel bevont, keresztelőmedence vagy oszlop része lehetett (M: 15 x 10 x 8 cm) Vörös színű, egyenletes szemnagyságú homokkő, amelyben szabad szemmel kvarc (max 2mm) és bontott földpátok ismerhetők fel. Szövetében szögletes, unduláló kvarc, mikroszemcsés földpát és kevés szintelen csillám látható, kovás kötőanyagú ortohomokkő.

Név: Durvaszemű homokkő („Kárpáti típusú”, Felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 86.1.149. Gerla

86.8.133. minta

86.8.133. mint a vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.8.136. / BK14. KŐ

Lelőhely: 5. szelvény, a templomhajó ÉNy-i sarka betöltése

Leírás: Szürke színű, habarcsos, fél oszlop töredéke (M: 10,8 x 6 x :9 cm), szabad szemmel fehér, kissé mállott földpátot (2 mm- 1,4 cm), fekete piroxén és kevés muszkovit csillámot lehet elkülöníteni

Név: andezit

Analóg: pl. 93.1.11. (Gyula 144. Lh.)

86.8.136. minta

86.8.135. / BK16. KŐ

Lelőhely: 1. szelvény - 40 cm.

Leírás: Hasábosra faragott, szürke (M: 18,5 x 14,5 x 13,5 cm) porózus kő. Makroszkóposan kvarc, mállott földpátok, piroxén ásványok és 1-2 mm-es kőzettörmelék látható. A szöveti kép porfiros mikroholokristályos, amelyben ikresedett. zónás plagioklászok, piroxének, kvarc, kevés amfibol, kőzet és üveg klaszterek figyelhetők meg.

Név: andezit

Analógia: pl. 95.23.15. Décse

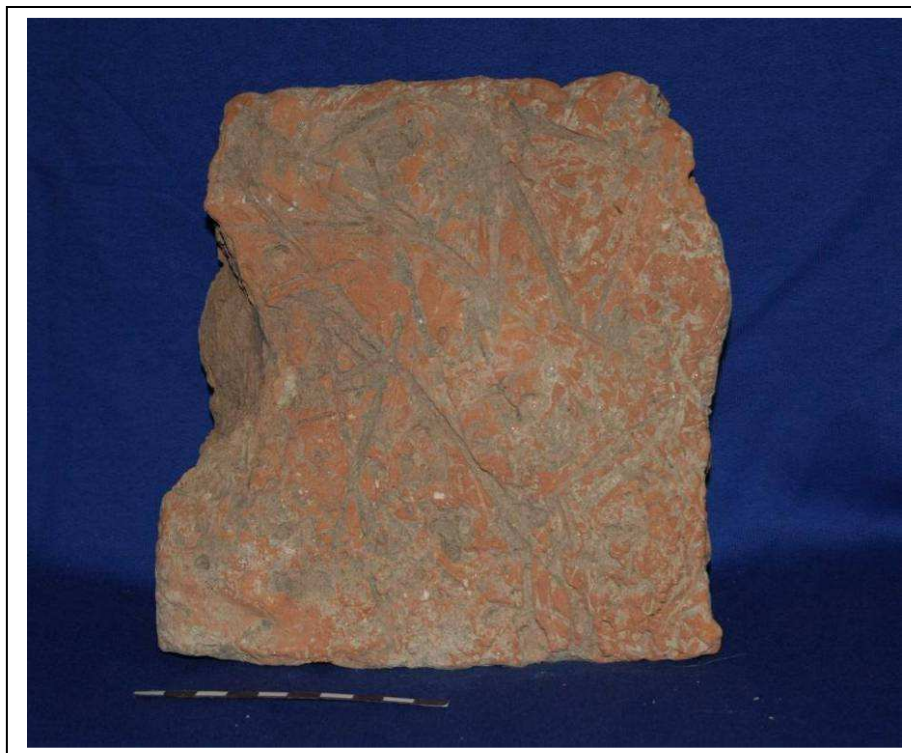
86.8.135. minta szöveti kép (+N, 2x)

86.8.137. / BT4. TÉGLA

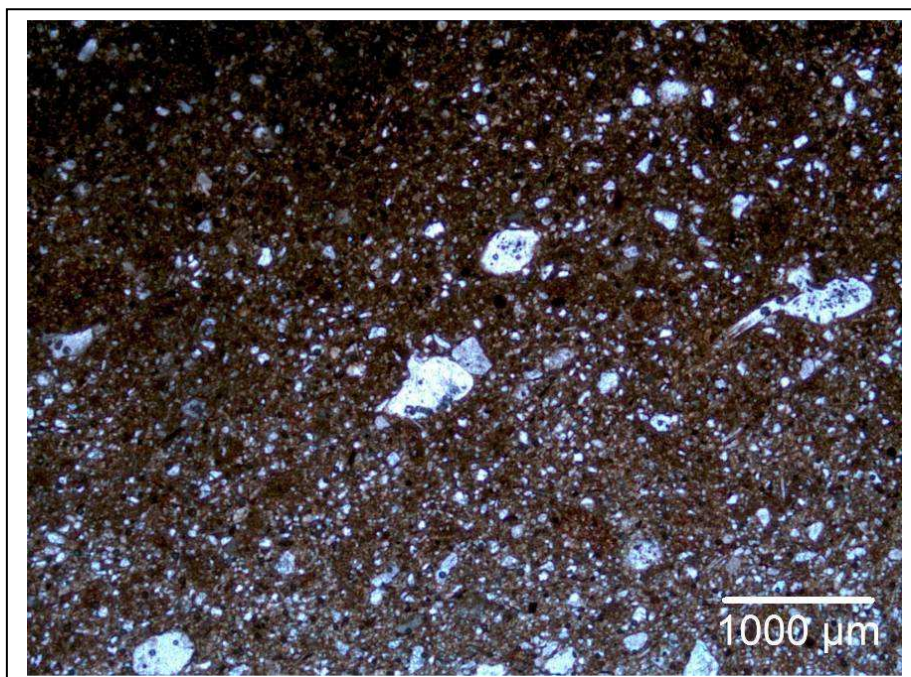
Lelőhely: A rotunda É-i vállánál az alapba mélyedő gödörből

Leírás: Narancs, pelyvás, habarcsos homogén téglá, egyik oldala simított a másik erősen pelyva lenyomatos (M: 25x17x4 cm) Tömött szöveti képén nagyon pórusok (pelyvamaradványok) láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.8.137. minta

86.8.137. minta vékonycsiszolati kép (1N,2x)

1.1.6. Gádosros

Elhelyezkedés:

Az orosházi terepbejárások által feltételelesen 13. számmal azonosított lelőhely, a mai Gádosros településtől nyugatra, az egykori Királyság és Szentetornya között fekvő pusztán volt. Templomának helyét egy homokhát legkiemelkedőbb részén téglák és kötőmélék jelezte.

Kutatástörténet

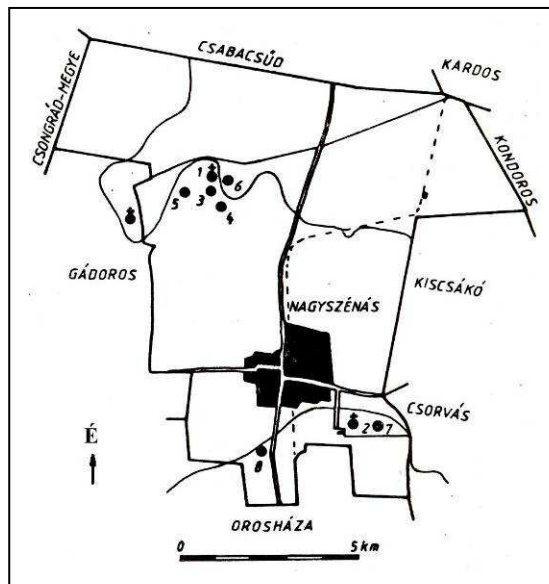
Rózsa Zoltán (2000)

Kora: Árpád-kor

A templom:

A felszíni leletek (kerámia) csak az Árpád-korban létezett falura utaltak, amíg egy oklevél 1456-ban említi először. A feltárt egyhajós, kívül szabálytalan félkör, belül enyhén patkóíves szentélyű, döngölt agyag alapozású templom kb. 9,8 m hosszú és 5,3 m széles lehetett. A szentélye ÉK tájolású volt, falai téglából épülhettek. Különlegessége az épületnek a hajó nyugati falához merőlegesen csatlakozó, azzal együtt alapozott, két egyenes falalapozás, amely összefüggésben lehet a település Gádosros elnevezésével: a templom bejáratának esőfogó, szélfogó „gádora” alapozásához tartozott valószínűleg.

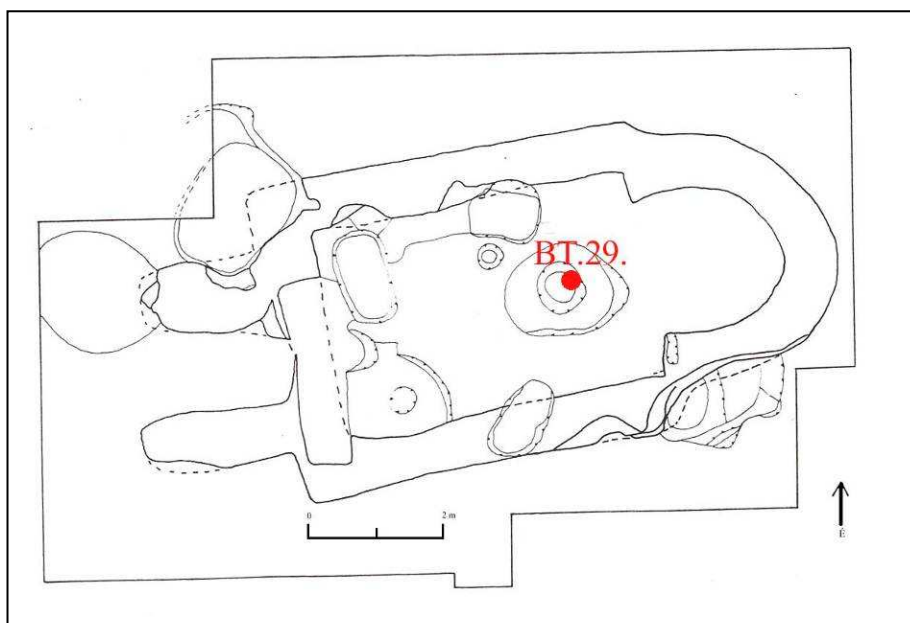
A templom körüli temető sírjai közül hármat sikerült feltárni, közülük kettő téglakeretes volt.

A lelőhely elhelyezkedése

Irodalom:

1. KRISTÓ, GY. 1981: Békés megye a honfoglalástól a törökvilág végéig. Nyolcszáz esztendő a források tükrében. Békéscsaba p. 71.
2. BLAZOVICH, L. 1996: A Körös-Tisza-Maros-köz települései a középkorban. Szeged, p. 112.
3. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. p. 114.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

BT29. TÉGLA

Lelőhely: Falmaradvány a templomból. (48 cm). Azaz: a téglatömb másodlagos helyzetben került elő a templom belsejében lévő téglakiszedő gödörből.

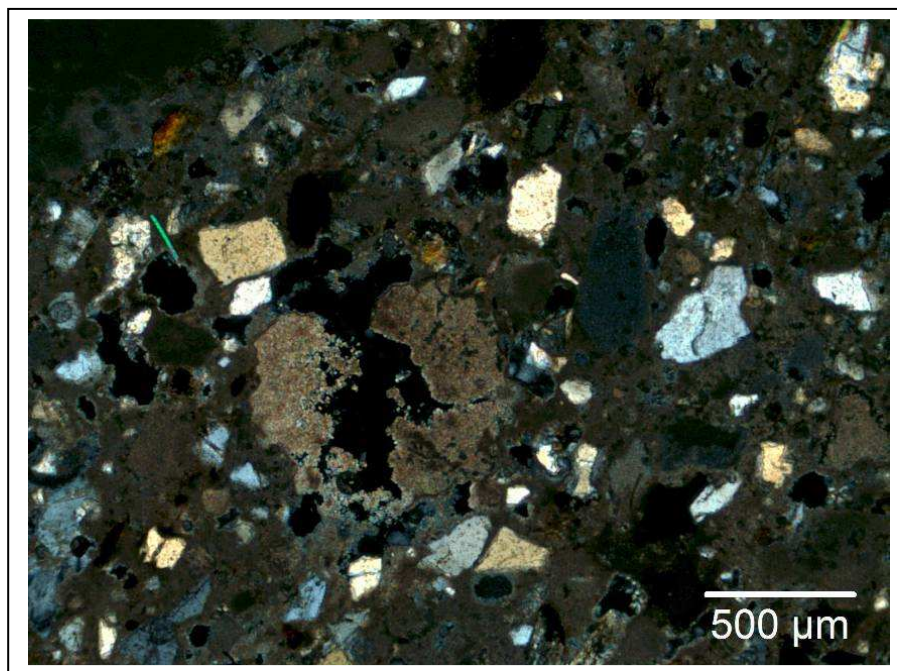
Leírás: Narancs, homogén, pelyvás soványítású, kevés mészszemcsét tartalmazó tégl. Egyik oldala homokkal simított (M: 27x15x5 cm)

BH32. HABARCS

Lelőhely: falmaradvány habarcsmintája

Leírás: A karbonátos alapanyagban nagyobb (500-700 mikron) karbonát szemcsék, sarkos, monokristályos kvarc, csillám (biotit) és földpát (üde, ikres plagioklász) szemcsék láthatók. Az alapanyag 40 %, a közettörmelék benne 10 % körüli. A pórusokban utólagos karbonát kristályos kitöltés figyelhető meg.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

BH32. vékonycsiszolati kép, karbonát kitöltés (+N, 4x)

1.1.7. Gerla, monostor

Elhelyezkedés:

A ősi település a mai határ É-i részén, az egykori Fehér – Körös K-i partján terült el. A lelőhely két egykori vízmeder által közrefogott magaslat É-i felében helyezkedik el és mesterséges árkokkal van tagolva. Központja egy háromszög alakú kettős dombhát, amelynek laposabb, ÉK-i részén épült az ősi monostor.

Kutatástörténet:

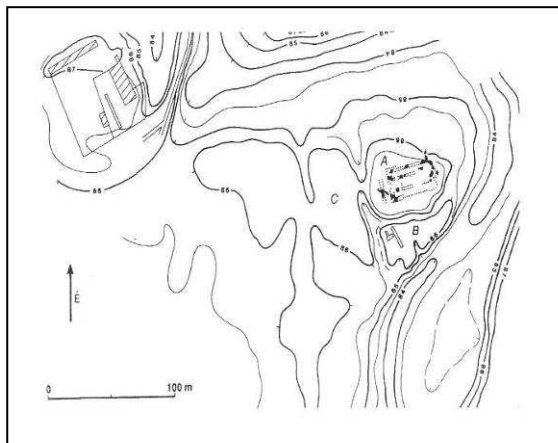
Bálint Alajos (1951)
Lükő Gábor (1954)
Kovalovszky Júlia (1956)
Jankovich Dénes (1984)

Kora: 12 (?) -16. század

A templom:

A Békésre vezető középkori út mellett fekvő Gerla, nemcsak önálló község volt a középkorban, hanem a megyében ősfoglaló nemzetségnek tekintett Csolt-nemzetség leszármazottainak, a gerlai Ábránffy család ősi nemzetségi monostorának is helyet adott.

A szondázó ásatás során létrehozott kutatóárkok által jól kiserkeszthető alaprajz alapján megállapítható volt hogy a kisebb szigeten álló román kori templom háromhajós, félköríves szentélyzáródású volt. A főszentély két oldalán levő mellékkápolnák is félkörívesen záródtak. A falakat csaknem teljesen kibányászták, de még így is megállapítható volt, hogy a középső szentély K-i zárófalának (ami 165 cm széles volt) külső oldala faragott kváderkövekből, a belső téglából készült. Az így készült köpeny között tört kövekkel, habarccsal és téglatörmelékkel töltötték ki. A templom Ny-i oldalán két torony helyezkedett el. A téglalapfalak szélessége 220-240 cm volt. A monostor teljes hossza 44 m, a szélessége 19 m lehetett. A kolostor csak az É-i oldalon csatlakozott a templomhoz. Az ásatás során az alapfalakon belül 43 sír került elő, amelyek közül csak 18-ban találtak leleteket. Sajnos a leletek közül kevés alkalmas keltezésre (16 századi pártadarabok). A sírok többsége a „B” jelű szigeten voltak, így a monostort ne lehet velük pontosan datálni. A 12-13. század fordulóján jórészt téglából épült, de csaknem teljesen elpusztult templom maradványaiból építési periódusokat nem sikerült megállapítani, de az bizonyos, hogy átépítésre nem került sor.

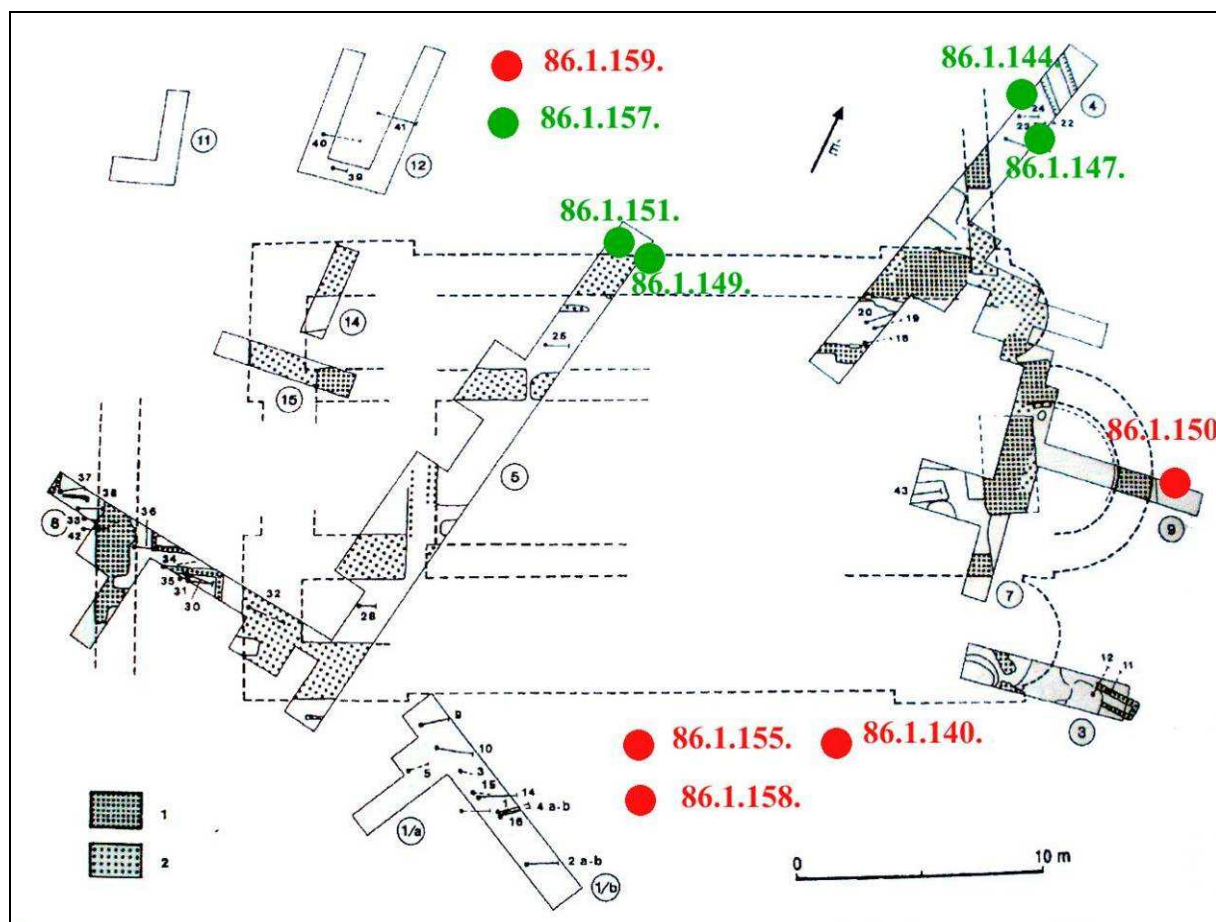
A lelőhely elhelyezkedése

Egyetlen biztosan Árpád-kori lelet egy számszerű nyílhegye, ami legkorábban a 13. században készülhetett. A kevés tárgyi lelet mellett, csak néhány faragott kő és idomtégla maradt, amelyek közül kiemelkedik egy faragott volutás oszlopfő.

Gerla első okleveles említése 1259-ből való Gwrla, Gerla néven. A középkori adatok több egyházzal tesznek említést (monostor, plébánia templom, ferences kolostor), így nehéz eldönteni, hogy a különböző időszakokban az egyházak hova köthetők. A régész szerint 1259 előtt épült fel a monostor és minden bizonnyal az eredeti formájában állt 1537-ig. Egy 1531-es adat szerint ekkor jött létre Gerlán a ferences rendház, s nagy valószínűséggel a monostor épületeit foglalják el. De 1537-ben elvonulnak a településről, így a század második felében jelentősége fokozatosan csökken és „leépül”. A templombelsőben talált sírok arra utalnak, hogy azt a középkor végéig használták. 1733-ban még látszottak a templom és a kolostor romjai és a még 19. század végén is látogatták a romokat.

Irodalom

1. KARÁCSONYI, S. 1900: Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest, pp. 401-405.
2. GYÖRFFY, GY. 1987: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. Budapest, p. 507.
3. JANKOVICH, B. D. – MEDGYESI, P. – NIKOLIN, E. – SZATMÁRI, I. – TORMA, I. 1998: Magyarország régészeti Topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Budapest, pp. 405-427.
4. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 116.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása

86.1.144. / BK15. KŐ

Lelőhely: 4. árok E-i végétől 4 m-re -50 cm.

Leírás: Két oldalon megmunkált és vakolatos faragvány darab (M: 16x7x11 cm). Szürke színű, egyenletes szemnagyságú andezit, amelyben, fekete piroxén ásványok kvarc, mállott földpátok, és 1-2 mm-es közettörmelék látható.

Név: andezit

Analógia: pl. 95.23. 15. Décse

86.1.144. minta

86.1.147. / BK16. KŐ

Lelőhely: 4. árok E-i végétől 4 m-re -50 cm

Leírás: Egyik oldala faragott, lépcsőzetes beugrással tagolt, 8 cm mély befúrt lyuk mentén hasadt (M: 15,5x16x5,5-9 cm). Szürke színű, porózus vulkanit, amelyben 2-3 mm piroxén ásványok, földpát és kvarc látható szabad szemmel, a szöveti képen (porfiros szövet) holokristályos és mikrokristályos plagoklász, piroxén és kvarc látható.

Név: andezit

Analógia: 95.23.15. Décse

86.1.147. minta

86.1.147. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.1.149/ BK17. KŐ

Lelőhely: 5. árok E-i rábontásában -50 cm.

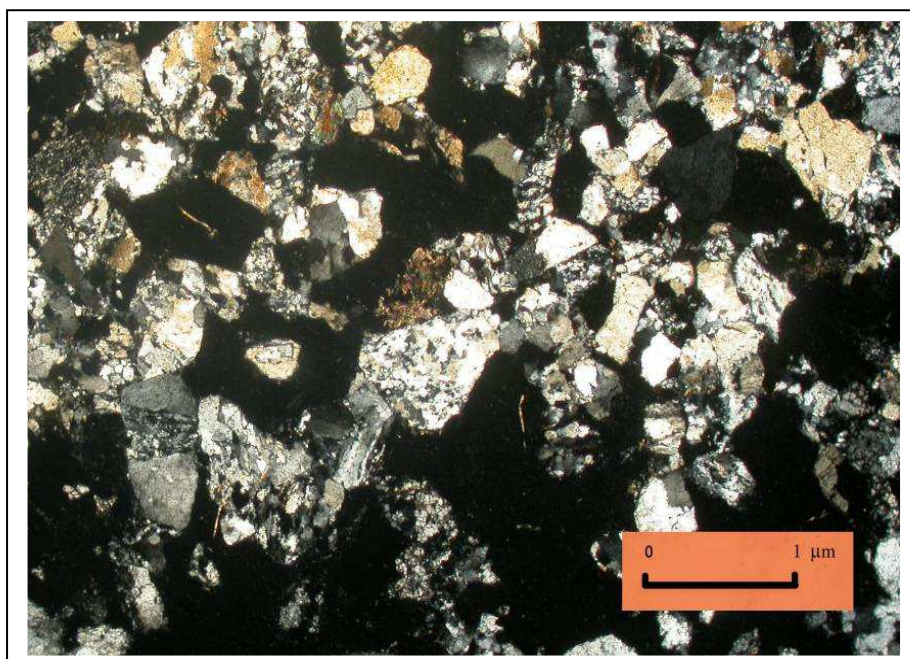
Leírás: Voluntas oszlopfő töredéke, amely sárgásszürke színű, porózus kőből faragott. Enyhén meszes kötőanyagú, jól osztályozott, durvaszemű, homokkő, amelynek szövetében uralkodóan kvarc, csillám (muszkovit) és földpát látható.

Név: Durvaszemű homokkő (Kárpáti típusú, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 86.8.133. Fövényes

86.1.149. minta

86.1.149. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.1.151. / BK18. KŐ

Lelőhely: 5. árok E-i vége -100 cm.

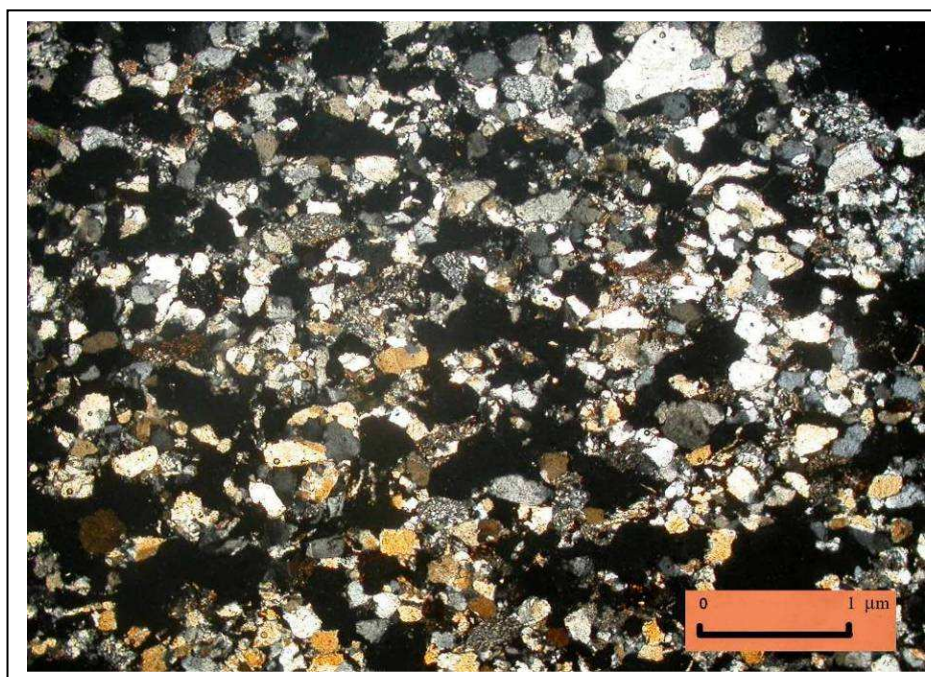
Leírás: Vörös színű, három oldalán egyenletesen faragott kő. Kovás kötőanyagú, egyenletes szemnagyságú, durva szemű homokkő. Szövetében az ásványok kisebb méretűek mint, a 86.1.149-es mintában. Uralkodóan kvarc, csillám (muskovit) és földpát látható.

Név: Durvaszemű homokkő (Kárpáti típusú, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 97.3.57. Csorvás

86.1.151. minta

86.1.151. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.1.157. / BK19. KŐ

Lelőhely: szórvány

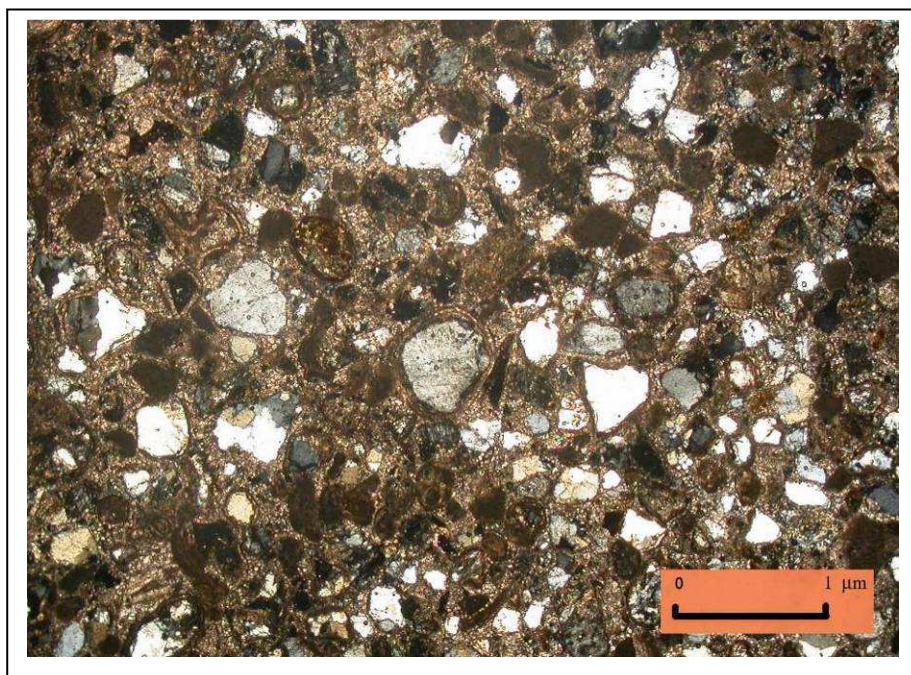
Leírás: Fehér mészkő, henger alakú pálcatag vagy kisebb oszlopocska töredéke (M: 9,3x 4,5x7 cm)
Sárgásfehér, tömött biogén (biomikrites) homokkő, amelyben makroszkóposan molluszkahéj (Lenticulina), töredékek és lenyomatok láthatók, a kvarc, a kevés muszkovit csillám és a közettörmelék szemcsék mellett. A mátrix erősen karbonátos, amely teljesen kitölti az ásványok (kvarc, kalcit, csillám), a mikrokövületek (foraminiférák) és a törmelék szemcsék közötti teret.

Név: biogén homokkő

Analógia: 95.22.2. Sarkadkeresztúr

86.1.157. minta

86.1.157. minta vékonycsiszolati képe (1N, 2x)

86.1.140./ BT5. TÉGLA

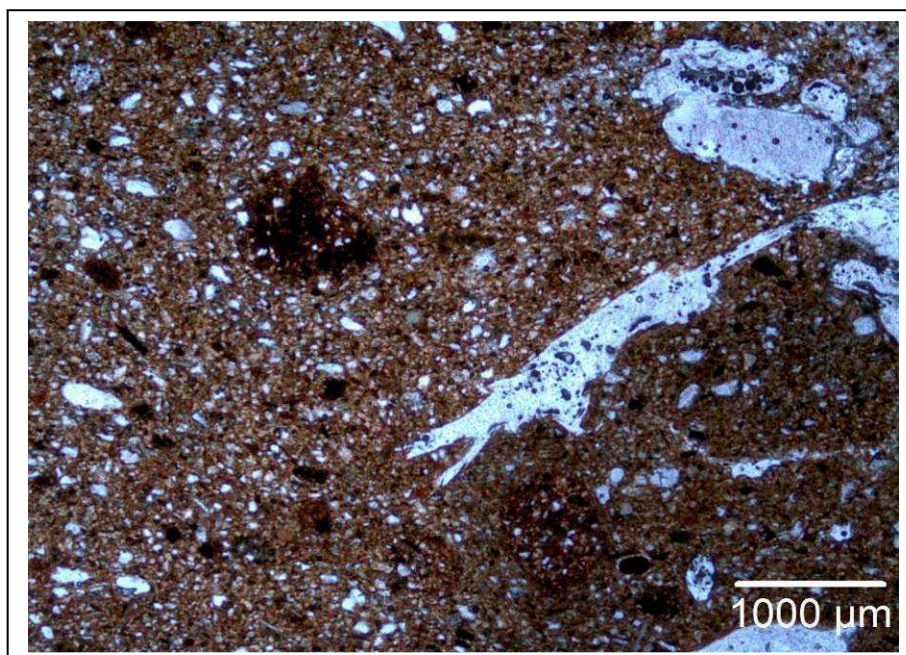
Lelőhely: 2. árok K-i végében -60 cm.

Leírás: Narancs színű körszelet alakú idomtégla, minden oldalán erősen habarcsos, pelyvával soványított, 0,5-3 mm pórusok, homogén. (Átmérője: 12,5 cm, vastagsága: 6cm). Szöveti képe mikroszemcsés, üde kvarc, kalcit kristályok, pelyva és kerámia maradványok láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.1.140. minta

86.1.140. minta szöveti kép (1N, 2x)

86.1.150. / BT6. TÉGLA

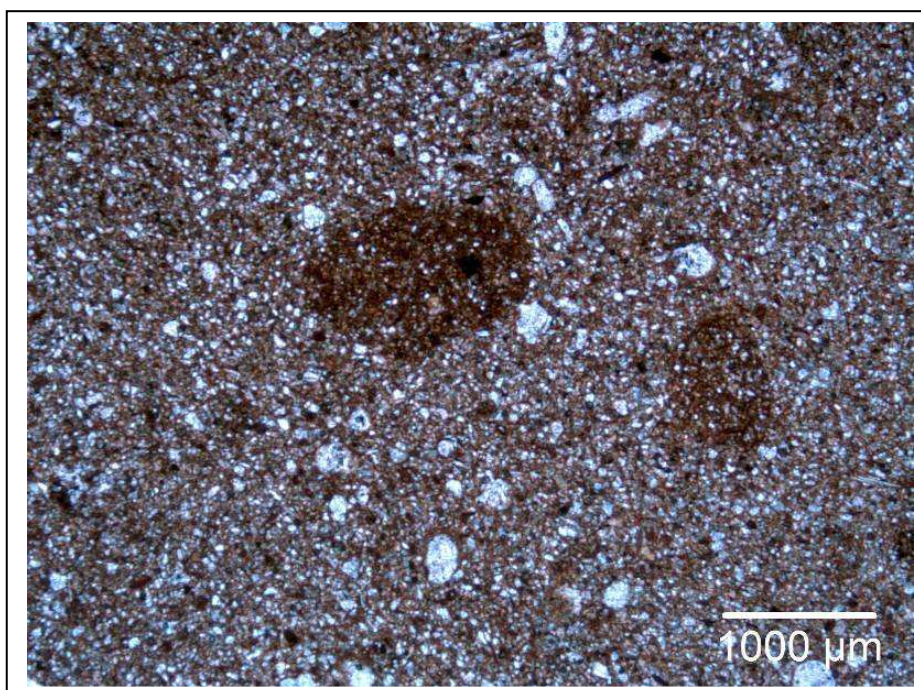
Lelőhely: 5. árok E-i vége -100 cm.

Leírás: Narancs színű, homogén, tömött idomtégla, rézsút faragott, vakolatos, kevés pelyvával soványított (M: 17x9,5x7 cm). Finom szemcsés, sok nem plasztikus elegyést tartalmaz, egyenletes szemeloszlású.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.1.150. minta

86.1.150. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

86.1.155. / BT7. TÉGLA

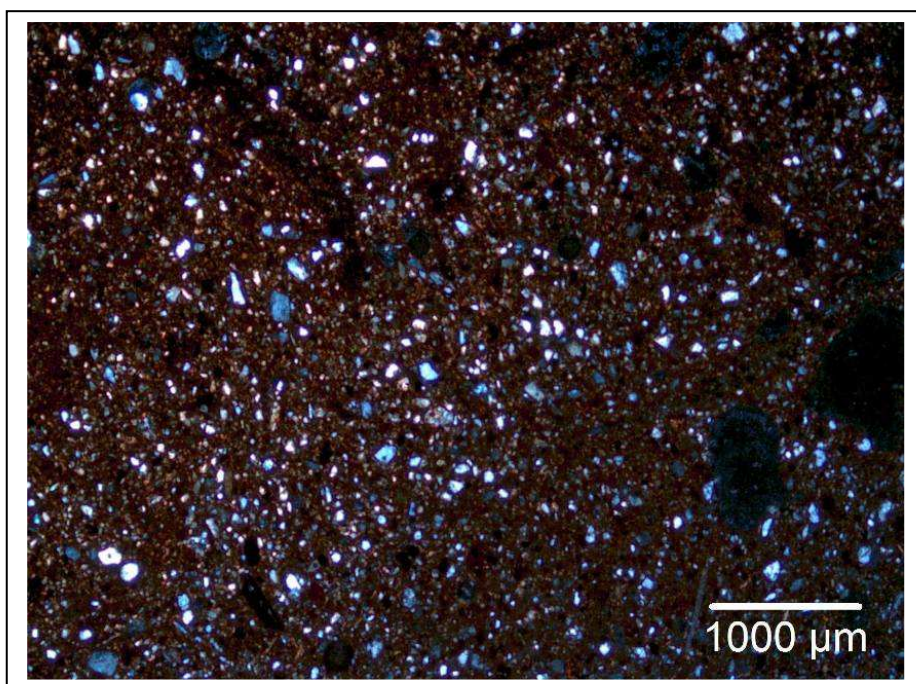
Lelőhely: Szórvány.

Leírás: Sötétnarancs színű, háromszög alakú, homogén, tömör idomtégla, egyik sarkán bevésés, kevés pórust (max. 2mm) és pelyvát tartalmazó, nehéz (padlótégla ?), (M: 14x15,5x15 cm, vastagsága: 6 cm), egyik oldala homokkal simított. Jól eldolgozott, tömött, egyenletes szemeloszlású tégl.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.1.155. minta

86.1.155. minta vékonycsiszolati kp (+N, 2x)

86.1.158. / BT8. TÉGLA

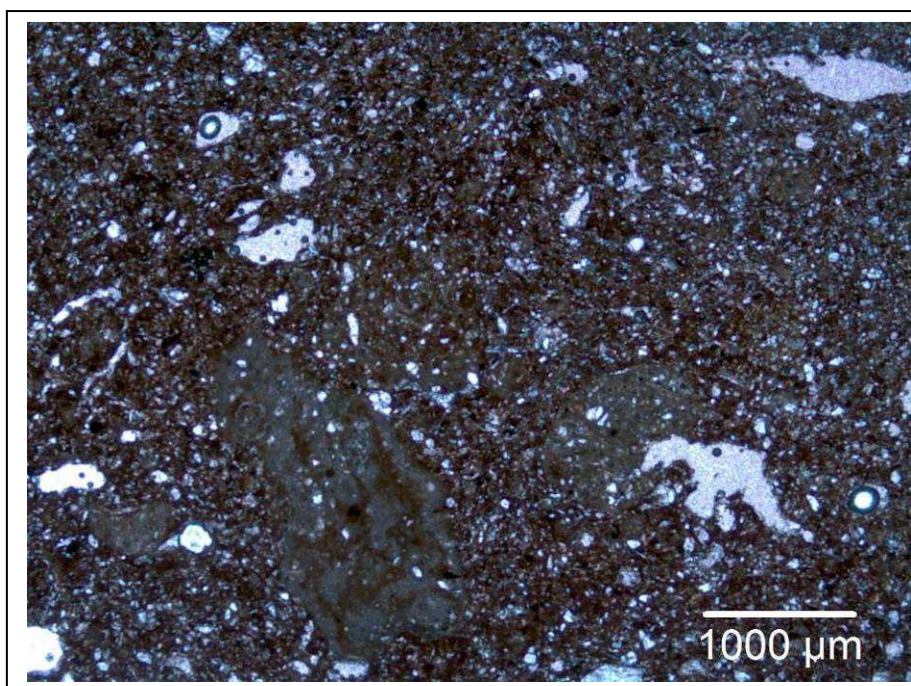
Lelőhely: szórvány

Leírás: Vörös színű, tömött faragott idomtégla. A mésszemcsék mérete max. 1-4 mm. (M: 9,5x5,4x11 cm,) Borda darab. A csiszolati képen karbonát szemcsék és pelyva maradványok láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.1.158. minta

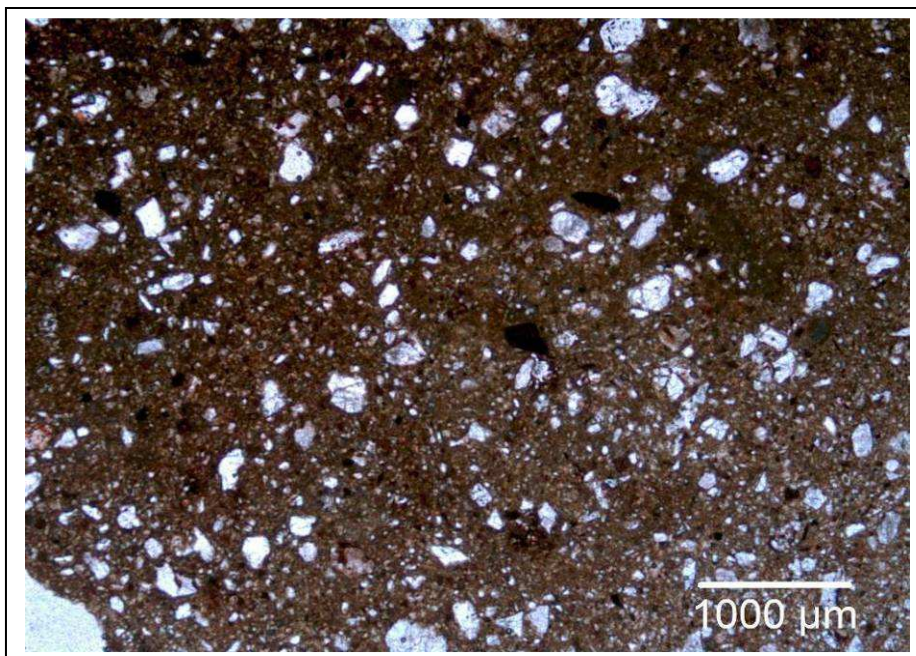

86.1.158. minta szöveti kép (1N, 2x)

86.1.159. / BT9. TÉGLA

Lelőhely: 12. árok K-i fele

Leírás: Világos narancs, sok pelyvát és kevés téglatörmeléket tartalmazó idomtégla (M: 11,5x5,9x 5 cm). Porózus, pelyvamaradványok és nagyobb kvarcsemcsék láthatók a csiszolati képen.

86.1.159. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

BH25. (BK17.-ről) HABARCS

Leírás: Voluntás oszlopfő töredékéről habarcsminta (por)

BH33. (BT6.-ről) HABARCS

Lelőhely: 5. árok E-i vége -100 cm.

Leírás: Narancs színű, homogén, tömött idomtéggláról szürkésfehér habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

BH34. (BT5.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. árok K-i végében -60 cm.

Leírás: Narancs színű körszelet alakú idomtéggláról fehér habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.8. Gyula, Szeregyháza

Elhelyezkedés:

A lelőhely Gyulától É-ra elterülő Szeregyháza nevű határrészen álló Szilágyi-féle tanya környezetében található. A templom helye a Fekete - Körös K-i levő dombhát DK-i lejtőjén található.

Kutatástörténet

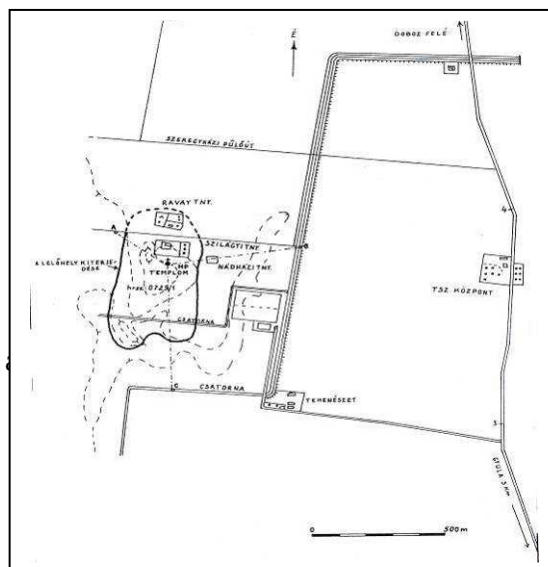
Implom József (1933)

Szatmári Imre (1986)

Kora: 11-12. század

A templom:

Az Implom József által 1933-ban elvégzett, majd az 1986-os hitelesítő ásatás során tett megfigyelések szerint a templom *egy építési periódusban* épült. Hossza 13,85 m, szélessége 6,3 m, alapfalainak szélessége a hajónál 70-80 cm, a szentélynél pedig 55-65 cm volt. A hajó alapozási árkat a mai felszíntől számítva 105-120 cm, a szentélyét csak 85-95 cm mélységűre ásták ki. A főfalakéval teljesen megegyező alapozás húzódott a szentély és a hajó között is. Az alapozás aljára nagyobb termésköveket fektetnek, s ezekre fél méter magasságban ökölnyi nagyságú folyami kavicsokat dobáltak. Az alapozási árkot ezután mésszel szórták tele, s a meszet az alapozási árokban oltották meg. A templom falait téglából építették. Felmerült a templom kijavításának vagy újraépítésének gondolata is, de erre csak közvetett bizonyítékok utalnak. A feltárt sírokban igen sok 11-13. századi érem (a legrégebbi Szent László kori), S végű hajkarika, gyűrű és karperec volt. A templom építése tehát a 11-12. század fordulójára vagy ennél korábbra tehető. Feltűnő, hogy késő középkori lelet az ásatáson nem került elő, míg

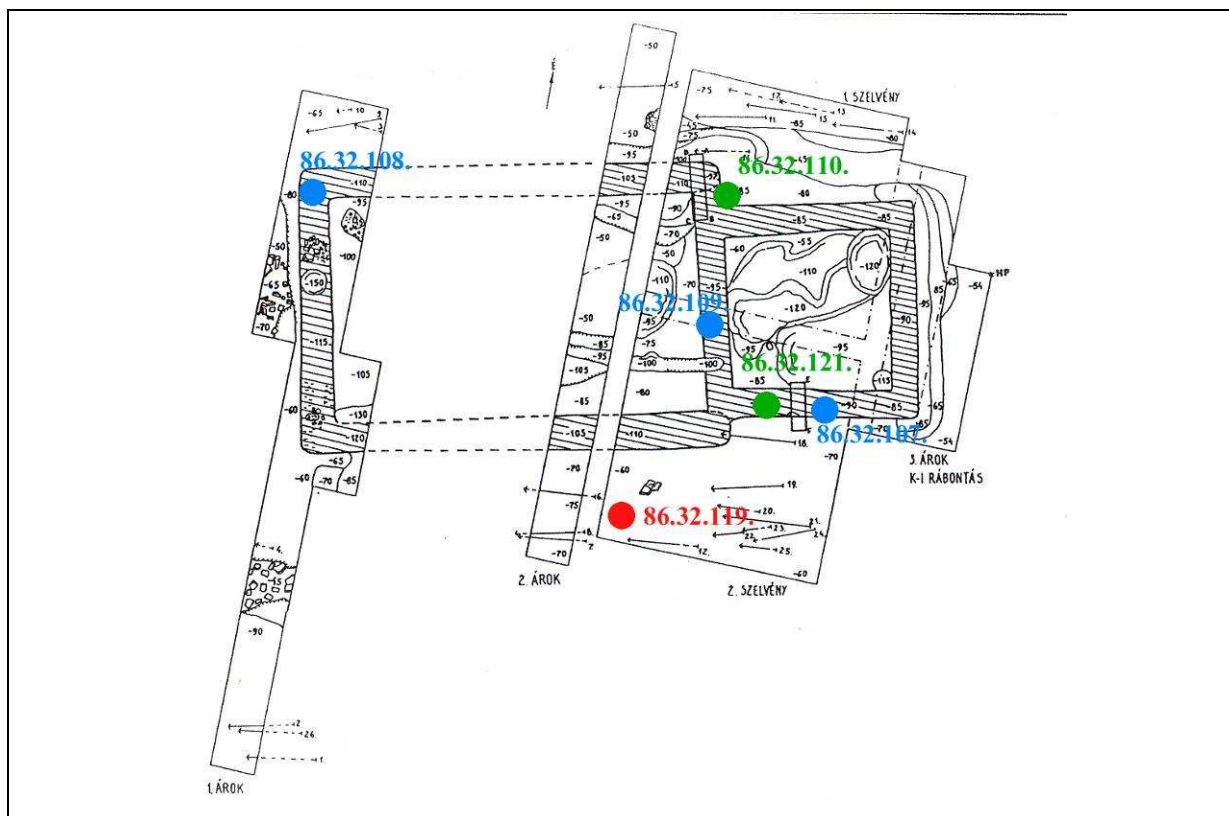
A lelőhely elhelyezkedése

felszínen gyűjtött leletanyag nagy része a 14-16. századra keltezhető.

A lelőhelynek valamely középkori faluval való azonosítása bizonytalan, az oklevelekben említett falvak esetében két név merülhet fel: Szanna vagy Szerhet falu temploma egyaránt lehetett. Mindkét település Árpád-kori előzményű középkori falu volt. Első említésük 1232-ből, az utolsó pedig az 1560-as évekből származik, de templomukra írott források nem utalnak.

Irodalom

1. SZATMÁRI, I. 1996: Középkori falusi templomok régészeti kutatása Gyula határában. (Implom József ásatásának hitelesítése.) In: Szatmári Imre – Gerelyes Ibolya: Tanulmányok a gyulai vár és uradalma történetéhez. Gyulai füzetek 8 (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Gyula, pp. 14-22
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, pp. 123-124

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása

86.32.110. / BK22a., BK22b. KŐ

Lelőhely: 1.szelvény, a templomhajó és szentély csatlakozása az É-i oldalon

Leírás: gömbölyded alakú, szürke színű, habarcsos folyami kavicsok (M: 5-10 cm, átmérő: 4,2 cm)
Kemény, tömött, homogén szövetű, természetes úton legömbölyített kvarcit kavicsok

Név: kvarcit kavicsok

86.32.110. minta

86.32.121. / BK23. KŐ

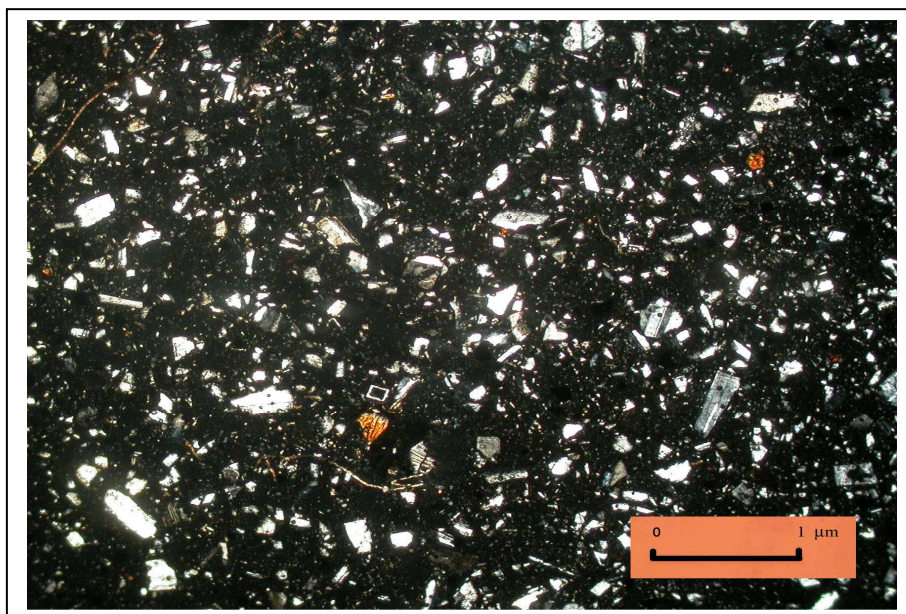
Lelőhely: D-i szentélyfal alapozási árkának aljáról, eredeti helyről!

Leírás: Finom szemcsés, szürke színű, faragott, habarcsos kő (M: ?x24x6 cm). Porózus vulkanitufa, amelyben 1-2 mm piroxén ásványok, földpát és kvarc látható szabad szemmel, a szöveti képen (porfiros szövet) rengeteg apró (0,5 mm) litoklaszt, horzsakő valamint mikrokristályos plagoklász, piroxén és kvarc látható.

Név: dácittufa

86.32.121. minta

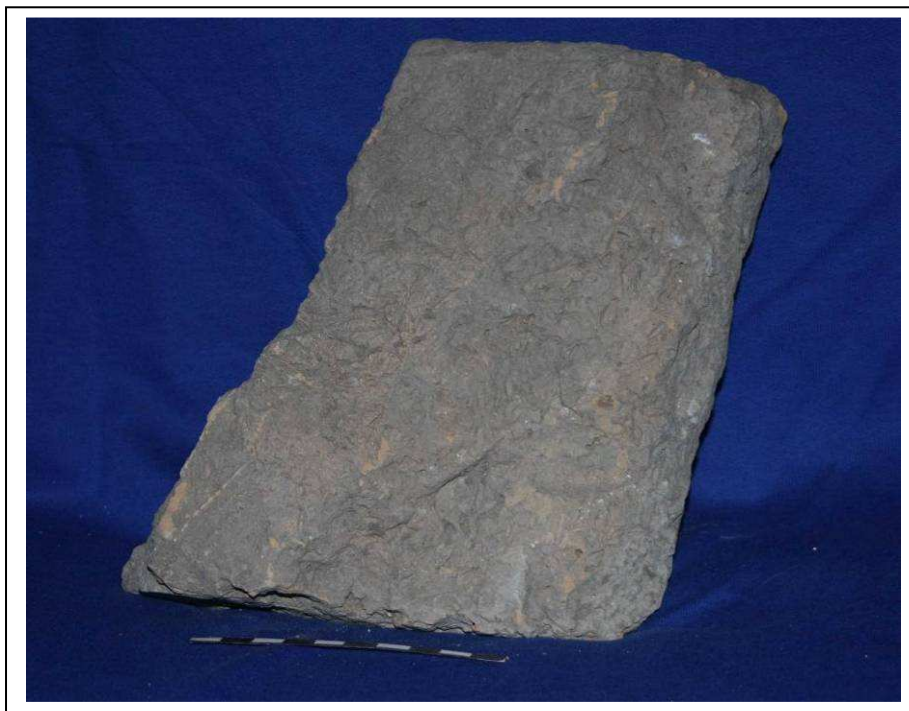
86.32.121. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.32.119. / BT11. TÉGLA

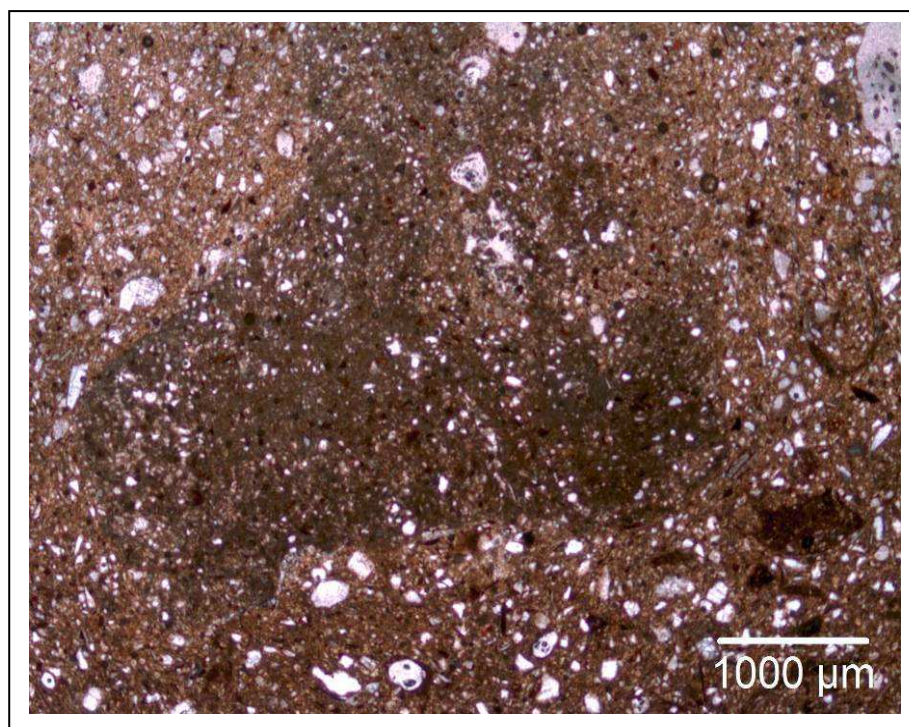
Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -55 cm

Leírás: Világos narancs, homogén, pelyvás, jól eldolgozott tömött téglá, egyik oldala homokkal soványított, pórusok max. 3 mm (M: ?x20x5 cm). Kevés pelyvamaradvány és kerámia szemcse látható a szöveti képen.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.32.119. minta

86.32.119. minta vékonycsiszolati képe (1N, 2x)

BH5. (86.32.107.-ről) HABARCS

Lelőhely: Habarcs, a szentély D-i falának alapozási árkából.

Vizsgálat: HT meghatározás

BH6. (86.32.108.-ről) HABARCS

Lelőhely: 1. árok, a templomhajó ÉNy-i sarkából habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

BH7. (86.32.109.-ről) HABARCS

Lelőhely: Habarcs, a szentélyt a hajótól elválasztó alapozási árokból.

Vizsgálat: HT meghatározás

BH23. (BK23.-ről) HABARCS

Lelőhely: D-i szentélyfal alapozási árkának alján in situ.

Leírás: Finom szemcsés, , szürke színű, faragott homokkőről rosszul osztályozott habarcs. A litoklasztok mennyisége (pl. fillit!) 10 %, az ásványoké 25-30% (kvarc, csillám, földpát). Maximális szemcse méret 5 mm.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.32.121. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

BH31. (BK22a.-ről) HABARCS

Lelőhely: 1. szelvény, templomhajó és szentély csatlakozása az É-i oldalon

Leírás: gömbölyded folyami kavicsokról fehér, kemény habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.9. Gyula 144. lelőhely, Szabadka, Keresztes-halom

Elhelyezkedés:

Az Árpád-kori település egykori templomát a Keresztes-halomra építették, amely a napjainkban a Gyulát Szabadkígyóstól elválasztó határvonalon, a Békéscsabáról Kétegyházára vezető kövesút DNY-i oldalán, az úttól mintegy 50-60 m-re található. A tetején háromszögelési pont található.

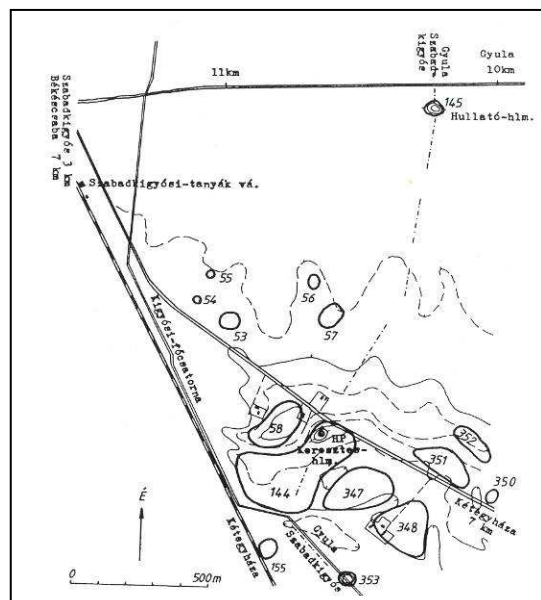
Kutatástörténet:

Szatmári Imre (1992)

Kora: 12-13. század

A templom:

Az ásatás során egy egyhajós, félköríves szentélyű, kövekből alapozott épület maradványai kerültek elő. Hossza 14 m, szélessége 8,15 m volt. A templom alapozását helyben oltott mésszel kötött szürke és vörös színű terméskövekből készítették el. A szentély és a hajó egyszerre, azonos alapozási technikával készült. A korabeli járószint sajnos sehol sem maradt meg, az egykori bejárat helyét sem lehetett már megállapítani. A templom felmenő falai lapos, pelyvával soványított, erősen meszes anyagú habarcssba ágyazott téglákból épültek. Díszítésükre, néhány kékesszürke meszelés nyomot mutat vakolatdarab utal. A templom mellett 10 sírt táruunk fel, az egyikben 12. századi pénz került elő. Késő középkori leletek a területen nem fordultak elő. A templom és a temető használatát a 12. századra keltezik, de az alapítás a 11. századba, a pusztulás időpontja pedig a 13. századba is átnyúlhat.

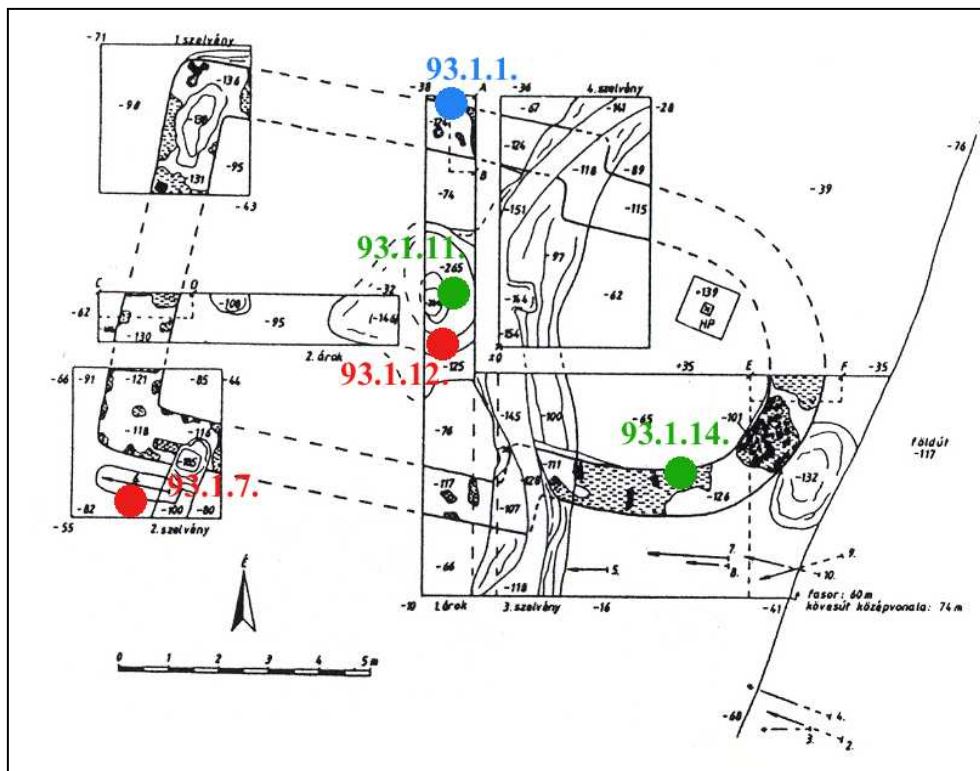

A lelőhely elhelyezkedése

A felszíni leletek és terepbejárások szerint valószínű, hogy ez a templomos lelőhely egy szétszórt szerkezetű település központja volt. Oklevelekben ilyen nevű településre nem találtak utalásokat.

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 1996: Árpád-kori templom Gyula és Szabadkígyós határvonalán. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve - StudArch II. pp. 353-380.
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 124.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

93.1.14. / BK21. KŐ

Lelőhely: 3. szelvény, szentély alapozásából, a K-i ívelődésből, eredeti helyről,

Leírás: Szabálytalan alakú, szürke, habarcsos kő (M: 13,4 x 10,9 x 10,3 cm.). A makroszkópos vizsgálat során piroxén (max. 1 mm), kevés kvarc és földpát figyelhető meg.

Név: andezit

Analóg: pl. 99.1.20. Nagyszénás 2. Lh

93.1.14. minta

93.1.11. / BK20. KŐ

Leírás: 1. árok, gödör, -200 cm

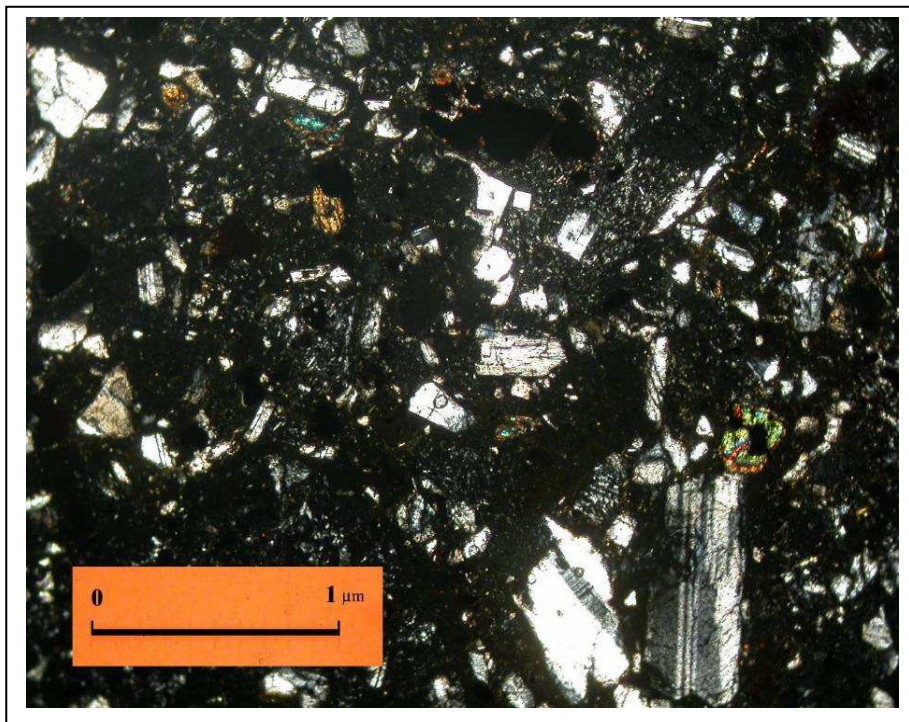
Leírás: Szürke, habarcsos, talán faragvány darab (M: 24,7 x 9,8 x 9,8 cm), amelyben szabad szemmel fehér, kissé mállott földpátot (2 mm- 1,4 cm), fekete piroxént, amfibolt és kevés muszkovit csillámot lehet elkülöníteni. Szövetében jól látszanak a hatalmas plagioklász földpátok, a piroxének barna és az amfibolok kékes ásványai, az alapanyag üveges (hialinos) szövete porfiros

Név: andezit

Analóg: pl. 92.2.193. Fővenyes

93.1.11. minta

93.1.11. minta vékonycsiszolati képe (+N, 4x)

93.1.12. / BT10. TÉGLA

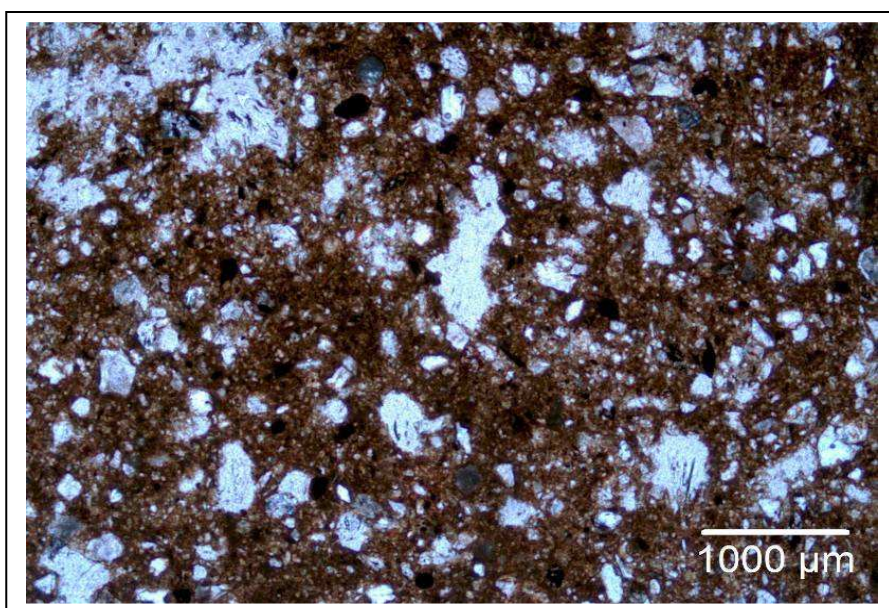
Lelőhely: 1. árok, gödör, -230 cm,

Leírás: Világos narancs, kevés pórust tartalmazó (1-3 mm), jól eldolgozott tömött, homogén, félkörívesre faragott idomtégla. Egyik oldala homokkal simított (M: 15,4x13,3x4,4 cm). Csiszolati képen apró kerámiaszemcsék, csillámok és kvarc, valamint pelyva maradványok láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

93.1.12. minta

93.1.12. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

BH4. (93.1.1.) HABARCS

L előhely: 1. árok É-i hajófal, alapozás tetején

Leírás: Habarcs, oldalán a hajófal alapozási árkának talaja.

Vizsgálat: HT meghatározás

Bff1. (93.1.7.) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény, 6, sír,

Leírás: Vörös színű vakolat darabka

Vizsgálat: nem történt

BH28. (BK21.-ről) HABARCS

Lelőhely: 3. szelvény, szentély alapozásából, a K-i ívelődésből, eredeti helyről

Leírás: Szürke, habarcsos, szabálytalan alakú homokkőről habarcs

Vizsgálat: XRD vizsgálat

1.1.10. Kamut 27. lelőhely, Kamut-dűlő, Molnár-tanya

Elhelyezkedés:

A mai községtől és a Kamut-völgytől DNy-ra, a Kamut-dűlőben az elbontott Molnár-tanya helyének DK-i oldalán található meg a lelőhely. Egykor vízjárta mélyedés ÉK-i szélén, határozott kiemelkedésen állt a település temploma.

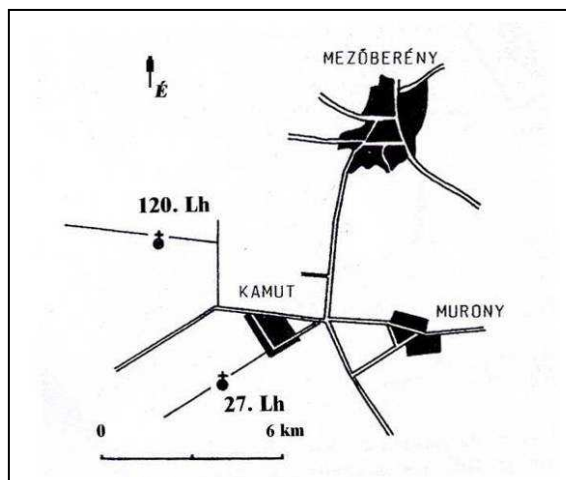
Kutatástörténet

Szatmári Imre (1991)

Kora: 12 -13. század (?)

A templom:

Az ásatáson nyitott két kutatóárokcal és 5 szelvénnel feltárt templomnak csupán a feltűnően széles, sárgásbarna talajban ugyancsak sárgásbarna színű, döngölt földből készült alapozása maradt meg. Az egyhajós, kívül félkör-, belül patkóíves szentélyű templom hossza 12,7 m, szélessége átlagosan 8,5 m volt. Alapfalainak szélessége 1,5-1,85 m között változott. A szentély és a hajó alapozása egyszerre és azonos technikával készült, míg a falak és a belső tér alapozása különbözik. Szándékosan, apróra összetört téglák és homokkő töredék rétegek és tiszta földrétegek váltakoznak a belső alapozásban. Így bizonyos, hogy azt időben máskor (de nem sokkal az építés után) készítették. A nyugati fal belső oldalán a két hosszanti alapfalat összekötő karzattartó alapozás is előkerült, amely a falakétól eltérő módon, tégladarabok és döngölt földrétegek váltakozásával készült. A karzattartó D-i vége pontosan illeszkedik a hajó D-i falának belső széléhez. A feltárás során sem az egykori járószintnek, sem a bejáratnak nem találták meg a nyomát. Az épület falait lapos, pelyvás soványítású téglákból építették.

A lelőhely elhelyezkedése

A templom körüli temetőből csak 18 sírt tudtak feltárni. Két sírban egy-egy 12. századi érme, egy harmadikban pedig több üvegpasztagyöngy illetve egy nyitott végű bronzkarika volt. Elképzelhető, hogy a templom épülete valamilyen átalakításon ment keresztül, mivel a főfalaknál később készült karzattartó alapozásában habarcsos tégladarabokat találtak, amelyeknek vastagsága a falazótéglákkal megegyező. Szinte bizonyos, hogy település még az Árpád-kor folyamán elnéptelenedett, mivel nem fordul elő késő középkori leletanyag.

Irodalom:

1. JANKOVICH, B. D. – MEDGYESI, P. – NIKOLIN, E. – SZATMÁRI, I. – TORMA, I. 1998: Magyarország régészeti Topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Budapest, pp. 466-469.
2. SZATMÁRI, I. 1994-1995: Árpád-kori templomok Kamuton. Archeológiai Értesítő 121-122. pp. 37-55.
3. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p.128.

A minták leírása

92.1.32. / BK24a., BK.24b. KŐ

Lelőhely: C-D metszet, belső alapozásból, -60 cm

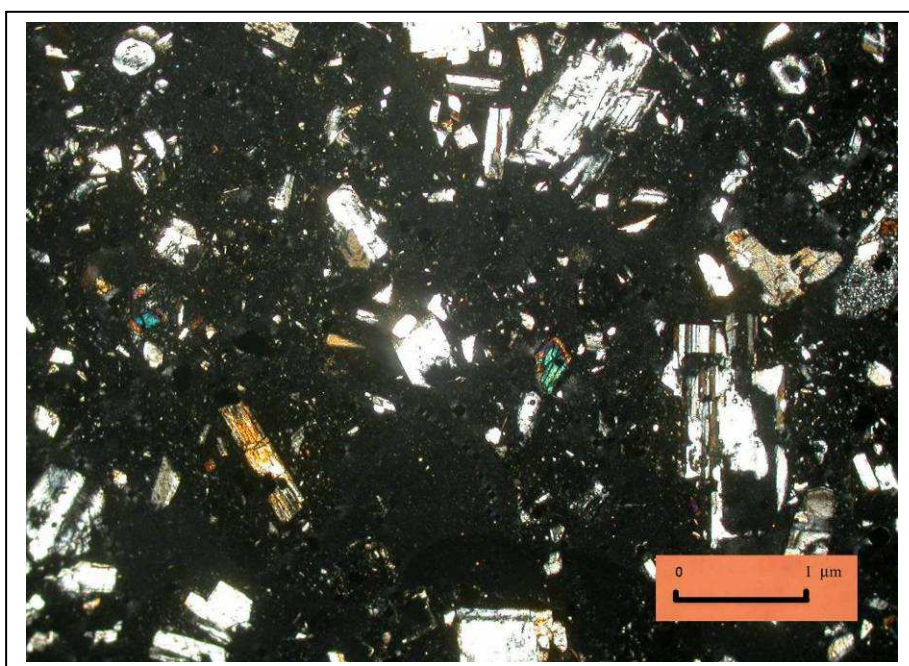
Leírás: Szabálytalan alakú, szürke színű vulkanit darabok (M: 4-8 cm). Porózus, közép szemű, szöveti jellegét tekintve inekvigranuláris, porfiros holokristályos kőzet. Az alapanyag kőzetüveg, amelyben plagioklász földpát ikreket, kvarcot, amfibolokat és piroxéneket láthatunk.

Név: andezit (a-b)

Analóg: pl. 86.32.121. Gyula, Szeregyháza

92.1.32a-b.minta

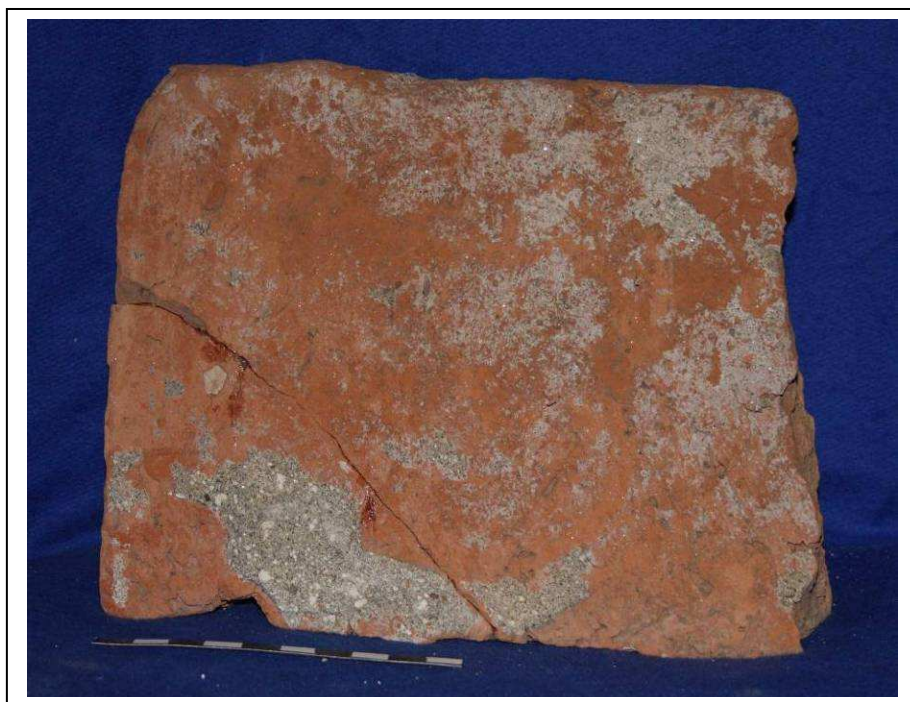
92.1.32a-b. minta vékonycsiszolati kép (+N, 4x)

92.1.22. / BT13. TÉGLA

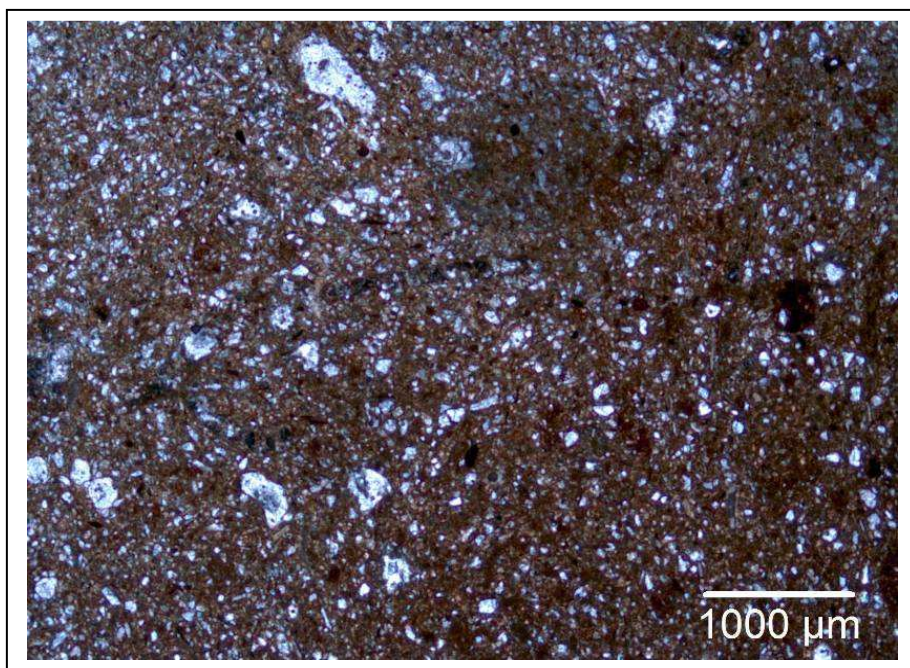
Lelőhely: 1. árok É-i harmada, -40 cm

Leírás: Narancs színű, pelyvás anyagú, mindegyik oldalán habarcsos, másodlagosan rézsúsre faragott téglatöredék, porózus (max. 3 mm), egyik oldala homokkal simított. Belső keresztmetszetén egy széles, sötétebb narancs, égetési kéreg látható, de jól eldolgozott, átégett (M: 20 x 15,5 x 4,5 cm). Nagyobb pórusok (pelyva maradványok) és mikrokristályok (pl. biotit) láthatók a szöveti képen.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

92.1.22. minta

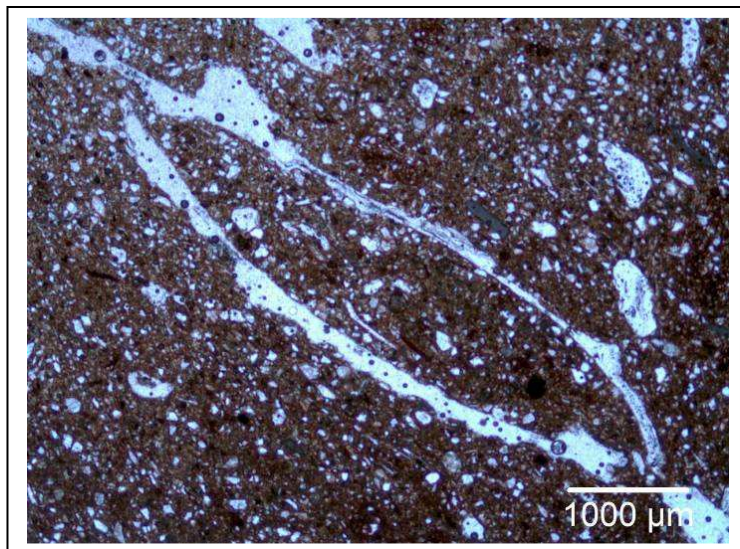
92.1.22. minta szöveti kép (1N, 2x)

92.1.31. / BT14a., BT14b. TÉGLA

Lelőhely: C-D metszet, belső alapozásból, -50 cm.

Leírás: a./ tégl: világos narancs, tömött, pelyvás, a csiszolatban is ez látható. b./ tégl: vörös, porózus (30 %) fehér karbonát szemcséket tartalmazó (max. 2 mm) pelyvás tégl.

Vizsgálat: XRD vizsgálat (a,b)

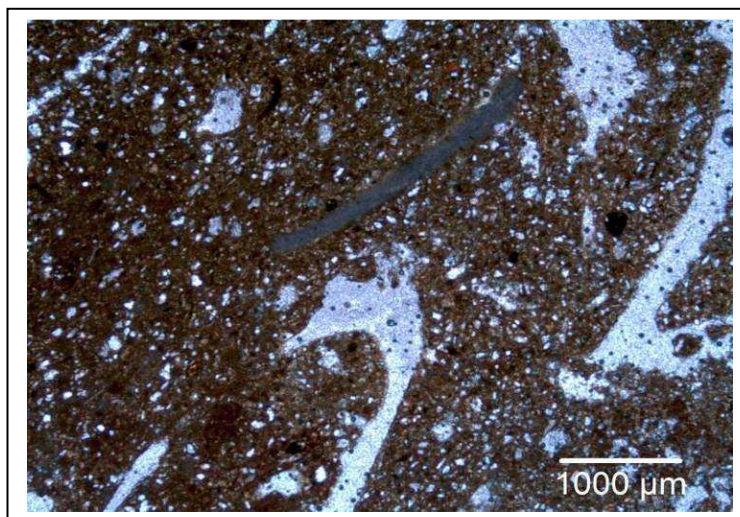
92.1.31a. minta vékonycsiszolat (1N, 2x)

92.1.33. / BT15. TÉGLA

Lelőhely: C-D metszet, belső alapozásból, -85 cm.

Leírás: Narancs színű, pelyvás, homogén, tömött, kevés kerámiatörmelék is tartalmazó tégl. Vékonycsiszolati képen molluscahéj töredék és pelyva maradványok láthatók a kriptokristályos szövetben.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

92.1.33. minta vékonycsiszolat (1N, 2x)

BH35. (BT13.-ről) HABARCS

Lelőhely: 1. árok É-i harmada, -40 cm

Leírás: Narancs színű, pelyvás anyagú, másodlagosan rézsúrsre faragott téglatöredékről habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.11. Kamut 120. lelőhely, II. Egyenes-dűlő, Szekeres-tanya

Elhelyezkedés:

Kamut ÉNy-i határában, a II. Egyenes-dűlőben levő Szekeres-tanya helyének környékén Árpád-kori település helye található. A templom a lelőhely D-i felében, közvetlenül a Kondoros-völgy ÉK-i partján, annak lejtőjének tetején állt. DK felől időszakosan víz határolhatta.

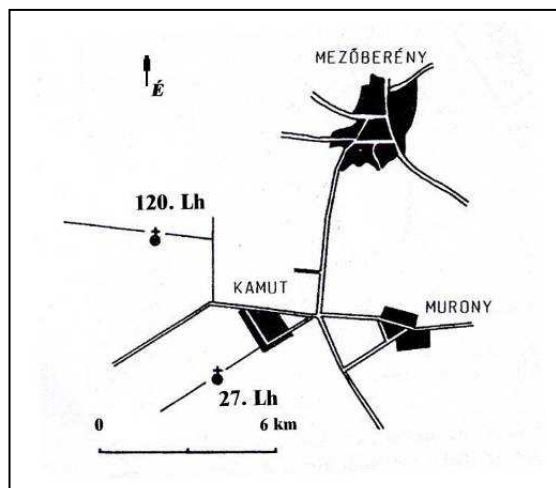
Kutatástörténet

Szatmári Imre (1990)

Kora: 12-13. század (?)

A templom:

A leletmentő ásatáson egy kicsiny, egyhajós, félköríves szentélyű templomnak az alapfalait, valamint körülötte levő 11 sírt tártak fel. A templom hossza 10,25 m, szélessége 6,25 m, a hajó területe 5,5 x 4,5 m volt. A hajó és a szentély azonos technikával (döngölt földből) és egyszerre készítették. Alapfalainak szélessége 90-94 cm-nek, a szentélyé pedig 76-84 cm volt. Korabeli járósíntnek, s a bejáratnak nem maradt nyoma. A templom falai lapos, pelyvás soványítású téglából épülhettek. A leletanyag szegényes: egy kézi malomkődarab és egy hengeres átmetszetű, ívelődő bronzdarabot (harang töredék) lehet megemlíteni.

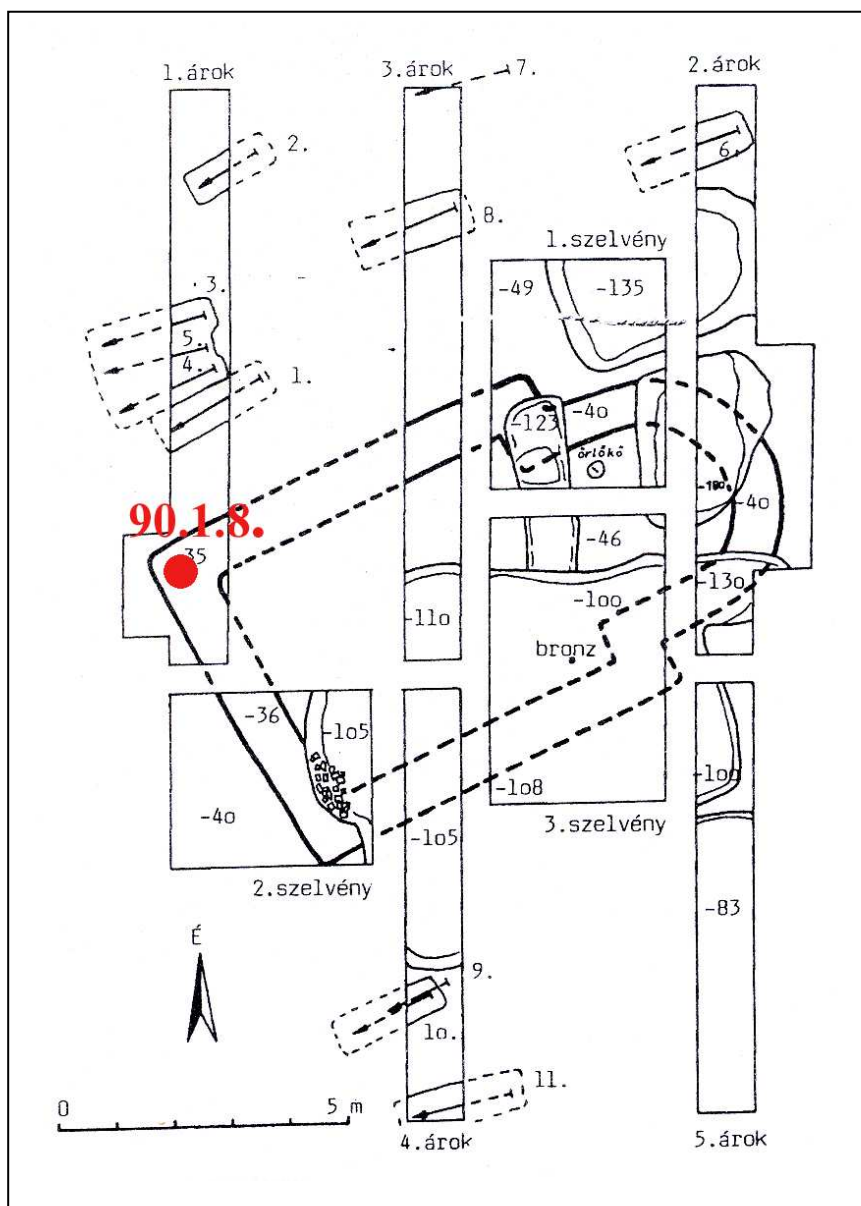

A lelőhely elhelyezkedése

Az ásatáson előkerült leletek nem adnak pontos keltezésre lehetőséget, de az bizonyos, hogy a falu még az Árpád-kor idején elnéptelenedett.

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 1994-1995: Árpád-kori templomok Kamuton. Archeológiai Értesítő 121-122. pp. 37-55.
2. JANKOVICH, B. D. – MEDGYESI, P. – NIKOLIN, E. – SZATMÁRI, I. – TORMA, I. 1998: Magyarország régészeti Topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Budapest, pp. 466-469.
3. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, pp. 128-129.

A mintavétel helye az ásati alaprajzon

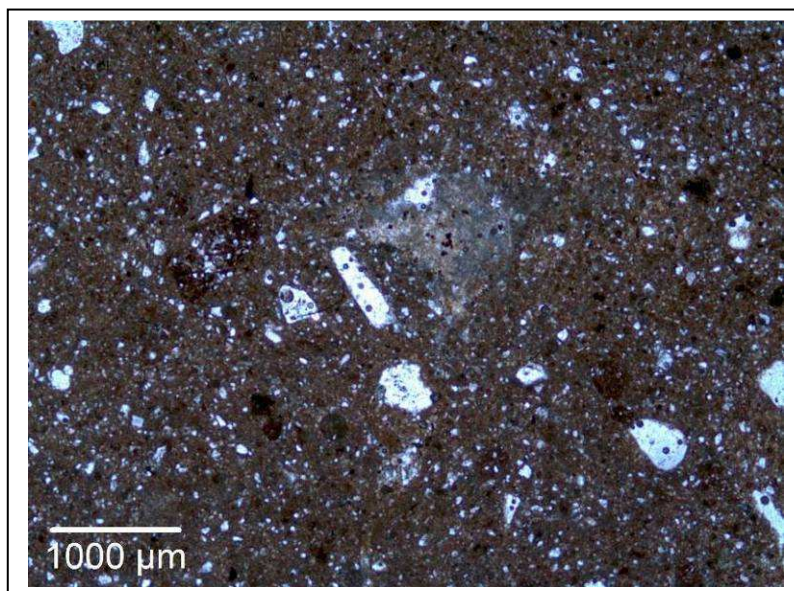
A minták leírása:

90.1.8. / BT12a., BT12b. TÉGLA

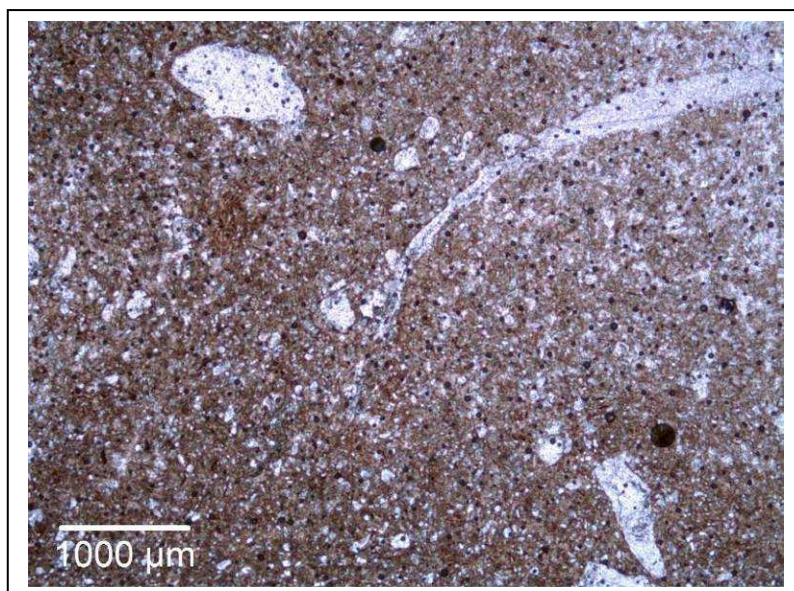
Lelőhely: 1. árok Ny-i rábontásából, a templom ÉNy-i sarkának alapozásán (-40 cm).

Leírás: a./ tégl: világos narancssárga, kevés pelyvával soványított, kevés karbonát szemcsét (lsd: csiszolat) tartalmazó habarcsos, pelyvás lenyomat, b./ tégl: kevés pelyvás, narancs jól eldolgozott, tömör, homogén tégl (M: A: ?x?x5cm, B: ? x14,5 x 4cm). A b. tégl, igen finomszemű, pelyva lenyomatom és héj maradvány látható a csiszolatban.

Vizsgálat: XRD vizsgálat (a-b.)

90.1.8a. vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

90.1.8a. vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

BH36. (BT12a-ről habarcs)

Lelőhely: 1. árok Ny-i rábontásából, a templom ÉNy-i sarkának alapozásán (-40 cm).

Leírás: „A” tégl: világos narancssárga tégláról habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.12. Megyer (Mező-)

Elhelyezkedés:

Békés megye régészeti topográfiájában, Békéscsaba 78. számú lelőhelyként feltüntetett "Megyeri faluhely", a város É-i szélén, a mezőberényi országúttól ÉK-re, mintegy 1300 m hosszan húzódik és egy magasabb dombháton helyezkedik el. A lelőhely D-i részén állt a település temploma.

Kutatástörténet

Krammer Nándor (1902)

Szatmári Imre (1985-1986)

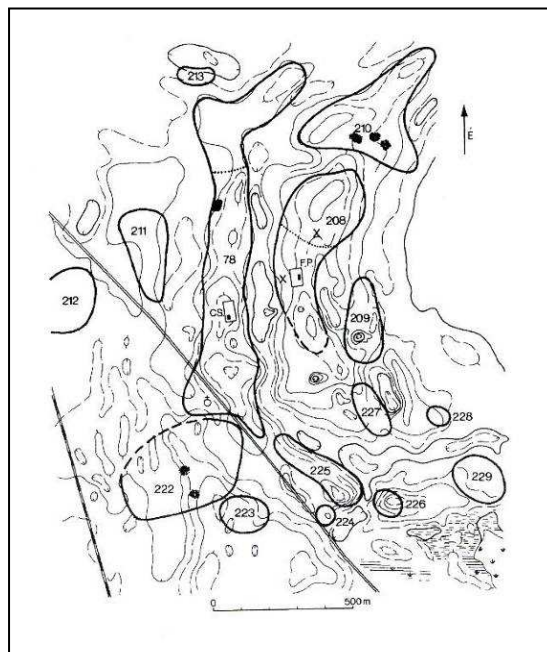
Kora: 14-16.század (?)

A templom:

A templom egyhajós, félköríves szentélyű, 11,8 m hosszú és 7,9 m széles volt. Alapfalainak szélességét a hajónál 85-110 cm-nek, a szentélynél pedig 60-80 cm-nek mérték. A szentélyt ÉK-DNy-i irányba tájtolták. A hajó alapozásában csak sárga döngölt földet, az ennél mélyebbre ásott szentélyalapozásban pedig törmelékes téglasorok és döngölt földrétegek váltakozását figyelhettük meg. A szentély É-i felében egy 4,25 x 1,75 m-es, habarcsba ágyazott téglákból boltívesen falazott, kirabolt kriptá került elő. A szentélyt vágó későbbi árokba fehérre meszelt, faragott gótikus köveket dobáltak. A templomon kívül és belül összesen 87 sírt tártunk fel. Egyet a szentély alapozási árka vágott, többet viszont a szentély alapozásába ástak bele. A templom É-i oldalánál osszárúmokat találtunk. Az előkerült leletek között csak a késő középkorra keltezhető darabok vannak, a felszínen viszont Árpád-kori edénytöredék is gyűjthető. Templomát először 1338-ban említették. 1984 őszén az országúttól DNy-ra, egy gázvezeték árkanak ásásakor, a felszíntől számított 100-120 cm-re egy tégláégető kemencét tártak fel. A középkori kemencében égették nagy valószínűséggel a templom építéséhez szolgáló téglákat.

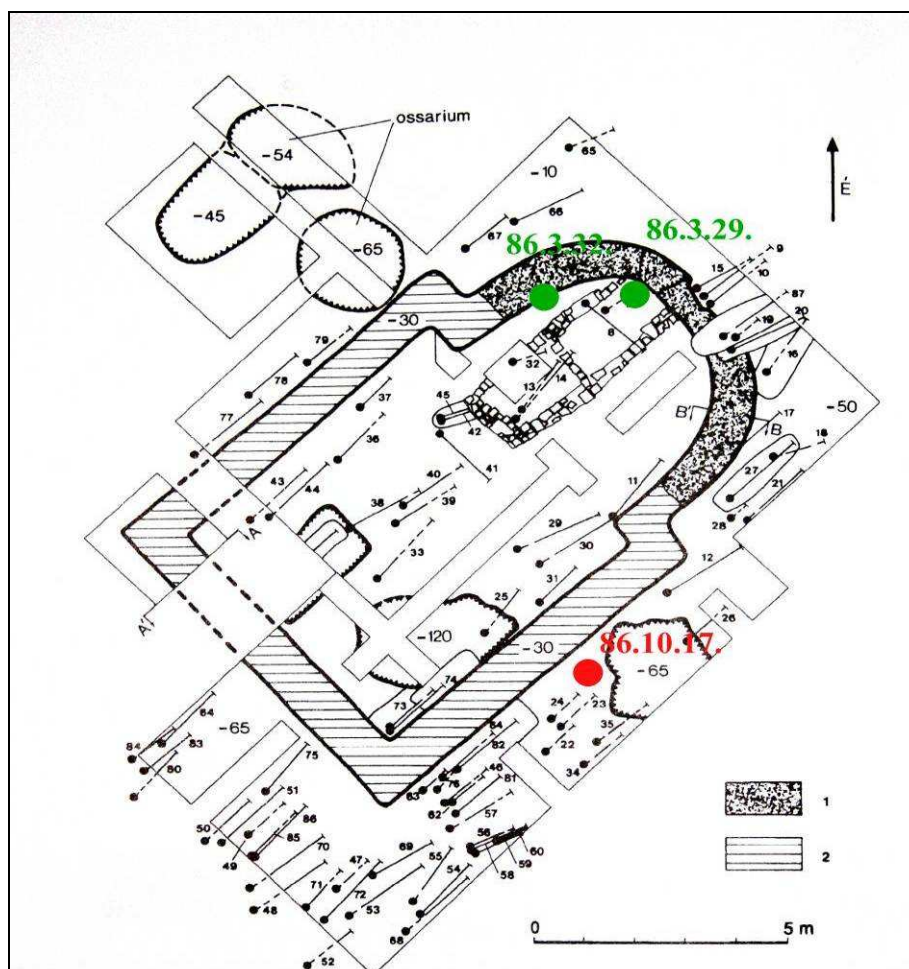
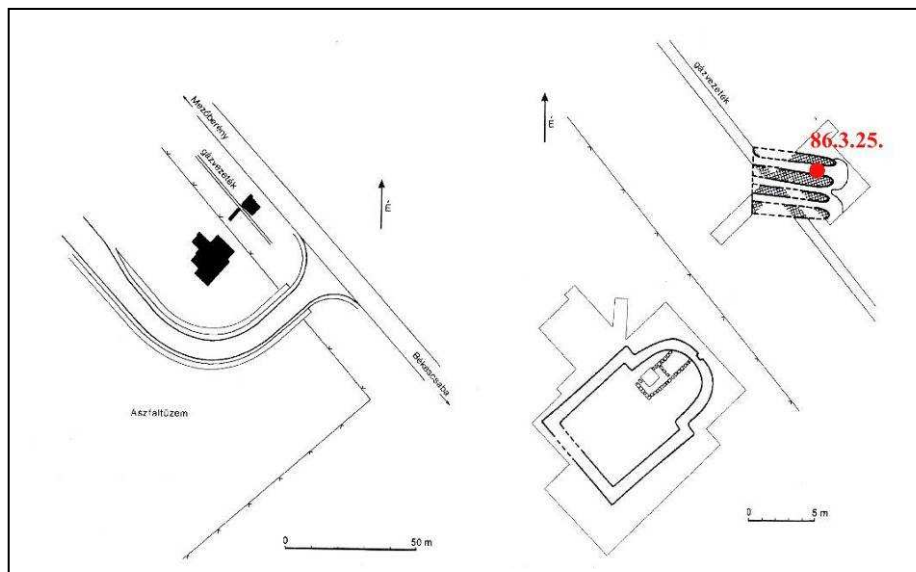
Irodalom:

1. JANKOVICH, B. D. – MEDGYESI, P. – NIKOLIN, E. – SZATMÁRI, I. – TORMA, I. 1998: Magyarország régészeti Topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Budapest, pp. 170-180
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 136

A lelőhely elhelyezkedése

A település nevének Megyer utótagja a honfoglalás-kori törzsnévből ered, a Mező előtag 15. századi, amelyet a másik Bélmegyertől való megkülönböztetés miatt adtak neki. Első említésekor az Ábránffy család tulajdona (1383) egészen 1593-ig. 1733-ban még látszottak a templom alapfalai.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

86.3.29. / BK25. KŐ

Lelőhely: 2.szelvevény, 5.árok DNy-i falában - 20 cm, a szentélyt vágó későbbi árok betöltéséből.

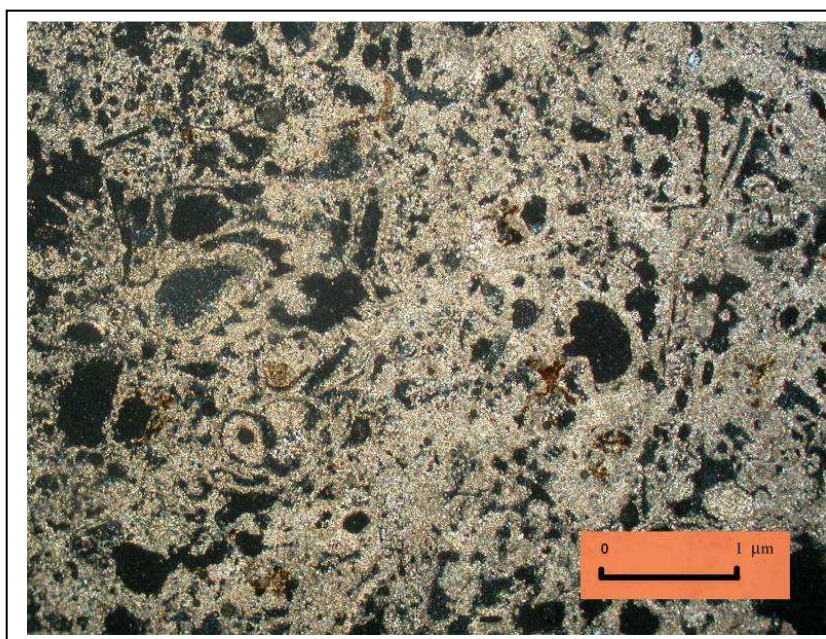
Leírás: Téglalap alakú alapra közepén álló piskóta forma illeszkedik, alját és végét kiéve fehérre meszelt vakolat borítja (M: 26 x 15 x 19 cm) Világosszürke, sárgás, szabad szemmel is látható aprómolluszkás mészkő, benne Cardium csigák és egyéb ősmaradványok váz töredékei.

A csiszolati képen is látható, hogy az egész kőzet összetöredezett vázak összecementálódott, majd átkristályosodott (biomikrit) anyagából áll.

Név: biogén mészkő

86.3.29. minta

86.3.29. minta vékonycsiszolati, szöveti kép (+N, 2x)

86.3.32. / BK26. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény, a szentélyt vágó árok betöltésében -30 cm, az alapozás fölött.

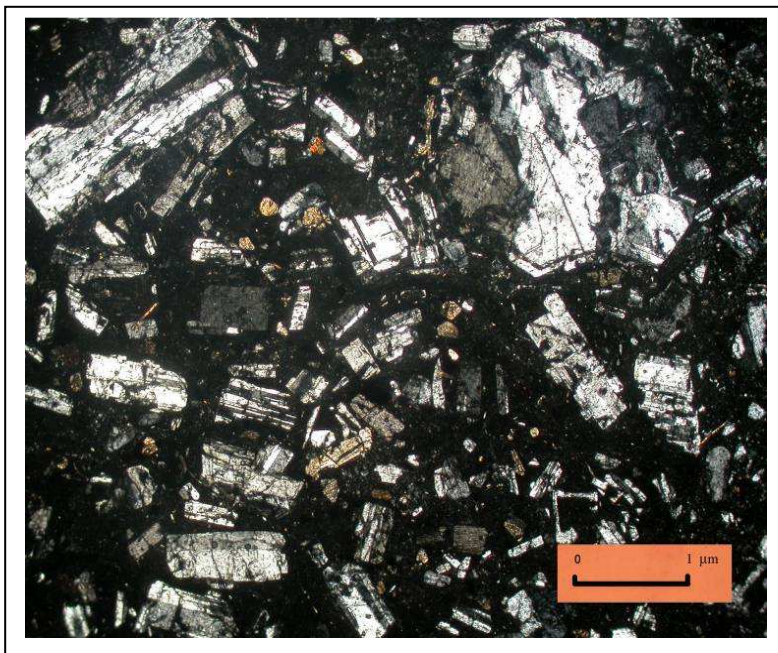
Leírás: Szürke színű, faragott kő, egyik vége ép, rajta csapolási lyuk, két oldala vakolt, fehérre meszelt (M: 31 x 15 x 16,5 cm) Szabad szemmel mállott földpátok és piroxének láthatók, a szöveti képen (porfiros, holokristályos szövet) hatalmas poliszintetikus ikreket alkotó plagioklász földpátok, barna piroxén ásványok lécei vagy szemcséi láthatók.

Név: andezit

Analógia: 95.3.17. Bánkút

86.3.32. minta

86.3.32. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.3.25. / BT16. TÉGLA

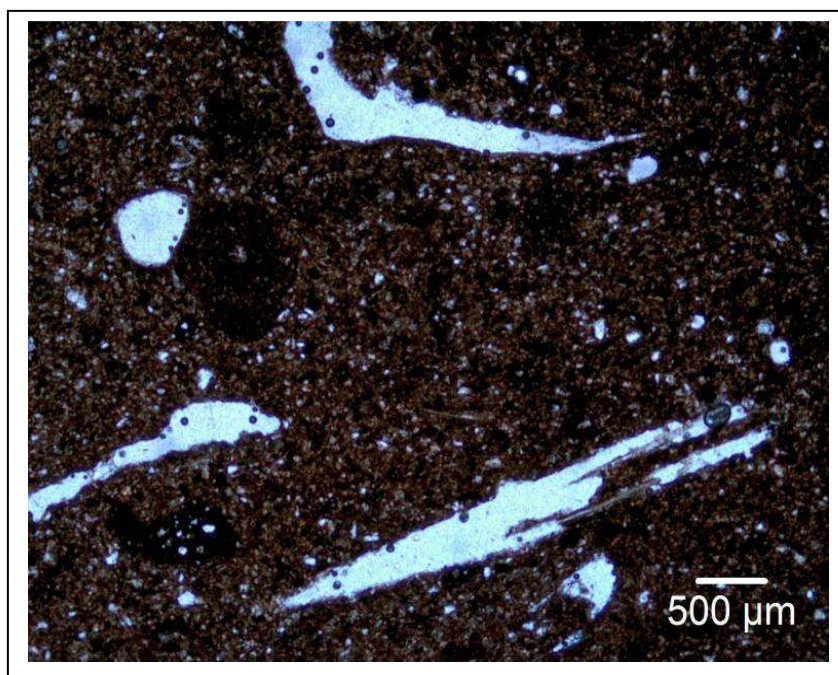
Lelőhely: 1. szelvény, kemencéből

Leírás: Narancs színű, pelyvás, homogén, néhol habarcsos tömött szerkezetű tégl, egyik oldala homokkal simított, pelyvalenyomatos és repedezett (M:~x18,5x5 cm). Az igen finomszemű alapanyagban örölt kerámia, pelyvalenyomat látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.3.25. minta

86.3.25. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

86.10.17. / BT17. TÉGLA

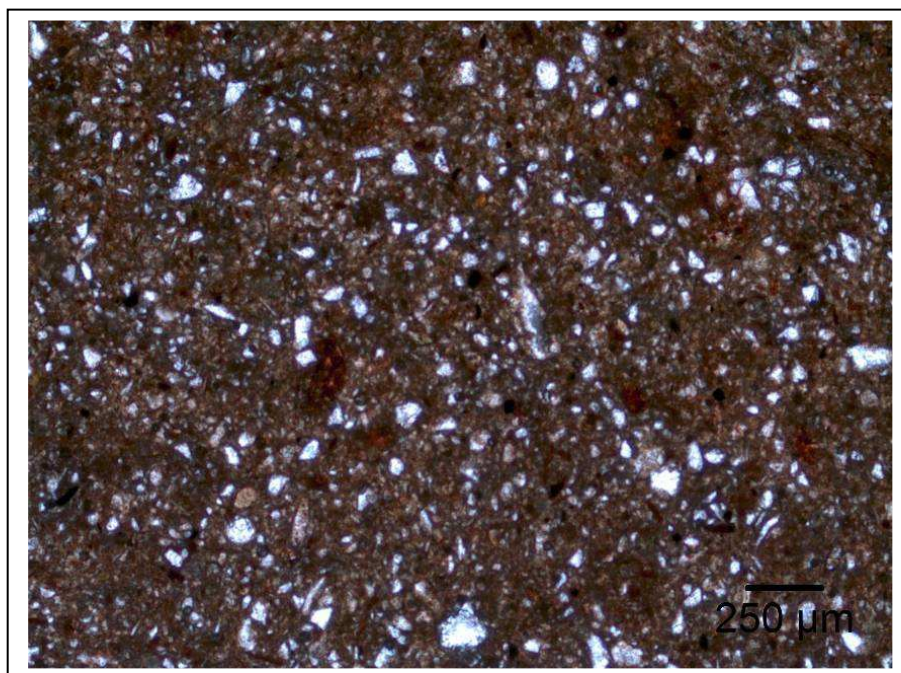
Lelőhely: 4. szelvény, szórvány

Leírás: Apró kerámatörmelékkel és kevés pelyvával soványított, felületén helyenként habarcsos narancs, tömött, homogén tégl (M: 28 x 14 x 5 cm). A szöveti képen mikrokristályok (kvar, biotit) és kerámia őrlemény látható egyenletes szemeloszlásban.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.10.17. minta

86.10.17. minta vékonycsiszolata (1N, 4x)

BH37. (BT17.-ről) HABARCS

Lelőhely: 4.szelvény, szórvány

Leírás: Apró kerámiatörmelékkel és kevés pelyvával soványított tégláról habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

BH43. (BT16.-ről) HABARCS

Lelőhely: 1. szelvény, kemencéből

Leírás: Narancs színű tégláról habarcs

1.1.13. Murony

Elhelyezkedés:

A határ DK-i szélén, ÉNy-DK irányú, ezen a szakaszon határozott folyóvölgy DNy-i partját kísérő viszonylag magas háton 700 méter hosszan húzódik a lelőhely, amely az Árpád-kori és késő középkori Murony falu centrumával azonos. A templomot a lelőhelyen ÉK-DNy irányban áthaladó dűlőút É-i oldalán találták meg.

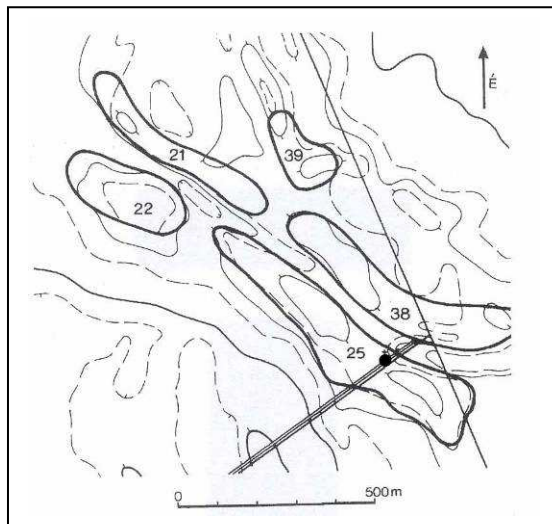
Kutatástörténet

Szatmári Imre (1988)

Kora: 13-16. század (?)

A templom:

A feltárás során megállapították, hogy az 1973-ban ásott csatorna a templom alapjainak nagy részét elpusztította. A megmaradt alapozásból szerencsére még kisserkeszthető volt a templom alaprajza. Az egyhajós templom hossza 10 m, a szélessége 5,5 m volt. Alapfalainak szélességét a hajónál 105-110 cm-nek, a szentélynél pedig 80-100 cm-nek mérték. Alapozása döngölt szürke és fekete színű földből készült, falait téglából rakták. Az alapozáson még eredeti helyükön találtak meg két téglát, amelyeket közvetlenül az alapra helyeztek, majd a téglák közé híg habarcsot öntöttek. A templom szentélye patkóíves záródású, amely ritka ezen a területen. A templom belsejében és az alapfalakon kívül összesen 90 sírt bontottak ki. Az épületet eredetileg a falaktól mindössze 5-7 méterre széles és mélytemetőárok vette körül, de ezt később a temető bővítése miatt betemették.

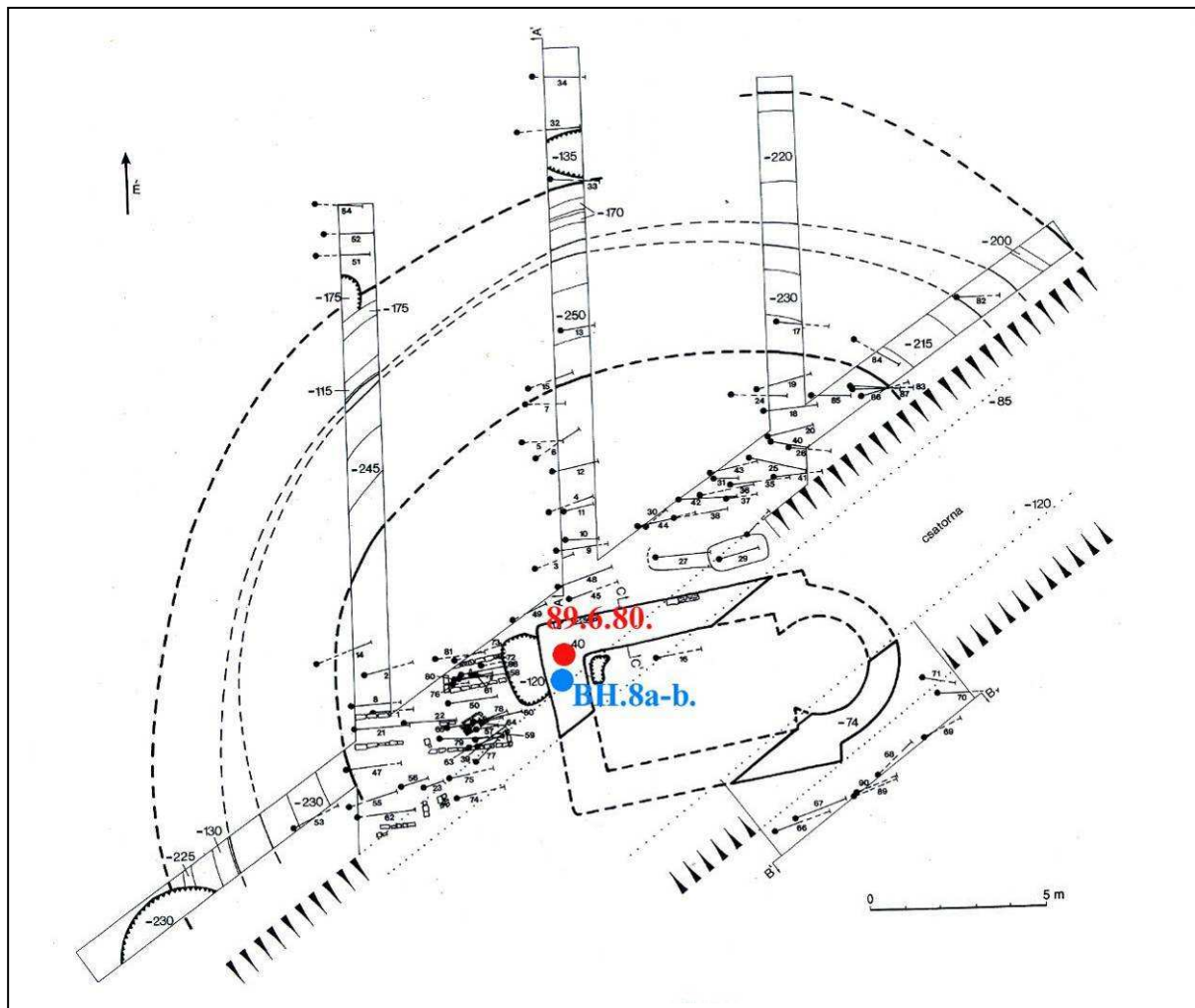

A lelőhely elhelyezkedése

A sírokból mindössze egy koporsóvasalás, egy valószínűleg S végű hajkarikából származó töredék, egy párizsi kapocspár, egy vascsat és néhány párta darabja került elő. Első említése 1295-ből való *Mvrul* néven. Nagy valószínűséggel a 16. század második felében már elnéptelenedett.

Irodalom:

1. JANKOVICH, B. D. – MEDGYESI, P. – NIKOLIN, E. – SZATMÁRI, I. – TORMA, I. 1998: Magyarország régészeti Topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Budapest, pp. 624-628.
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 137.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

BH8a-b. HABARCS

Lelőhely:

Leírás: Szürke színű, a talajjal együtt vett porózus habarcs.

Vizsgálat: HT meghatározás

89.6.80. / BT18. TÉGLA

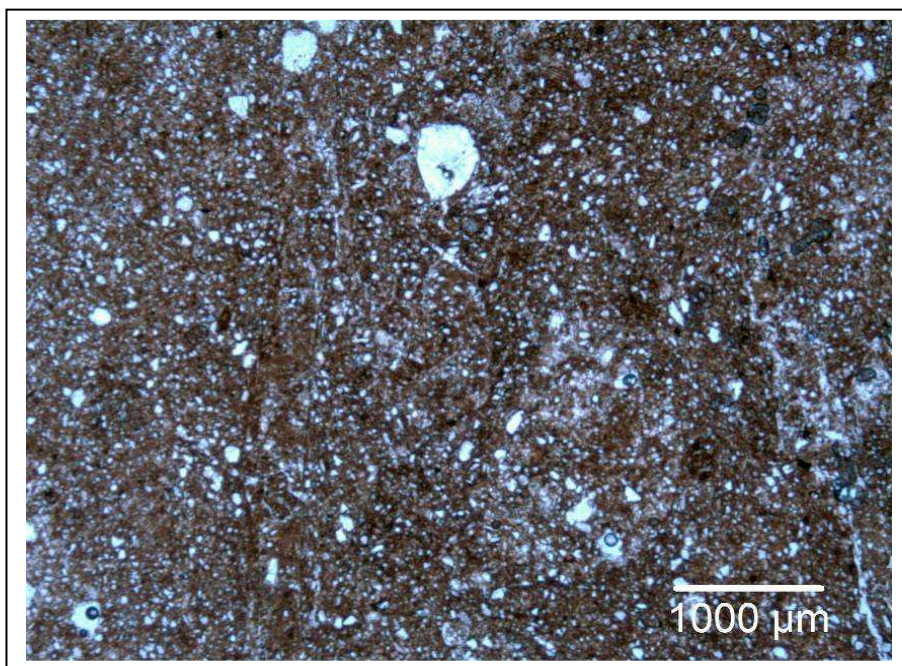
Lelőhely: 1. szelvény, a templom ÉNy-i sarkán, a döngölés tetején, eredeti helyről!

Leírás: Narancs színű, pelyvás soványítású, habarcsos, egyik lapja simított, egyik sarkán a kis- és a középső ujj benyomása látszik, közepe nem égett át (M: ?x13x5,5 cm). Szöveti képén mikrokristályok (kvarc) és kevés pelyva maradvány látható. Egyenletes szemeloszlású.

Vizsgálat: TL kormeghatározás, XRD vizsgálat

89.6.80. minta

89.6.80.minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

1.1.14. Nagyszénás 2. lelőhely, Dózsa-erdő

Elhelyezkedés

Az egykori Árpád-kori település templomának helye egy ÉK – DNY irányú partos vonulaton húzódik, amely nagyszénástól DK-re fekvő Dózsa-erdőben ma is követhető. A kiemelkedés a régi Mágocs-ér mélyebben fekvő árterétől délebbre követi a vízmeder irányát.

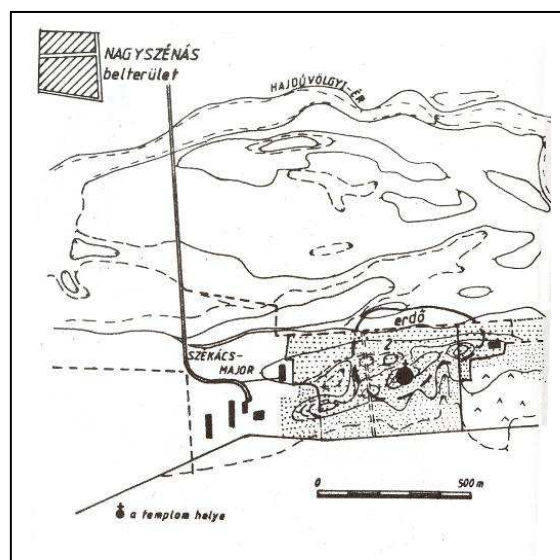
Kutatástörténet:

Gábor Gabriella, Kulcsár László, Szatmári Imre (1995)
Szatmári Imre (1999)

Kora: 11-14. század

A templom:

A templom *első építési periódusának* eredeti alapozásából a kiemelkedés eróziója és az erdőtelepítés miatt már semmi sem maradt, de a sírok között az alaprajz hozzávetőlegesen kiserkeszthető volt. Ezek alapján megállapítható, hogy ebben a periódusban egy egyhajós, valószínűleg félköríves (esetleg patkóíves) szentélyzáródású kicsiny, kb. 8,7 m hosszú és 6-6,5 m szélességű templomot építettek. Alapfalainak szélessége 100-125 cm lehetett. Az épület *második periódusában* lebontották a Ny-i zárófalat, s ennek vonalához egy új, 5,3 m hosszú, U alakú, döngölt alapozású bővítményt építettek. A Ny-i fal belső oldalán a karzattartó döngölt alapozását (80-95 cm) is megtalálták. Ennek két vége lekerekített formában záródott, hasonlóan a bővítményéhez. A nagyszénási templom karzattartó alapozásához legjobban a kamuti hasonlít, amely település temploma már a 12. században állt. A templom hossza ebben az időszakban már 13,2 m, a szélessége 6,6 m volt. A *leletek* között kváderköveket, pelyvával soványított téglákat és festett (kék) vakolatdarabokat is találtak, amelyek közül utóbbi belső díszítésre utal.

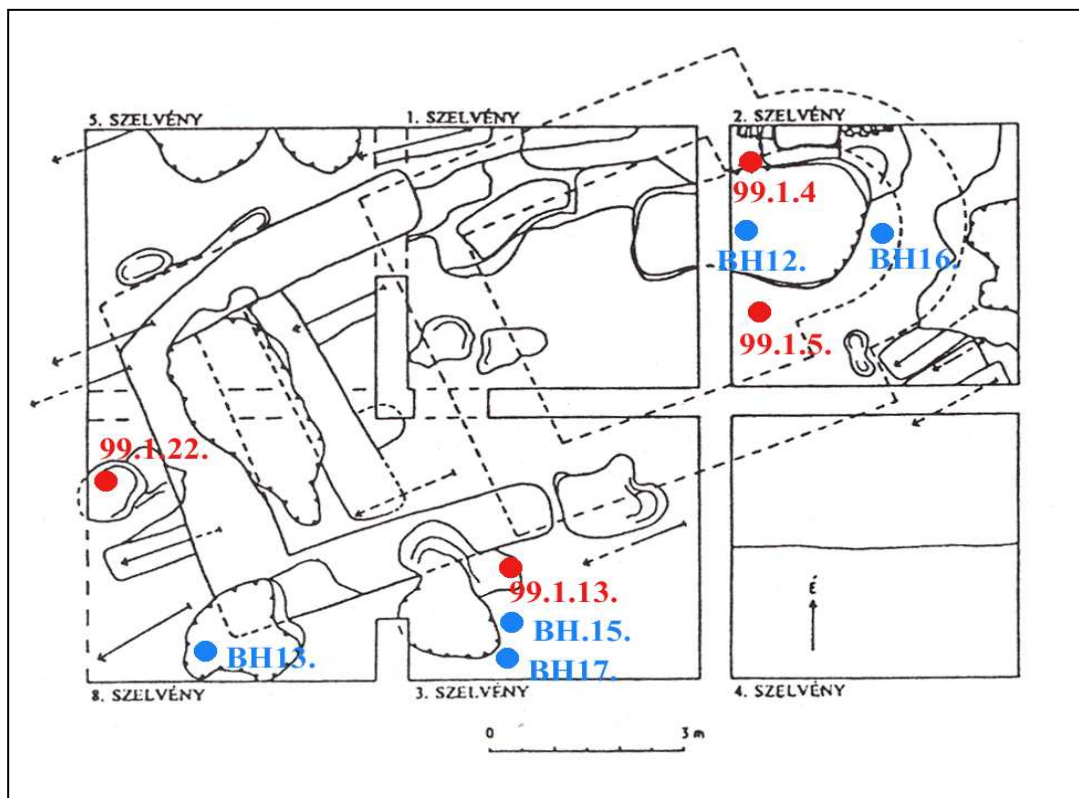

A lelőhely elhelyezkedése

A templom bővítményének alapfalai mellett (belül és kívül) 30 sírt tártak fel. A leletek között bronzlemezeket, S végű hajkarikát és egy 12. századi ezüstdénár találtak. A 11-12. századi nagyszénási templomot a 12-13. században építették át, viszont a középkori oklevelekben előforduló falunevek egyikével sem azonosítható település a 14. sz. körül vált néptelenné.

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 2000: Újabb ásatások Nagyszénáson. Árpád-kori település temploma és temetője a Dózsa-erdőben. In: Nagyszénás, Fejezetek a község történetéből 7. pp. 5-128
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p.138

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása

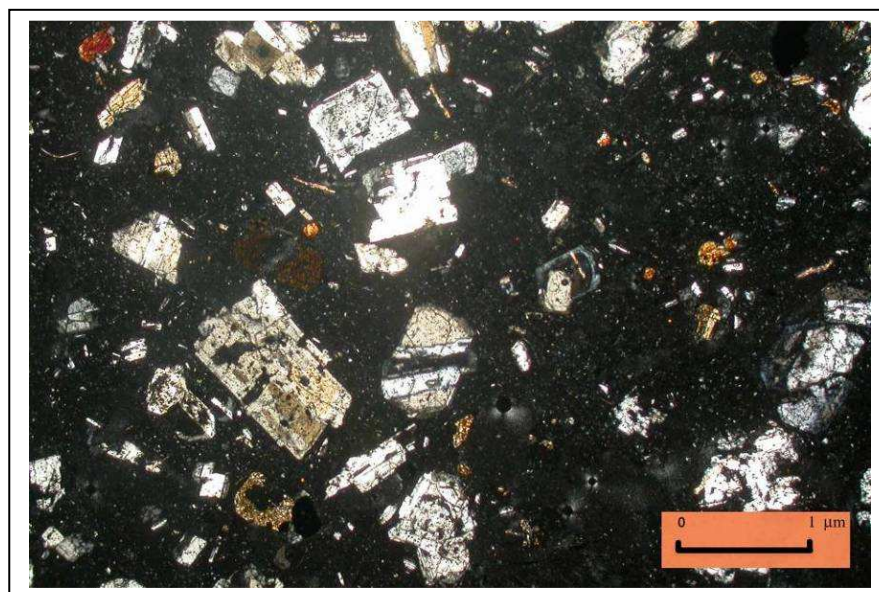
99. 1. 18. / BK39. KŐ

Lelőhely: 6. szelvény, É-i földje közepén, a felszíntől 30 cm mélyen

Leírás: Sötétszürke színű, kovás kötőanyagú vulkanit, limonitos bontott földpátokkal, piroxénnal. Szöveti képe, porfiros, a közetüvegben mállott plagioklász földpátok és apró piroxén szemcsék, valamint kvarc látható.

Név: andezit

Analóg: pl. 86.32.121. Gyula, Szeregyháza

99. 1. 18. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.20. / BK40. KŐ

Lelőhely: 6. szelvény K-i fele, 0-60 cm

Leírás: Szürke, szabálytalan kő, amely ugyanaz a típusú mint a 99.1.18. és a 99.1.19. –es kő

Név: andezit

Analógis: pl. 97.3.17. Bánkút

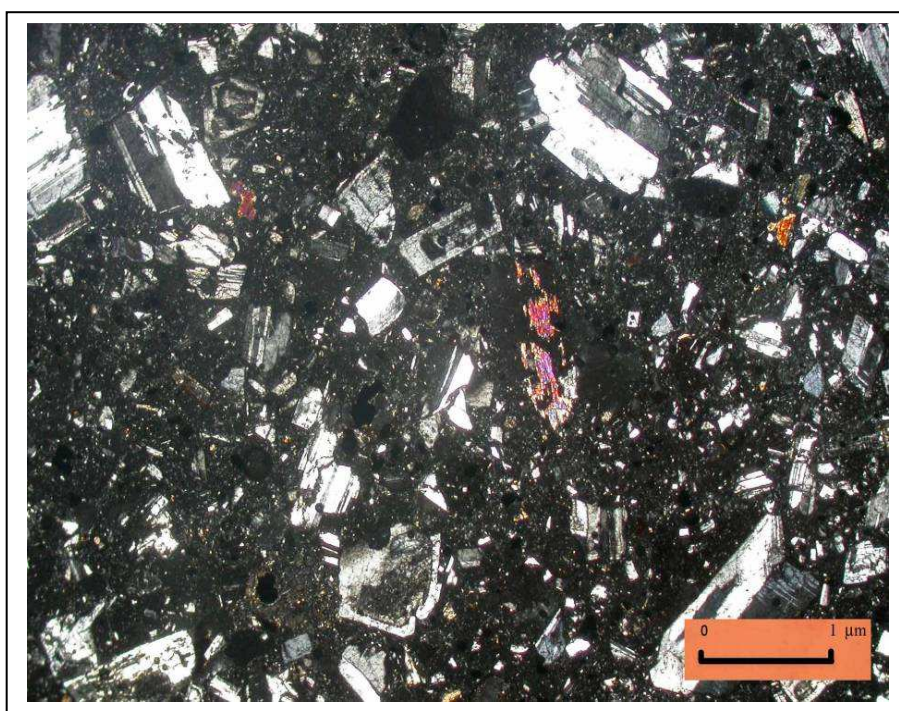
99.1.19. / BK41. KŐ

Lelőhely: 6. szelvény közepe, -45 cm.

Leírás: Szabálytalan alakú, szürke színű kő. Szabad szemmél a szürke alapanyagban fekete piroxén és kvarc, valamint földpát látható. A szöveti képen a mátrix (kőzetüveg) tele van mikrokristályok töredékeivel, ezek mellett nagy méretű plagioklász földpátok és bontott piroxén táblák láthatók.

Név: andezit

Analógia: 99.1.18. Nagyszénás 2. Lh.

99. 1. 19. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

99.1.4. / BT25. TÉGLA

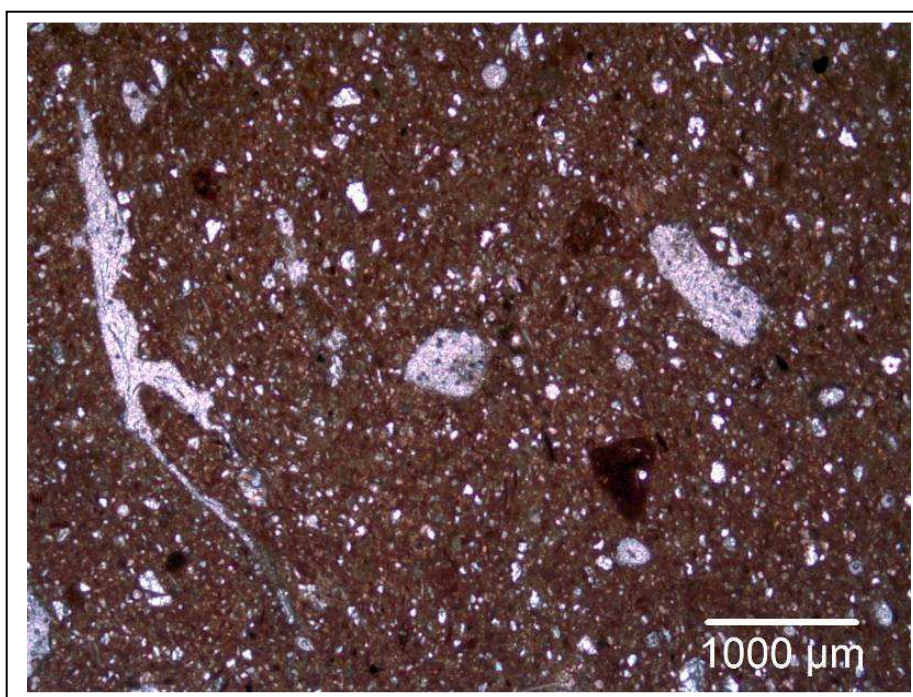
Lelőhely: 2. szelvény, ÉNy-i sarok, 1. ásónyom,

Leírás: Narancs színű, tömött, kevés pelyva tartalmú, lekerekített, habarcsos idomtégla, közepén ujjbenyomás, habarcsában mészrögök (max 3mm) látható (Átmérője: 15 cm). Kerámiaszemcse, apró kvarc és csillám, valamint pelyva maradványok láthatók a szöveti képen.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

99.1.4. minta

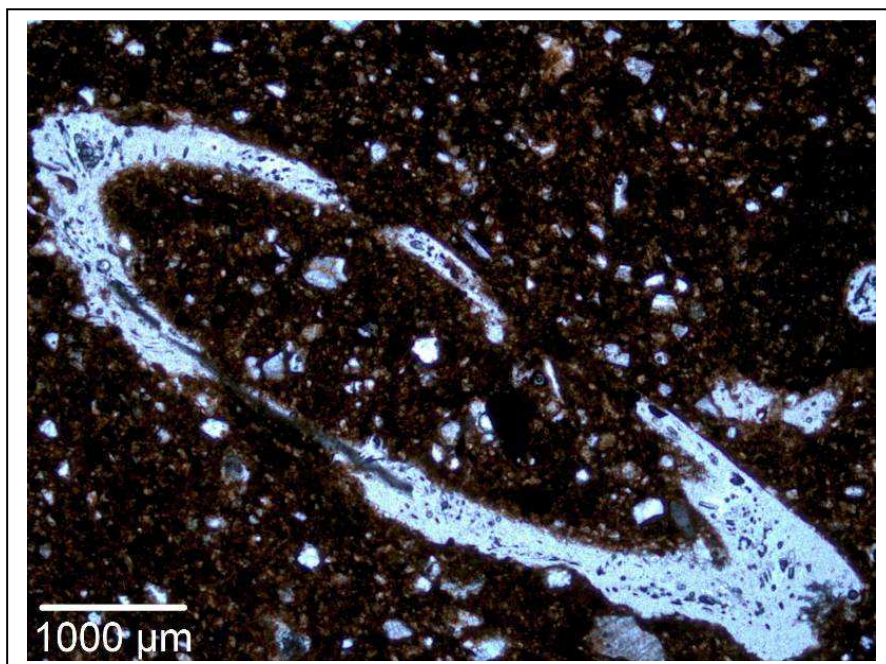
99.1.4. minta vékonycsiszolata (1N, 2x)

99.1.5. / BT27. TÉGLA

Lelőhely: 2. szelvény, 3. ásóányom

Leírás: Narancs, kevés pelyvával (lsd. szöveti kép) soványított, viszonylag tömött, homogén, mindkét felületén simított tégl (M: 18,5x17,5x11 cm)

Vizsgálat: XRD vizsgálat

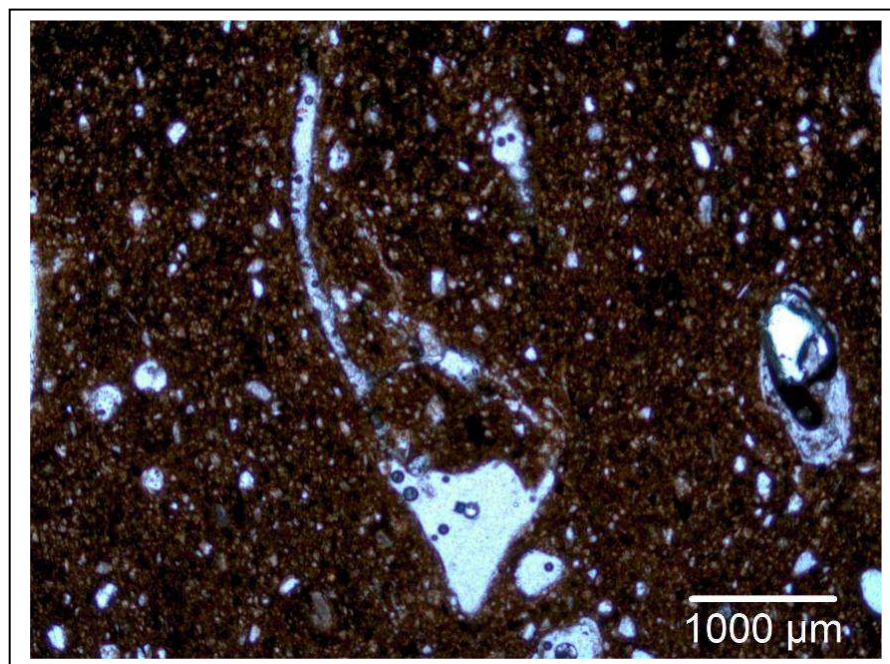
99.1.5. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

99.1.13. / BT26. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény, a felső kevert rétegből

Leírás: Narancs, pelyvás, kevés kerámiatörmelékkel tartalmazó jól eldolgozott, tömött tégl (M: 26x16x10 cm) Kevés nagyobb ásvány (kvarc, biotit) látható még a csiszolatban.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

99.1.13. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

99.1.22. / BT28. TÉGLA

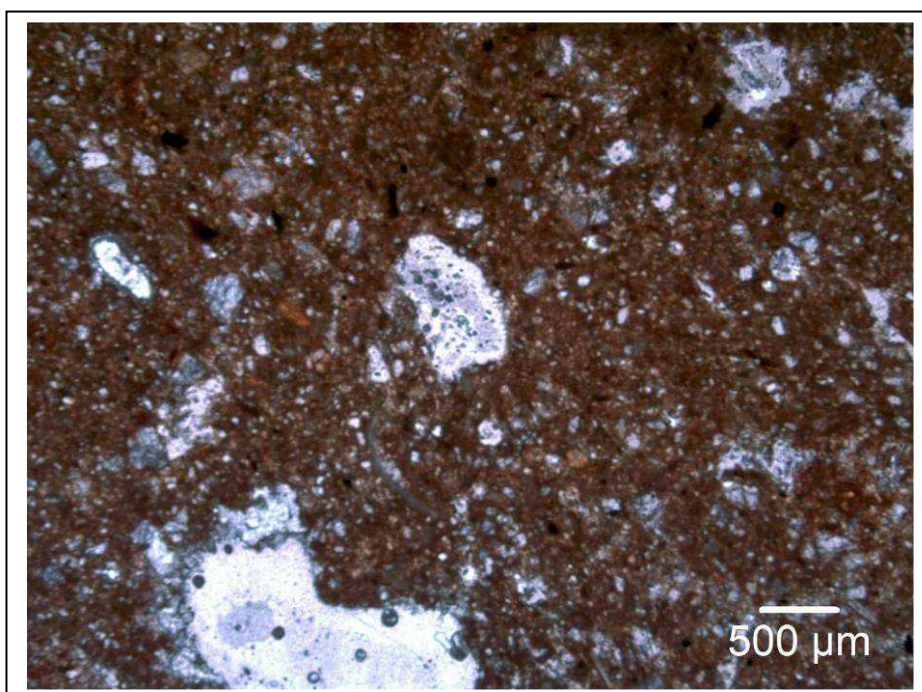
Lelőhely: 8. szelvény Ny-i szélén levő gödör betöltése

Leírás: Narancs, pelyvás, homogén, tömött téglá, habarcsa mésZRÖGÖS, Két oldala rézsút faragott (M: 18x25,5x5,5 cm). Nagyobb ásványszemeket, kerámia szemcsét és karbonát csomókat láthatunk a szöveti képen is.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

99.1.22. minta

99.1.22.minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

HABARCS (6 zacskó)

BH12. (99.1.1-101.)

Lelőhely: 2. szelvény Ny-i széle, 2. ásónyom, törmelékes betöltésből

Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH13. (99.1.1-101.)

Lelőhely: 8.szelvén, déli gödör betöltéséből

Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH14. (99.1.1-101.)

Lelőhely: 6. szelvény, keleti fele

Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH15. (99.1.1-101.)

Lelőhely: 3. szelvény, 1. ásónyom

Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH16. (99.1.1-101.)

Lelőhely: 2. szelvény

Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH17. (99.1.1-101.)

Lelőhely: 3. szelvény, a törmelékes betöltésből

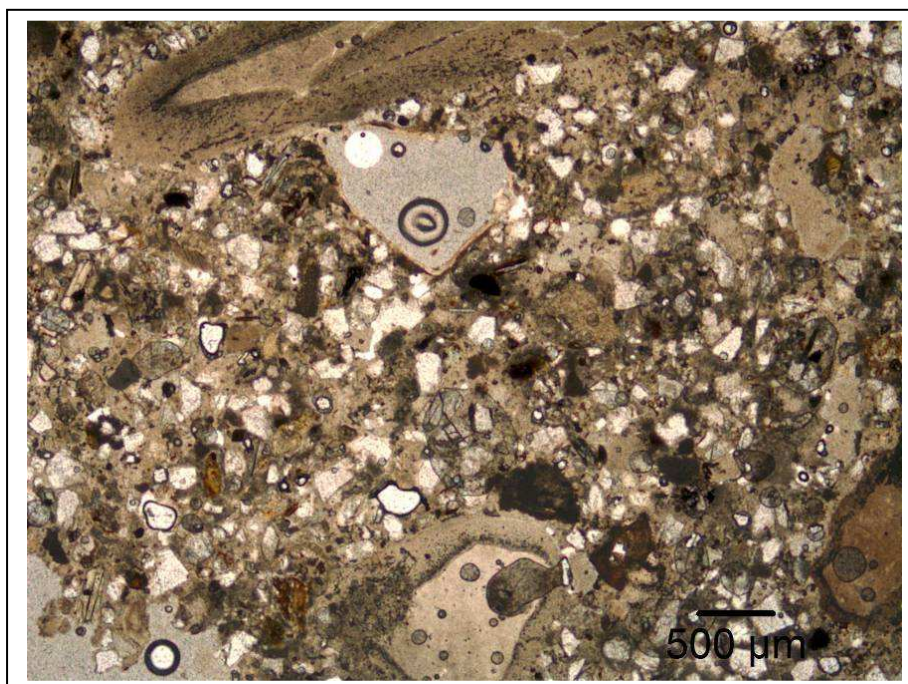
Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH18. (BT25.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény, ÉNy-i sarok, 1. ásónyom

Leírás: Szürke színű, karbonát szemcsés, porózus habarcs. Szöveti képében a meszes alanyanyagban sarkos kvarc szemcsék láthatók, amelyek unduláló kioltásúak. Ezenkívül poliszintetikus ikres plagioklász, káliföldpát, kevés csillám, saját alakú piroxének, a pórusokban mikrites karbonát kiválás látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

BH18. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

BH19. (BT26.-ról) HABARCS

Lelőhely: 3. szelvény, felső kevert rétegéből

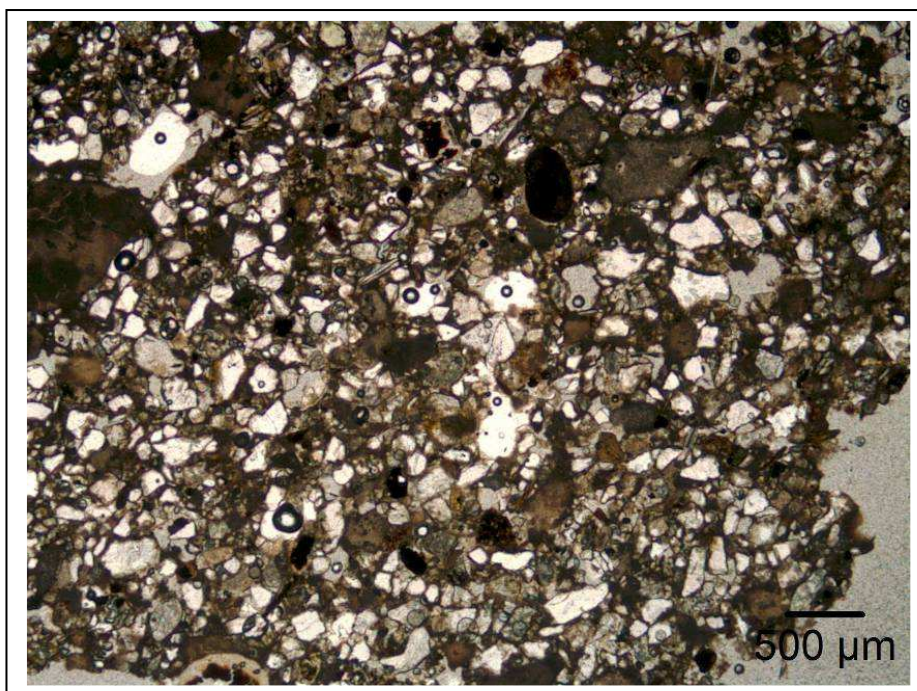
Vizsgálat: hidraulikus tényező

BH20. (BT28.-ról) HABARCS

Lelőhely: 8. szelvény, Ny-i szélén levő gödör betöltéséből

Leírás: Szürkésfehér, porózus, félkemény habarcs. Szöveti képében kevesebb karbonát szemcse, több kőzettörmelék látható, mint a BH18-ban. Az elegyrészek egyenletesen oszlanak el. Kevés (20 %) a karbonátos alapanyag. Sarkos monokristályos kvarc, plagioklász, kevés piroxén és biotit (muskovit), s néhol kerámia törmelék is látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

BH20. vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

BH21. (BT27.-ről habarcs)

Lelőhely: 2. szelvény, 3. ásonyom

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

1.1.15. Peterd (Csökmő)

Elhelyezkedés:

Békés és Hajdú-Bihar megye határán levő falu templomhelye a Kutas-ér K-i partján fekszik. Egyetlen említése idején már elhagyott falu lehetett: a templom irányjelzőként szerepelt Torda határjárásánál.

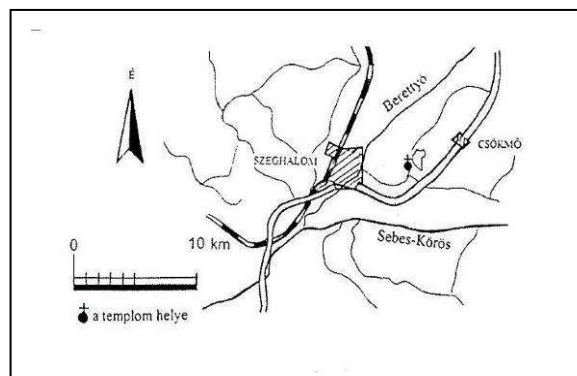
Kutatástörténet

Szatmári Imre (1986, 1988, 1994)

Kora: 11-13. század

A templom:

A feltárt templom egyhajós, kissé nyújtott félköríves szentélyű, 10,75 m hosszú és 5,45 m széles volt. A hajónál 85-95 cm, a szentélynél pedig 70-80 cm széles, lefelé szűkülő, lekerekített sarkú alapozás árkába sárga agyagot döngöltek. Az egy periódusban felépült templom felmenő falaihoz téglát használtak. A korabeli járósínt sehol sem maradt meg és az épület bejáratának helye is bizonytalan. Az épületen belül sírok nem voltak, a templom körüli temetőből a három ásatás alatt összesen 75 sírt bontottak ki. A temető a leletek száma alapján, az átlagosnál gazdagabbnak mondható. A sírleletek között harangtöredék, elektron és aranyozott ezüst S végű hajkarikák, 11-12. századi érmek stb. fordult elő. Egyásra temetés alig fordul elő.

A lelőhely elhelyezkedése

Történetére alig maradt adat, egyetlen középkori említése 1330-ból való (Peturd). Elképzelhető, hogy a templomot még a 11. században emelték, pusztulása a 13. században következhetett be.

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 140
2. SZATMÁRI, I. 2006: Az Árpád-kori Peterd temploma és temetője. In: Fénylő középkor: tanulmányok Kovalovszki Júlia tiszteletére. (Szerk.: Fodor I. – Szatmári I.) MNM, MM Múzeum, Békéscsaba pp. 55-85

A minták leírása:

89.1.90 / BH3. HABARCS-Terazzo

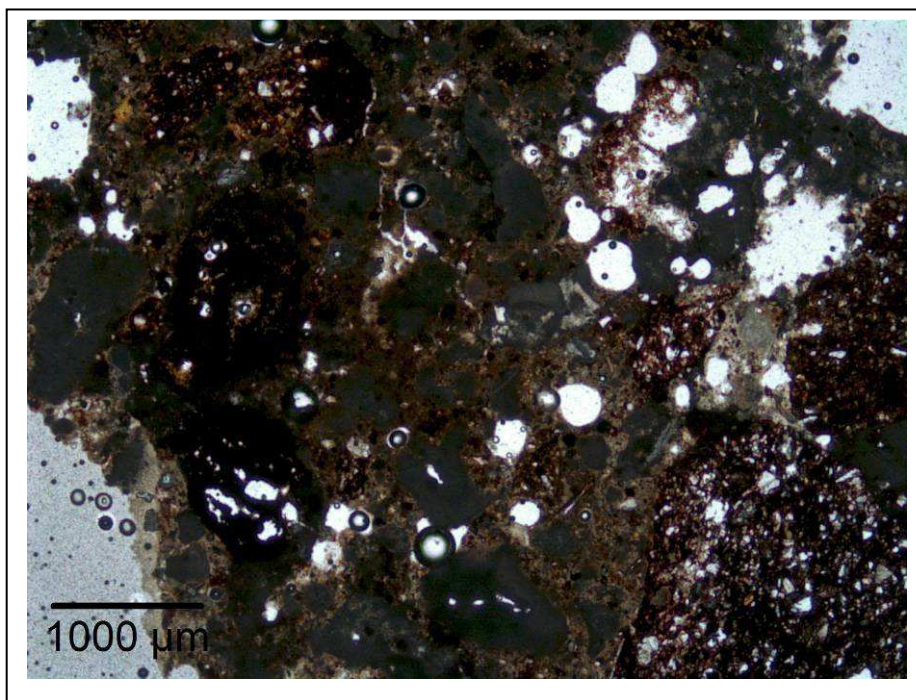
Lelőhely: 6. szelvény alapozásrétegéből, a gödrök által nem bolygatott részből, Szórvány.

Leírás: Tégla vastagságú, rózsaszín, egyik oldalán habarcsos, a másikon fényesre simított és narancsszínűre festett felületű terazzo darab. Anyagában apró vörös tégl (1-5 mm) és fehér karbonát (1-3 mm) láthatók a kötőanyagot alkotó rózsaszín habarcsban (M: 7 x 10,5 x 5 cm)

Vizsgálat: XRD vizsgálat

89.1.90. minta

89.1.90. minta vékonycsiszolati kép

1.1.16. Sarkadkeresztúr 5. sz. lelőhely, Egyház mögött

Elhelyezkedés:

A lelőhely Sarkadkeresztúr határának DNy-i végében az „Egyház-mögött” nevű határrészen, a Peckesi-dombtól 600 m-re ÉK-re terül el, a már kiszáradt Fás-ér egyik meaderének külső ÉNy-i partján. Az Árpád-kori település templomát a terület legmagasabb pontjára építették.

Kutatástörténet

Szatmári Imre (1995)

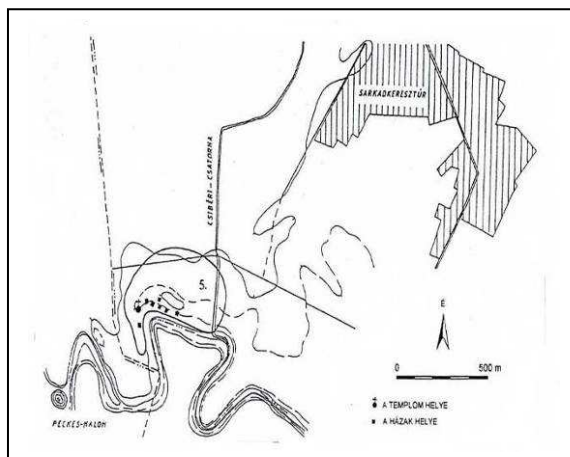
Kora: 11-13. század

A templom:

Az Árpád-kori település egy periódusban épült, 10,95 m hosszú és 6,15 m széles temploma egyhajós volt, szentélye szabályos négyszöget alkotott. A falak szélessége 62-78 cm között váltakozott és a Ny-i oldalon karzattartó alapozás csatlakozott hozzá. A templom különlegessége az alaprajban is látható: a hajó alapfalának a karzattartó alapozásához igazodó két-két kiszélesedés, amelyek a falpillérek helyét jelölik. A főfalak alapozása döngölt földrétegekből készült, amely tetejére törött tégladarabokból rakott, gyenge habarcsba ágyazott téglát fektettek. A karzattartó alapozása erősen homokos anyagú, gyenge habarcsba ömlesztett, apróra összetört téglából és kőből állt, de idomtégglák, és faragott kövek is előkerültek erről a helyről. A lelőhelyen előkerült téglák mennyisége azt mutatja, hogy a templom falait lapos, pelyvás soványítású téglából építették, míg a karzattartó alapozásból előkerült faragott kövek és idomtégglák az épület egyes részeinek díszítésére utalnak.

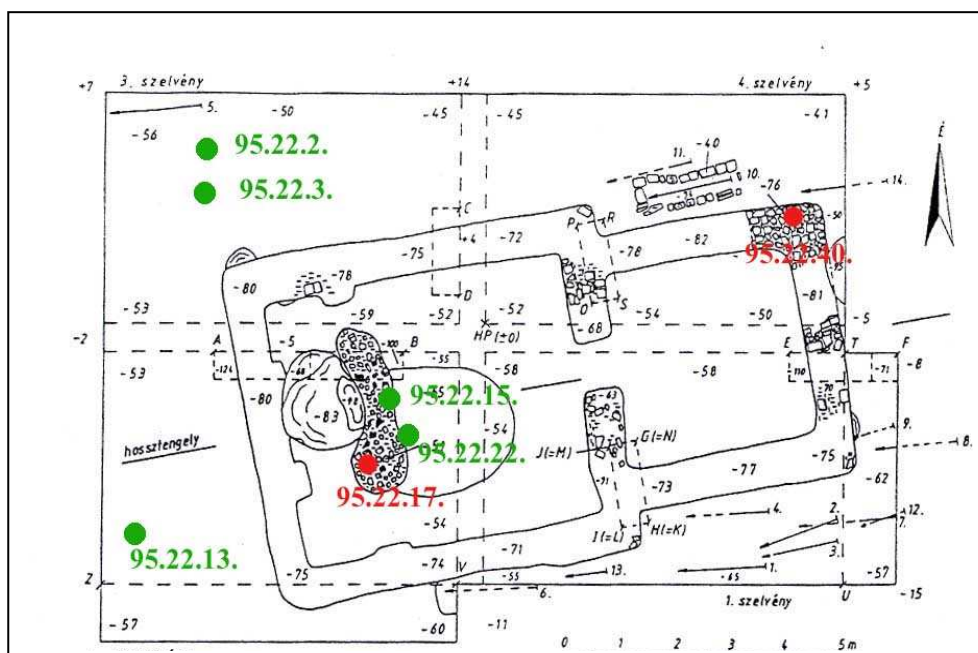
Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 1997: Árpád-kori templom Sarkadkeresztúron. MFMÉ-StudArch III. pp. 345-379
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 143

A lelőhely elhelyezkedése

A korabeli járószintet a felszín kopása miatt sehol sem lehetett megállapítani, s a bejárat helye sem került elő. A templom körüli temetőből 14 sír tártak fel. A leletek kizárólag az Árpád-korból származnak, ami azt igazolja, hogy a templom 11-12. századi építésű és a körülötte levő temető használata is lezárul még ebben az időszakban és a település nem érte meg a késő középkort.

A mintavétel helye az ásási alaprajzon

A minták leírása:

95.22.2. / BK28. KŐ

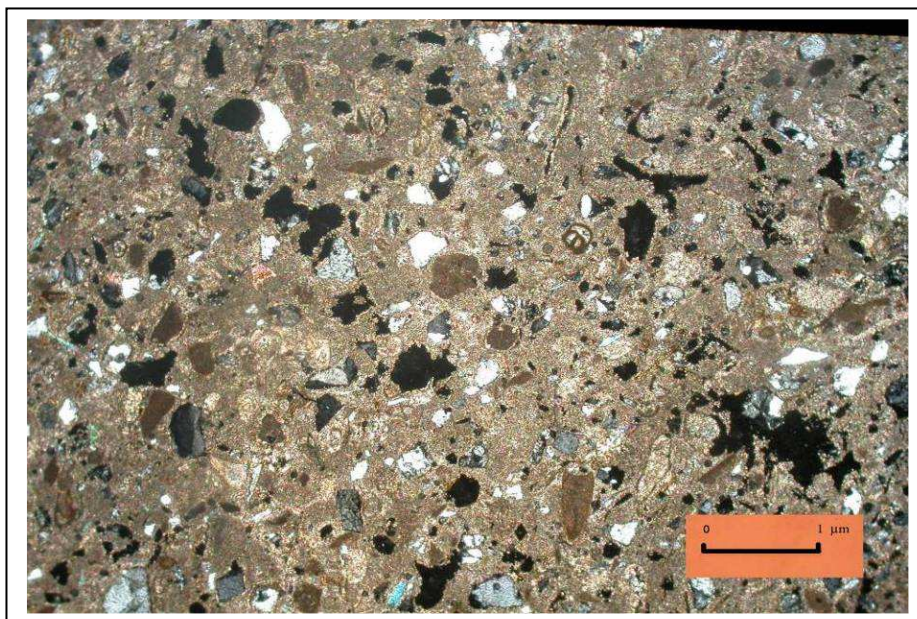
Lelőhely: Felszíni gyűjtés a templom helyén

Leírás: Alaktalan, szürke színű, repedezett kő, amelynek felületén több apró Molluska héj töredék valamint egy nagyobb kagyló (1 cm) lenyomata látható (M: 18 x 9 x 6 cm). A kőzet tömött, szövete kristályos karbonát (mikrites), amelyben bio- (Quinqueloculina és Lithotamnium törmelék) és litoklasztok, kalcit és kvarc ásványok is láthatók.

Név: biogén mészkő

95.22.2. minta

95.22.2. vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

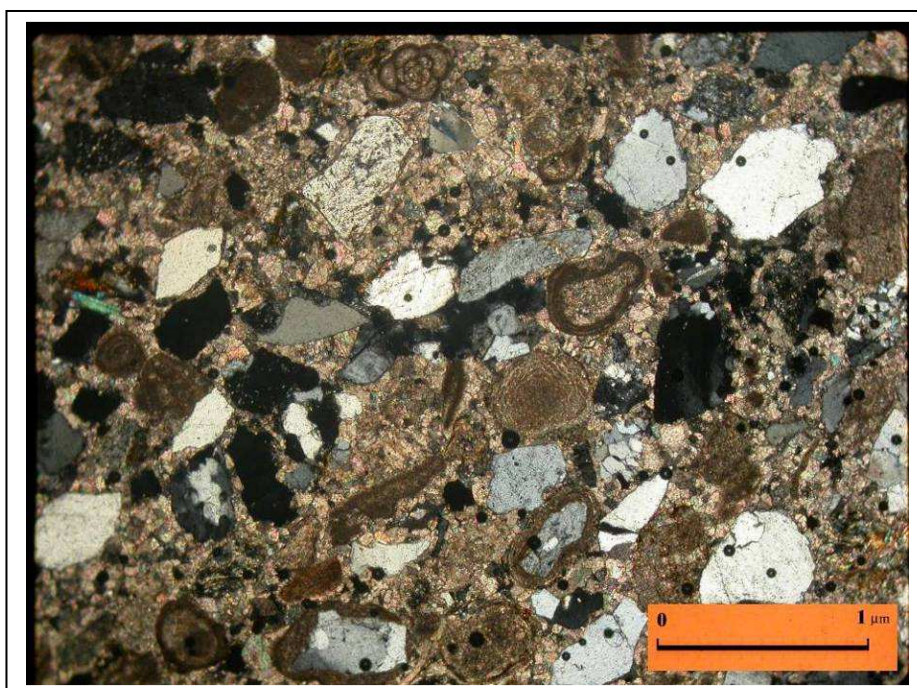
95.22.3. / BK29. KŐ

Lelőhely: Felszíni gyűjtés a templom helyén

Leírás: Apró szemű, világosszürke, egyik lapján simára faragott mészkő (M: 16 x 5,5 x 7 cm)

Bioklasztos (Foraminiferás), ooipátitos homokkő, amely szövetében a meszes kötőanyagban szögletes monokristályos kvarcok, apró színes ásványok, kevés földpát ismerhető fel. A mátrix litoklasztban (metamorf) és mikrokövületekben gazdag.

Név: biogén meszes homokkő

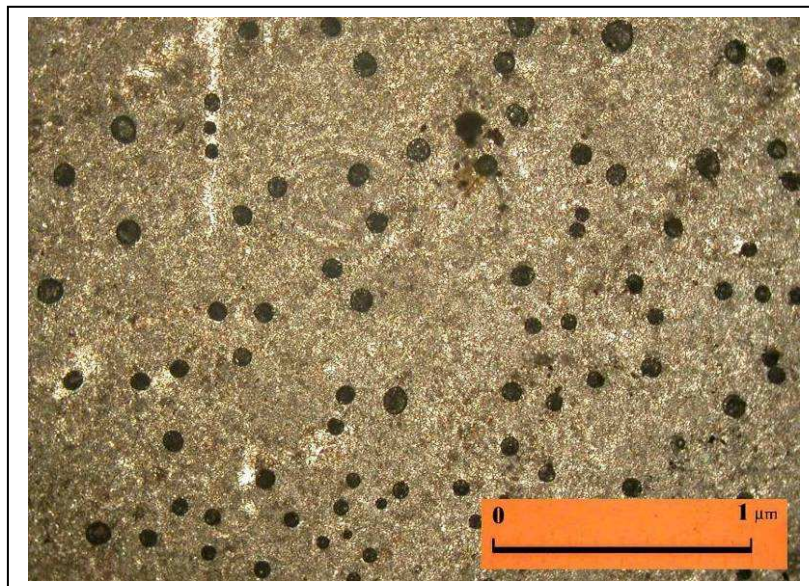
95.22.3. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

95.22.13. / BK30a-e. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény, -40 cm, szórvány, a karzattartó alapozása fölött

Leírás: Világosszürke színű, mészkő darabok (M: 2 x 4 és 4,5 x 6,5 cm között), amely közül egy megmunkált. Tömött, kemény mészkő, vékonycsiszolatában a karbonátos mikrites alapanyagban rossz megtartású foraminiferák láthatók.

Név: mészkő (mezozoós)

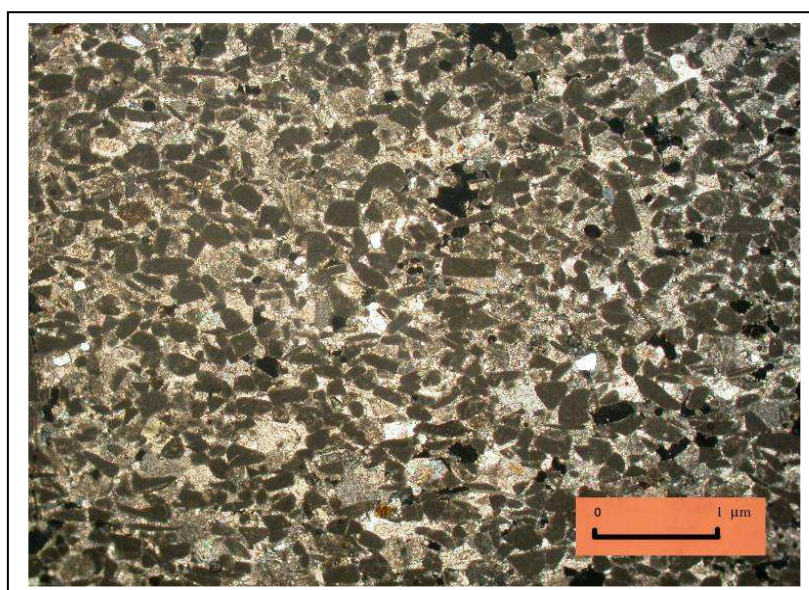
95.22.13. minta vékonycsiszolati kép (1N, 4x)

95.22.15. / BK38. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény, -40 cm, szórvány, a karzattartó alapozása fölött (M: 26 x 18 x 10 cm)

Leírás: Szürke színű, mindkét oldalon megmunkált, az egyik homorú, ívelt. Makroszkóposan tömött, sötét és világosszürke foltos mészkő amely törési felülete kalcittól csillogó. A mikrites karbonátos mátrixban a szögletes szemcsék (karbonát litoklasztok) mennyisége kb.80 %. Elenyésző az egyéb (kvarc) ásvány jelenléte.

Név: karbonát breccsa

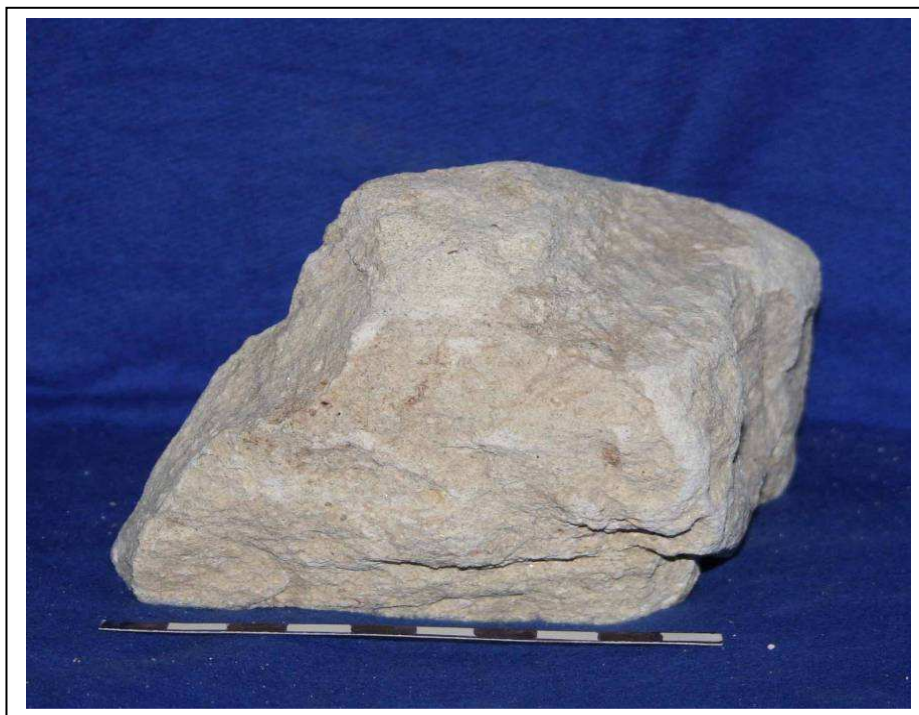
95.22.15. minta vékonycsiszolati kép

95.22.22. / BK31. KŐ

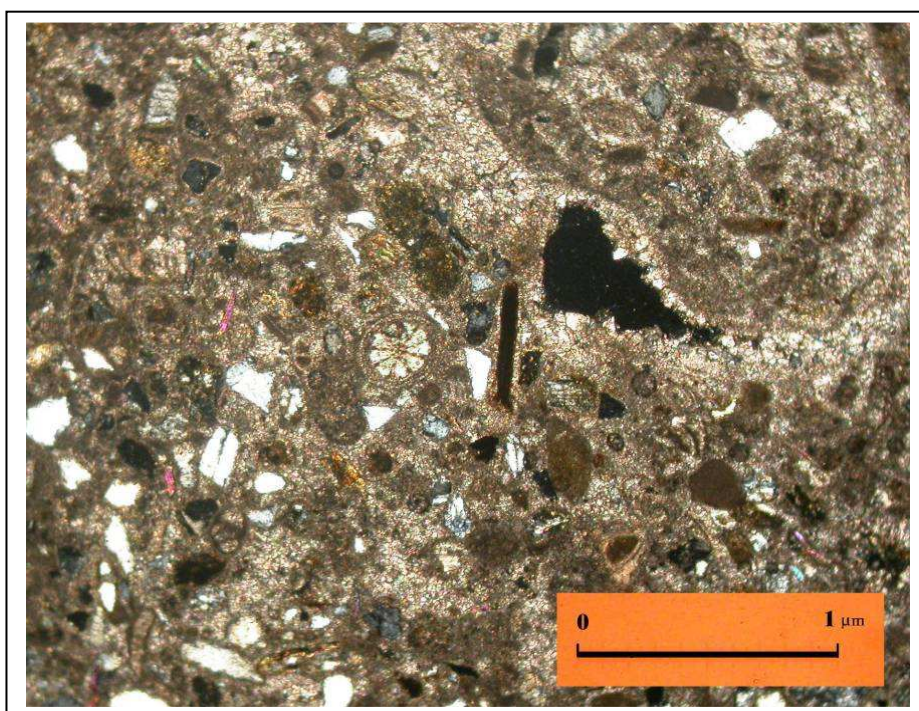
Lelőhely: 2. szelvény, a karzattartó alapozásából kő

Leírás: Szürke, faragott kő, amelynek egyik oldalán borda részlete látszik (M: 10,5 x 10,5 x 8 cm)
Sárgásfehér, finomszemű mészkő, amely felületén Mollusca töredékek, kvarc és kevés muszkovit csillám látható. Szöveti képen a karbonátos (mikrites) alapanyagban mikrokövületek (Foraminifera: Quimqueloculina, Ostracoda töredékek), valamint karbonát szemcsék, kvarc, kevés színes ásvány látható.

Név: biogén homokos mészkő

95.22.22. minta

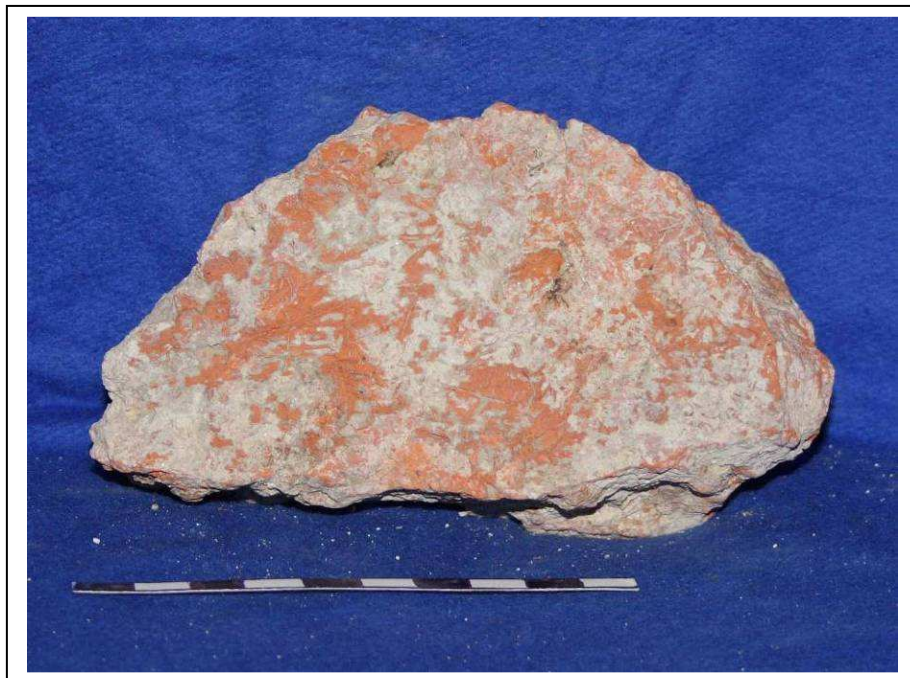
95.22.22. minta vékonycsiszolati kép (+N, 4x)

95.22.17. / BT20. TÉGLA

Lelőhely: 2. szelvény, a karzattartó alapozásából

Leírás: Narancs, pelyvával soványított, tömött, kevés mészszemcsét tartalmazó (max. 2 mm) habarcsos, félkörívesre faragott idomtégla (M: 13,5 x 4 x 7 cm)

Vizsgálat: XRD vizsgálat

95.22.17. minta

BH39. (95.22.17. / BT20.-ról) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény, a karzattartó alapozásából

Leírás: Narancs, pelyvával soványított idomtéglaról habarcs

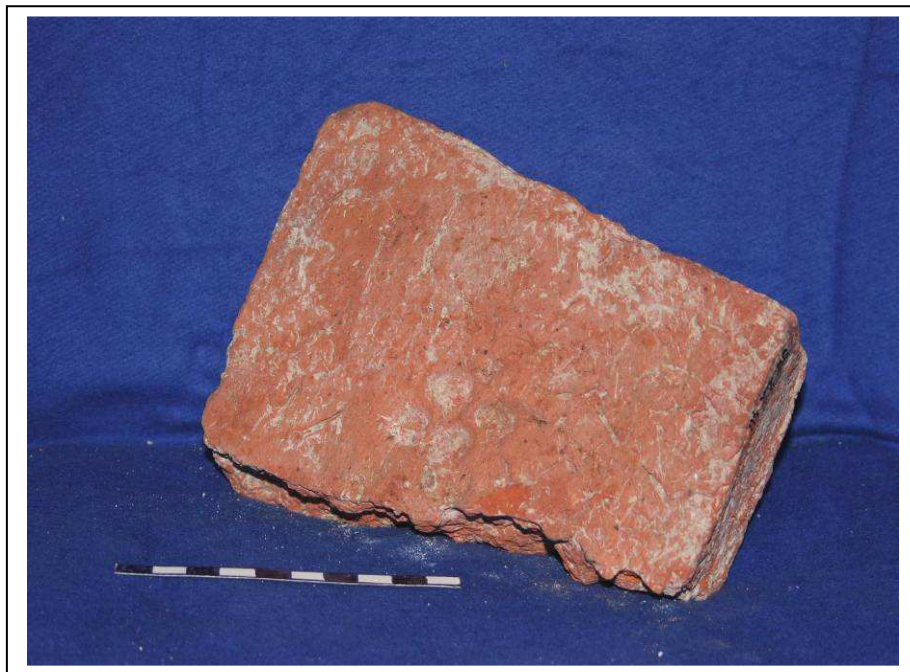
Vizsgálat: HT meghatározás

95.22.40. / BT21. TÉGLA

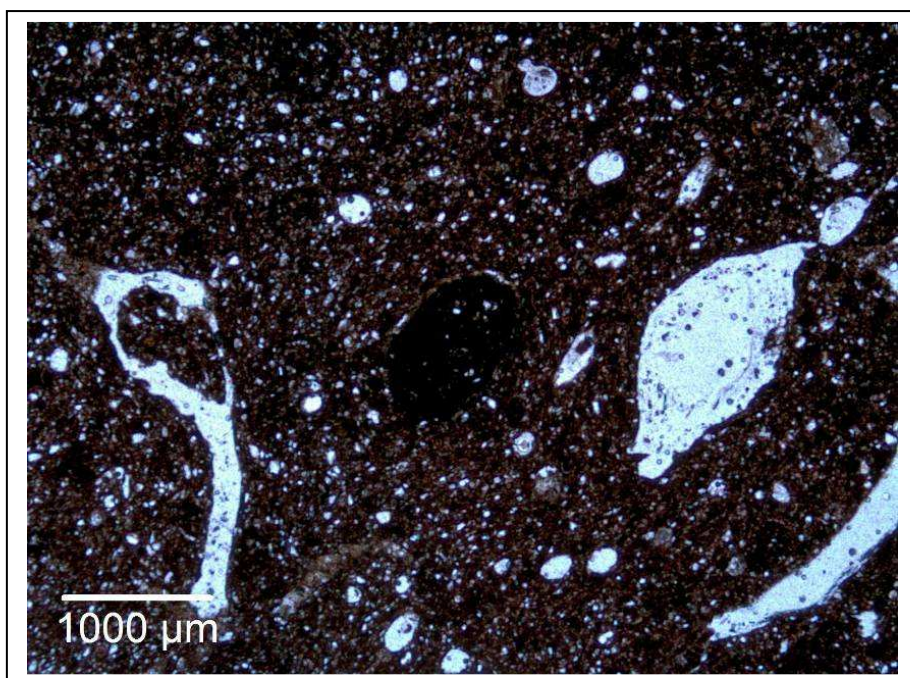
Lelőhely: 4. szelvény, a szentély ÉK-i sarkának alapozásából, eredeti helyről

Leírás: Vörös, tömött, pelyvával soványított, jól eldolgozott és kiégetett téglá, felületén habarcs nyomok, sima lapján kutya lábnyoma látszik. (M: ? x 16 x 3,5 cm). Tömött, pelyva maradványokat és kerámia szemcséket láthatunk a szöveti képen.

Vizsgálat: TL kormeghatározás, XRD vizsgálat

95.22.40. minta

95.22.40. minta vékonycsiszolati kép 1N, 2x)

1.1.17. Szabadka

Elhelyezkedés:

A középkori település Gyulától DNy-ra, a Szabadka-dűlő vasútra támaszkodó Ny-i végében, a már elbontott Kétegyházi-tanyák nevű vasúti megálló épületének helyétől É-ra található meg. Ezen a területen halad K-Ny-i irányban az egykori Szabadka-ér napjainkban is vizenyős medre.

Kutatástörténet:

Implom József (1937)

Szatmári Imre (1988)

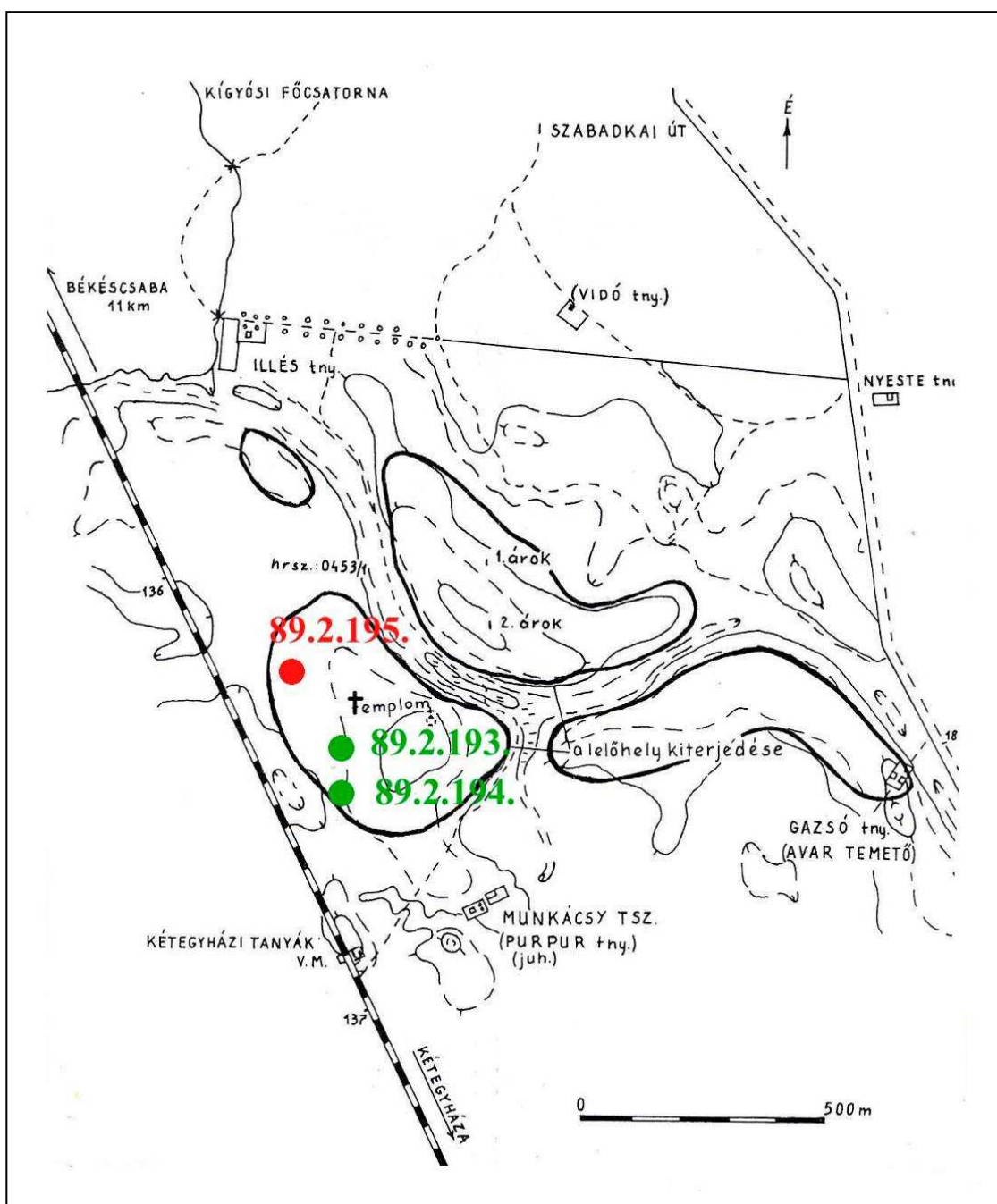
Kora: 12-15. század (?)

A templom:

A szántásban egyértelműen a templom helyére utalt a világossárga színű agyagos folt és a benne levő habarcsos téglák valamint embercsont. Az 1988. évi ásatáson azonban nem találták meg a templomhoz tartozó alapozást, de annak egykori létezését sem lehet kizárni. A felszínen A kb. 30 méter átmérőjű körzetben elhelyezkedő, árkokkal határolt temetőből 65 sír lelete két késő középkori párta és egy 15. századi érem volt. A falut az oklevelekben említett Boldogfalvával azonosíthatjuk (1510: Boldogfalwa). Neve valószínűleg a falu templomának védőszentjére, Szűz Máriára utal, bár a forrásokban nem Boldog(asszony)falva, hanem következetesen Boldogfalva alakban fordul elő. 1558-ban már pusztaként említik és templomának helyét még 1729-ben is mutogatták.

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 1996: Középkori falusi templomok régészeti kutatása Gyula határában. (Implom József ásatásának hitelesítése.) In: Szatmári Imre – Gerelyes Ibolya: Tanulmányok a gyulai vár és uradalma történetéhez. Gyulai füzetek 8 (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Gyula, pp. 61-66

A lelőhely és a mintavétel helye

A minták leírása:

89.2.193. / BK32a-b. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -60 cm, szórvány kövek

Leírás: Szabálytalan alakú, sötétszürke (a) és világosszürke (b) kövek. Makroszkóposan fehér, mállott földpát (max. 2mm), bontott piroxén ásványok (max. 4 mm), kvarc és csillám látható. A porfiros szövetben plagioklász földpátok, nagy méretű amfibol és piroxén lécek, hipersztén, apró kvarcok és biotit látható. A két kőzet szöveti képe szinte teljesen megegyezik, csak a színük különböző.

Név: andezit

Analóg: pl.86.8.132. Fövenyes

89.2.193a. minta

89.2.193b. minta

89.2.193a. minta vékonycsiszolati képe

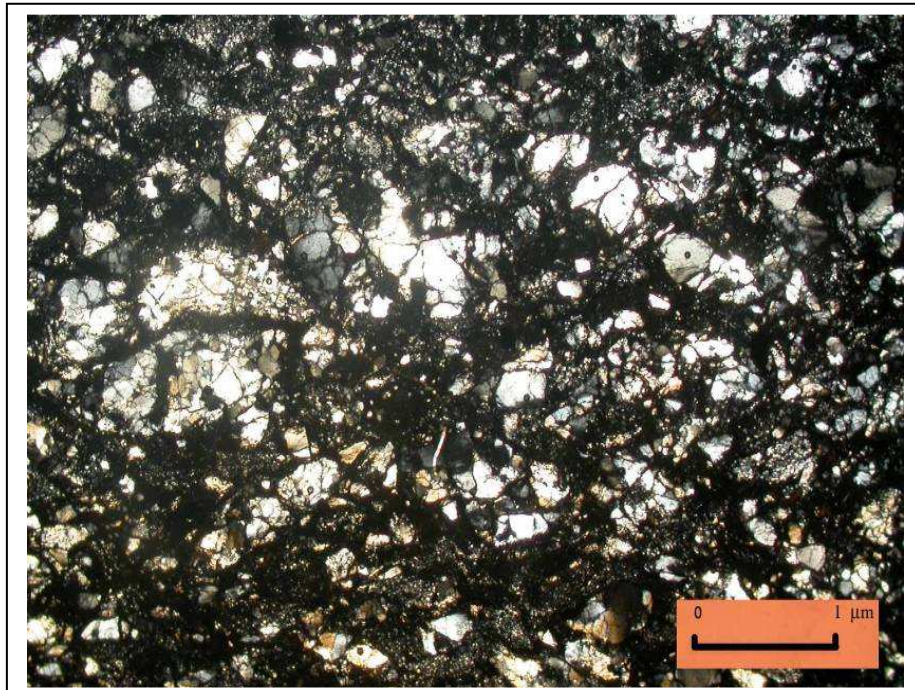
89.2.194. / BK33. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -60 cm, szórvány

Leírás: Faragott, zöldesszürke, lapos, kemény, habarcsos kőzet (M: 150 x 109 x 55 cm)

Makroszkóposan a kvarc és a csillámok mellett kavicsok (max 4 mm) láthatók. Kötőanyaga erősen karbonátos, szövetében litoklasztok, kvarc, kvarcit, biotit és muszkovit látható, megjelenése töredezett.

Név: homokkő

89.2.194. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

89.2.195. / BT22. TÉGLA

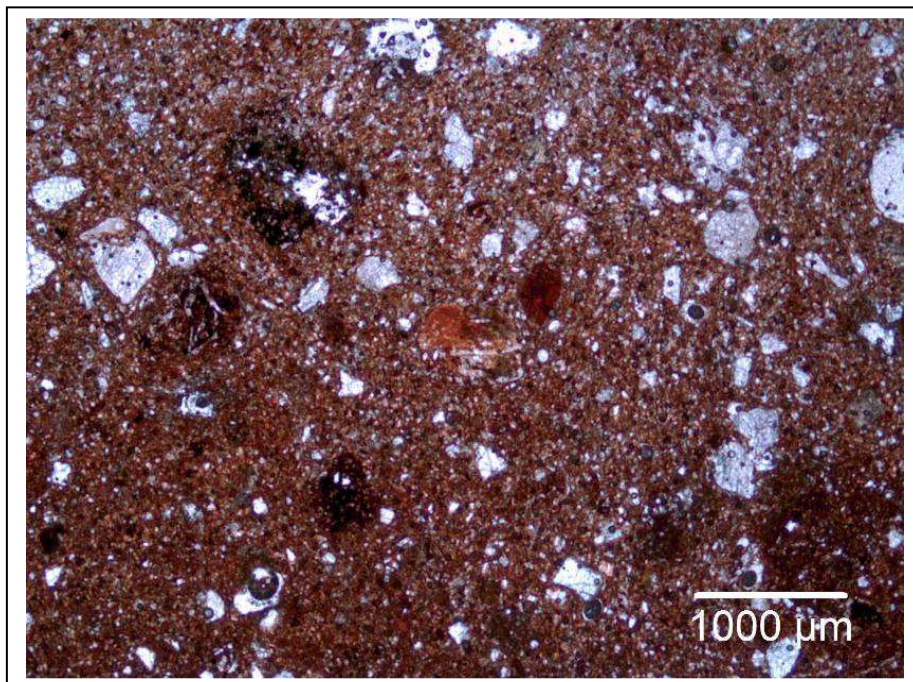
Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -60 cm, szórvány

Leírás: Narancs, tömött, pelyvás soványítású, felületén mészrögös szürke habarcsos téglatöredék (M: ?x13x6 cm). A szöveti képen sok, nagyobb sarkos kvarrc, karbonát és kerámia szemcse látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

89.2.195. minta

89.2.195. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

BH26. (BK33.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -60 cm, szórvány

Leírás: Faragott, Zöldesszürke, lapos, kemény kőzetről habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

BH29. (BK32a.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -60 cm, szórvány

Leírás: Sötét kőzetről habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

BH40. (BT22.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény DNy-i sarka -60 cm, szórvány

Leírás: Narancs, tömött, pelyvás soványítású téglatöredékről fehér habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.19. Szentbenedek

Elhelyezkedés:

A lelőhely Gyulától DNy-ra, a Szentbenedek-dűlő É-i szélén, a Békéscsabai Állami Gazdaság 2. sz. telephelyétől ÉK-re található.

Kutatástörténet:

Implom József (1936)

Szatmári Imre (1985-1986)

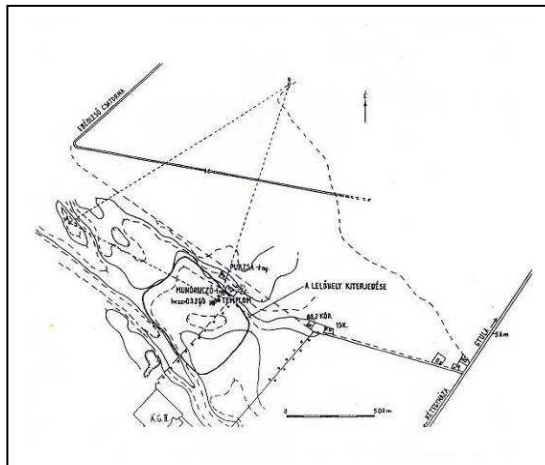
Kora: 12-16. század (?)

A templom:

Az *első periódus* képe egy kicsiny, egyhajós, kívül félkör-, belül patkóíves szentélyzáródású templomot mutat. Hossza 10,25 m, szélessége 6 m, az alapfalainak szélessége 90-125 cm között volt. Alapozása 5-10 cm vastag, döngölt sárgásfekete agyagrétegek valamint téglasorok váltakozásával készült, majd erre a téglasorra újabb döngölt földréteg került. Néhol ez a sorozat négyszer vagy ötször is ismétlődik. A falakat is téglából építhették. A *második periódusban*, a kicsiny, 17,5m² területű korai templomot a falu növekedésével nyugat felé bővítették. Az elbontott Ny-i zárófal hosszanti sarkaihoz a gótika jegyeit mutató bővítményt építettek és az új rész sarkain egy-egy támpillért emeltek. A templom hossza a támpilléreket nem számítva, 15,5 m, a szélessége 6,1-6,3 m lett. A 85-100 cm széles alapozási árokban ekkor más technikát alkalmaztak: először 10-15 cm vastag habarcsos, téglatörmelékes réteget terítettek, ezt 4-8 cm vastag földréteggel borították illetve döngölték be, majd ezt a két réteget váltva haladtak fölfelé (60-65 cm). A bővítmény alapozásában levő téglatörmelék között talált vakolatdarabok azt bizonyítják, hogy az első periódus bontási anyagát töltötték be ide.

Irodalom:

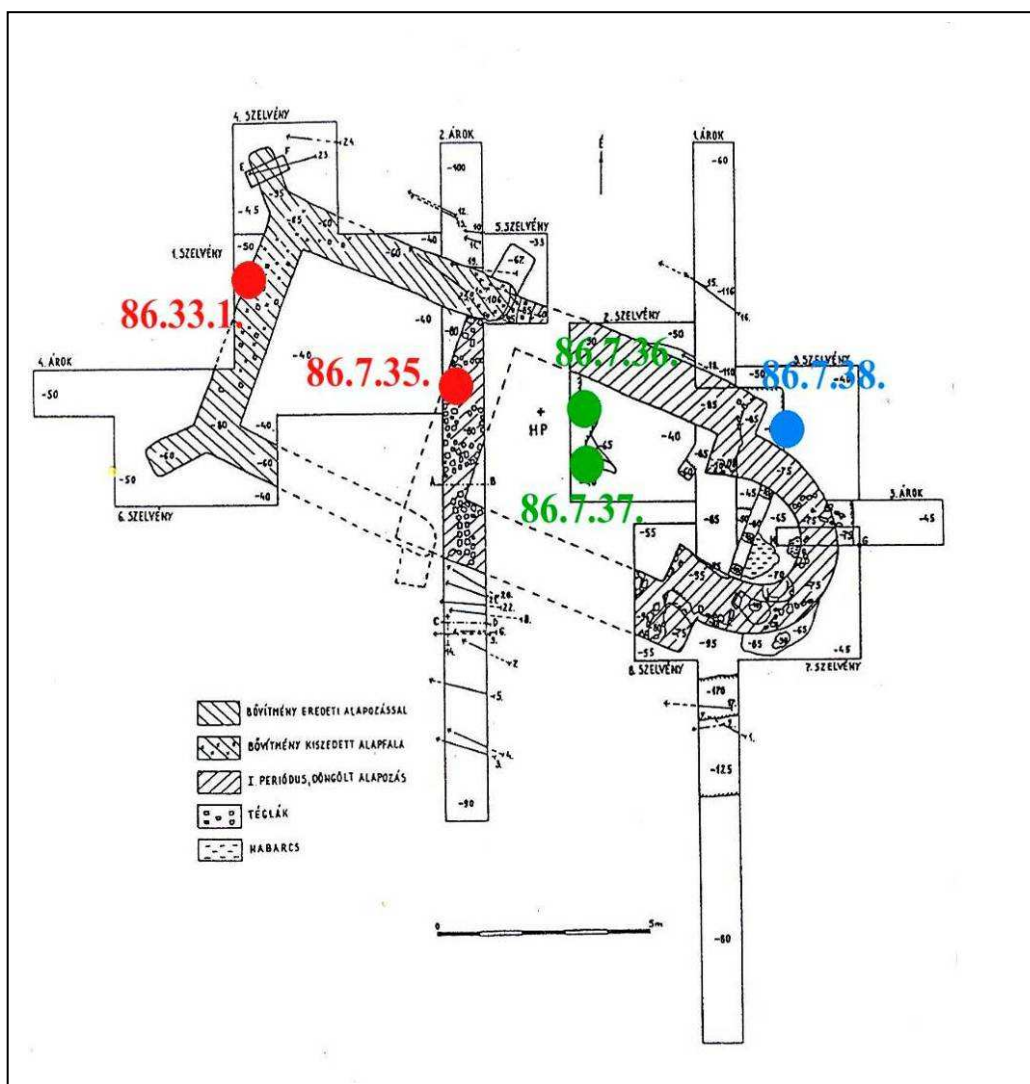
1. SZATMÁRI, I. 1996: Középkori falusi templomok régészeti kutatása Gyula határában. (Implom József ásátásának hitelesítése.) In: Szatmári Imre – Gerelyes Ibolya: Tanulmányok a gyulai vár és uradalma történetéhez. Gyulai füzetek 8 (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Gyula, pp. 41-52
2. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, p. 146

A lelőhely elhelyezkedése

A templomkörüli temetőből csak 25 sírt tártak fel, amelynek leletanyagában főleg középkori volt.

Első említése a településnek 1403-ból való (Zenthbenedwk), majd 1561-ről van az utolsó, Zenth Benedek névvel, de ekkor már pusztaként jelzik. Egy 1526-ból való adat szerint Szentbenedek a népesebb települések közé tartozott. Az épület pusztulása és a falu elnéptelenedése, a 16. század közepétől kezdődhetett meg. Neve templomának védőszentjére utal.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

86.7.36. / BK34. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény Ny-i szélén lévő habarcsos beásásból

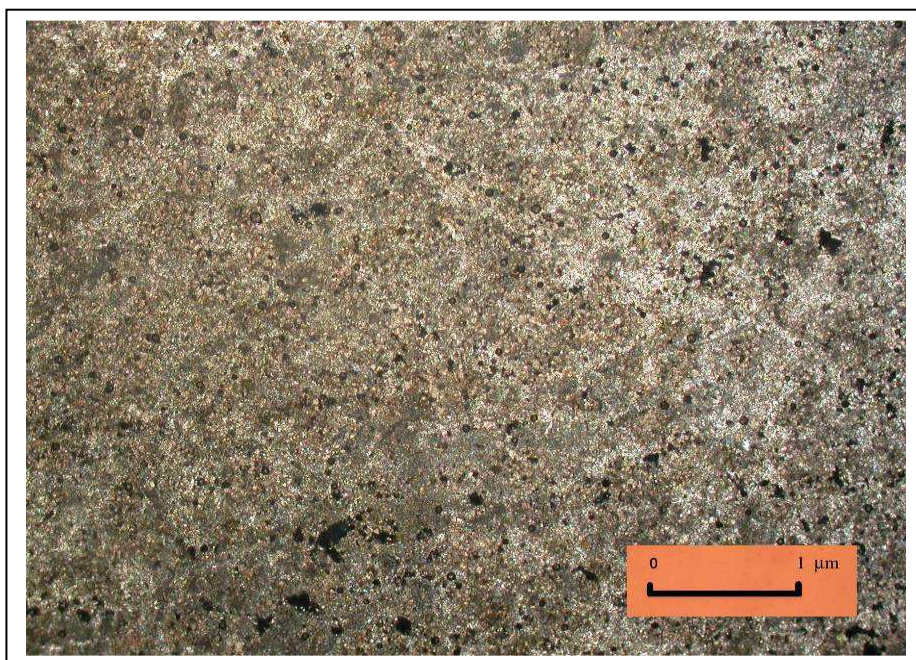
Leírás: Félkör alakú, egyik széle rézsútosra faragott, habarcsos kő(M: 175 x 105 x 5 cm).

Tömött, szürke mészkő, rétegzett, fehér kalcit erek láthatók benne, HCl-re hevesen reagál. Szövege mikrokristályos karbonát (mésziszap), amelyben kevés rossz megtartású ősmaradvány még felismerhető.

Név: biogén mészkő

86.7.36. minta

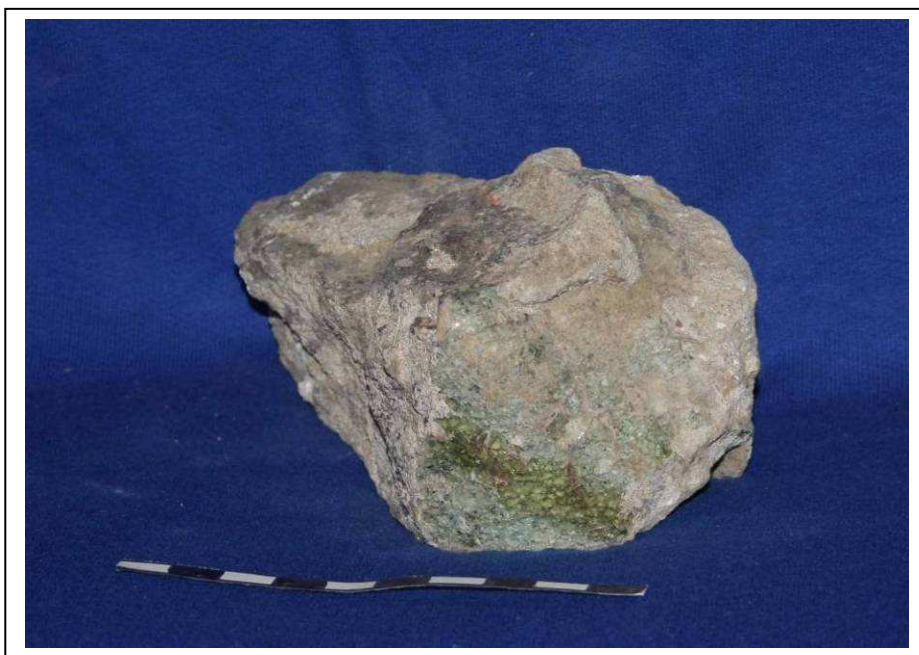
86.7.36. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

86.7.37. / BK35. KŐ

Lelőhely: 2. szelvény Ny-i szélén lévő habarcsos beásásból.

Leírás: Faragott, sötétszürke színű, kékeszöld zománcos, habarcsos felületű metamorf kőzet (120 x 65 x 6 cm). Makroszkóposan a palás szövetben apró (max. 1 mm) kvarc szemcsék láthatók. Szövege porfiroblasztos, a finomszemcsés kissé karbonátos mártixot muszkovit (szericit) és biotit csillámok, valamint mikrokristályos kvarc alkotja.

Név: metahomokkő

86.7.37. minta

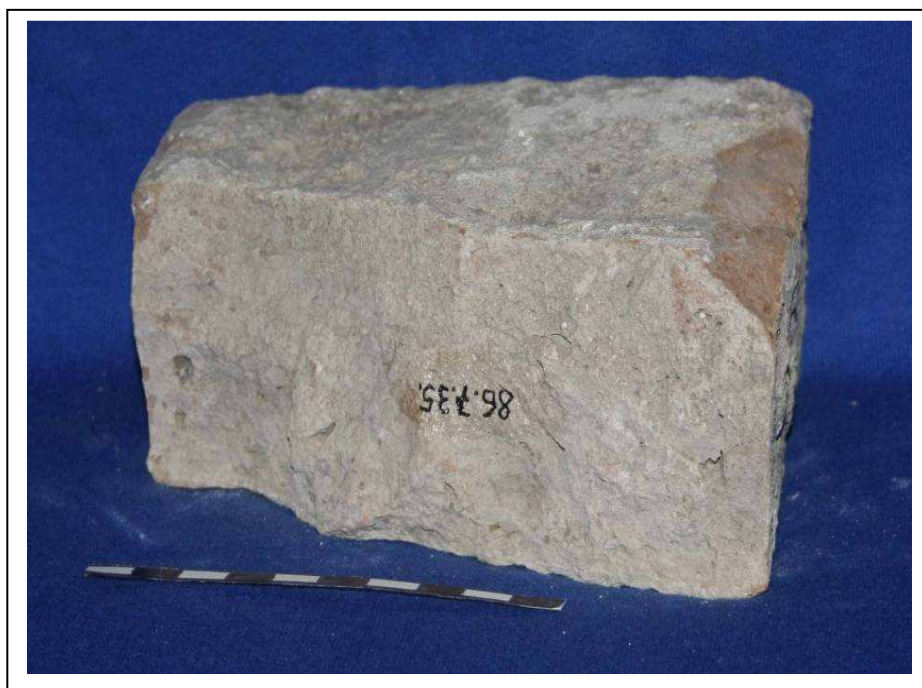
86.7.37. minta szöveti kép (+N, 2x)

86.7.35. / BT23. TÉGLA

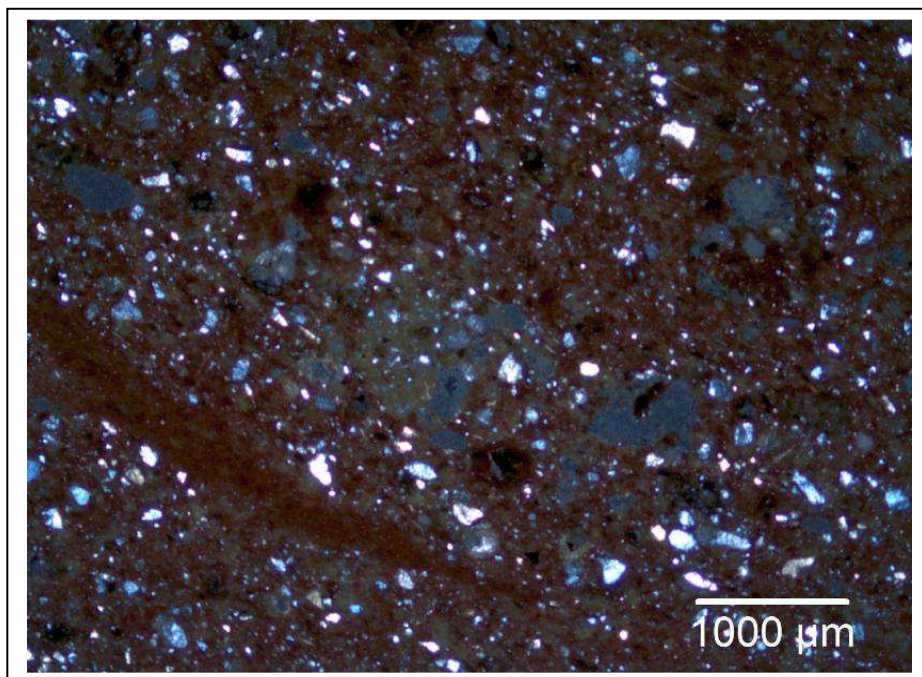
Lelőhely: 2. árok, a korai templom zárófalának alapozásából

Leírás: Világos vörös, a szélek felé sárgás színű, tömött, homogén, jól eldolgozott, habarcsos felületű, kevés pelyvát tartalmazó téglatöredék. karbonát szemcsék láthatók benne (max. 1 mm) (M: ? x 14 x 5,5 cm). A szöveti képen a karbonát csomók mellett kerámiatörmelék látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.7.35. minta

86.7.35. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

86.33.1. / BT24. TÉGLA

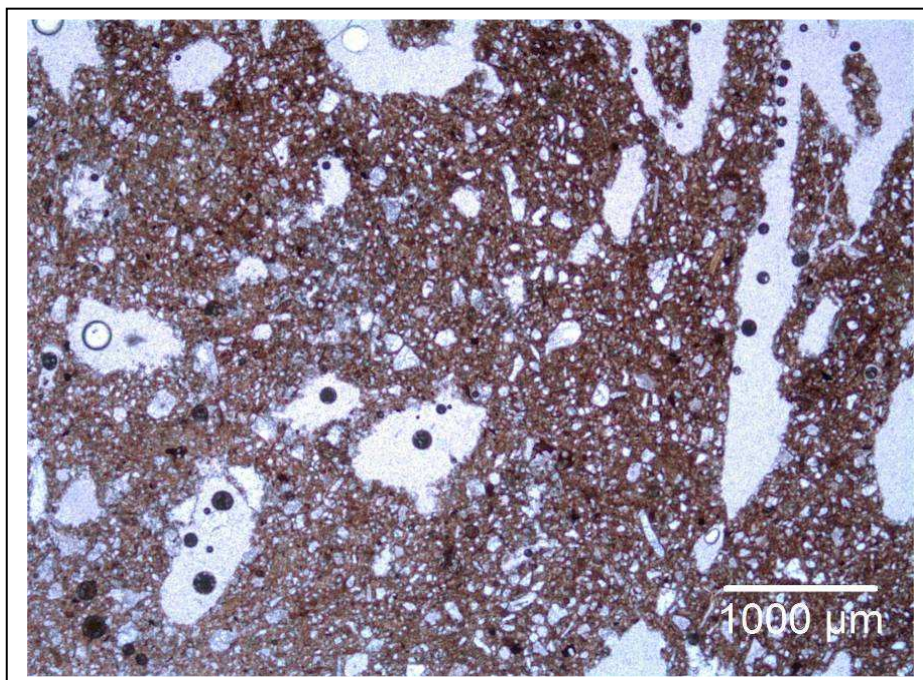
Lelőhely: 1.szelvény. A Ny-i zárófal alapozásából

Leírás: Világos vörös, porózus pelyvás tégl, egyik oldala homokkal simított. Felületén 1 cm vastag habarcs és barna festés nyoma (M: ?x11x5 cm). Pelyva maradványok látható csak a szöveti képen a mikrokristályos ásványok mellett.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

86.33.1. minta

86.33.1. minta vékonycsiszolat (1N, 2x)

BH11. (86.7.38.) HABARCS

Lelőhely: 3. szelvény -40 cm

Leírás: mészrögös habarcs, barna festésnyom (7x5,5 és 4,7x2,2c m)

Vizsgálat: HT meghatározás

BH30. (BK35.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény Ny-i szélén lévő habarcsos beásásból.

Leírás: Lekerekített, kékeszöld zománcos kőről habarcs

BH41. (BT24.-ről) HABARCS

Lelőhely: 1.szelvény. A Ny-i zárófal alapozásából

Leírás: Világos vörös, homogén, tömött pelyvás tégláról habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

BH42. (BT23.-ről) HABARCS

Lelőhely: 2. árok, a korai templom zárófalának alapozásából

Leírás: Világos vörös, a szélek felé sárgás színű tégláról habarcs

Vizsgálat: HT meghatározás

1.1.18. Szénásegyház

Elhelyezkedés.

A mai Nagyszénástól kb. 5 km-re É-ra, a szarvasi kövesúttól pedig 3 km-re Ny-ra eső részen, a régi térképeken Szénás-ér néven emlegetett kiszáradt folyómeder Ny-i partján található meg a templomos középkori falu lelőhelye.

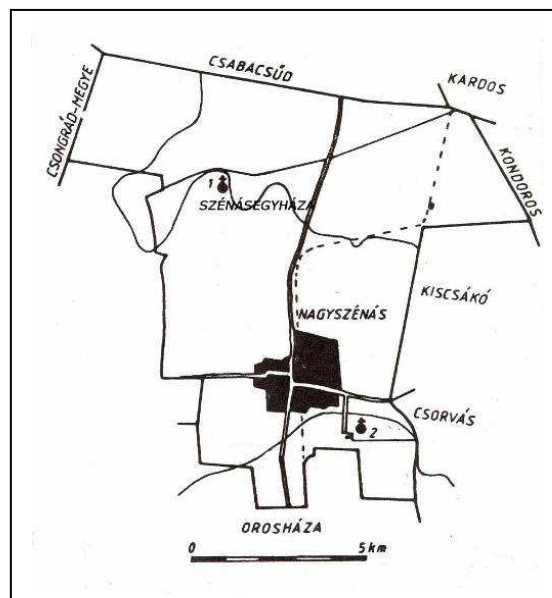
Kutatástörténet:

Szatmári Imre (1994)

Kora: 11-17. század

A templom:

A feltárt templomnak két építési periódusát lehet elkülöníteni. Először egy egyhajós, döngölt alapozású, félköríves szentélyű, 10,45 m hosszú és 6,95 m széles épületet emeltek. A második építési periódusban a templomot a D-i hajófal lebontása után egy keskeny és hosszú épületrésszel kibővítették, a szentélyt és a nyugati zárófalat pedig egy-egy támpillérrel erősítették meg. A templom hossza nem változott, viszont a szélesség a bővítés után 9,7 m lett. Az alapozását ezúttal is sárga agyag és fekete föld keverékének bedöngölésével készítették. A falakat mindkét periódusban téglából emelték, de az épületdíszítő elemeket a téglán kívül vörös és szürke színű homokkővekből faragták. A falu temetője a templom körül helyezkedett el, amelyet széles és mély árok vette körül. A temető megtelte után ezt betemették, majd újabb körárkot ástak. Összesen 88 sírt tártak fel. Az előkerült leletek közül csak az ezüst- illetve bronzkarikák lehetnek Árpád-kori lehetnek, a leletanyag többi része már a késő középkorba sorolható.

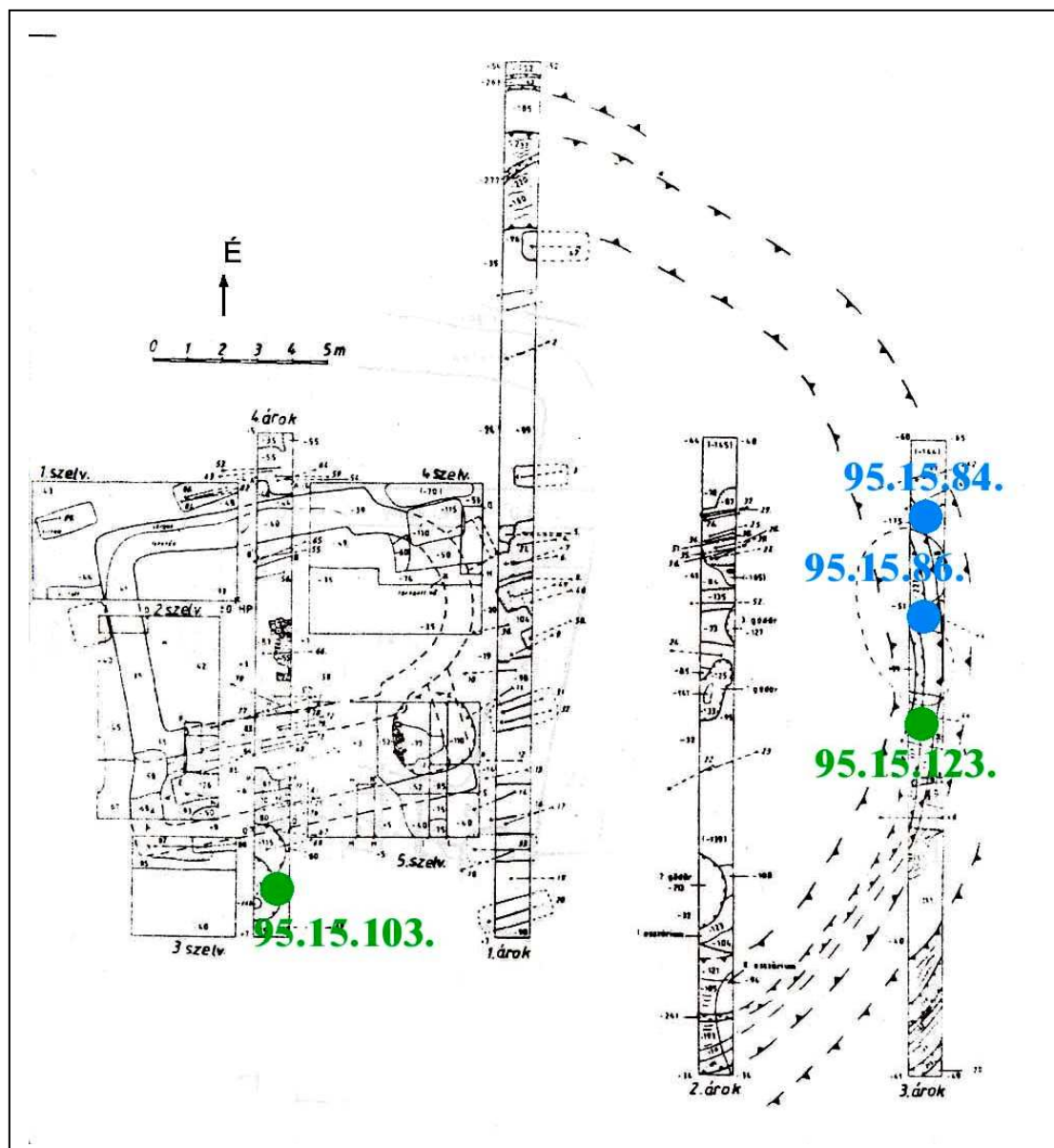
A lelőhely elhelyezkedése

A templom építésének ideje a 11-12. századra határozható meg, az átalakítását pedig a 15. századra tehetjük.

A középkori Szénás az írott forrásokban 1403-ban tűnik fel először, míg az utolsó említése 1579-ből való. Jelentősége az 1550-es évek második felében teljesedett ki és tősgyökeres szénásiak fenntartották a magyar falut még a török időkben is. A település a 17. század folyamán folyamatosan elnéptelenedett.

Irodalom:

1. SZATMÁRI, I. 1996: A középkori Szénásegyház nyomában. In: Nagyszénás, Fejezetek a község történetéből 4. pp. 7-97
1. SZATMÁRI, I. 2005: Békés megye középkori templomai. Békéscsaba, pp. 145-146

A minták leírása:

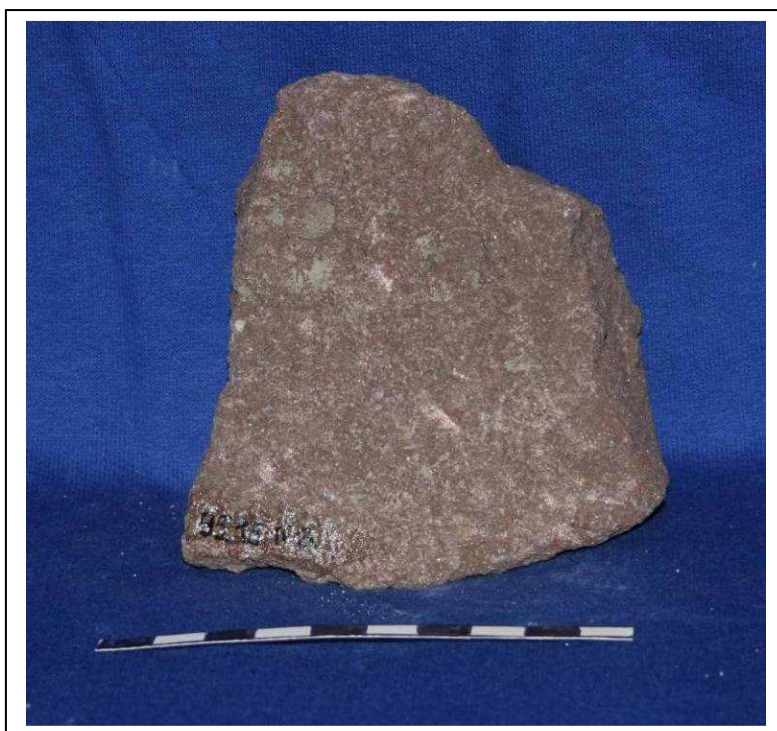
95.15.103. / BK27. KŐ

Lelőhely: 4. árok D-i vége, a gödör betöltése, -85 cm

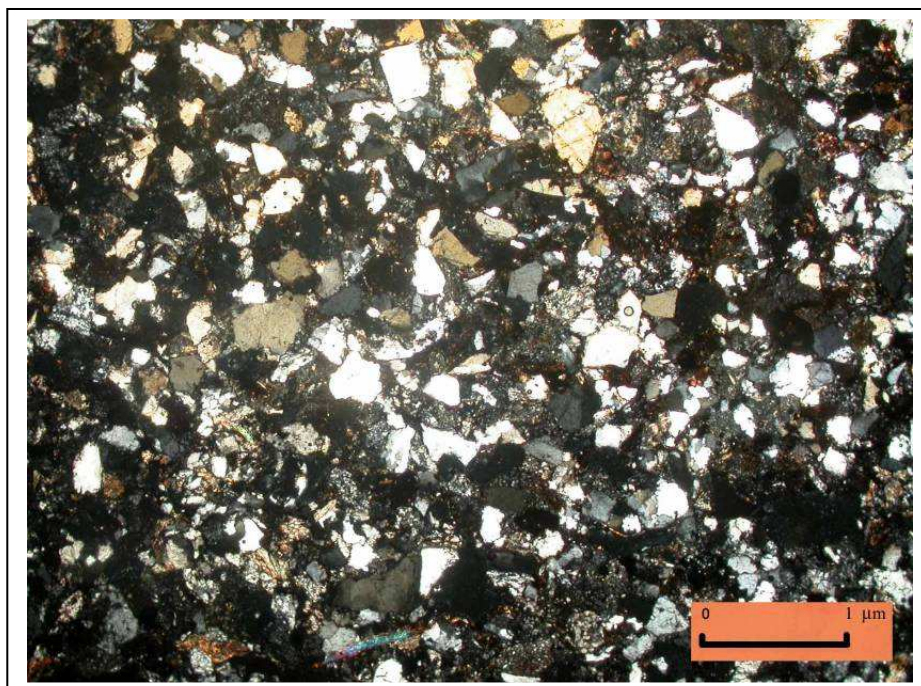
Leírás: Ives szélű, vörös színű faragott homokkő töredék. (M: 10,5 X9,5 cm) Kovás kötőanyagú, egyenletes szemnagyságú, durvaszemű homokkő, Szövetében a hematitos színezésű mátrixban ralkodóan kvarc, csillám (muskovit) és földpát látható.

Név: durvaszemű homokkő (Kárpáti típusú, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 86.1.151. Gerla

95.15.103. minta

95.15.103. minta vékoncsiszat (+N, 2x)

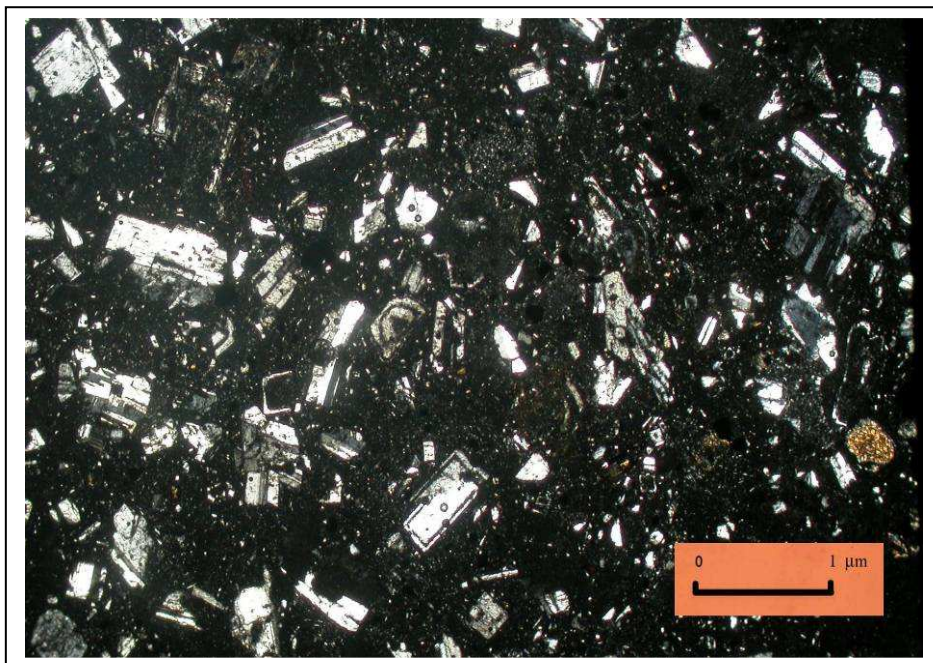
95.15.123. / BK37. KŐ

Lelőhely: 3. árok közepe, a 45. sír D-i oldalán, a sírtól kb. 1 méterre, -70 cm

Leírás: Szürke faragott kő, egyik sarka hiányzik, (M: 43 x27 x9 cm) Makroszkóposan földpát és fekete apró piroxének ismerhetők fel. Szövege profiros, uralkodó ásványa a plagioklász és a piroxén.

Név: andezit

Analógia: 86.1.147. Gerla

95.15.123. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

BH9. (95.15. 84.) HABARCS

Lelőhely: 3. árok É-i harmada, -35 cm,

Vizsgálat: HT meghatározás

BV1. (95.15.86.) VAKOLAT

Lelőhely: 3. árok, téglás gödör betöltése, -60 cm,

Leírás: Fehérre meszelt vakolatdarabok. (10 x 5 cm és 10,5 x 8,5 cm)

1.2. Csongrád megye

1.2.1. Csongrád - Bokros, Kiskőhalom

Elhelyezkedés:

Bokros községtől K-re kb. 2 km-re a Kossuth Termelőszövetkezethez vezető műút bal oldalán, a Bokros-parti Lantos (1528. sz.) tanyától 200 m-re É-ra a magasparton, egy máig jól látható kiemelkedésen található meg a lelőhely. Az Árpád-kori templomot egy szarmata ház területére építették fel.

Kutatástörténet:

Tari László (1956)

Saliga László és Vörös Gabriella (1979)

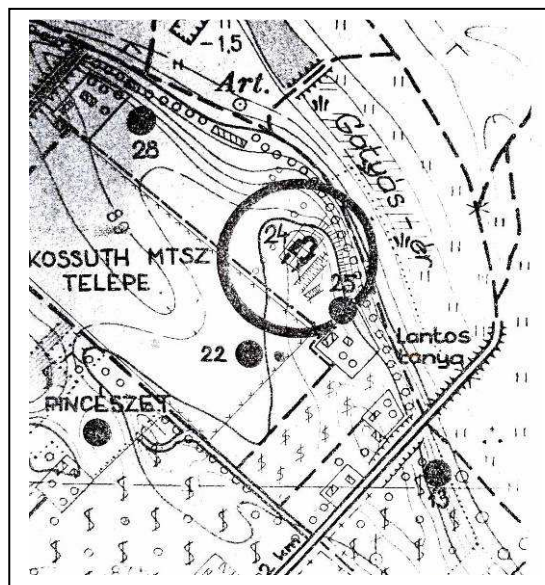
Simon Katalin, Horváth László (1980)

Béres Mária (1984)

Kora: 12-14. század

A templom

Építésében 3 periódust különböztetünk meg. Az *első periódusban* egy jellegzetes Árpád-kori, kicsi, falusi templom épült, amelynek külső hossza 8 m, szélessége 6,5 m volt. A négyzetes hajóhoz patkóíves szentély járult, melynek alapozása 0,75 m széles, míg a hosszanti falaknál csaknem 1 méter. A lefelé kissé szűkülő alapozási árkot döngölt sárga agyaggal töltötték ki, s erre az alapra húzták fel a téglából és darázsközből vegyesen rakott falakat. A *második építési periódusban* a szentélyt a hajótól diadalívvvel választották el és a hosszanti falakat csaknem egy méterrel megnyújtották. Az alapozási technika azonos a korábbival. Ekkor bővítették ki a templomhajó Ny-i végét a karzattal, amely fából készülhetett, mert a templom tengelyében megmaradt a 70 cm-re lenyúló 30 cm átmérőjű faoszlop nyoma, amely a karzat középső tartóoszlopa lehetett. A templom egykori Ny-i bejárata így D-re került, a bejárati oszlopok alapozásnyomai ugyanis a templom déli, hosszanti falán megmaradtak. A *harmadik építési periódusban* a templom Ny-i homlokzatát bővítették ki, amelynek során új alapozási technikát alkalmaztak. Az alapozási árok, amely sekélyebb volt, s abba habarcsos

A lelőhely elhelyezkedése

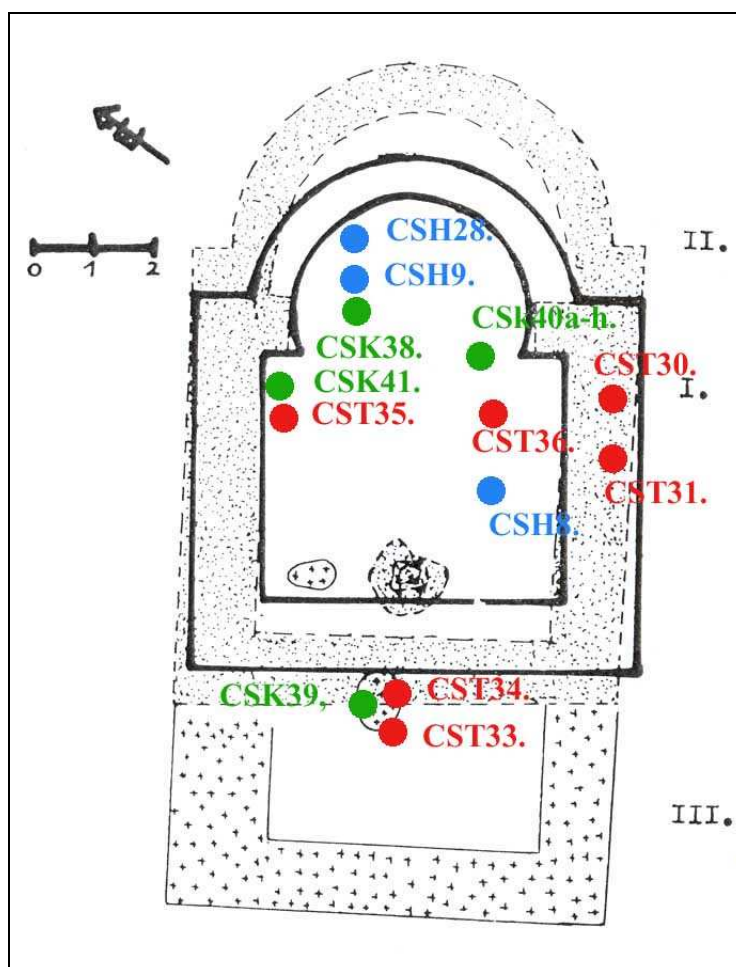
követ és téglát pakoltak, délebbre került. A templom többszöri átépítése során 3 féle méretű téglát és többfajta építőkövet használtak.

A templom a 11-12. század fordulóján épült, amelyet a 12. század második felében és a 13. században, a tatárjárás után építettek át. A templom körül temetőnek csak egy részét tárták fel (19 sírt). A sírokból bronz fülbevaló, koporsószegek, faszéndarabok stb. kerültek elő.

Egy 1266-os oklevél említi Bokrost (Buchur), de azt, hogy pontosan melyik - az Árpád-korban virágzó - településhez tartozott a templom, nem tudjuk biztosan. 1520 után írott emlék már nincs róla, így valószínű, hogy a török hódoltság korában pusztulhatott el.

Irodalom:

1. CSÁNKI, D. 1890-1913: Magyarország történelmi földrajza I. Budapest. p. 788
2. BÉRES, M. 1985: Beszámoló a Bokros-Kiskőhalmon 1984-ben végzett leletmentésről. In.: Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád, pp. 104-119

A mintavétel helye az ásási alaprajzon

A minták leírása:

CSK38. KŐ

Lelőhely: Téglák és kövek a templom omladékából.

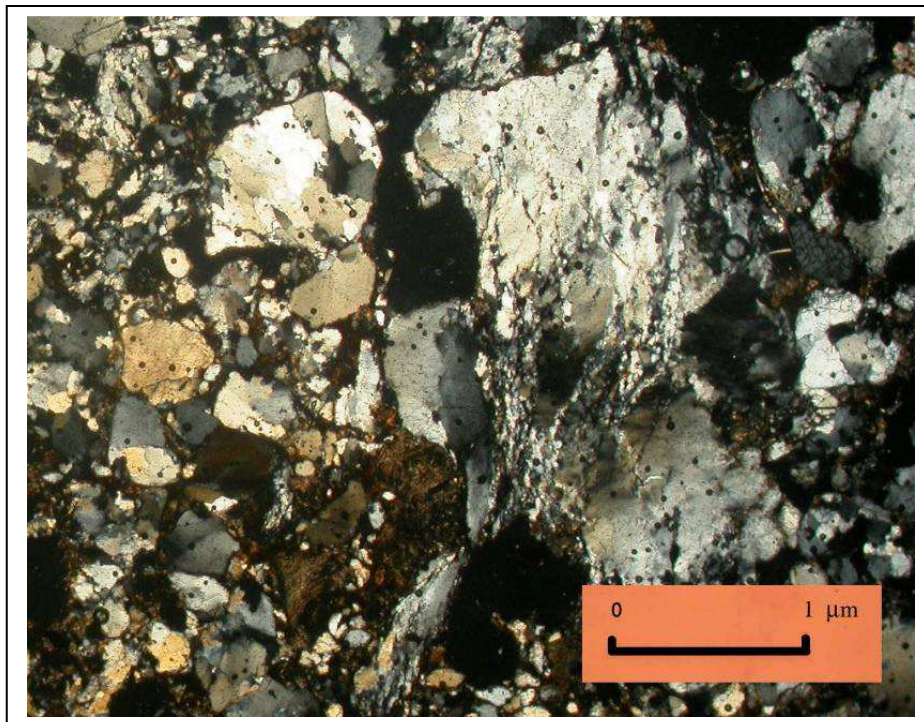
Leírás: Kváderkő töredék. Sárgásszürke, tömött, kovás kötőanyagú, egyenletes szemnagyságú, durva szemű homokkő. Uralkodóan kvarc, csillám (muskovit, szeicit) és földpát látható.

Név: Durvaszemű homokkő (Kárpáti típusú, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 86.1.149. Gerla

CSK38. minta

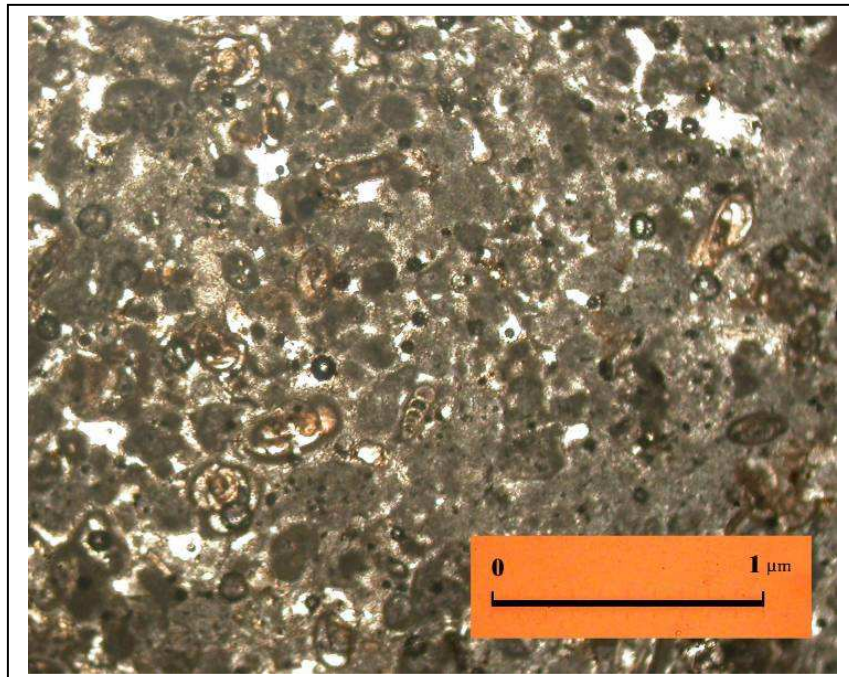
CSK38. minta vékonycsiszolat (+N, 2x)

CSK39. KŐ

Lelőhely: 5. beásás.

Leírás: Szürkésfehér, porózus, finomszemű mészkő, amelyben makroszkóposan apró molluszka töredékek láthatók (M: 13,5x6,6x9 cm). Mikroszkóposan a karbonátos alapanyagban foraminiferák (pl. Quinqueloculina) láthatók.

Név: biogén mészkő

CSK39. minta vékonycsiszolati kép (1N, 4x)

CSK40.a-h. KŐ

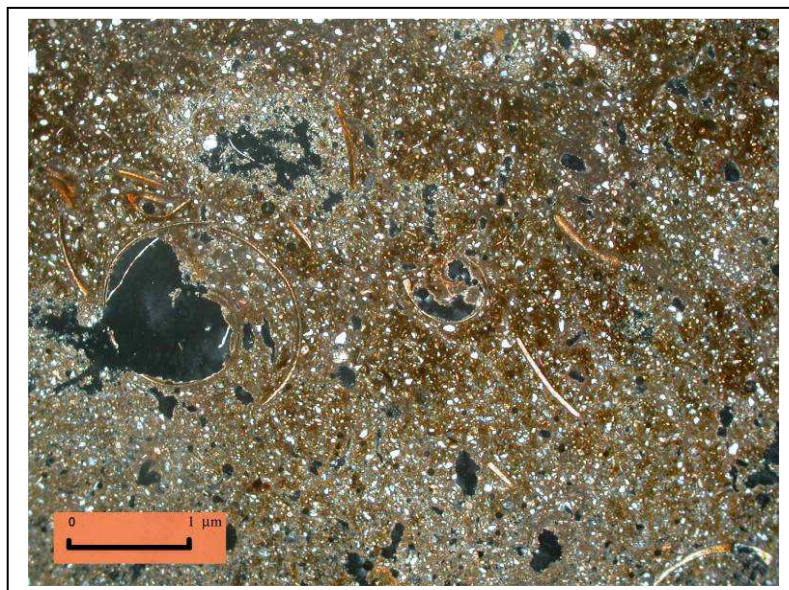
Lelőhely: 3. szelvény, -5 cm

Leírás: 8 db mészkő. Szürkésfehér, sárgás színű mészkő és apró molluszka töredékeket tartalmazó biogén mészkő darabok.

Név: tavi dolomitos mészkő

CSK40b. minta

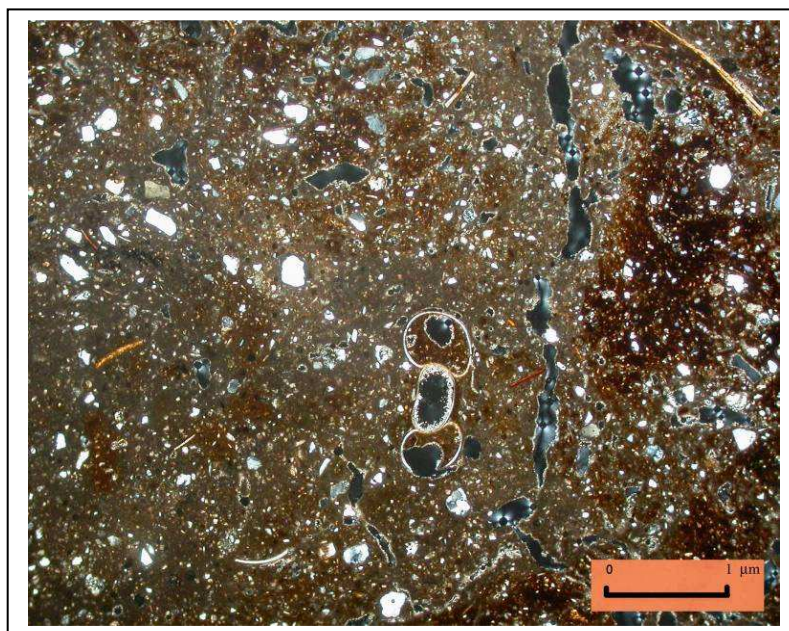
CSK40b. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

CSK41 a-e. KŐ

Lelőhely: 4. szelvény, Téglák és kövek a szelvényben futó omladékból, az agyagalapozás tetejéről.

Leírás: (5 db. Kő, 1 db. Téglát) CST 35-tel csomagolva. a./ habarcsos, aprószemű mészhomokkő, ívesre faragott 9,9x7x6,7 cm, b-c-d szürke, tömött szövetű, mikrites, tavi dolomitos mészkő (csigalenyomatos), 8,4x7,2x3,6 cm, 7,2x4,5x4 cm, 8,2x5,5x4,4 cm, e: travertinó 11x8x6,2 cm. A” b” minta szöveti képében fomaminifera látható, amelyben már pátos kalcitkitöltés látható.

Analógia: CSK49j. Fábíánsebestyén

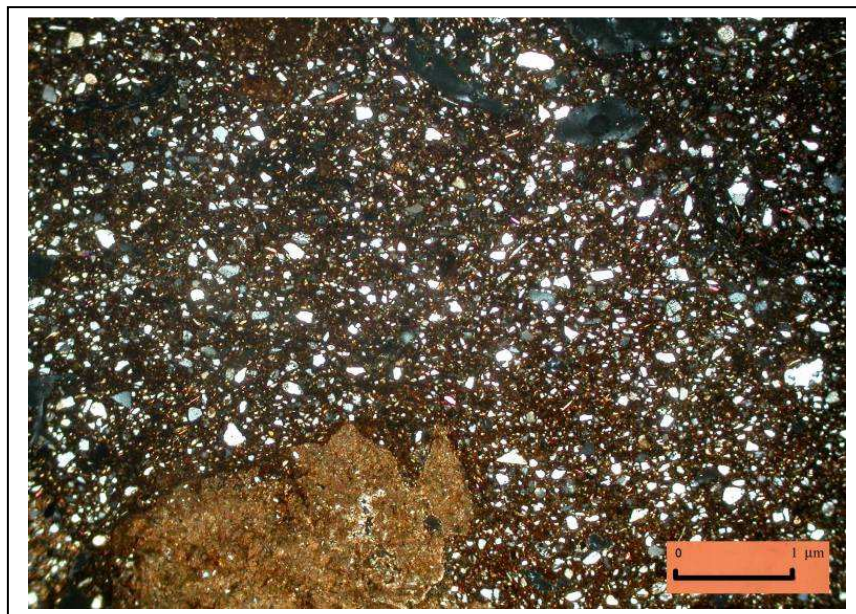

CSK41. b. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CST30a-c. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény, téglatöredékek a szelvényben futó alapárok betöltéséből. –5 cm

Leírás: a és b téglát világos narancs, belül átégett, pelyvás téglát (M: 5x5x4 cm, 13x10x5,5 cm), c./ téglát: tömött pelyvás, jól kiégetett eldolgozott, homogén téglát, mindkét oldala simított (M: 10x9,5x3,5 cm). A szöveti képen az egyenletes szemeloszlású alapanyagban kerámia szemcse látható.

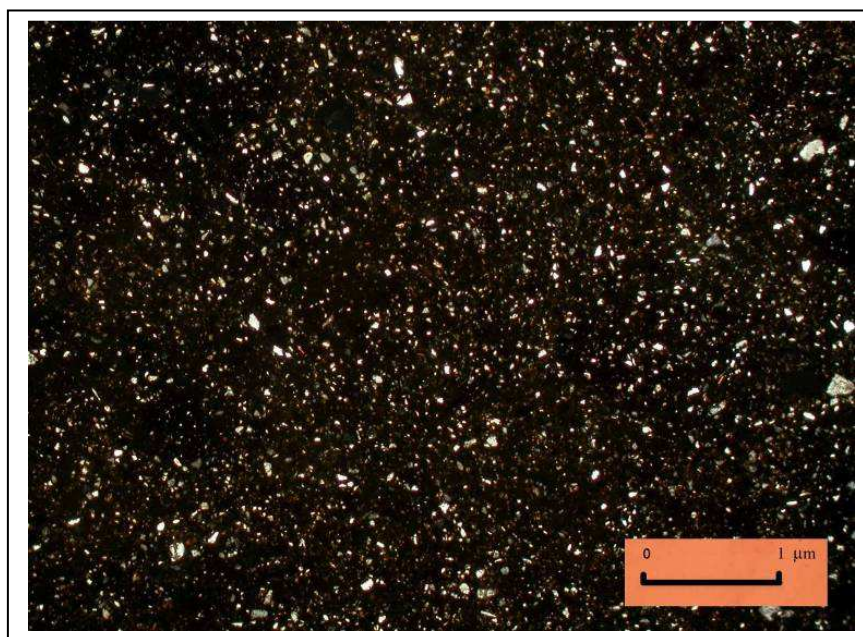
CST30a. minta szöveti kép (+N, 2x)

CST31a-c. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény, Téglák a szelvényben futó alapárok betöltéséből. –5 cm

Leírás: a./ téglá: narancs, pelyvás és őrölt kerámiás tégladarab (M: 16x16x5 cm), b./ téglá: világos narancs, pelyvás és őrölt kerámiás, két ujj benyomódása látható (M: 14,5x11x6,5 cm) c./ téglá: vörös, pelyvás, 1-5 mm mézsrögök, (16x15x5,5 cm) Egyik oldaluk simított

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CST31b. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CST32. TÉGLA

Lelőhely: Téglák, kövek a templom omladékából, -10 cm

Leírás: Narancs, sok pelyvával soványított, mészkicsapódás látható a felületén
A CSK38. –al a templom omladékából

CST34. TÉGLA

Lelőhely: 5. beásás

Leírás: Narancs, pelyvás, homogén és tömött téglasarok részlet. Egyik oldala simított illetve a másik pelyvalenyomatos (M: 7,9x6,5x4,5 cm)

CST35. TÉGLA

Lelőhely: 4. szelvény, téglák, kövek a szelvényben futó omladék sávból, az agyagalapozás tetejéről, - 10 cm..

Leírás: Narancs, pelyvás, belül túlégett (fekete) téglatöredék, jól eldolgozott, viszonylag tömött, egyik oldalán simított (M: 14x8x5 cm)

CST36.a-b. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény. Téglák a szelvényben futó alapozásról. -5 cm

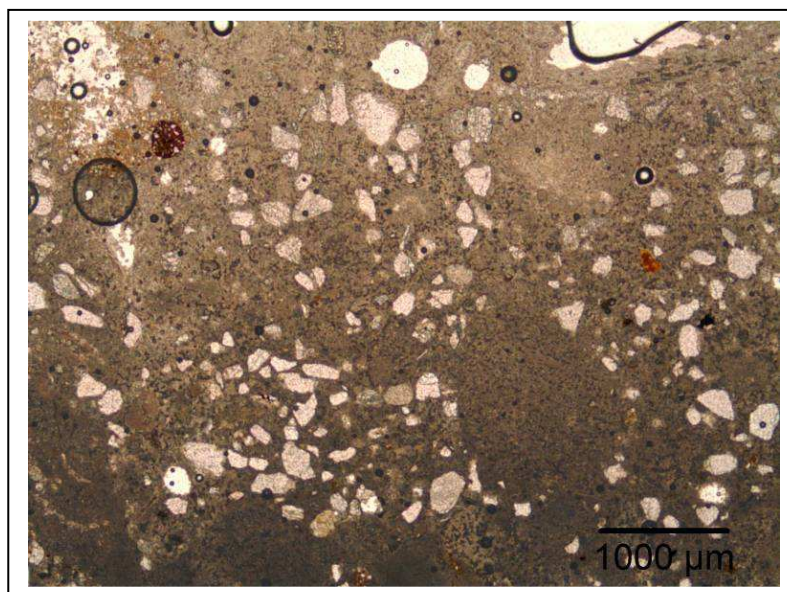
Leírás: Narancs színűek, a./ téglá: homokkal soványított, tömött, homogén, b./ téglá: pelyvás soványítású illetve, belül rosszul égett, pelyva szabad szemmel nem látható (M: A: 13,5x14x6 cm, B: 11,5x13x3,8 cm)

CSH8. a-d. HABARCS

Lelőhely: 3. szelvény, A szelvényben futó alapozási árok omladékából. -5 cm.

Leírás: Világosszürke, rosszul osztályozott habarcs. Legnagyobb szemcsemérete 1,5 mm, a litoklasztok mennyisége több mint 20 % és sok karbonát csomó figyelhető meg benne.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

CSH8 a-d. minta vékonycsiszolati kép

CSH9. HABARCS

Lelőhely: A templom törmelékéből, tégláról

CSH28. HABARCS

Lelőhely: A templom törmelékéből

Leírás: Szürke, félkemény

Vizsgálat: HT meghatározás

1.2.2. Fábiánsebestyén - Pusztatemplom

Elhelyezkedés:

A mai településtől ÉNy-ra, a Kórógy-ér D-i partján egy akácfákkal borított 5 méter magasan kiemelkedő halmon ma is áll templomának egy kis része. Az egykori település a romtól 150-200 méterre, délre található.

Kutatástörténet:

Csallány Gábor (1899)

Visy Zsolt (1970)

Szabó János József (2000-2001, 2006)

A templom:

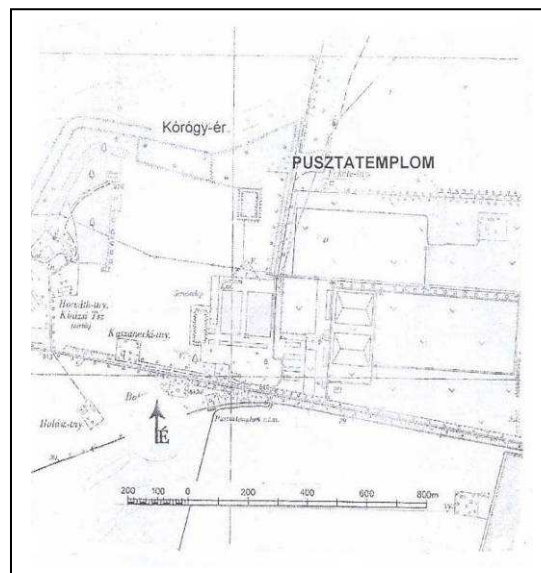
Napjainkban a felszínen, eredeti helyén csak az egykori templom DNy-i, D-i sarka maradt ránk, azaz a hajó végfalának és oldalfalának egy-egy kis csonkja, a saroktámpillérrel együtt, mintegy 2,5 méter magasan. Ugyanezen a részen 95 cm magas lábazat fut körbe.

A templom alaprajzát 2000-2001-ben sikerült tisztázni. A döngölt agyagalapozású, egyhajós, hosszanti elrendezésű templom szentélye patkóíves formát mutat. A téglalap alakú hajó hossza 5,5 m, szélessége: 4,3-4,4 m, a szentély hossza 3 m, annak szélessége 2,5 m volt. Az Árpád-kori maghoz a gótika idején támpilléreket illesztettek, kettőt a szentélyhez, egyet pedig a délkeleti, keleti sarokhoz csatlakoztattak. Az utolsó építési periódusban a szentély északi, északnyugati oldalához egy újabb téglából készült helységet toldottak, amelyet később osszáriumként használtak. A templom körül talált sírokat kevés kivétellel feldúlták illetve a feltártak nem tartalmaztak korhatározó leleteket. A templom korát az Árpád-koron belül nem lehetett pontosítani.

A 2006-ban feltárt középkori *település* élete az ott előkerült leletek alapján a 13-16. századra keltezhető. Ekkor összesen 233 objektumot regisztráltak a 3000 m² területen, amelyből 28 újkorinak bizonyult.

Irodalom:

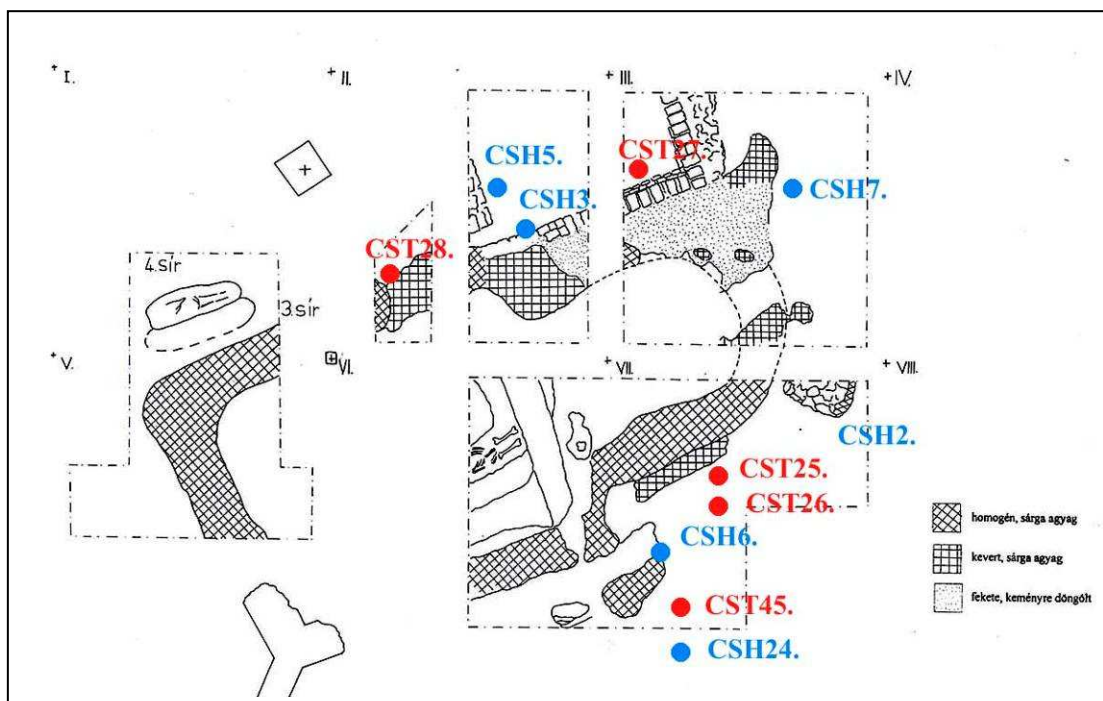
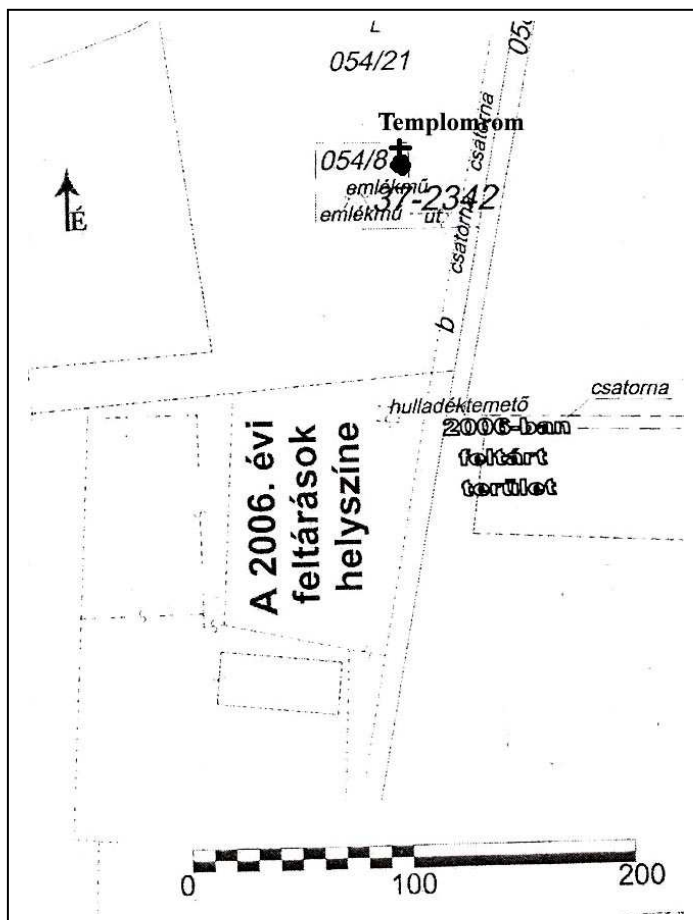
1. SELMECZI, L. 1986: A szállástól a faluig (Adatok a magyarországi kunok településtörténetéhez) In.: Falvak és mezővárosok az Alföldön. Nagykőrös, pp. 193-213
2. BLAZOVICH, L. 1996: A Körös-Tisza-Maros-köz települései a középkorban. Szeged, 1996. p. 100
3. SZABÓ, J. J. 2000: Fábiánsebestyén, Pusztatemplom. Régészeti Kutatások Magyarországon. pp. 135-136
4. SZABÓ, J. J. 2001: Fábiánsebestyén, Pusztatemplom. Régészeti Kutatások Magyarországon. pp. 162-163
5. SZARKA, J. 2001: Megjegyzések Fábiánsebestyén középkori történetéhez. Múzeumi Kutatások Csongrád megyében, pp. 37-48

A lelőhely elhelyezkedése

A legtöbb objektum az Árpád-korból származik (gödrök, árkok, lakó- vagy gazdasági épület részletei). Az egykori, Kórógy-ér bal partján hosszan elnyúló, laza szerkezetű település az Árpád-kor folyamán folyamatosan lakott lehetett. Érdekeség, hogy a 119-es objektumban egy „kályhaszem depó”-t találtak az ásatók, amelyben a török hódoltság idején elpusztult középkori falvak jellegzetes bögre alakú kályhaszem töredékei (mintegy 50 db) kerültek elő. A kályhaszemek között egy ezüst I. Mátyás-dénár hevert (1460).

6. LICHTENSTEIN, L. – SZABÓ, J. J. 2007: Megelőző feltárás Fábiansebestyén - Pusztatemplom lelőhelyen, 2006 őszén. Múzeumi Kutatások Csongrád megyében, pp. 5-25

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása: A minták közül az objektumkhoz köthetők a 2006-os ásatás (település) helyszínéről valók.

CSK35a-c. KŐ

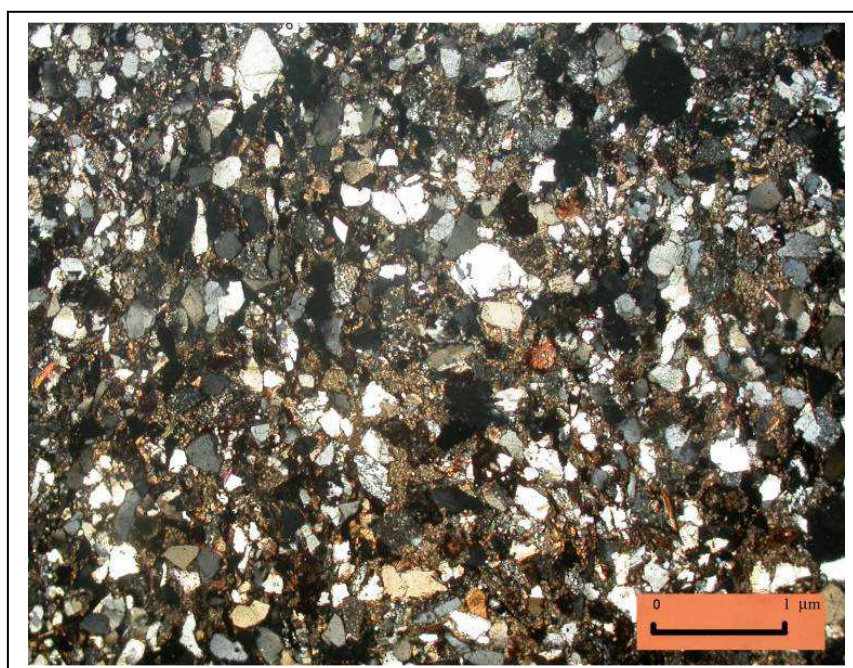
Lelőhely: 5 objektum.

Leírás: a./ vörös durva homokkő, „Kárpáti” homokkő (M: 6,7x4,9x3,1 cm), b./ csillámpala (M: 11x5x3,6 cm), c./szürke Kárpáti homokkő (M: 14x9x6 cm). A homokkövek kovás kötőanyagúak, szabad szemmel kvarc és földpát látható. Szövetükben a hematitos színezésű mátrix szögletes, sarkos unduláló kioltású kvarcot, kevés csillámot is tartalmaz. A metamorf kőzetben szabad szemmel fényes muszkovit (szericit), 1mm-1,5 cm kvarc ásványok láthatók, amelyek a muszkovitos, szericites, porfiroblasztos szövetben (mikroszkóposan) irányítottan helyezkednek el.

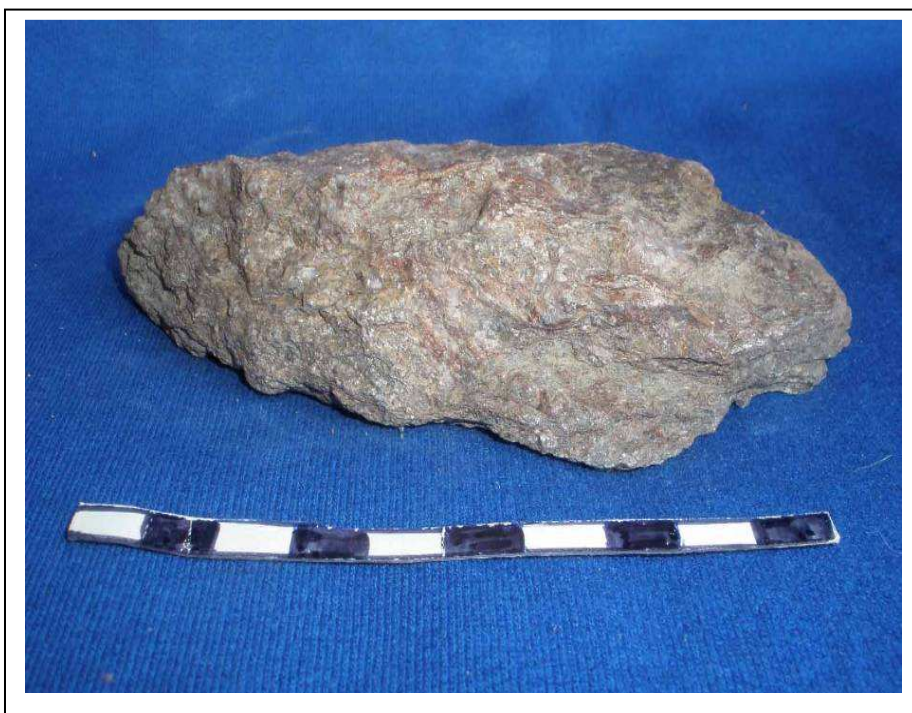
Analógia: pl. 95.15.103. Szénásegyháza

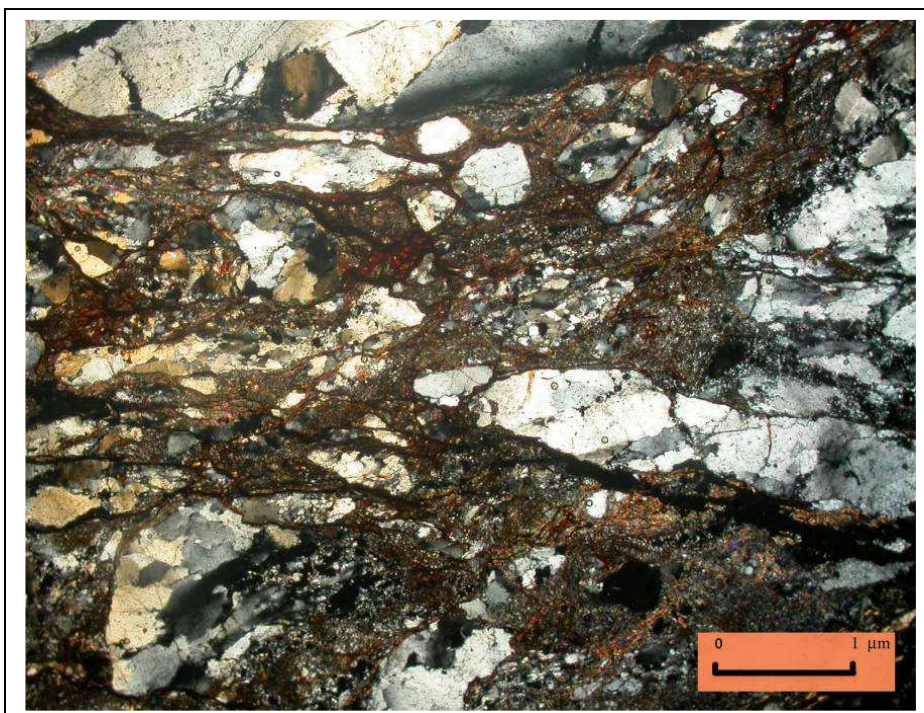
CSK35a. minta

CSK35a. minta vékonycsiszolata (+N, 2x)

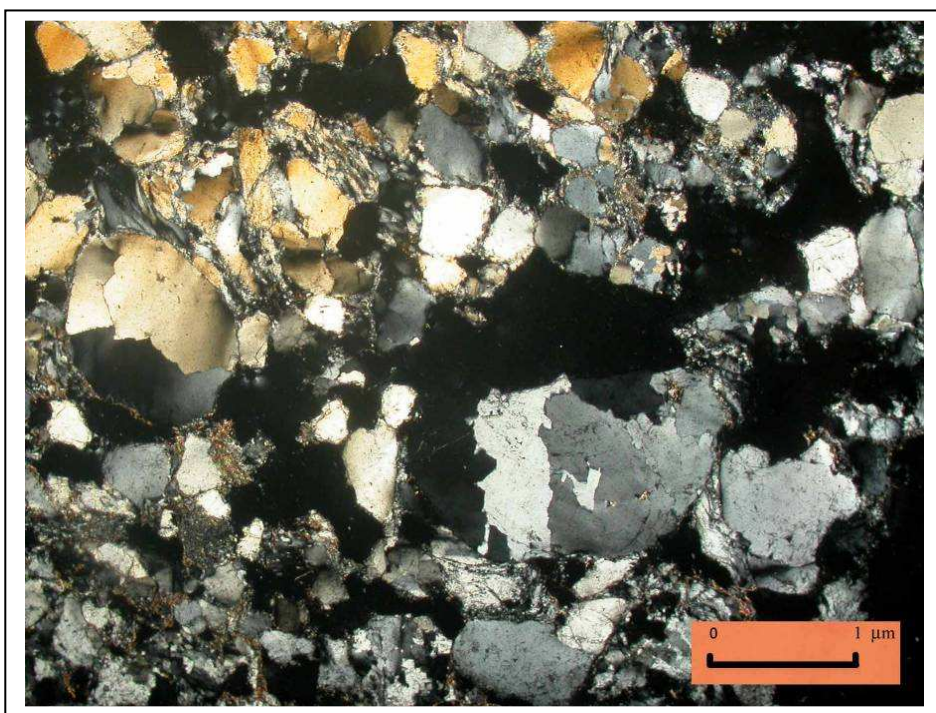
CSK35b. minta

CSK35b. minta szöveti kép (+N, 2x)

CSK35c. minta

CSK35c. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK36. KŐ

Lelőhely: 19. objektum.

Leírás: Égett, fekete kő, megmunkált (M: 11x7x7 cm), kevés plagioklász és piroxén látható benne

Név: andezit

Analógia: pl. 95.15.123. Szénásegyháza

CSK36. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK37. KŐ

Lelőhely: 5. beásás, 125. objektum

Leírás: Szürke színű, egyik oldalán simára csiszolt őrlőkő (M: átmérő. 32 cm,) Makroszkóposan 1-5 mm fekete piroxének és 2-6 mm kvarc ásványok láthatók. A szövete vitrofíros, zónás és ikres plagioklász földpát, táblás piroxén fenokristályok, valamint mikrokristályos kvarc ismerhető fel.

Név: andezit

Analógia: CSK47. Fábiánsebestyén

CSK37. minta

CSK37. minta szöveti kép (+N, 2x)

CSK47. KŐ

Lelőhely: 141. objektum, felső része.

Leírás: Egyik oldalán simára csiszolt őrlőkő (átmérő: 31 cm) Szürke színű, benne fekete piroxén fenokristályok (1-4 mm). Szövetében az üveges alapanyagban még bontott plagioklász ikek láthatók.

Név: andezit

Analógia: CSK37. Fábiánsebestyén

CSK47. minta

CSK47. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

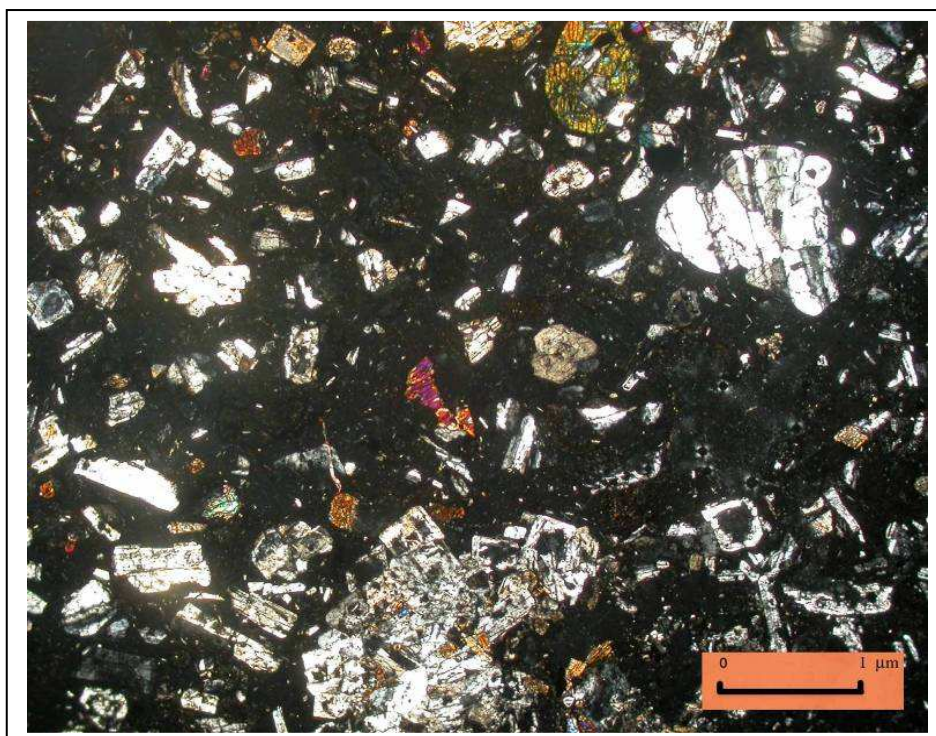
CSK48. KŐ

Lelőhely: 31. objektum

Leírás: Szürke színű megmunkált örlőkő töredéke (M: 6,7x6x3,5 cm). A szöveti képen ikres, zónás plagioklász földpátok, kvarc és piroxén látható.

Név: andezit.

Analógia: 95.23.15. Décse

CSK48. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

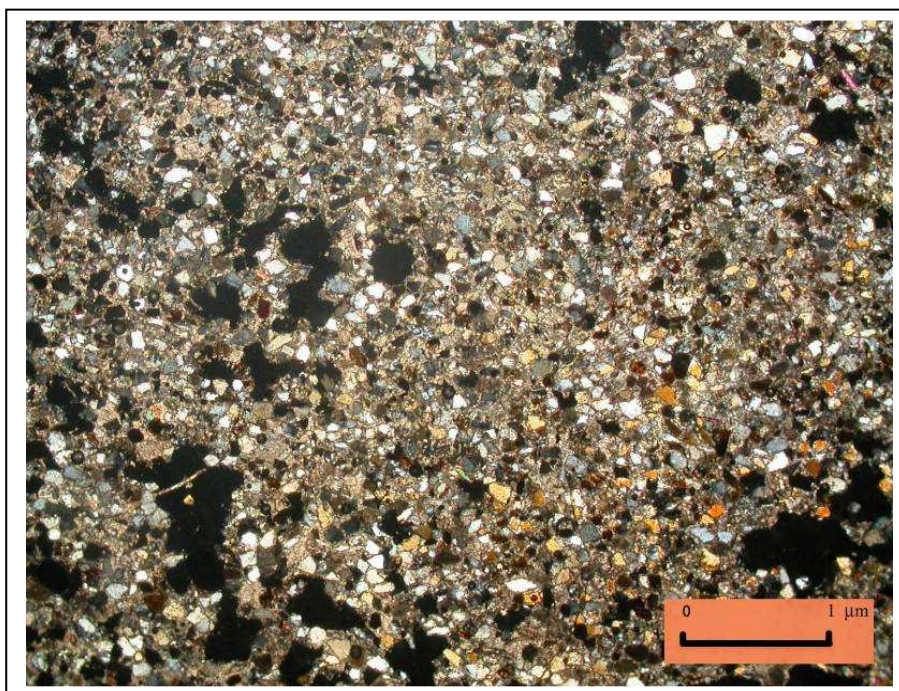
CSK49a-j. KŐ

Lelőhely: 23. objektum,

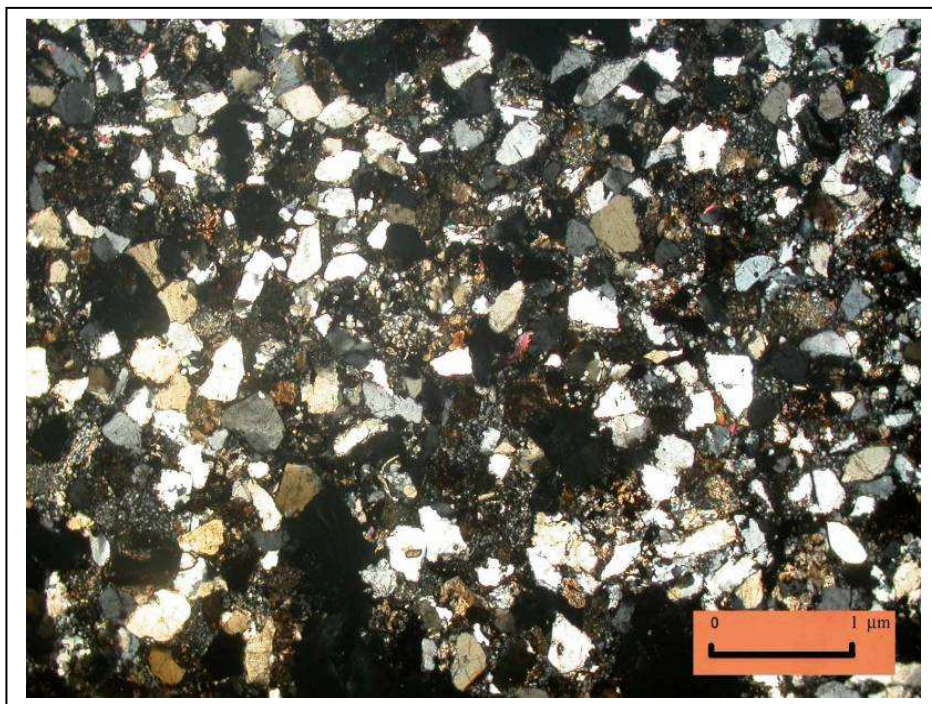
Leírás: 10 db minta (9 db kőzet): a./ patics, b-f./ vörös homokkő, fenőkő („Kárpáti típusú”, felső-kréta Bózesi Fm.), szöveti képeben kvarc, földpát és kevés színes ásvány látható, g./ finomszemű barnás tavi dolomitos mészkő, benne bitumenes fekete sávok-rétegek láthatók. Ősmaradványok figyelhetők meg a szöveti képen, a molluszka töredékek karbonáttal kitöltődtek. Szemcsék koptatottak. A szövetben mikrokristályos kvarc és földpát látható. h./ kvarc kavics, i/ Fenőkő (kvarchomokkő), j./ Sötétszürke fenőkő töredék.

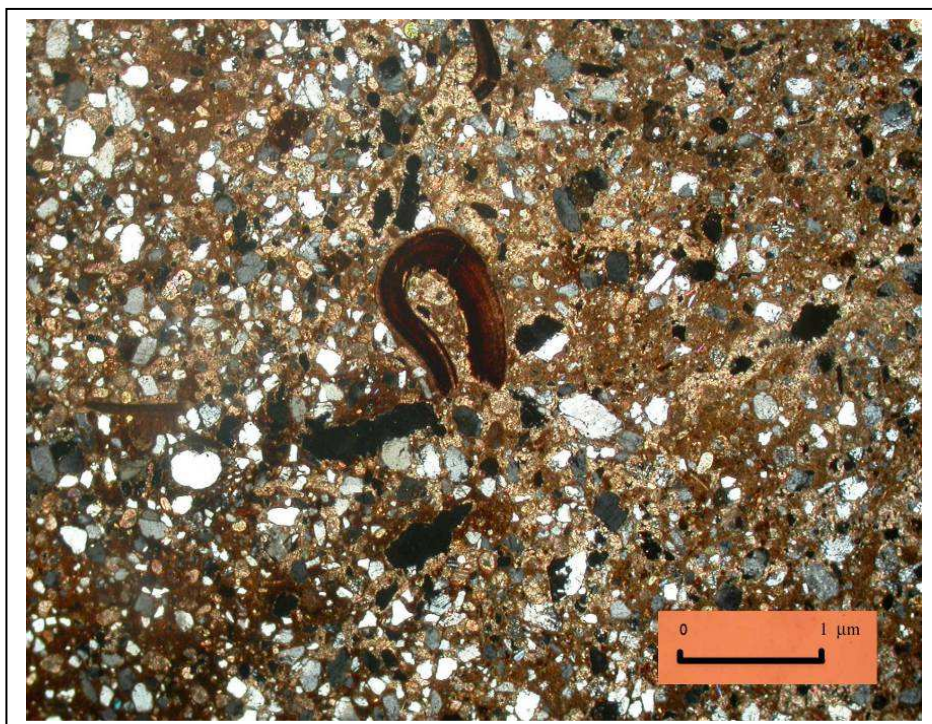
CSK49i. és CSK49j.minta

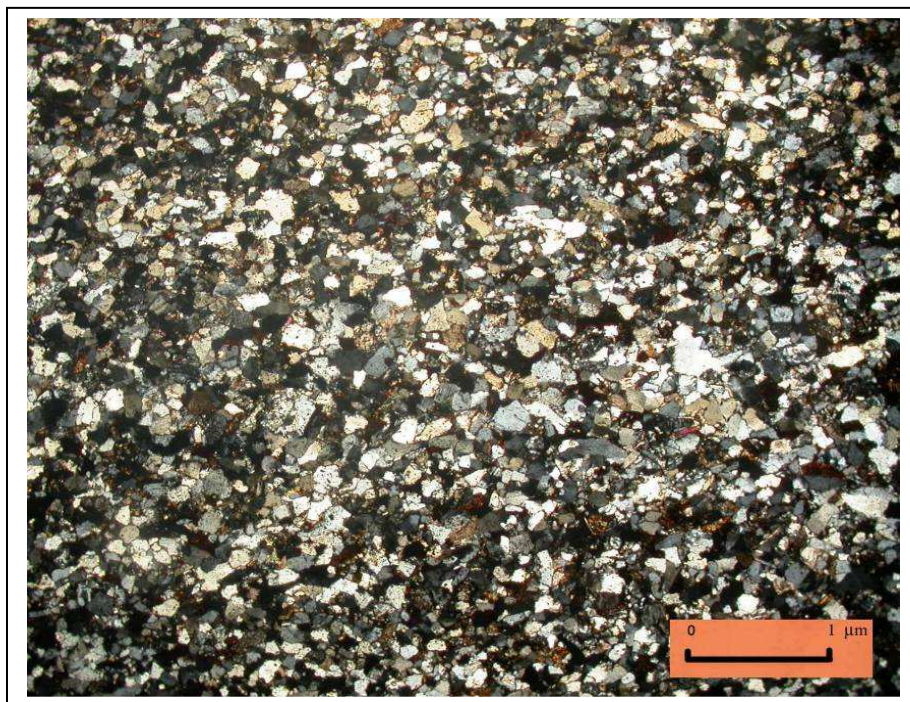
CSK49i. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK49b. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK49g. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK49j. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK50. KŐ

Lelőhely: 19. objektum.

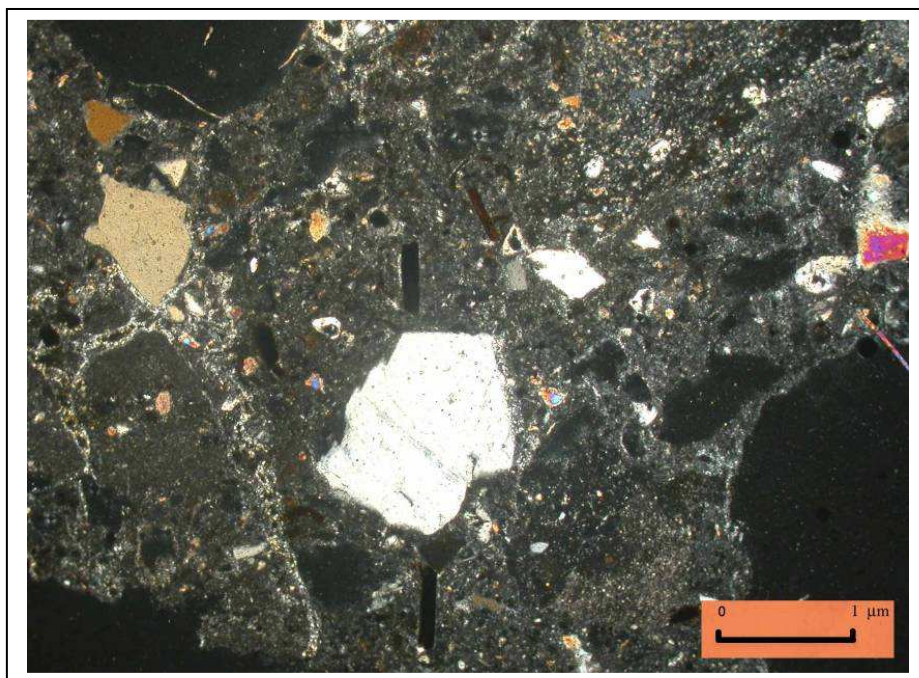
Leírás: Világossárgás-rózsaszín kő. Szabad szemmel litoklasztok (max 2 cm), hólyagüregek (1 mm-3,8 cm), kvarc és hematitos égett horzsakövek láthatók. Porfiros, kriptokristályos szövetű, mikroszkóposan alunit, biotit és kvarc látható.

Név: robbanásos dácit breccsa

Analógia: 95.23.1.Décse

CSK50. minta

CSK50. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK51. KŐ

Lelőhely: 22. objektum.

Leírás: Vörös színű, belül sárga, durvaszemű, kovás kötőanyagú, faragott homokkő (M: 9x11x5 cm).

Név: durvaszemű homokkő („Kárpáti homokkő, felső-kréta, Bózesi Fm.)

CSK51. minta

CSK53. KŐ

Lelőhely: 11. objektum.

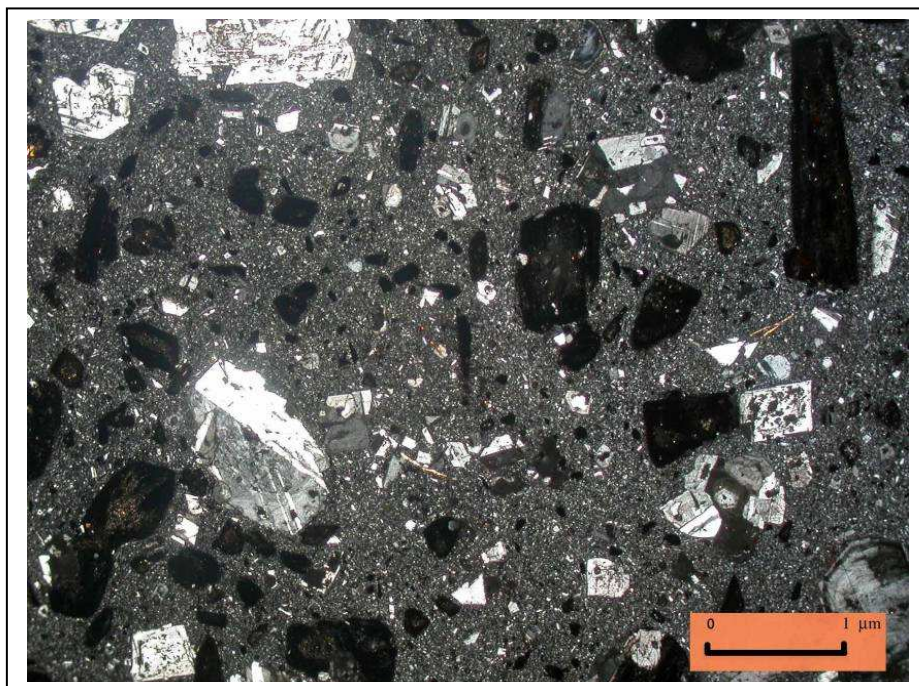
Leírás: Szürke (égett, kormos felületű) őrlőkő (átmérő: 14 cm , vastagsága 4 cm) Szabad szemmel léces piroxén ásványok láthatók, pofiros szövetében még plagioklász látható. Az alapanyag több mint 70 %.

Név: andezit

Analógia: pl. CSK47. Fábiánsebestyén

CSK53. minta

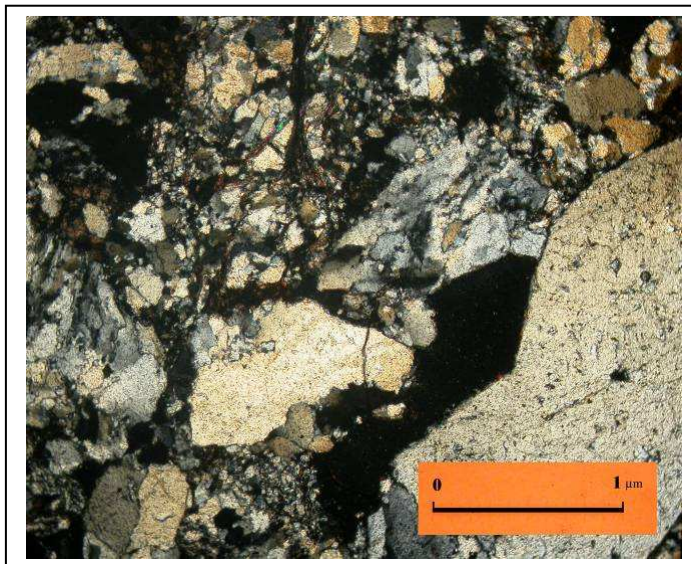

CSK53. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK54. a-c. KŐ

Lelőhely: 8. objektum

Leírás, név: a./ fehér, tömött mészkő (M:3,5x3,5x2 cm) b./ szürke égett, tavi dolomitos mészkő (M: 1,3x1,6x3,cm). Szöveti képén a karbonátos alapanyagban mikrokristályos kalcittal kitöltött váztöredékek, valamint kvarc és csillám (muskovit) látható. c./ apró szemű, szürke homokkő („Kárpáti típusú, felső-kréta, Bózesi Fm.) M: 3,2x3,5x3 cm)

CSK54c. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK55. KŐ

Lelőhely: 2. objektum,

Leírás: 1x2,5x2,5 cm, égett minta, nem meghatározható

CSK56a-b. KŐ

Lelőhely: 3A. objektum.

Leírás: 2 db kő: a./ szürke csillámpala (M: 3,5x4x1 cm), b./ sárga kvarcit kavics (M: 2,5x1,8x1 cm)

CSK57a-d. KŐ

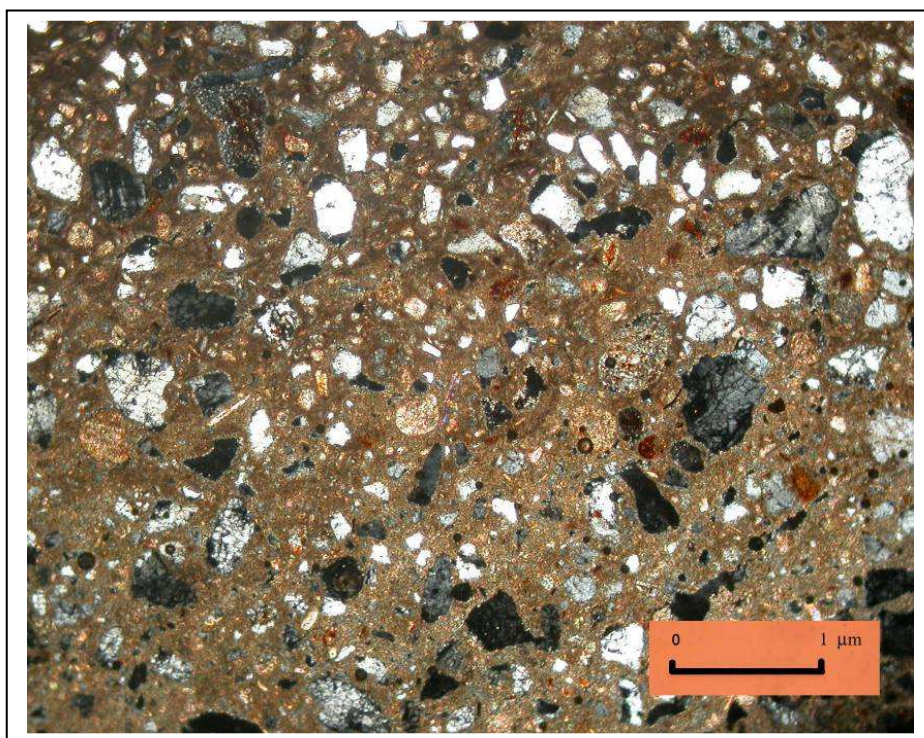
Lelőhely: 19 objektum,

Leírás: 4 db minta (3 db. kő, 1 db. patics). a./ durvaszemű, égett Kárpáti homokkő, egyik oldala megmunkált (M: 4x4,5x3 cm), b./ apró szemű, szürke meszes homokkő (max 0,5 cm kavicsok) c./ sötétszürke-barna, erősen limonitos, kevés molluszká törmeléket tartalmazó mészkő

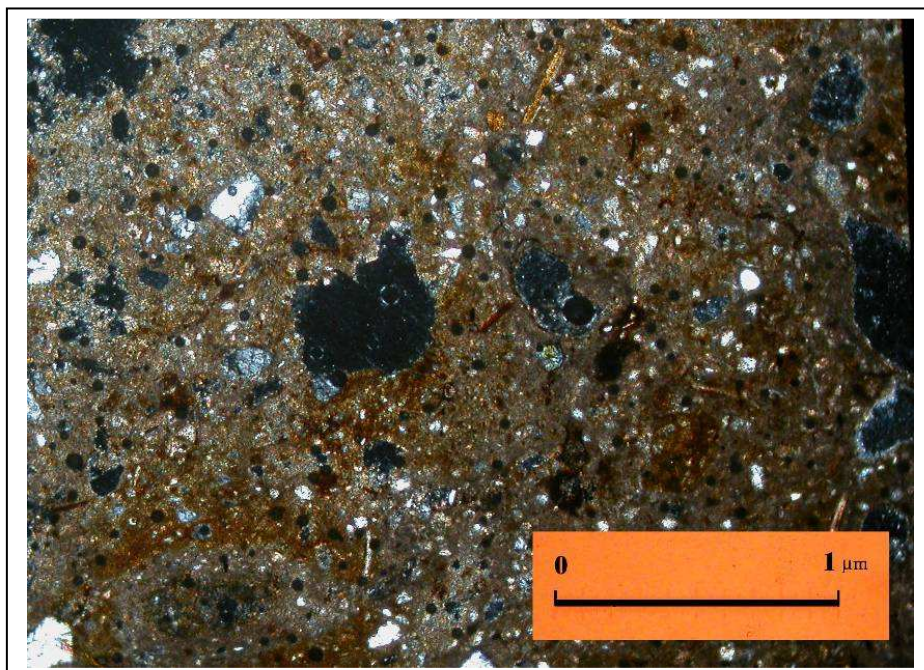
Analógia: CSK38. Csongrád-Bokros

CSK57a .minta

CSK57b. minta vékonycsiszolati kép(+N, 2x)

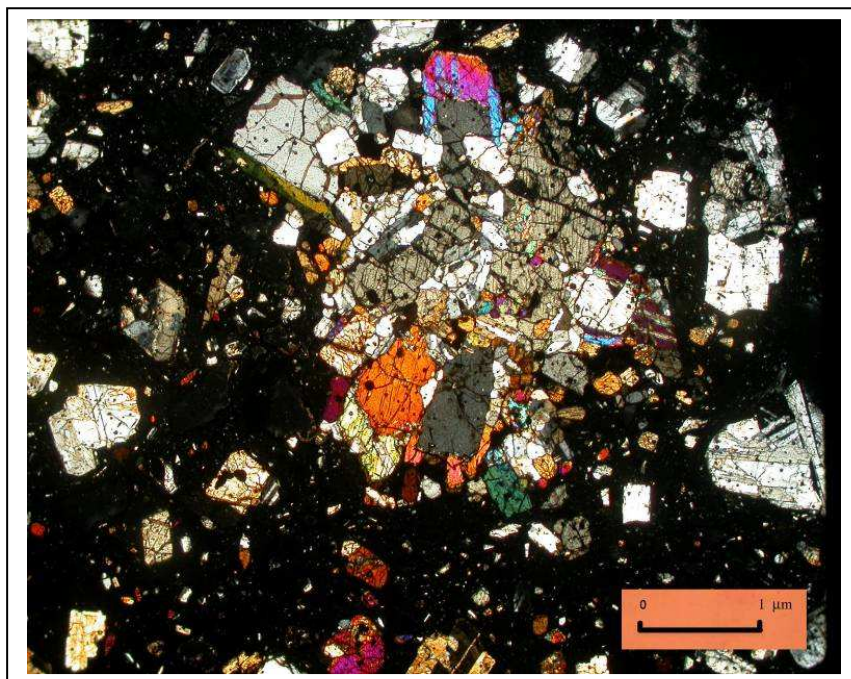

CSK57c. minta vékonycsiszolati kép (+N, 4x)

CSK58. a-f KŐ

Lelőhely: 1. objektum,

Leírás: 6 db kő: a./ fehér színű riolit (3,5x2x1 cm) , b./ kriptokristályos kova (M: 4x4,5x1 cm), c-f./ égett, andezit darabok (kvarc, amfibol és plagioklász földpát látható a csiszolati képben)

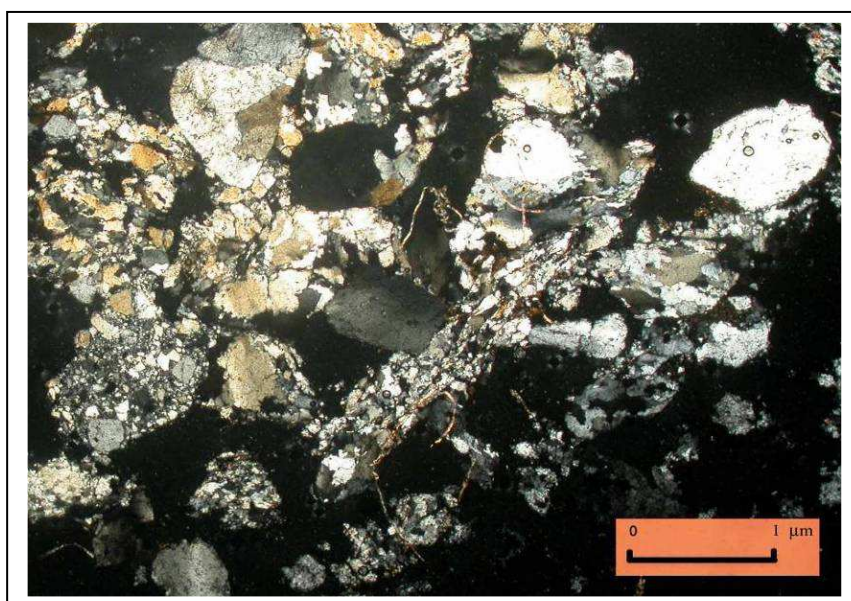

CSK58d. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

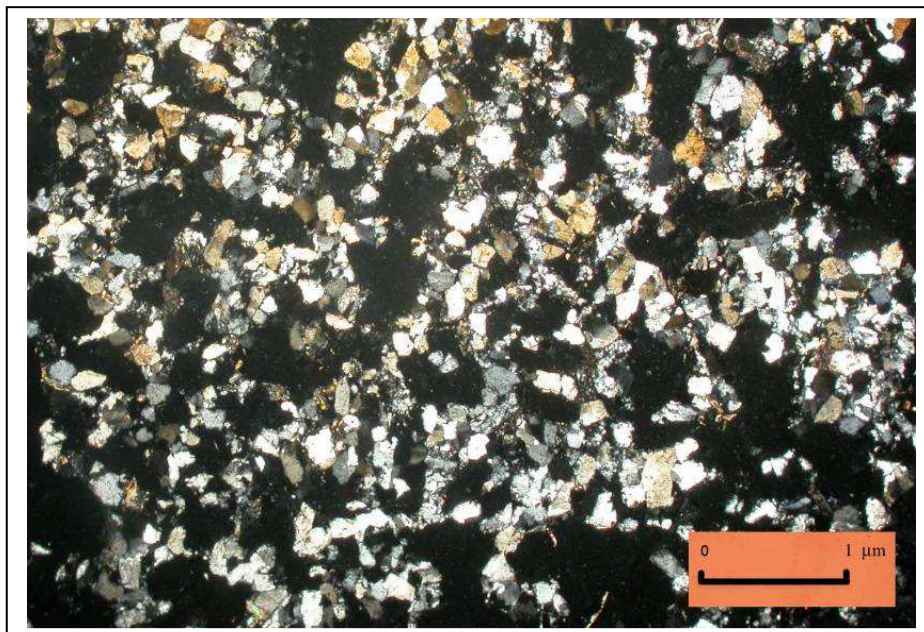
CSK59. a-f. KŐ

Lelőhely: 5. objektum,

Leírás, név: 6 db. a./ sötétszürke Kárpáti homokkő (felső kréta, Bózesi formáció), b./ világossárga finomszemű homokkő, c./ kvarcit kavics, d-e./ világos barna mészkő, f./ vörös, ívelt faragású, durva szemű Kárpáti homokkő (felső-kréta, Bózesi Fm.)

CSK59a. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CSK59b. minta szöveti kép (+N, 2x)

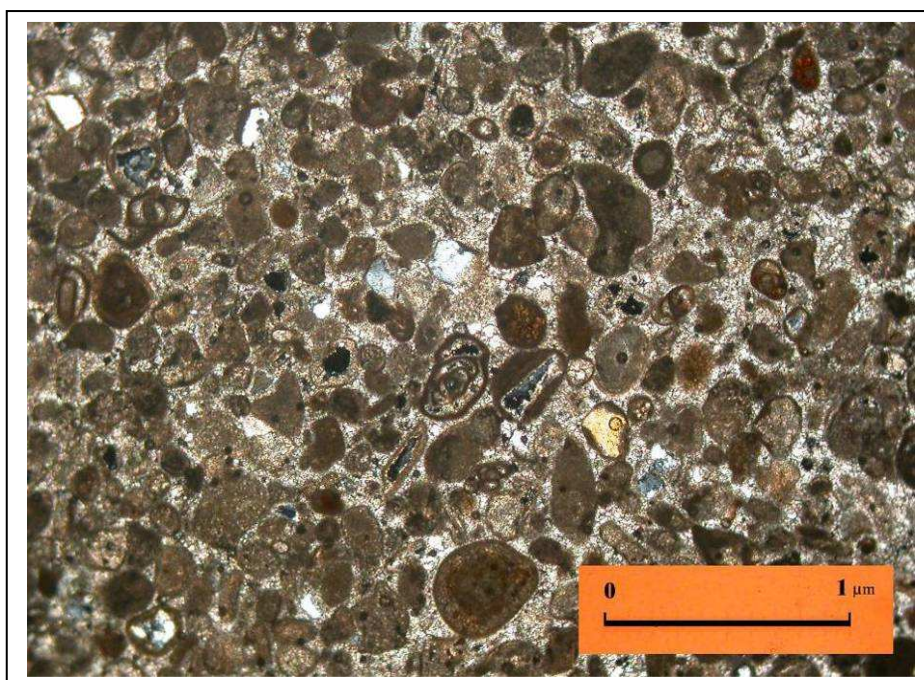
CSK60. KŐ

Lelőhely: 15. objektum

Leírás: Szürke színű, alaktalan, finomszemű mészkő (M: 7,5x8x3 cm). Szöveti képén látható, hogy típusos oolitos mészkő. Az oolitok magja foraminifera (pl. Quinqueloculina) és kisebb csigák töredékei. Az alapanyag karbonátos, pátitos.

Név: biogén ooidos (oolitos) mészkő

Analógia: SZEK8. Szeged, Szent Erzsébet templom

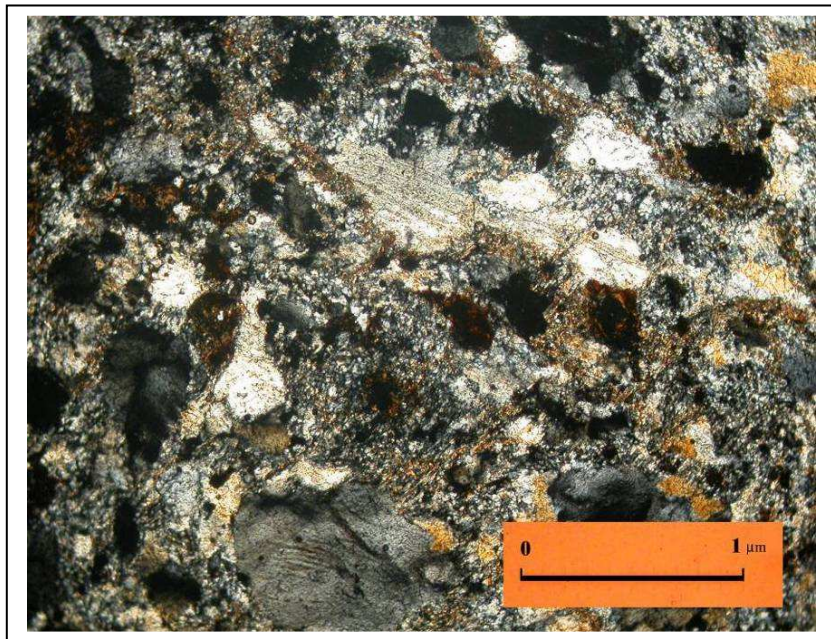
CSK60. minta szöveti kép (1N, 4 x)

CSK61a-d.

Lelőhely: 5. objektum

Leírás, név: a-b./ égett Kárpáti homokkő (felső-kréta, Bózesi Fm.), c./ szürke szericites csillámpala, (M: 9,5x3,5x1,8 cm) d./ kőzet: megmunkált szürke Kárpáti homokkő (felső-kréta, Bózesi Fm.,) (M: 6,5x11x5,5 cm)

Analógia: pl. 86.7.37. Szentbenedek

CSK61c. minta vékonycsiszolati képe (+N, 4x)

CST25. TÉGLA

Lelőhely: 7. szelvény Ny-i fele, 1 ásónyom.

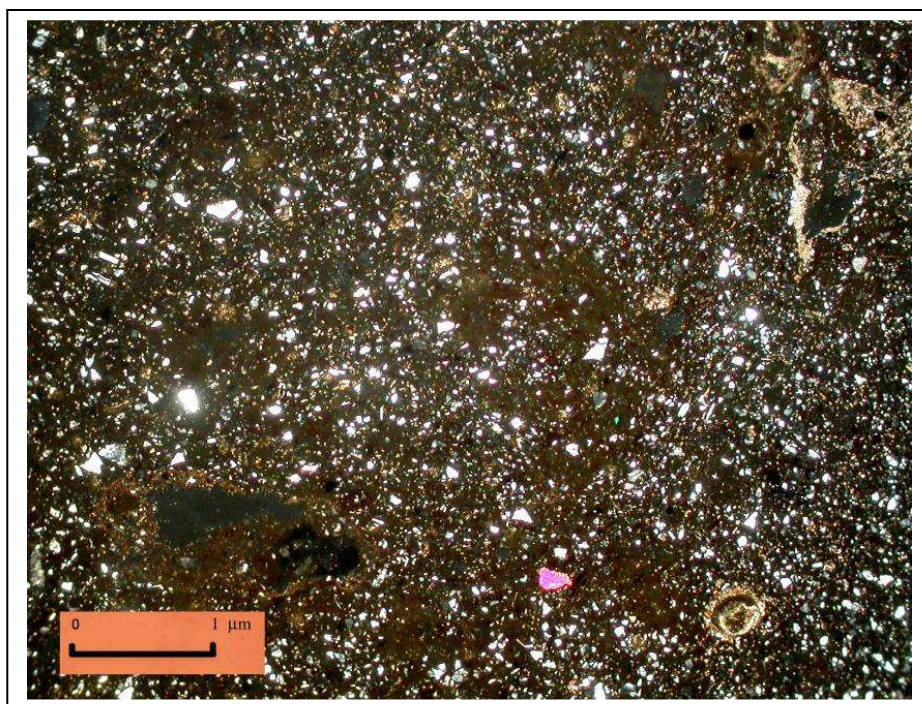
Leírás: Sárga, túlégett, habarcsos, újkori bevésés: „SzM” monogram, homogén, erősen pelyvás (M: 17x16x7,5 cm). Finom szemcsés, tömött, apró kerámia őrleményt is tartalmazó tégl.

Analógia: CST26.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CST25. minta

CST25.minta szöveti képe (+N, 2x)

CST26. TÉGLA

Lelőhely: VII. szelvény Ny-i fele, 1 ásónyom.

Leírás: Sárga habarcsos, erősen átégett, sok pelyvával soványított, porózus, homogén téglá, „BJ” monogram újkori bevésésével (M: 17x18x8 cm)

Analógia: CST25.

CST26. minta

CST27. TÉGLA

Lelőhely: Tégla a sírépítmény Ny-i falából, alulról számított 5. sor

Leírás: Egész jól eldolgozott téglá, narancsszínű, homogén, tömött habarcsos téglá, egyik oldala simított, pelyvával soványított, kevés mészszeemcse (1-2 mm) látható benne (M. 31x15x 6,5 cm).

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CST28. TÉGLA

Lelőhely: II. szelvény, DNY-i negyede

Leírás: Faragott, vöröses rózsaszín idomtégla, kevés pelyvával soványított, homogén, kevésbé porózus (M: 10,5x7x5 cm)

CST28. minta

CST29. TÉGLA

Lelőhely: 22 objektum

Leírás: Narancs, pelyvás soványítású, porózus, homogén, egyik oldalán homokkal simított és habarcsos, belsejében 1-2 mm mészszeemcsék láthatók. Egyik oldalán faragás, bemélyedés, keresztmetszetében 4 mm nagyságú csiga átmetszet látható (M: 22x15x6 cm)

CST47. TÉGLA

Lelőhely: A templom kidőlt falából

Leírás: Vörös, erősen habarcsos, homogén, pelyvás, kissé túléggett, porózus téglá (M: 18x15x5,5 cm)

CSH2. HABARCS

Lelőhely: VII. szelvény, DK-i támpillér.

Leírás: Szürke, finomszemű, jól eldolgozott, félkemény, kevés mészszeemcse (0,5-1 mm)

Vizsgálat: HT meghatározás

CSH3. HABARCS

Lelőhely: II. szelvény közepe, osszárium álló fala

Leírás: Világosszürke, mészrögös (0,5-3 mm), homokos,

Vizsgálat: HT meghatározás

CSH4a-b. HABARCS

Lelőhely: 22. objektum

Leírás: „A” habarcs: rózsaszín, egyik oldalán tégladarab, homokos. „B” habarcs: világosszürke, mészszenecses (látszik, hogy híg volt a habarcs)

Vizsgálat: HT meghatározás

CSH5. HABARCS

Lelőhely: II. szelvény középső részében, a kidőlt falszakaszból

Leírás: Világosszürke, félkemény, mészszenecsek (0,5-5 mm)

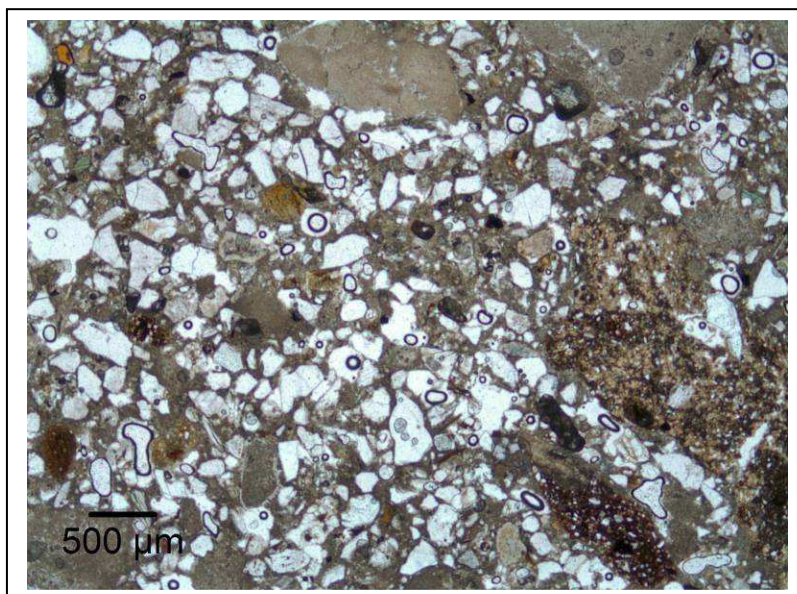
Vizsgálat: HT meghatározás

CSH6. HABARCS

Lelőhely: Habarcsminta a VII. szelvényben levő leomlott falból.

Leírás: Szürke, kemény habarcs. Szövetében téglaozlemény és karbonát csomók láthatók (0,5-5 mm). A litoklasztok (pl. fillit!) mennyisége 10 %, rosszul osztályozott. Az ásványszemcsék sarkoask, mennyiségük 25-30 %.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

CSH6. minta vékonycsiszolati kép

CSH7. HABARCS

Lelőhely: K-i kiomlott falszakaszból

Leírás: Világosszürke, jól eldolgozott, homokos, kevés mészszenecse

Vizsgálat: HT meghatározás

CSH24: HABARCS

Lelőhely: A templom kidőlt falából, a téglák közül (CST47.)

Leírás: Szürke, finomszemű, homokos, félkemény, kevés mészszenecse látható

Vizsgálat: HT meghatározás

CSH25. HABARCS

Lelőhely: 22. objektum, habarcsos idom tégláról (CST29.)

Leírás: Szürke, finomszemű, homokos, jól eldolgozott, kevés mészszenecse (1-2 mm)

Vizsgálat: HT meghatározás

CSH30. HABARCS

Lelőhely: 23. objektum

Leírás: Világosszürke, kevés téglá és mészszemcse (1-2 mm)

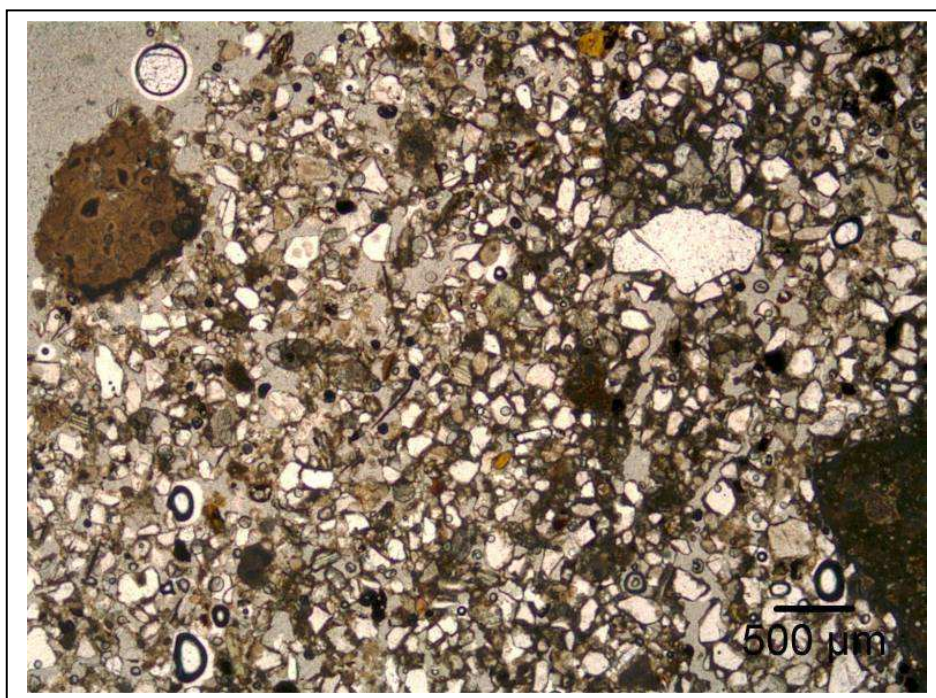
Vizsgálat: HT meghatározás

CSH31. HABARCS

Lelőhely: Az osszárium Ny-i falából, az 5. sorban levő tégláról. (CST27.)

Leírás: Szürkésfehér, porózus, félkemény habarcs. A szöveti képen kevés alapanyag (sok helyen kipergett), éles és kerekített szemcsék (kvarc), a többi habarcsához képest kevés földpát (plagioklász és káli)földpát), kevés piroxén látható, valamint apró kerámia törmelék van benne. Az kőzet törmelék egyenletesen eloszlású, kevés nagyobb (500 mikron) karbonát kitöltés figyelhető meg a pórusokban.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CSH31. minta vékonycsiszolati kép

1.2.3. Mágocs, Nagymágocs - Bojtártelek

Elhelyezkedés:

A középkori faluhely, Szentes határában, a mai településtől D-re, az Orosháza - Derekegyháza út É-i oldalán, a Szendrei-majortól É-ra, 400 m-re található.

Kutatástörténet:

Felicián atya-Neubauer József (1992)

Mérey Kádár Ervin (1951)

Hegedűs Katalin (1972)

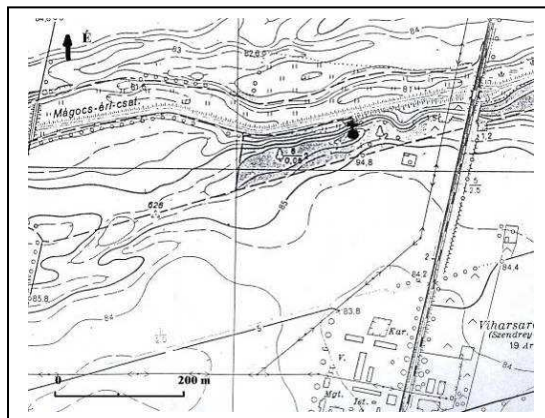
Béres Mária (1981, 1986.)

Liska András (1994, 1995)

Kora: 12-14. század (?)

A templom:

Egy 1981-es árokásás során került elő a Ny-i zárófal alapozási árka, amelyből Árpád-kori, pelyvás téglák láttak napvilágot. A helyszíni szemle során a templomtól kb. 50 m-re D-re, mintegy 30 objektum (árkok, vermek, kemencék) azonosítása történt meg, ezek zöme a 12-13. századra datálható. 1994-ben, majd 1995-ben került sor a templom feltárására. Az alap döngölt fekete agyagból készült, amelyre téglából emelték a megközelítőleg 10,5 m hosszú és 7,2 m széles templomot. A félköríves szentély külső, K-i oldalán két rövid támpillér alapozási árkat is megfigyelték, amelyek feltehetőleg a falak alapozásával együtt készültek. A Ny-i fal közelében előkerült a karzattartó alapozása is. Az ásatás során 12 sír jött napvilágra. Lelet csak egyetlen temetkezésen volt, de az sajnos nem adott pontos korhatározásra lehetőséget.

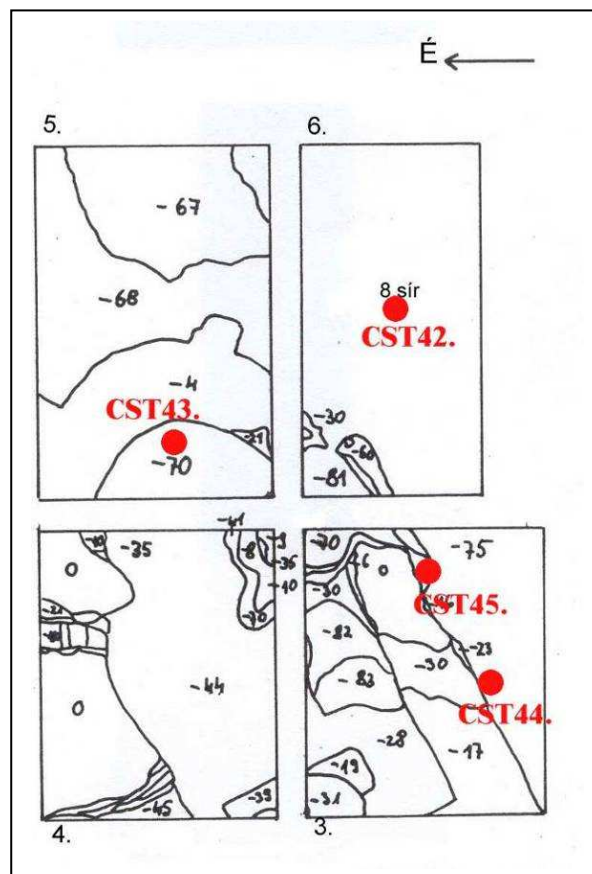

A lelőhely elhelyezkedése

A települést 1145 és 1520 között említik az oklevelek, majd 1396-ig a Szentes-Mágocs család birtokaként tartják számon, ezt követően a Szeri Pósa fiak birtokába jutott. A települést a török elpusztította az 1550-52-es hadjárata során, de újraéledt. Végso pusztulása 1596-ban következett be.

Irodalom:

1. BOROVSY, S. 1897: Csanád vármegye története II. Budapest, pp. 338-343
2. SZEREMLEI, S. 1901: Hód-Mező-Vásárhely története II. p. 392
3. CSÁNKI, D. 1890-1913: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. Budapest, pp. 682
4. LISKA, A. 1996, 1997: Liska András: Nagymágocs - Bojtár telek. Ásatási dokumentáció. Koszta János Múzeum, Szentes. Ltsz: 418-96., 442-97. pp. 1-68.

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

CST42. TÉGLA

Lelőhely: 8. sír, a téglakeret része

Leírás: Világossárga, túlégetett, belül barnás, kevés pelyvával soványított egész tégl. Szélei repedezettek (M: 30x14x5,5 cm)

CST43. TÉGLA

Lelőhely: 5. szelvény, a szentélyen belül, -40 cm.

Leírás: Narancs, pelyvás, homogén tömött egész tégl. Egyik oldala simított (M: 31x14x5,5 cm)

CST44. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény a templom D-i alapozásán kívüli téglás betöltés, -20 cm.

Leírás: Világos narancs, habarcsos, egész tégl (M: 30x14x5 cm)

CST45. TÉGLA

Lelőhely: 3. szelvény K-i falánál. A templom alapozás külső oldalán, beásásból

Leírás: Narancs, Idomtégla

1.2.4. Szeged, Szent Demeter templom

Elhelyezkedés:

Szeged belvárosa, Dóm-tér, egykori Palánk városrész.

Kutatástörténet:

Cs. Sebestyén Károly (1925)

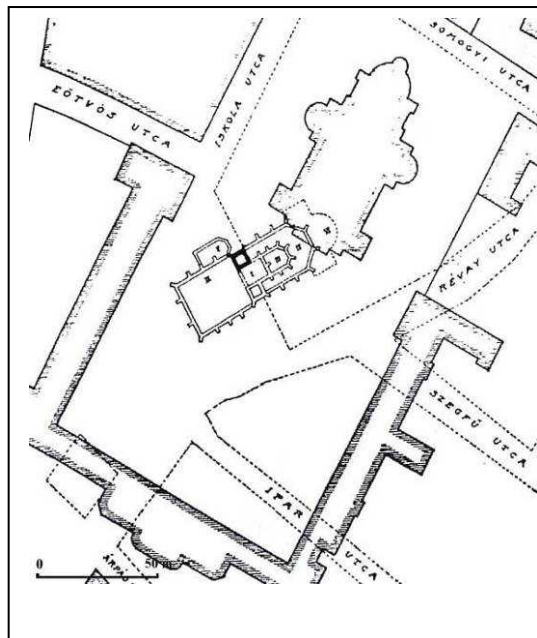
Bende Livia (1996-1997)

Kora: 13. század közepe

A templom bemutatása:

A napjainkban is álló Demeter-torony Szeged egyik legrégibb műemléke. Az épen maradt nyolcszögletű torony sohasem került volna elő, ha nincs az 1879-es árvíz utáni újjáépítés, amely a hatalmas Fogadalmi templom emelésével, és a barokk stílusú Szent Demeter templom bontásával járt. Az egyedülálló műemléket Cs. Sebestyén Károly és Móra Ferenc mentette meg a lebontástól.

A templom öt építési periódusban épült. Az *első templom* téglalap alakú hajóból és az ÉK-i végén egy egyenes záródású szentélyből állt. Ez a 13. századra datálható, de felmerült a gyanú, hogy már a korábbi időkben e templom helyén egy kisebb, félkörös szentélyzáródású templom állt. Erre utal a templom tornyán 55 cm vastagságban látható varrat, amely talán egy korábbi szentély csatlakozásának a nyoma. Az ásatások során a szűztalajt sajnos nem érték el, így a kistemplom léte csupán találgatásokon alapszik. A *második építési* a 13. század végén épült a torony gótikus emelete. A torony bejárata, a korabeli alapfalak és a járószintek 1997-ben kerültek feltárássra, de a kutatást a talajvíz miatt nem tudták befejezni. A torony alsó részének mai magassága 11,5 m, belső tere 4-4,5 m, falvastagsága pedig 1,26-1,53 m. A torony felső része nyolcszögű átmetszetű, oldalain ikerablakokat találunk. A *következő átépítés* során, a 14. században a tornyot kívül-belül körbefalazták, megmagasították, támpillérrel megerősítették és a szentély D-i oldalán másik tornyot emeltek. Ezután a templomot egy háromhajós csarnoktemplommá alakították át, amelynek mérete 20x24 méter volt. A 14. század végén 5,2 méterrel hosszabbították meg a szentélyt, s az egyenes szentélyzáródást sokszögzáródásúvá alakították. A torony alsó részét megvastagították, négyszögletes alakúra építették. A szentély másik oldalára is emeltek egy négyszög alaprajzú tornyot, s

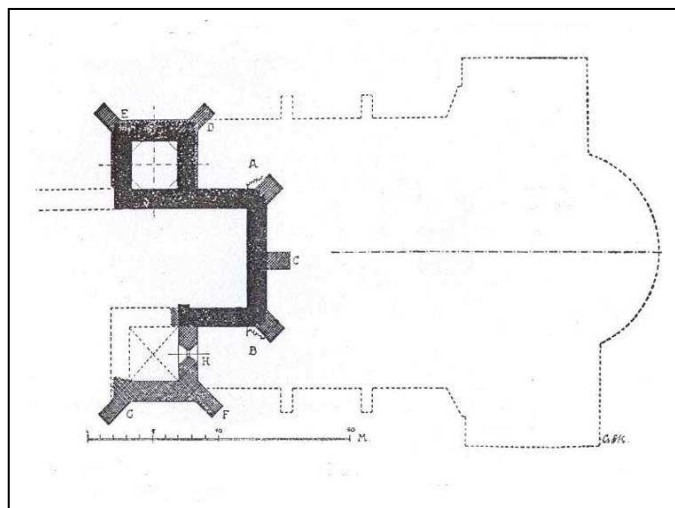

A lelőhely elhelyezkedése

támpillérekkel erősítették meg a tornyok és a szentély sarkait, valamint a szentély zárófalát. Annyit tudunk még, hogy a szentély lábazati párkánya faragott kőből készült, s ebben a formájában, a 15. század közepéig állt fenn, majd az ekkor bekövetkezett pusztulás után egy *szentélykörüljárós csarnoktemplom*ot emeltek itt. Ez három hajós volt, de oly módon, hogy a középső hajó a szentélynél véget ért, s itt a két oldalhajó a szentélykörüljáróban olvadt egybe. Ezt követően a 18. században még egyszer átépítették a templomot, amely 1905-ig állt fenn. A ma is látható torony a templom építéstörténetének első, második és harmadik periódusához kötődik. Ezekben az időszakokban a torony a szentély É-i falához kapcsolódott, Ny-i falsíkja az akkori diadalív falsíkjával egyezett meg. Az 1332-37-es pápai tizedlajstrom megemlíti a Szent Demeter templom plébánosát először. Később magáról az egyházzal az oklevelekben nincs említés, de azt tudjuk, hogy 1444-ben egy földrengés pusztított a városban, amely talán összefügg a templom újbóli (4. periódus) átépítésével.

Irodalom:

1. CS. SEBESTYÉN, K. 1938: Szeged középkori templomai. Szeged, pp. 27-68
2. BÁLINT, S. 1960: Egy ismeretlen régi szegedi városkép. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1958-1959. Szeged, pp. 191-196
3. KOZÁK, K. 1966/67: A szegedi Szent Dömötör-templom építéstörténetének kérdései. Szeged, Móra Ferenc Múzeum Évkönyve pp. 143-149
4. GYÖRFFY, GY. 1987: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. p. 902
5. V. ZÁKÁNY, I. 2001: A szegedi Demeter-torony. Műemlékvédelem 45. pp. 310-314
6. BÁLINT, S. 2003: Szeged városa. Szeged, pp. 9-32

**A Szent Demeter templom legrégebbi falrészleteinek alaprajza a torony elhelyezkedésével
(Cs. Sebestyén K. 1938.)**

A minták leírása:

CSH26. HABARCS

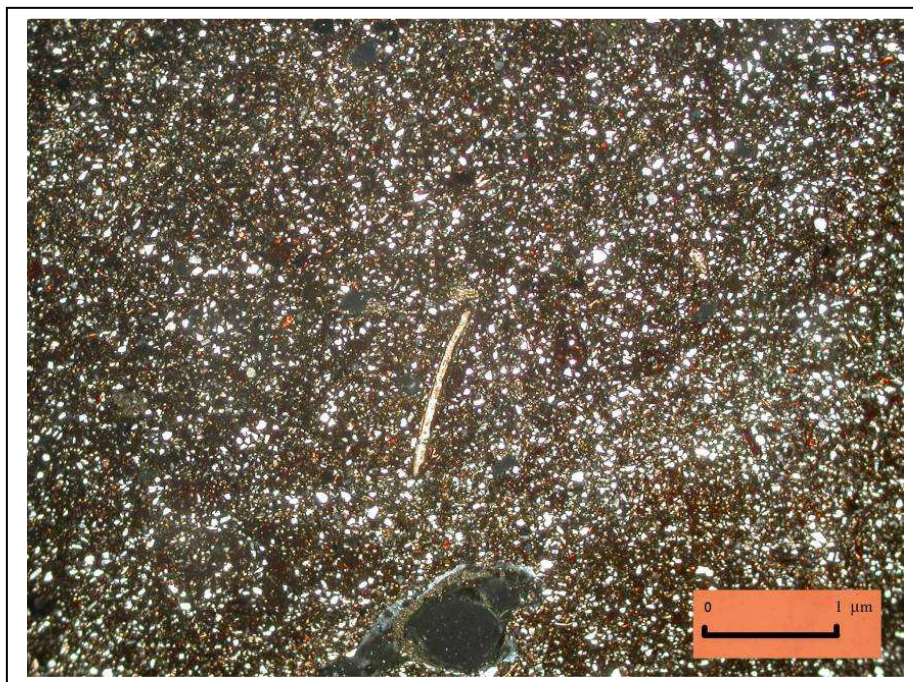
Lelőhely: A templom XI. százai téglanyagáról, a támpillér É-i részéről. A szabadtéri színpad alatti süllyesztett öltözőrendszer járószintje felett 1.70 méterrel. In situ! A téglá egyenletes szemeloszlású, benne mollusca héj maradvány és nagyobb kvarc szemek láthatók.

Leírás: Világosszürke, jól eldolgozott, kemény, mész szemcsés habarcs (1-5 mm)

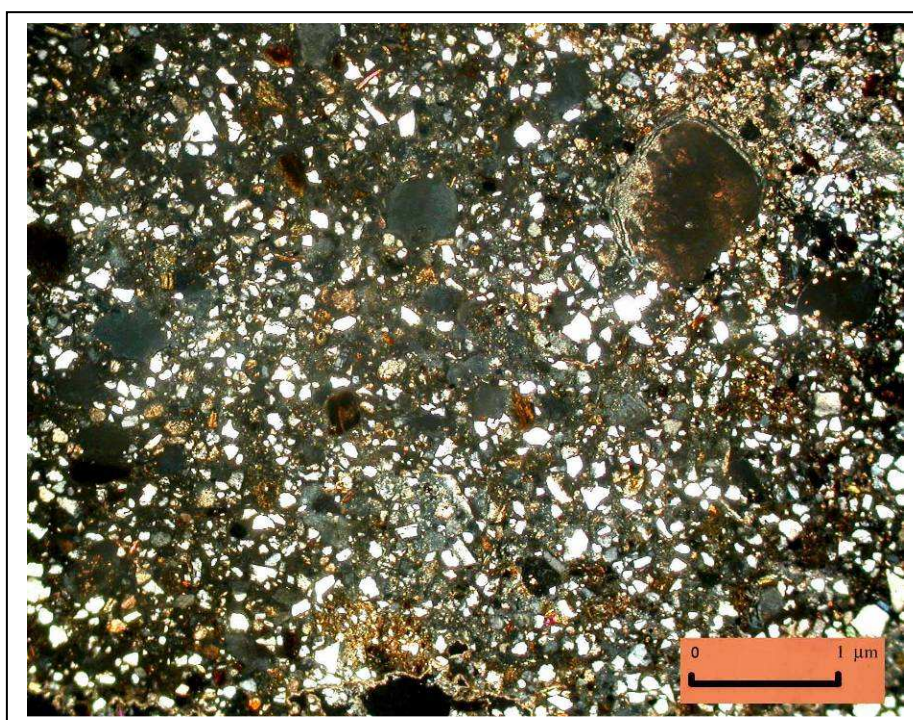
Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

A Demeter templom téglamintája a CSH26-os habarcsmintával

A Demeter torony téglájának a vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

CSH26. a minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

1.2.5. Szeged, Vár - Szent Erzsébet templom

Elhelyezkedés:

A középkori, szabálytalan négyszög alakú, négy saroktornyos téglavár udvarának a közepén állt, az egykor impozáns megjelenésű vártemplom, a Szent Erzsébet templom.

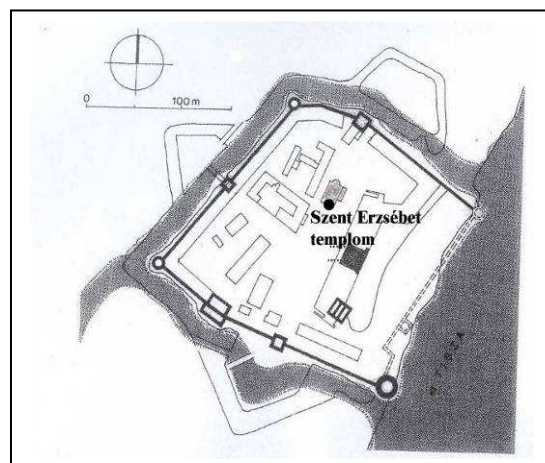
Kutatástörténet:

Horváth Ferenc (1999- napjainkig)

Kora: 14-18. század

A templom bemutatása:

A 18. századi leírások és városképek szerint a három hajós elrendezésű csarnoktemplom, a nyolcszög három oldalával záródó szentéllyel, többemeletes toronnyal, gótikus támpillérekkel és magas karcsú ablakokkal rendelkezett, amelyhez az É-i oldalon sekrestye, a D-i oldalon egy oldalkápolna is csatlakozott. A templom a 14. század első felében épült, majd a 15. század második felében jelentősen átépítették. Hossza kb. 60 m, szélessége 15 m (a D-i kápolnával együtt 22 m) lehetett. A megmaradt kiemelkedő színvonalú faragványok (pl. leveles párkánykövek) királyi építő- és kőfaragó mesterre utalnak. A templomot az 1710-es évek elején az osztrák várparancsnok a földig romboltatta és az erődítmény egy részét a század végén börtönné alakították át. 1880-81-ben az egész várat lebontották (csak a Mária Terézia – kapu maradt meg) és a felbecsülhetetlen értékű kőfaragványok nagy részét a munkákat felügyelő Kováts István építőmester saját pénzen megvásárolta, majd gyűjteményét a városnak ajándékozta.

A lelőhely elhelyezkedése

Napjainkra az egykori templom alapjai és felmenő falainak egyes részletei maradtak meg. Az egykori A templombelsőben és körülötte eddig közel 1000 temetkezés került elő, ami Szeged első ismert középkori temetőjét jelenti. Az 1999 óta folyórégészeti feltárások szerint a királyi alapítású templom a középkori Magyarország egyik legrangosabb egyházi építménye lehetett.

Irodalom:

1. CS. SEBESTYÉN, K. 1938: Szeged középkori templomai. Szeged, pp. 15-26
2. BÁLINT, S. 1960: Egy ismeretlen régi szegedi városkép. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1958-1959. Szeged, pp. 191-196
3. BÁLINT, S. 2003: Szeged városa. Szeged, pp. 9-32
4. HORVÁTH, F. 2006: A szegedi vár. Régészeti értékeink 13. Budapest, pp. 1-16
5. HORVÁTH, F. 2009: A kőtártól a kőbárányig (A Vártemplomtól a Mária-Terézia kapuig). SZEGED A város folyóirata pp. 52-60

A minták leírása:

SZEK1. KŐ

Lelőhely: A templom 4. támpilléreinek alapjából, kváderkőből darab, É-i szelvény

Leírás: Szürkésbarna színű, limonit foltos, tömör, kevés pórust tartalmazó mészkő

Név: tavi dolomit (holocén)

Analógia: pl.CSK40a. Csongrád-Bokros

SZEK2. TÉGLA

Lelőhely: Az É-i csigalépcsős torony alapjából

Leírás: Sárga, örölt kerámiával és pelyvával soványított, habarcsos tégladarab (M: ?x?x cm)

Vizsgálat: XRD vizsgálat

SZEK2. minta

SZEK3. KŐ

Lelőhely: É-i szelvény, 17. objektum. (kripta, legalsó sor)

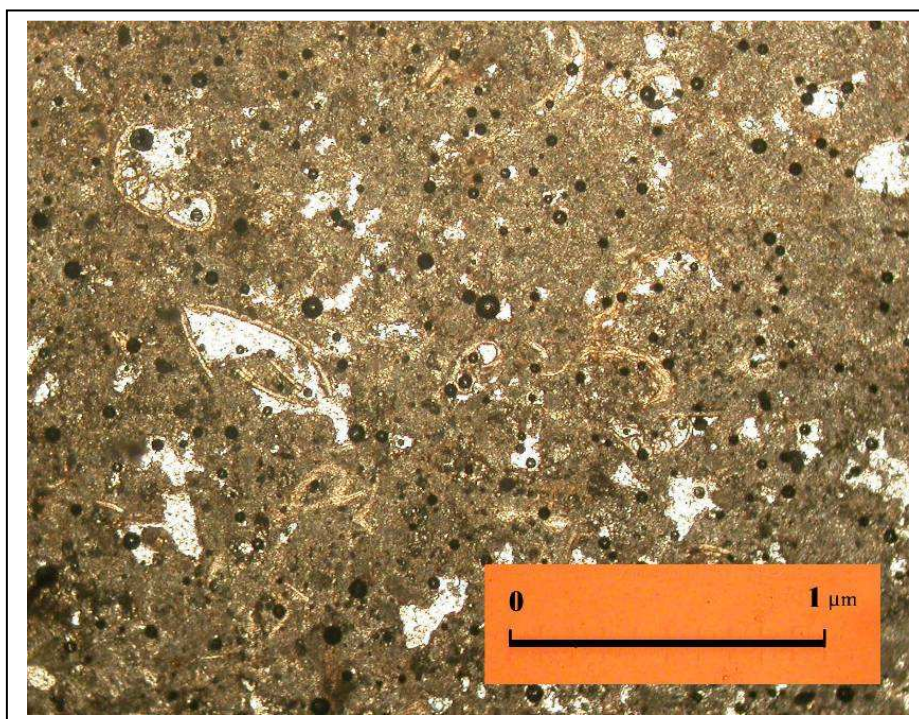
Leírás: Világossárga-fehér, porózus mészkő, amelynek felületén apró mollusca váztöredékek láthatók. A szöveti képen a karbonátos alapanyag rossz megtartású (2-3-5- kamrás foraminiferák) ősmaradványok pátittal kitöltött vázai láthatók.

Név: biogén mészkő

Analógia: pl. 86.7.36. Szentbenedek

SZEK3. minta

SZEK3. minta vékonycsiszolata (1N, 4x)

SZEK4. KŐ

Lelőhely: 13. objektum (pince), Barokk (betöltés)

Leírás: Sárgásbarna foltos, tömött mészkő, makroszkóposan kevés ősmaradvány látható

Név: biogén mészkő

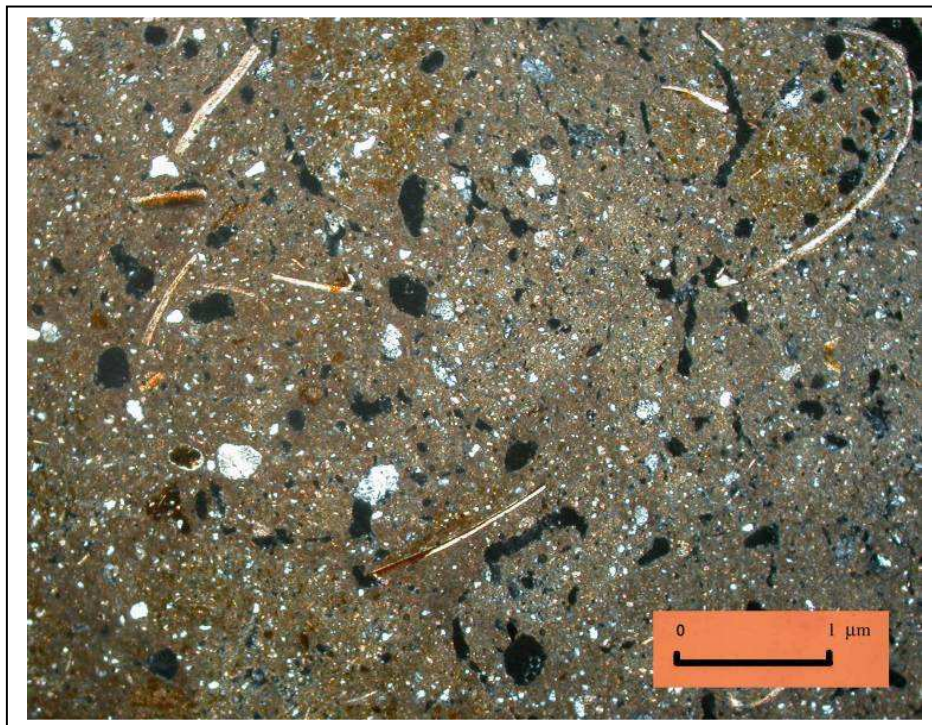
SZEK5. KŐ

Lelőhely: É-i szelvény, pilléralapozás.

Leírás: sárgásbarna, szürke, limonit foltos tömött mészkő, kevés pórust tartalmaz. Makroszkóposan is láthatók a rossz megtartású molluszkák váztöredékei.

Név: tavi dolomitos mészkő

Analógia: SZEK6. Szeged, Szent Erzsébet templom

SZEK5. minta vékonycsiszolati kép (+N,2x)

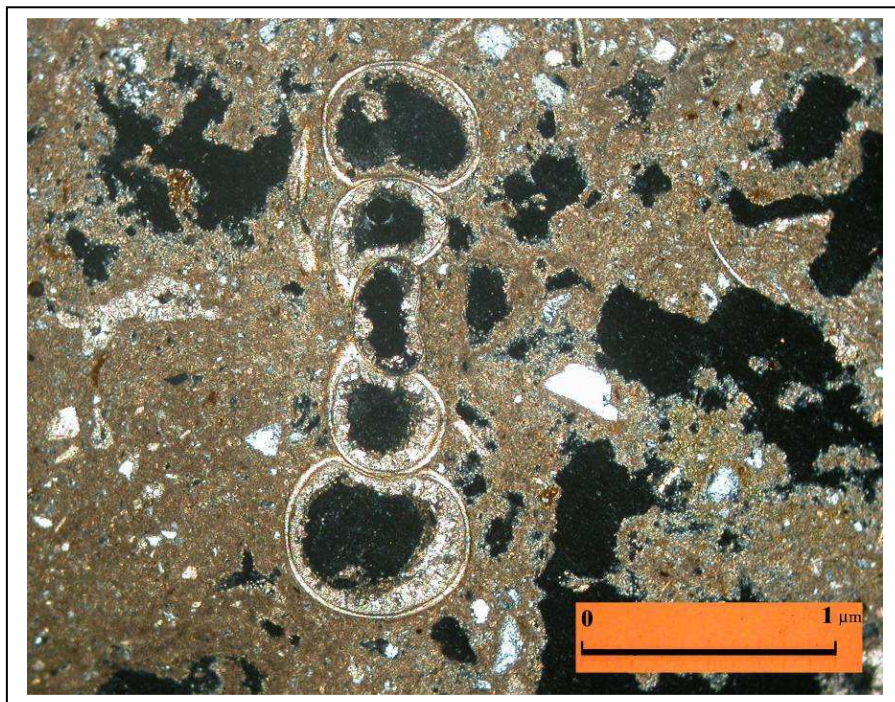
SZEK6. KŐ

Lelőhely: É-is szelvény, 13. objektum.

Leírás: Gótikus boltozati borda töredéke. Sárgásbarna, szürke apró molluszkás, oolitos (??) tömött mészkő. A vékonycsiszolatban kalcittal kitöltött ősmaradványok váztöredékei láthatók a karbonátos mátrixban. (pl. Planorbium, Cipripidae-félék)

Név: biogén, édesvízi mészkő

Analógia: SZEK 5. Szeged, Szent Erzsébet templom

SZEK6. minta vékonycsiszolati képe(+N,4x)

SZEK7. KŐ

Lelőhely: É-i szelvény, pilléralapozás.

Leírás: sárgásszürke, tömött mészkő, molluszka váztöredékekkel

Név: tavi dolomitos mészkő

SZEK8. KŐ

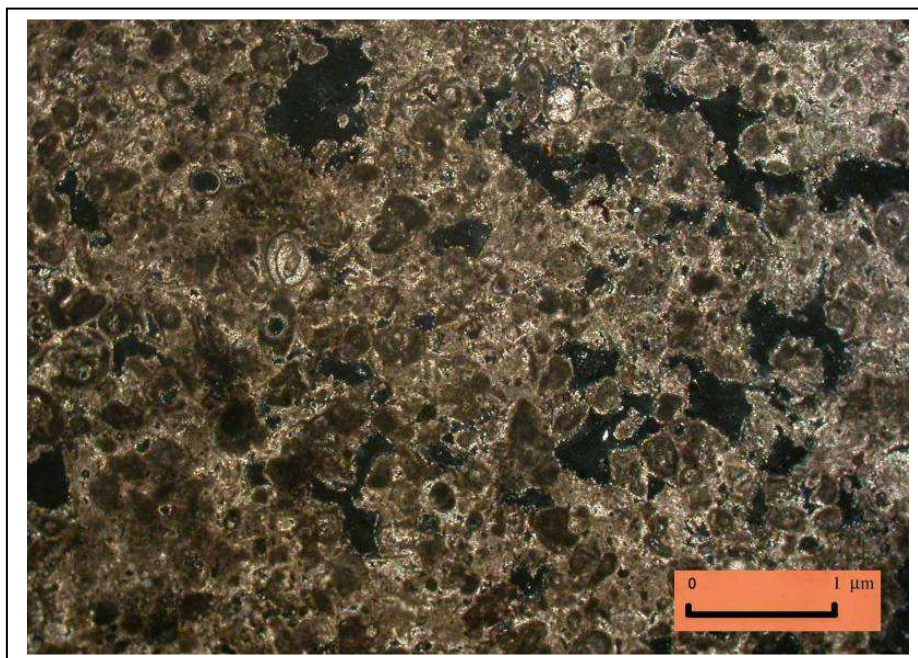
Lelőhely: 13. objektum, É-i szelvény betöltéséből, gótikus boltozat töredéke

Leírás: Sötétszürke színű, porózus oolitos, foraminiferás mészkő, amelynél makroszkóposan is láthatók a karbonátos ooil szemcsék (oopátit).

Név: biogén mészkő

SZEK8. minta

SZEK8. minta vékonycsiszolati kép (+N,2x)

SZEK9. KŐ

Lelőhely: 9 É-i szelvény, 13. objektum.

Leírás: Tagozatos kötöredék Vörös színű, egyenletes szemnagyságú homokkő, amelyben makroszkóposan kvarc és földpát ásványok láthatók.

Név: durva szemű homokkő („Kárpáti típusú”, felső-kréta, Bózesi Fm.)

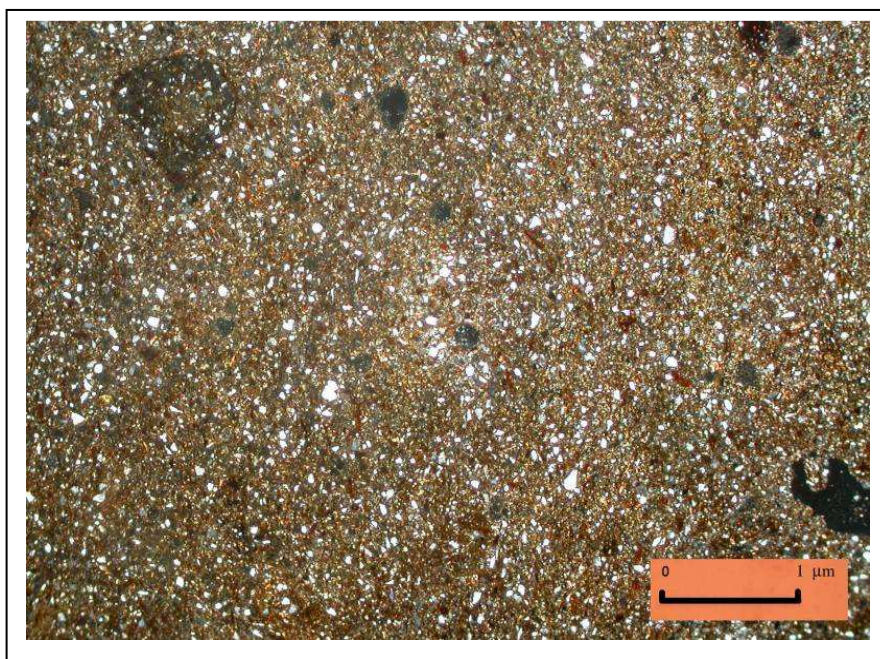
Analógia: pl. 86.8.135. Fövenyes

SZEK10. TÉGLA

Lelőhely: A Mária kapu É-i oldalán levő középkori falmagból, Erzsébet templom szentélye.

Leírás: vörös színű, eredeti helyről vett minta darab. Finom és egyenletes szemeloszlású homogén tégl. Szöveti képében a mikrokistályokon kívül kevés pórus (pelyva maradvány?) látható.

SZEK10. minta vékonycsiszolati kép (+N,2x)

SZEK11. KŐ

Lelőhely: É-i szelvény, a templom 3. támpilléreinek alapozásából, kváderkő darab

Leírás: Sárgásszürke színű, limonitos homokos dolomit, „darázskő” változat, porózus

Név: tavi dolomitos mészkő

Analógia: SZEK5. Szeged, Szent Erzsébet templom

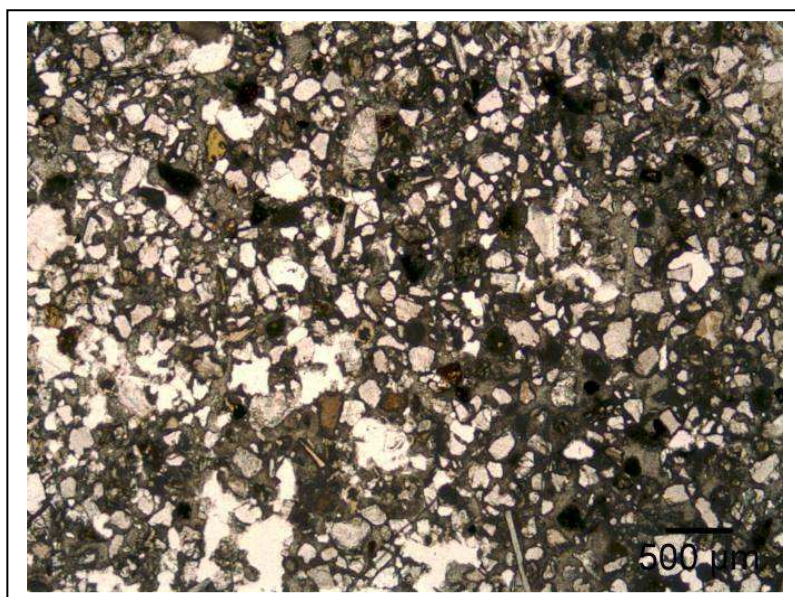

SZEH1. (SZEK2.-ről) HABARCS

Lelőhely: Az É-i csigalépcsős torony alapjából

Leírás: Sárga, örlött kerámiával és pelyvával soványított tégladarabról. A szöveti kép egy jól osztályozott, kevés karbonátot tartalmazó képet mutat. Az alapanyagban (kb30 %) kevés szintelen csillám, sarkos kvarc, földpát (kevés plagioklász földpát) látható, a pórusokban másodlagos karbonát kiválás tapasztalható.

Vizsgálat: HT meghatározás

SZEH1. minta vékonycsiszolati kép (1N, 2x)

1.2.6. Szegvár – Sáp, Kontrapart

Elhelyezkedés:

Szegvár határában, a Kontra tó keleti magas partján, kb. 200-300 m-re a szentesi és a szegvári határ találkozásánál emelkedik Sáp-halom. Tőle DNy-ra mintegy 300 méterre, a szentesi út nyugati oldala mellett található meg a Sáp-alja nevű határrész.

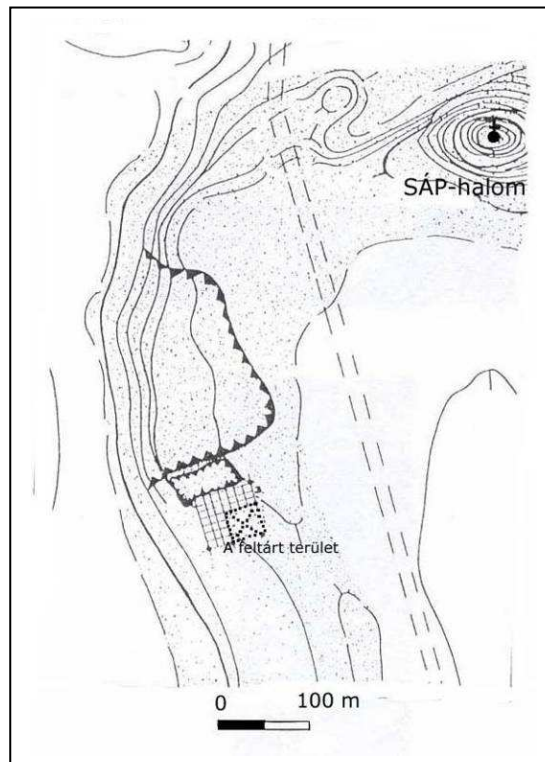
Kutatástörténet:

Béres Mária (1984-85)

Kora: 11-15. század

A település:

A Kontra-tó partján létező Sáp (?) falu 10/11-13. századi maradványainak egy részét az 1970-es években újrainduló homokbányászással semmisítették meg. Az 1984-85-ös leletmentő ásatáson 4300 m²-nyi összefüggő területet tártak fel, amelyen az Árpád-kori falu részletei kerültek elő. A halom felszínén a tégladarabok, és a megbolygatott embercsontok arra utaltak, hogy ott egykor templom állhatott. Sajnos pontos helyét nem sikerült rögzíteni. A településásatás során feltárt objektumok (veremházak, kemencék, gabonavermek, árkok) bizonyították, hogy a 12. század első felében a település vegyes gazdálkodást folytatott. Határos volt Sajt, Szeg és Csany falvakkal. Sáp falu először az 1075. évi garamszentbenedeki apátság adománylevelében szerepel: I. Géza az apátságnak adta fáival együtt a Kontra-tó és a Kurca folyó között fekvő települést.

A lelőhely elhelyezkedése

1332-ben Sajt határvárosaként, 1334-ben pedig a Szeri Pósa fiak birtokaként tűnik fel. A település 1421-ben pusztul el véglegesen.

Irodalom:

1. CSÁNKI, D. 1890-1913: Magyarország történelmi földrajza I. Budapest, p. 683
2. GYÖRFFY, GY. 1963: Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza I. Budapest, p. 900
3. BÉRES, M. 2000. Csongrád megyei Honfoglalás és Árpád-kori faluhelyek régészeti emlékényaga. Doktori értekezés. Szeged
4. LŐRINCZY, G. 2000: A magyar megtelepedés és az Árpád-kori falvak a Kontra-tó és a Kurca partján (896-1301) In. Szerk. Farkas Gyula: Szegvár, Tanulmányok a település történetéből. Szegvár, pp 62-88

A minták leírása:

99.1.763. / CSK11. KŐ

Lelőhely: 282. verem. – 40 cm. (M: 8,3x6,4x2,5 cm)

Leírás: Szürke, égett kő. Makroszkóposan a palás szerkezet mellett csak csillámok láthatók

Név: szericites pala

Analógia: CSK36. Fábiánsebestyén

99.1.1014. / CSK12. KŐ

Lelőhely: 8. szelvény. 1,5 ásónyom.

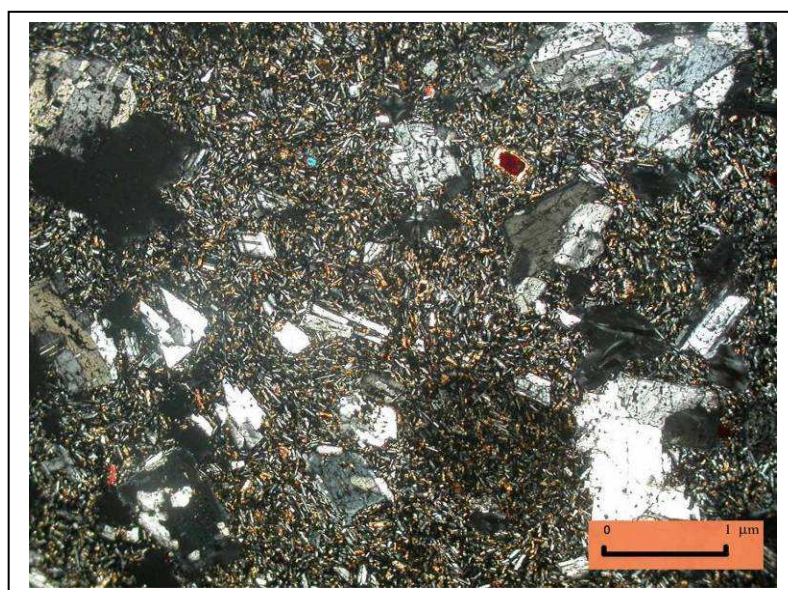
Leírás: Fekete, hólyagüreges (max 0,5 cm) vulkanit, amelyben fehér bontott földpátok láthatók. Szövege pilotaxitos, amelyben plagioklász és piroxén fenokristályok láthatók. Az alapanyag (kőzetüveg) kriptokristályos kitöltésű

Név: andezit

Analógia: pl. CSK47. Fábiánsebestyén

99.1.1014. minta

99.1.1014. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.1304. / CSK14. KŐ

Lelőhely: XXI. szelvény, Ny-i fele, 1-2 ásónyom

Leírás: Sárga, limonitos, csillámos, finomszemű homokkő konkrécio (M: 5,2x4x2,1 cm)

Név: homokkő

99.1.1306. / CSK15. KŐ

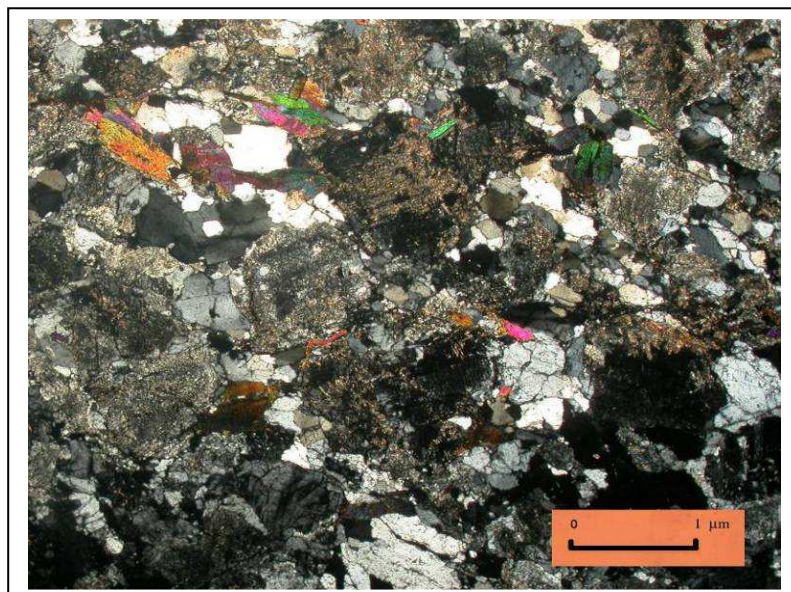
Lelőhely: Szántásból, terepbejárás

Leírás: Örlőkő töredéke, szürke, kemény gömbölyded kavics. A csillámok (muszkovit, szeicit) mérete 1-2 mm. Kvarc, biotit és táblás káliföldpát látható a hipidomorf szövetben.

Név: gránit kavics

99.1.1306. minta

99.1.1306. minta vékonycsiszolati kép (+N,2x)

99.1.1307. / CSK16. KŐ

Lelőhely: V. szelvény, 1-2 ásónyom

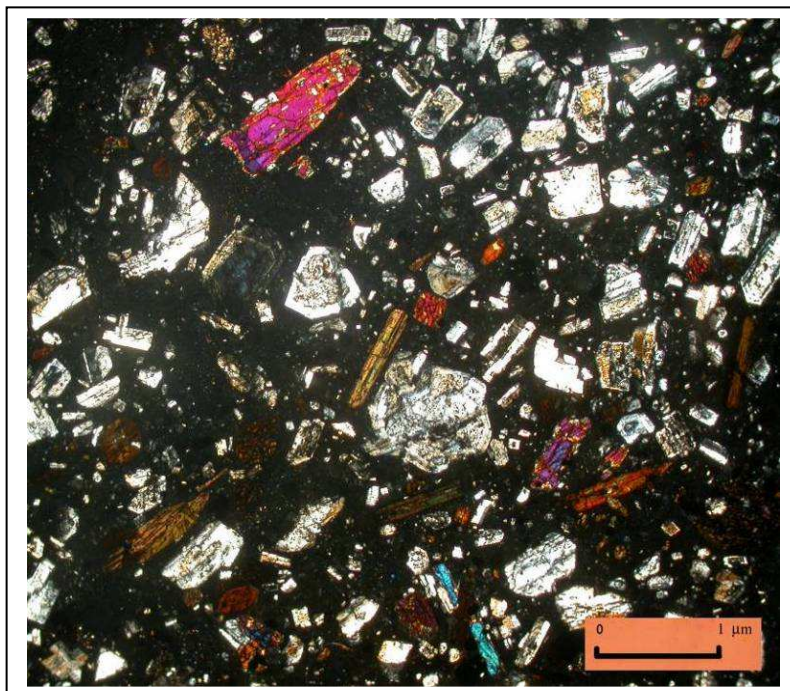
Leírás: Őrlőkő töredéke. Világosszürke vulkanit, egyik oldala megmunkált. Szabad szemmel léces amfibol ásványok láthatók benne (max 3 mm). Porfiros szövetében léces amfibolok, piroxének, zónás és poliszintetikus ikreket alkotó plagioklász földpátok láthatók. (9,1x11,6x3,7 cm)

Név: andezit

Analógia: 99.1.1335. Szegvár, Sáp

99.1.1307. minta

99.1.1307. minta szöveti kép (+N, 2x)

99.1.1310. / CSK17. KŐ

Lelőhely: XXI. szelvény, 1. ásónyom.

Leírás: Sárga, finomszemű, limonitos kő, hevesen pezseg HCl-re (M: 6x4,4x2,1 cm)

Név: mészkő

99.1.1312. / CSK18. KŐ

Lelőhely: XVII. szelvény, 1. ásónyom.

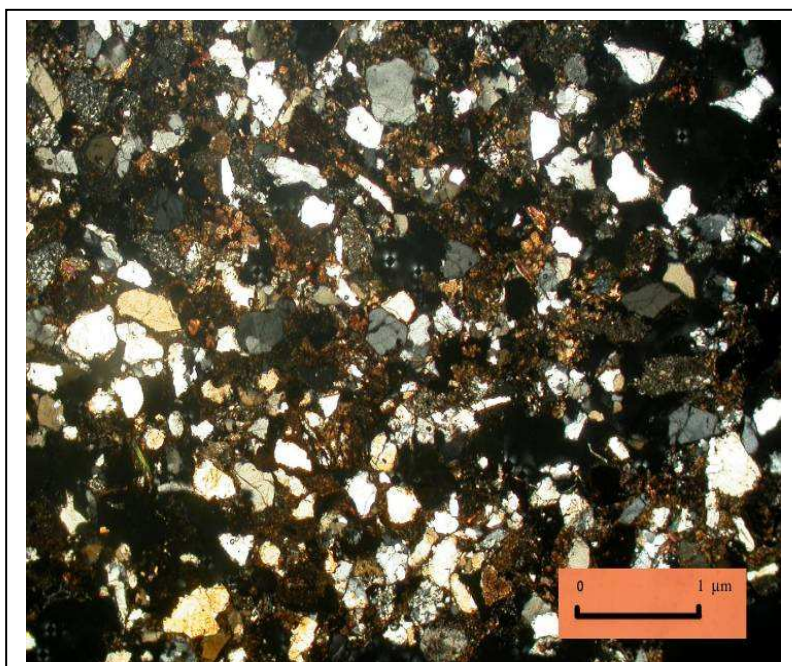
Leírás: Szürkés vörös, homogén, egyenletes szemnagyságú kőzet, egyik oldala faragott, megmunkált. Makroszkóposan kvarc és földpát látható, mikroszkóposan a hematitos színezésű alapanyagban sarkos kvarc, kevés csillám (muskovit) liklasztok láthatók. A mátrix mennyisége 30 % körüli

Név: durvaszemű homokkő („Kárpáti típusú”, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 86.1.147. Gerla

99.1.1312. minta

99.1.1312. minta szöveti kép (+N, 2x)

99.1.1183. / CSK13. KŐ

Lelőhely: Szórvány.

Leírás: Sárgásszürke finomszemű homokkő, réteglapon elvált darab (M: 9,2x4,9x1,2 cm). Felületén muszkovit csillámok (max. 1 mm) láthatók, HCL nem pezseg

Név: homokkő

99.1.1313. / CSK19. KŐ

Lelőhely: XVII. szelvény, 1 ásónyom.

Leírás: Megmunkált, fenőkő (?) darabja. Szürke színű, makroszkóposan kvarc és földpát látható benne. Kovás kötőanyagú

Név: homokkő

99.1.1313. minta

99.1.1314. / CSK20. KŐ

Lelőhely: XXI/A. szelvény, K-i fele

Leírás: Szürke, belül vörös színű homokkő, benne 0,7-14 mm kavicsok láthatók. Megmunkált (M: 11,5x8,9x4,3 cm).

Név: durvaszemű homokkő („Kárpáti típusú”, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. CSK48. Fábiansebestyén

99.1.1316. / CSK21. KŐ

Lelőhely: XXI/A szelvény K-i fele, 1 ásónyom.

Leírás: Szürke tömött kristályos kavics töredék, benne hatalmas kvarc kristály. Természetesen koptatott. (M: 3x5,4x4,2 cm)

Név: kvarcit kavics

99.1.1317. / CSK22. KŐ

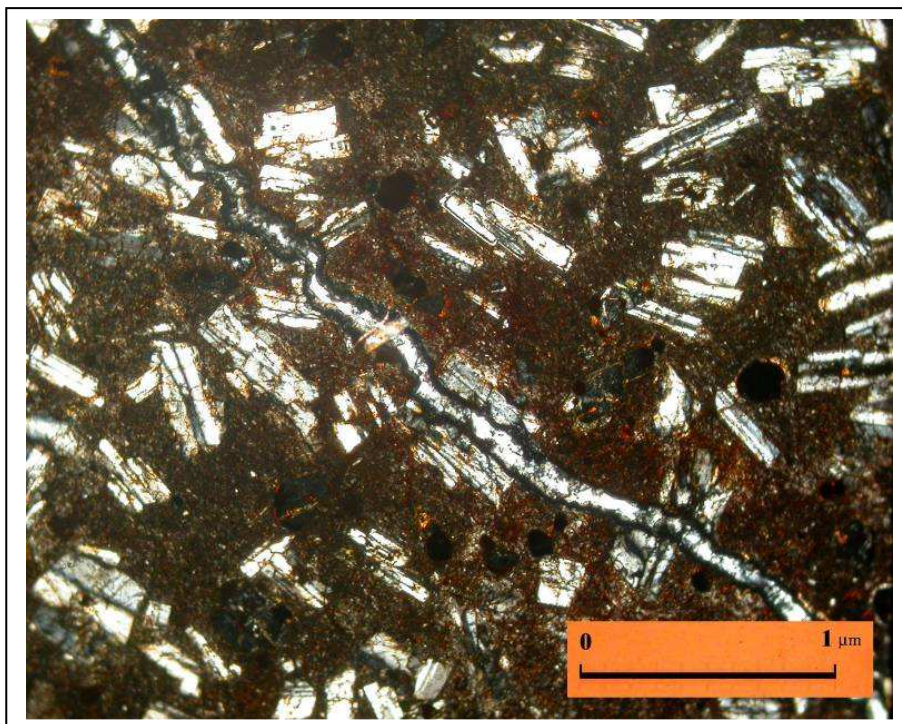
Lelőhely: XXI/A szelvény K-i fele, 1 ásónyom

Leírás: Égett felületű, marokkőként használt természetes vagy mesterséges úton gömbölyített őrlőkő. Sötétszürke, nehéz, belül sárgás barna hematitos foltok és sávok láthatók (M: 11,8x6,7x3,1 cm). Mikroszkóposan erősen bontott, a vasas alapanyagban bontott piroxének és plagioklász földpátok, valamint egy kriptokristályos kvarc ér látható.

Név: andezit

99.1.1317. minta

99.1.1317. minta vékonycsiszolati kép (+N, 4x)

99.1.1325. / CSK23. KŐ

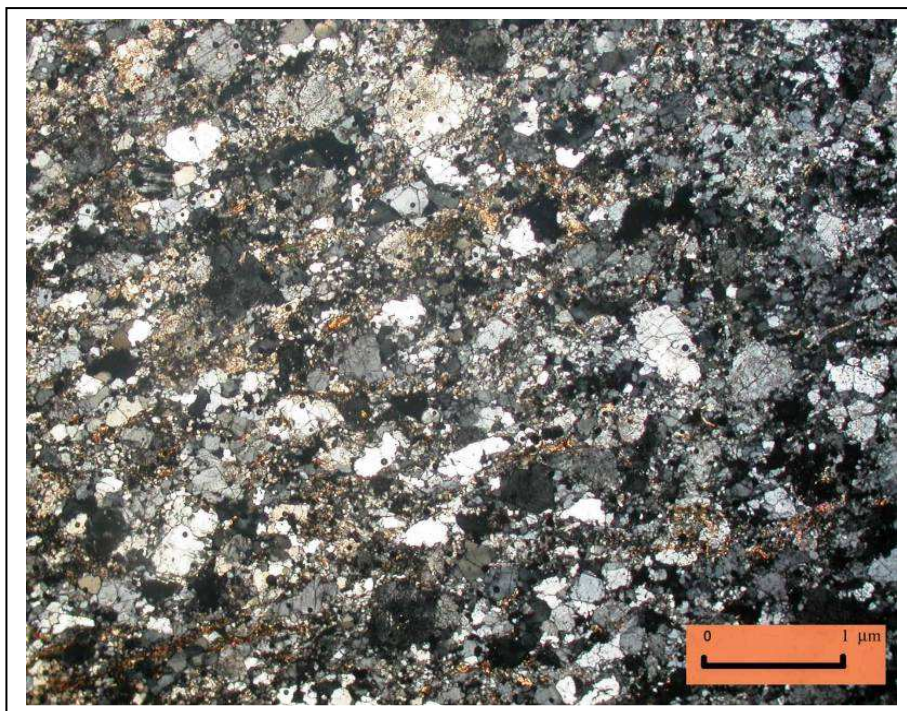
Lelőhely: 195. objektum

Leírás: mesterségesen koptatott marokkő (?) töredéke (M: 5,1x4x2,8 cm). Csiszolati képén enyhén lapított kvarc szemcsék láthatók, amelyek szinte teljesen kitöltik tartalmazó alapanyagot. Kovás kötőanyagú.

Név: kvarchomokkő

99.1.1325. minta

99.1.1325. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.1327. / CSK24. KŐ

Lelőhely: 117. objektum.

Leírás: Megmunkált, sötétszürke, belül vörös, középszemű homokkő. Felülete égett és kormos.

Név: homokkő („Kárpáti típusú”, felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. 99.1.1313. Szegvár-Sáp

99.1.1327. minta

99.1.1328. / CSK25. KŐ

Lelőhely: 33. objektum

Leírás: Sárgásbarna finomszemű homokkő darab, kovás kötőanyagú. Szövetében az vasas színezésű alapanyagban kvarc és muszkovit (szericit) csillámok láthatók. Sósavra pezsgéssel reagál.

Név: aprószemű homokkő

99.1.1328. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.1329. / CSK26. KŐ

Lelőhely: 67. objektum

Leírás: Szürkésbarna színű, kemény őrlőkő (?) töredék. Finomszemű homokkő, amely jól osztályozott szerkezetű, szöveti képében szemcseközi vasas színezés és mikro és kriptokristályos kvarc és csillám látható.

Név: finomszemű homokkő

99. 1 1329. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.1334. / CSK27. KŐ

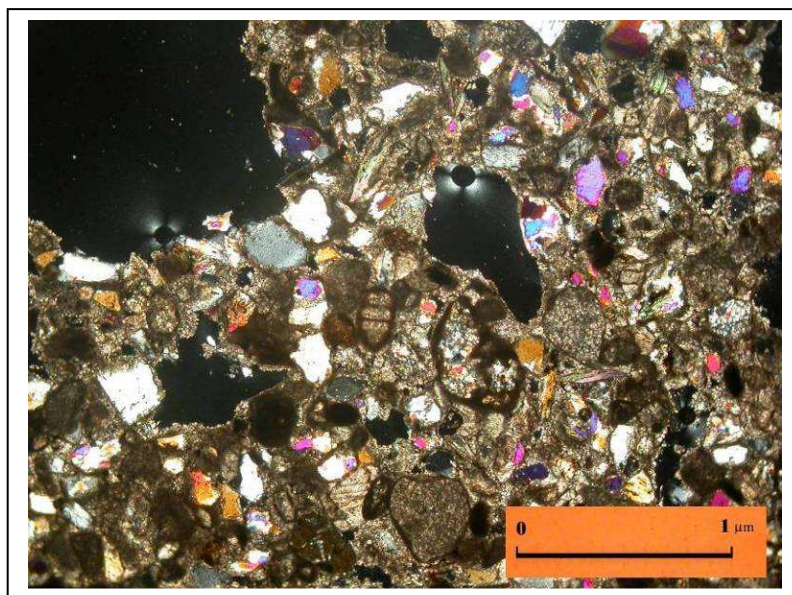
Lelőhely: 375. gödör

Leírás: Világosszürke, finomszemű mészkő, egyik oldala simára faragott, megmunkált. Felületén és szöveti képén ősmaradványok váztöredéke láthatók. A terrigén anyagok mennyisége több mint 50 %, az alapanyag karbonátos.

Név: biogén homokkő

99.1.1334. minta

99.1.1334. minta szöveti kép (+N, 4x)

99.1.1335. / CSK28. KŐ

Lelőhely: 295. kemence

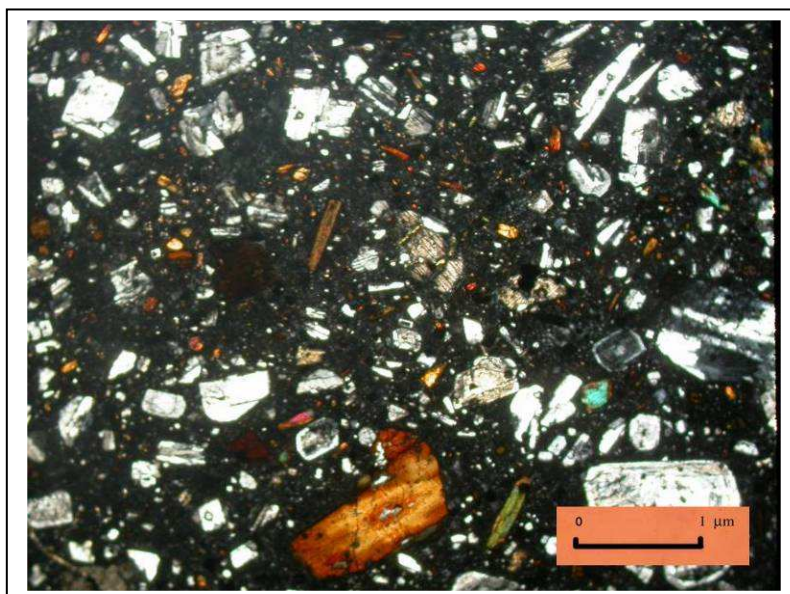
Leírás: A kemenceszáj DK-i falának tapasztásából. Világosszürke vulkanit, amelynek két felület megmunkált. A makroszkóposan látható amfibol lécek max 1 mm nagyságúak (M12,5x10x3,5 cm). Szövege porfiros, amelyben a zónás plagioklászok mellett, amfibolok, apró piroxének és kvarc, csillám látható.

Név: andezit

Analógia: 99.1.1307. Szegvár-Sáp

99.1.1335. minta

99.1.1335. minta szöveti kép (+N, 2x)

99.1.1337. / CSK29. KŐ

Lelőhely: 118. gödör.

Leírás: Vöröses barna, folyami kavics, tömött (M: 5,6x6x4,3 cm)

Név: kvarcit kavics

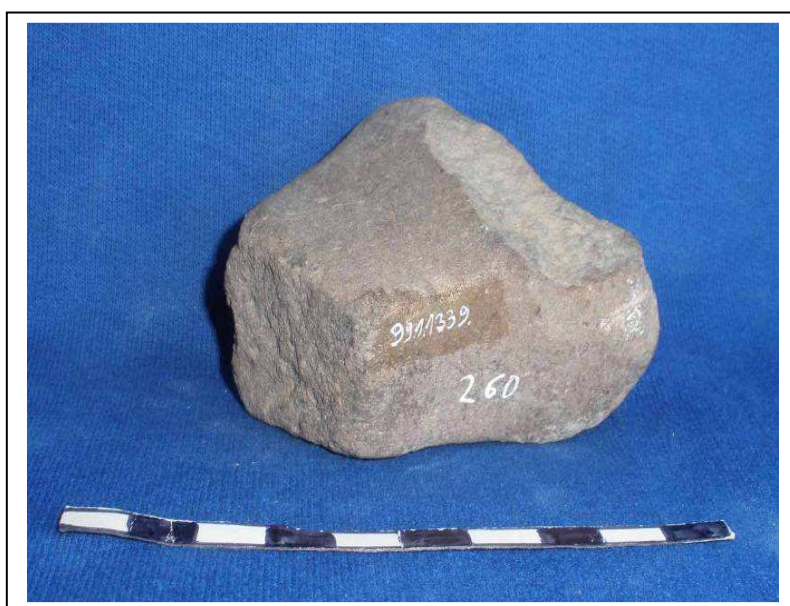
99.1.1339. / CSK30. KŐ

Lelőhely: 260. objektum.

Leírás: Fenőkő töredék. Finomszemű, barnás szürke homokkő, homogén, tömött (M:5,5x3x4,3 cm)

Név: finomszemű homokkő

Analógia: 99.1.1329. Szegvár-Sáp

99.1.1339. minta

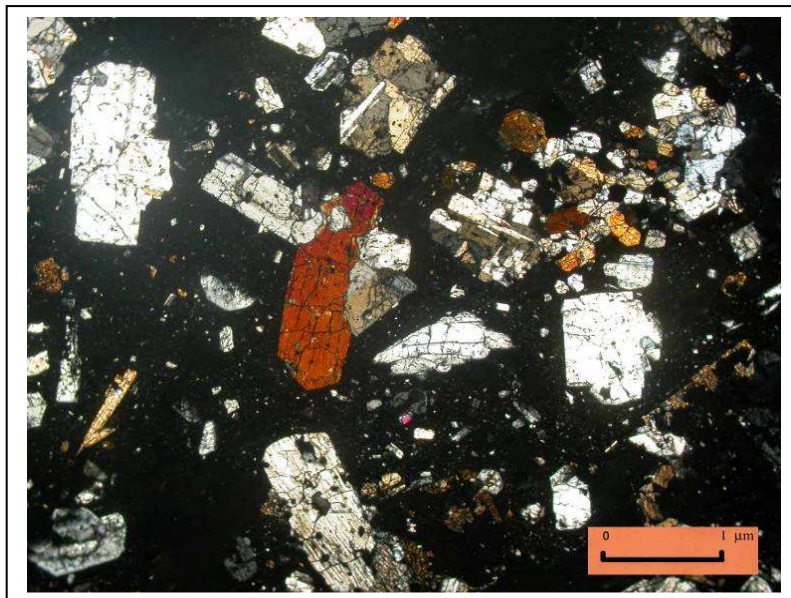
99.1.1342. / CSK31. KŐ

Lelőhely: 43. gödör

Leírás: Sötét szürke színű. Piroxén és plagioklász ismerhető fel benne a makroszkópos és a mikroszkópos vizsgálat során. (M: 9,4x6,5x3,2 cm)

Név: andezit

Analógia: pl. 89.2.193. Szabadka

99.1.1342. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

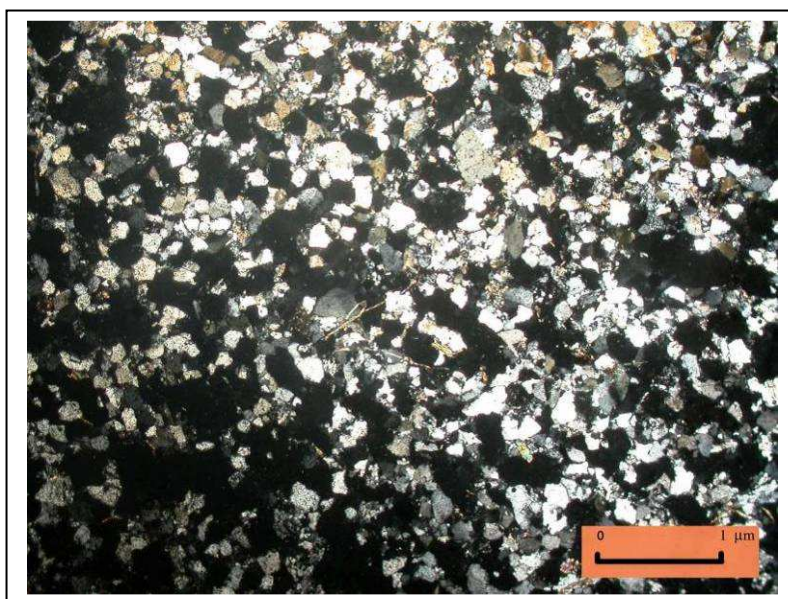
99.1.1344. / CSK32. KŐ

Lelőhely: 164. objektum (M: 3x3,6x2,2 cm)

Leírás: Kötőredék Fenőkö darab, világosszürke, szövetét mikrokristályos kvarc alkotja.

Név: finomszemű kvarchomokkő

Analógia: pl. 99.1.1329. Szegvár-Sáp

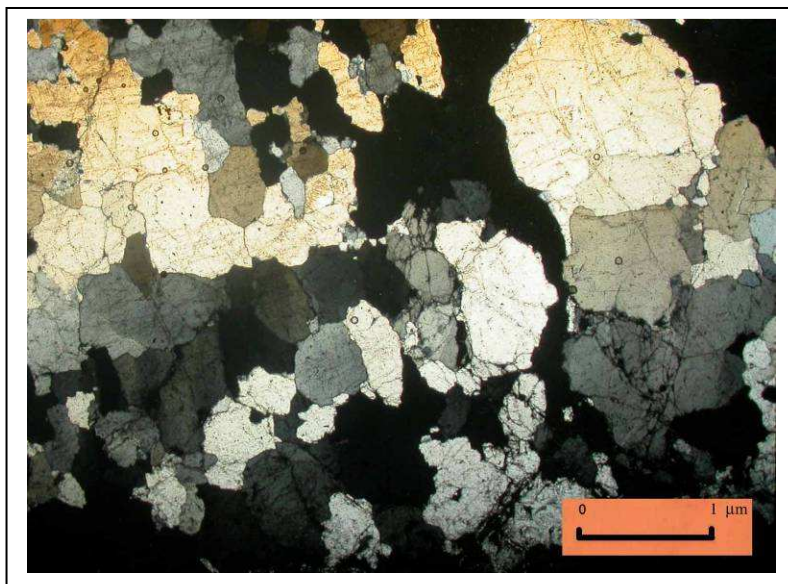
99.1.1344. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.1349. / CSK33. KŐ

Lelőhely: 181. objektum.

Leírás: Kőeszköz (?) Narancs színű, természetes úton gömbölyített kavics. Szövetét kvarc fenokristályok töltik ki.

Név: kvarcit kavics

99.1.1349. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

99.1.1315. / CSK34. KŐ

Lelőhely: XIX. szelvény, K-i fele

Leírás: Szürke, belül vörös, megmunkált, kovás kötőanyagú homokkő (M: 5,4x5,2x3,5 cm)

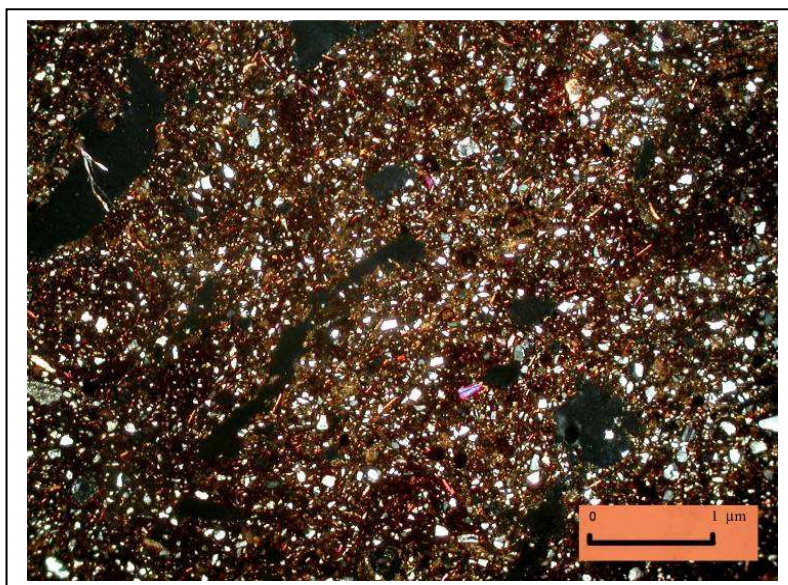
Név: aprószemű homokkő („Kárpáti típusú”, felső-kréta, Bózesi Fm.)

CST22. TÉGLA

Lelőhely: II/III. szelvény, 298. gödör.

Leírás: Enyhén kormos felületű, narancs színű, pelyvás, homogén, porózus tégl. Szöveti képén karbonát csomók, pelyva maradványok és sarkos ásványszemcsék láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, TL kormeghatározás

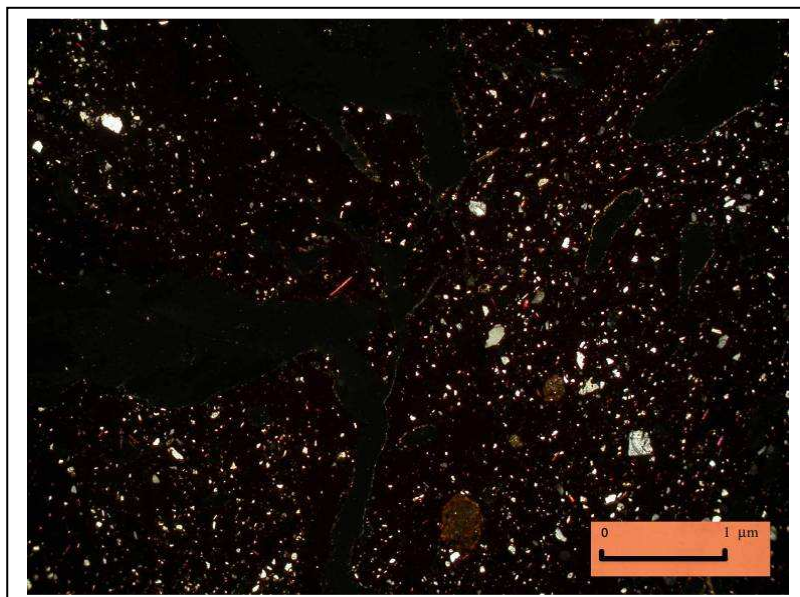
CST22. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CST23. TÉGLA

Lelőhely: 132. objektum

Leírás: Felületén kormos, narancs, pelyvás és örölt kerámiás soványítású, pelyvalenyomatos, homogén, finomszemű, tömött téglá

Vizsgálat: XRD vizsgálat, TL kormeghatározás

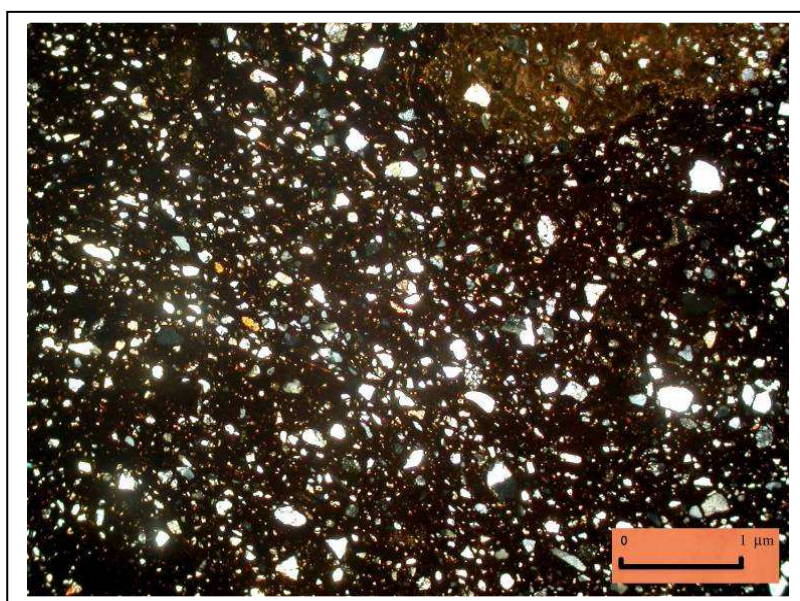
CST23. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

CST24. TÉGLA

Lelőhely: 117. gödör

Leírás: Narancs, pelyvás, homogén, porózus, 0.5 cm nagyságú téglatöredék. Szöveti képen sarkos kvarc és biotit csillám látható. Egyenletes szemnagyságú.

Vizsgálat: XRD vizsgálat, TL kormeghatározás

CST24. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

1.2.7. Székkutas - Kutaspusztá

Elhelyezkedés:

A Hódmezővásárhelytől K-re húsz kilométernyire fekvő Kutaspusztán, a Kakasszék-ér vízi útja mentén, az azt kísérő, minden bizonnyal római eredetű út mellett található a lelőhely.

Kutatástörténet

Szeremlei Sámuel (1893, 1896)

B. Nagy Katalin (1987)

Kora: 12-15. század (?)

A templom

Az 1965 és 1987 között a kutaspusztai avar kori falu és temető, valamint az azt „befogadó” népvándorlás kori földsánc feltárásakor, a földsánc legnyugatibb kiemelkedő pontján egy Árpád-kori templom maradványaira bukkantak. Az egykori Martontanya és a közeli Pósa-halom mellett talált templom az előkerült leletek alapján igen jeles épület lehetett, mivel falait kőből építették. A terület híres kutatója, Szeremlei Sámuel már korábban írt a „Kápolnafalu”-i kőtemplomról és a környezetében talált középkori leleteket le is rajzolja monográfiájában. Az ásatási anyag a vásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium Régiséggyűjteményébe került, de sajnos 1949-ben az államosításakor a kövek már nem jutattak el a Tornyai János Múzeumba, csak a sírokban talált leleteket tudták beletárolni. Mivel Szeremlei könyvében dokumentálta a leletegyüttest, a benne szereplő két érem (II. Géza 1141-1162, ill. III. István 1162-1172) alapján lehetőség nyílt a kormeghatározásra. A terepbejárás és a rövid szondázó ásatás során feltárt romok közelében mindössze három lelet került elő, ezek Árpád-kori eredete bizonytalan. Az Árpád-kori falu maradványai csak a földsáncon kívül, a mai Székkutas házainak és kertjeinek térségében láttak napvilágot. Kutas neve később, a 15. században bukkan fel az írott forrásokban. Egy 1426-os adat arra vall, hogy ekkor a Bor-Kalán nemzetség szeri központja körüli birtokok már átnyúltak a Tisza bal partjára is, és Csanád megye irányába terjeszkedtek tovább. A település is az ő kezükbe került.

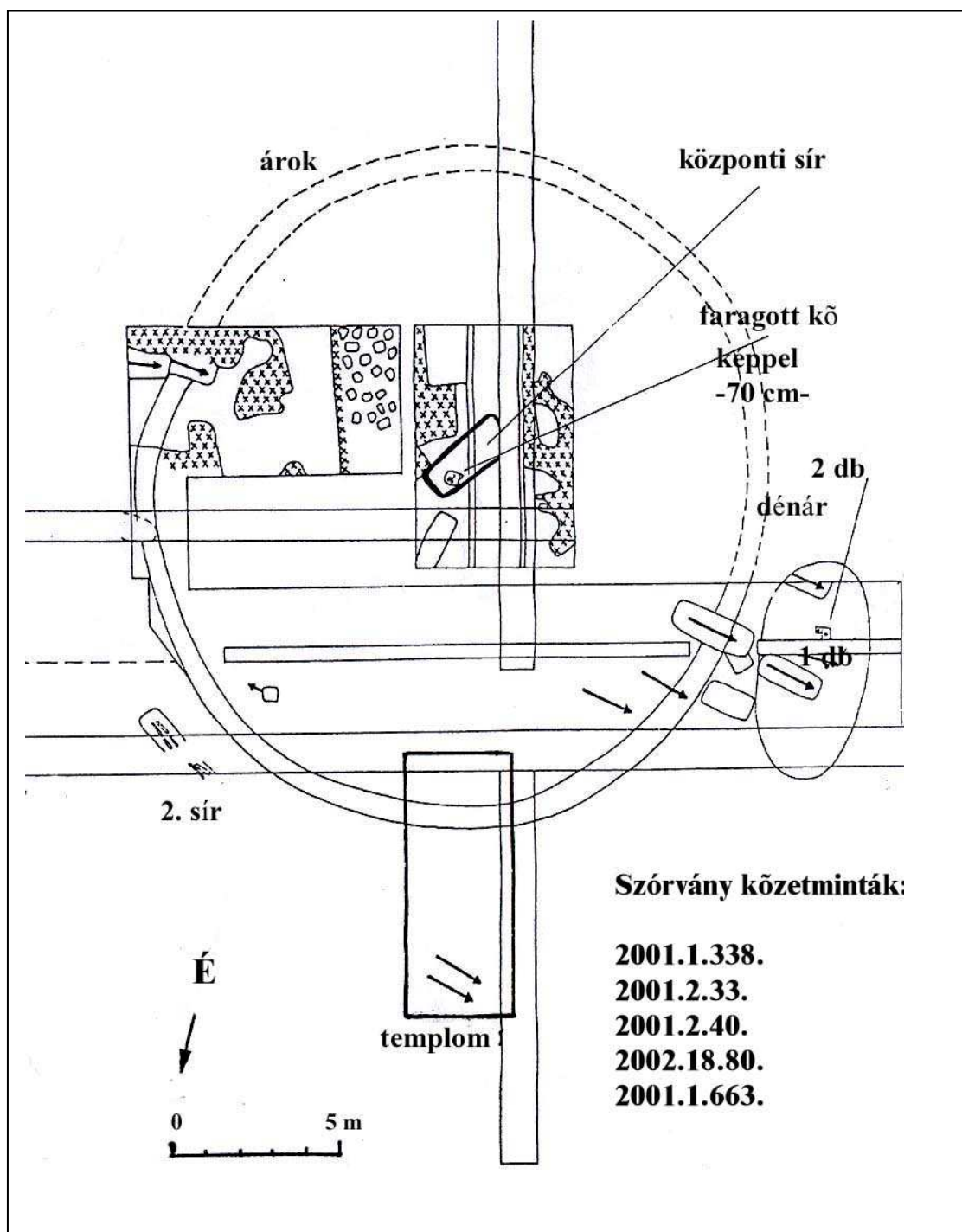

A lelőhely elhelyezkedése

A 15. századra a Bor-Kalán nemzetség Szeri Pósa ágának csanádi birtoklása huzamosabb ideje fennállhatott, ugyanis az itt található Pósa-halom a családban ismétlődő, jellegzetes keresztnévet őrizte meg. A szóban forgó halom a sánc északi részénél található, mindössze egy kilométerre a kutaspusztai kőtemplomtól. Az előkerült éremleletek alapján a templom és temetőjének működését a 12. századra tehetjük. A feltárás során a múzeumba szállított kőanyag nagy része kváderkő vagy valamilyen faragvány. Az unikumnak számító kőépítkezés, a szép kváderfal mellett a gazdagon díszített templombelsőre a figurális faragással díszített, részben római eredetű tegula és a travertinbetétes padló utal. A kőben szegény vidéken elhelyezkedő templom építéséhez és díszítéséhez a kőanyag nagy valószínűséggel vízi úton érkezett Dél-Erdélyből, hiszen a Kakasszék-ér vízi útja a Körössel állandó, a Marossal időszakos összeköttetésben állt.

Irodalom

1. BLAZOVICH, L. 1996: A Körös-Tisza-Maros-köz települései a középkorban. Szeged, pp. 236-237
2. B. NAGY, K. – TÓTH, M. 2000: Kutaspuszta Árpád-kori templomának díszítése. In.: A középkori Dél-Alföld és Szer. (Szerk.: Kollár Tibor) Szeged, pp. 241-255
3. B. NAGY K. 2010. Szóbeli közlés és ásatási alaprajz

A Székkutasi templom ásatási alaprajza (B. Nagy 2010.)

A minták leírása:

2001.1.338. / CSK3. KŐ

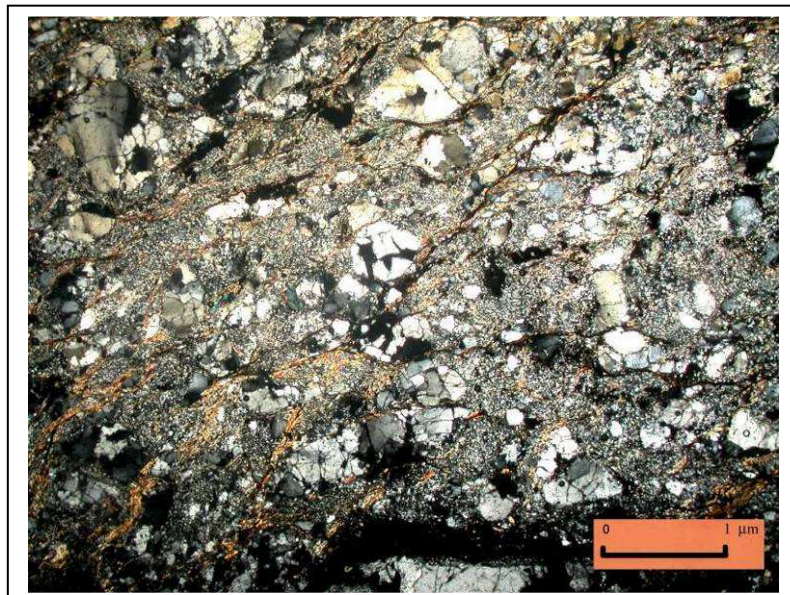
Lelőhely: szórvány a templom területéről

Leírás: Szürke, alaktalan kő, nagy kvarc szemekkel (0,2-19 mm) M: 8,7x5,9x6 cm. A kőzet lepidoblasztos szövetében a kvarc és a csillámok (muszkovit, biotit és szericit) irányítottan helyezkednek el.

Név: gneisz (szemes gneisz)

2001.1.338. minta

2001.1.338. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

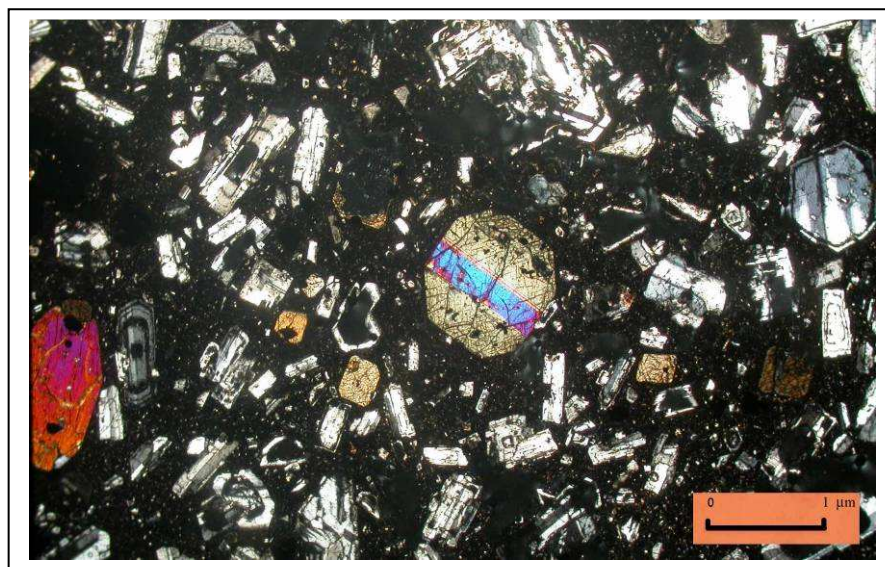
2001.2.33. / CSK4. KŐ

Lelőhely: szórvány a templom területéről

Leírás: Egyik oldalán faragott, szürke, belül vörös vulkanit (M: 8,9x8,5x3 cm). Piroxén és földpát ismerhető fel benne. A porfiros szöveti képen 1-1,5 mm bontott plagioklász földpátok és piroxének (középen egy c tengelyre merőleges piroxén) ismerhetők fel.

Név: andezit

Analógia: pl. 95.15.123. Szénásegyháza

2001.2.33. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

2001.2.40. / CSK5. KŐ

Lelőhely: szórvány a templom területéről

Leírás: Sötétszürke és barna színű faragvány töredék. Szabad szemmel csillám és kvarcásványok láthatók (0,5-1,5 mm) (M: 6,5x5,9x4 cm) Mikroszkóposan muszkovit, karc, káliföldpát különíthetők el a porfiroblasztos szövetben. Az alapanyag több mint 70 %-t csillámok alkotják.

Név: gneisz (szemes gneisz)

2001.2.40. minta

2001. 2. 40. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

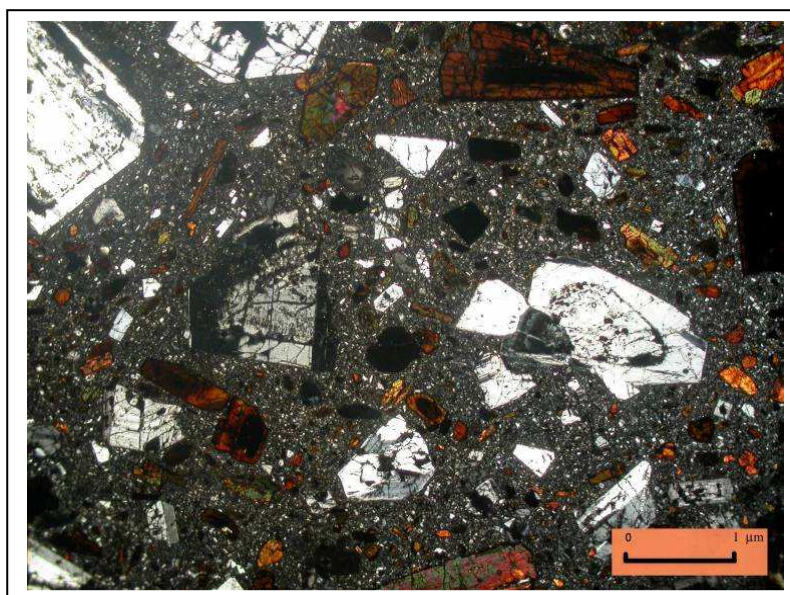
2002.18.80. / CSK6. KŐ

Lelőhely: szórvány a templom területéről

Leírás: Sötétszürke, egyik oldalán simára faragott andezit. Fenokristályos (amfibol 1-1,5 mm) vulkanit. A makroszkóposan is látható földpátok 2-4 mm nagyságúak (M: 2,4x5,8x3,2 cm). A porfiros szövetében a kőzetüveg mennyiség 50 % körüli, amelyben zónás plagioklász földpátok és amfibolok, kevés piroxén látható.

Név: andezit

Analógia: 99.1.1307. Szegvár-Sáp

2002.18.80. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

2001.1.663. / CSK7. KŐ

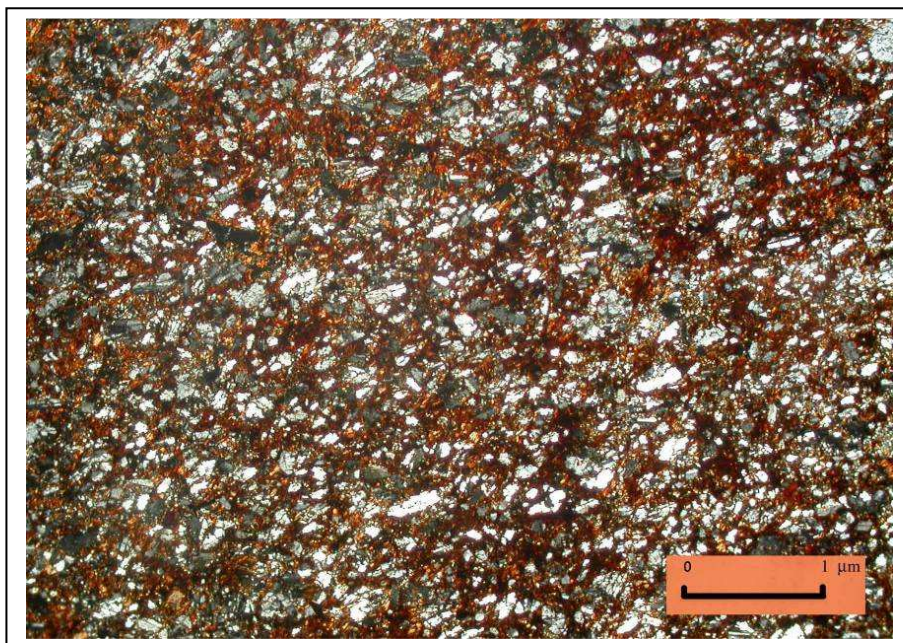
Lelőhely: 306-os sírból

Leírás: Vasas oldattal átitatódott, palás, finomszemű, sötétbarna kő. Kovás kötőanyag. Szövetében kriptokristályos kvarc látható.

Név: kvarchomokkő

2001.1.663. minta

2001.1.663. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

1.2.8. Székkutas - Kakasszék II. számú homokbánya (Árpád-kori falurészlet)

Elhelyezkedés:

A lelőhely Székkutas ÉNy-i határrészén, a Kakasszéki Gyógyintézettől ÉNy-ra, a Kakasszéki-ér és a Kakasszéki-tó mentén levő magasparton található. A területet két oldalról is víz veszi körül.

Kutatás története:

Bende Lívia, Lőrinczy Gábor, B. Nagy Katalin, Tóth Katalin (2006)
Csányi Viktor (2009.)

Kora: 12-13. század

A település

A megkutatott területen (10 000 m²) összesen 186 objektumot tártak fel, amelyből az Árpád-kori emlékek a terület nyugati részén kerültek elő. Valószínű, hogy itt lehetett a településközpontja a házakkal, vermekkel, gödrökkel és árkokkal. Mivel a települést nem tudták teljesen feltárni, a pontos kiterjedésére sem lehet következtetni. A feltárt településrészlet szerkezete viszonylag hosszan elnyúló, laza és állandó településrendet mutat. A mindössze három Árpád-kori földbe mélyített épület (kettő lakóház, egy gazdasági épület) iránya megegyezik a dombhát irányával (ÉK–DNY) és egy vonalban találhatók, egymástól 20–23 méter távolságra. A szerkezetük azonos, ágasfás-szelemenés, náddal és nyeregtetővel fedett, földbe mélyített verem- és süllyesztett lakóháztípusba sorolhatóak. Az épületeket, egymást derékszögben metsző, nagyméretű árkok zárják le északon és nyugaton. Ezeknek kettős szerepe lehetett: egy-egy nagyobb gazdasági egységet ölelhettek körül és a terület vízelvezetéséről is gondoskodtak. A *leletanyag* nagyobb részét a különböző típusú agyagedények maradványai, kisebb részét csontból, kőből (fenőkő, őrlőkő) és fémből (vasszegek, vastű, vasolló stb.) készült tárgyak alkotják. Az ásatáson egy II. András (1205–1246) ezüstdénár és egy II. Eberhard (1200–1246) ezüstdénár is napvilágot látott. A 11–13. században hazánk a nyugat-marhaexportőrévé lépett elő. E kereskedelmi kapcsolatok révén is eljuthattak friesachi pénzveretek az Alföldre. Ezt támaszthatja alá az is, hogy a falutól nem messze haladt a középkorban igen fontos ősi

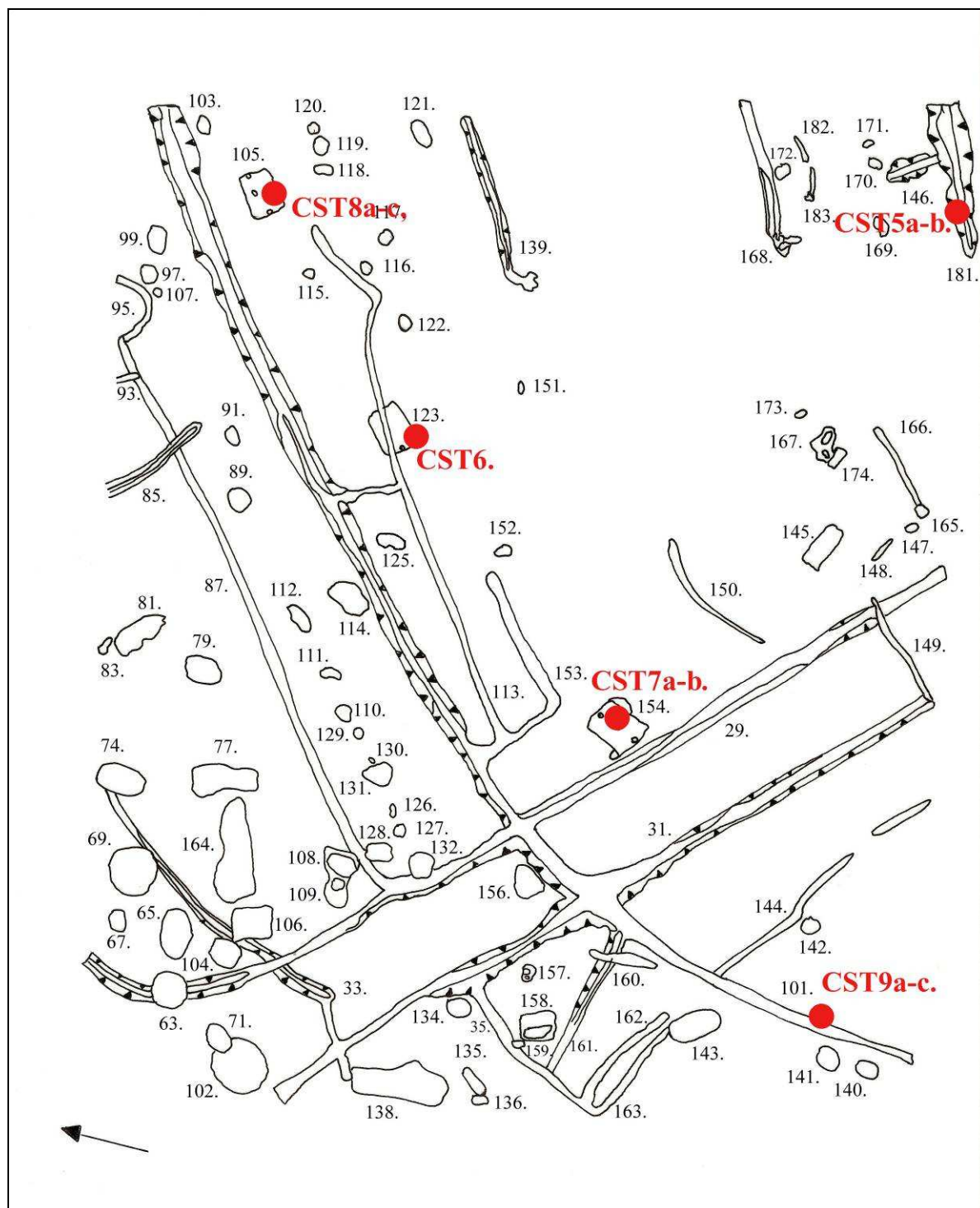
A lelőhely elhelyezkedése

marhakereskedelmi út, mely megélhetési lehetőséget biztosíthatott az itt lakók számára. A falu templomának nyoma sem a próbafeltárás, sem pedig a 2008 tavaszán végzett folyamatos régészeti felügyelet során nem került elő. Azonban a település egyes objektumaiban és a három Árpád-kori ház betöltéséből nagyobb mennyiségű lapos, vörösre égett, pelyvás soványítású habarcsos Árpád-kori téglák kerültek elő, amelyek valamilyen téglából épült felszíni épületre engednek következtetni.

Eddig ez az egyetlen, a Kakasszéki-tó partján részben feltárt településrészlet, de a terepbejárási adatok alapján megállapítható, hogy a Kakasszéki-ér és -tó kedvező természetföldrajzi feltételeket nyújtott a 10–13. században és sűrű településhálózatot eredményezett a területen. A most részben feltárt falu közelében több templomos hely is található. (pl: a Veres-Kutas-dűlőben lévő templomhely az Árpád-kori Kutas - ma Székkutas - falu temploma lehetett.)

Irodalom:

1. CSÁNYI, V. 2008: Csányi Viktor: Egy Árpád-kori falurészlet feltárt emlékei Székkutas határában HOMBÁR - Múzeumi Műhely 5. Tornyai János Múzeum és Művelődési Központ, pp. 9-34.

A minták elhelyezkedése az ásatási alaprajzon

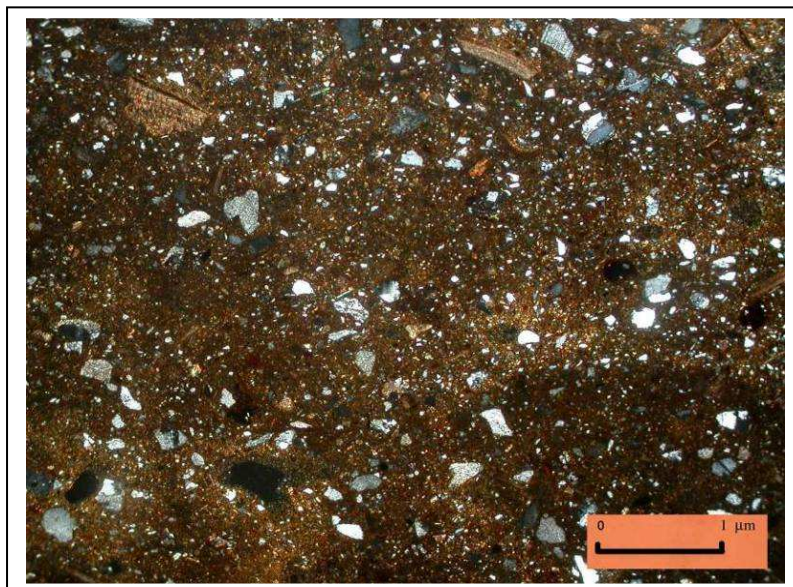
A minták leírása:

2008.2.222.. / CST6. TÉGLA

Lelőhely: 123. objektum, Árpád-kori ház,

Leírás: Sötét narancs, pelyvás soványítású, két oldalon simított téglatöredék

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CST6. minta szöveti kép (+N, 2x)

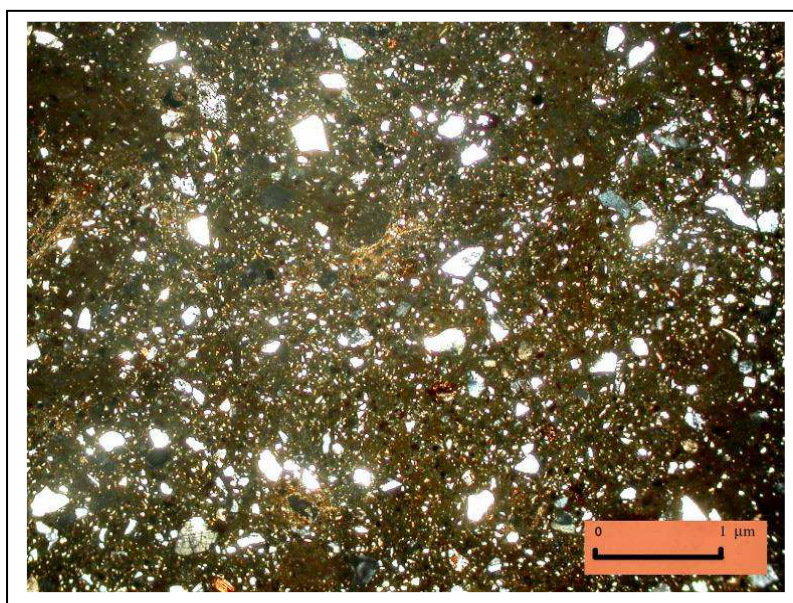
2008.2.312.. / CST7a-b. TÉGLA

Lelőhely: 154. objektum, Árpád-kori ház

Leírás: a./ tégl: világossárga, felületén habarcsréteg (narancs színű festés? tégl nyom?) homogén, porózus (M: 9,8x6,5x4,5 cm) b./ tégl: Faragott idomtégla, narancs, pelyvás, felületén szürke habarcsnyomok, egyik oldala sima (M: 12,5x8,9x4,9 cm)

Analógia: 2008.2.377b. Székkutas-Kakasszék

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CST7a. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

2008.2.153. / CST8a-c. TÉGLA

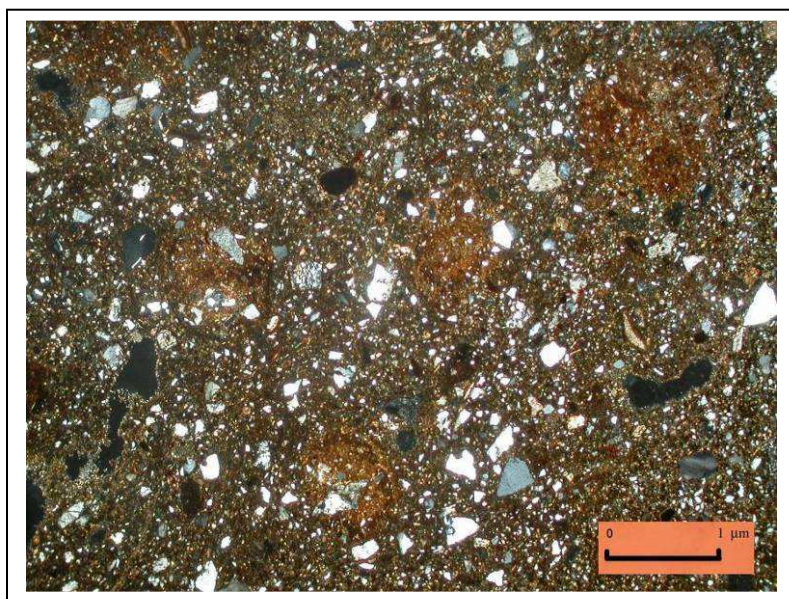
Lelőhely: 105. objektum, Árpád-kori ház

Leírás: „3 db tégl: a./ tégl: narancs, pelyvás, egyik oldala simított, rajta sötétszürke habarcsnyomok (M: 9x7,4x5 cm), b./ tégl: világossárga, pelyvás, egyik oldalán égés nyomok (M: 8,2x5,7x3,5 cm), c./ tégl: narancs, sok pelyvát tartalmazó, átégett-megégett téglatöredék, rajta sötétszürke habarcskéreg (M: 7,2x9,4x4,4 cm)

Analógia: 2008.2.337b.(a,c) Székkutas-Kakasszék

CST8a. minta

CST8a. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

2008.2.137. / CST9a-c. TÉGLA

Lelőhely: 101. objektum

Leírás: a./ tégl: világossárga, pelyvás, faragott, két oldalán simított, rajta habarcs nyomok, (M: 9x10x3,7 cm) b./ tégl: narancs, pelyvás, belül átégett-túlégett fekete, amorf téglatöredék (M: 17x7x4,3 cm) c./ tégl: narancs, pelyvás, habarcsnyomok (M: 13x5x4,5 cm)

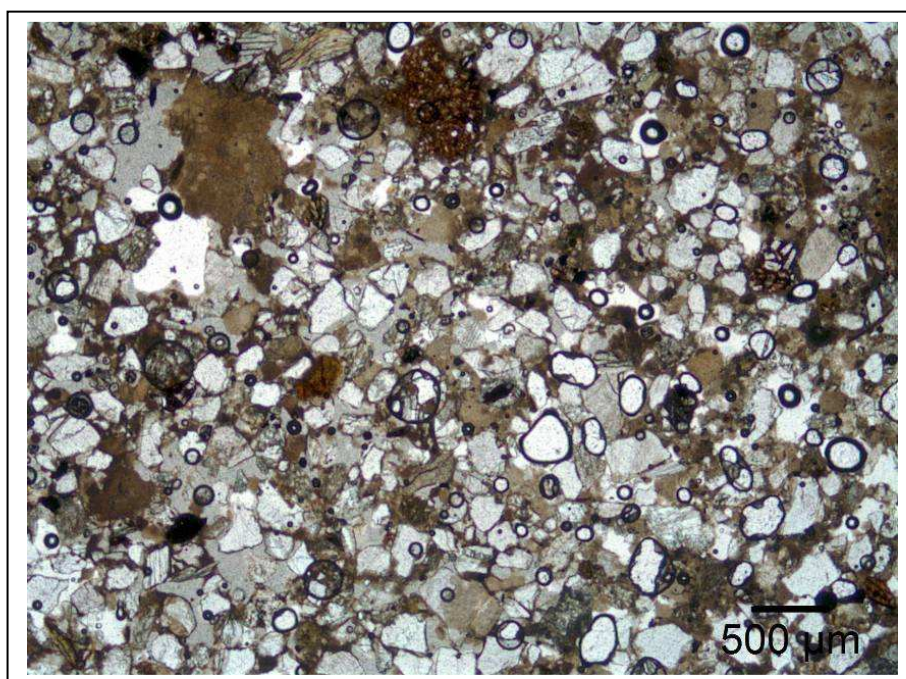
Analógia: 2002.2.153c. (b)., 2002.2.153a. (c) Székkutas-Kakasszék

CSH32. HABARCS (CST7a.-ról)

Lelőhely: 154. obj. Árpádkori-ház

Leírás: Világossárga tégláról világosszürke, porózus habarcs. A szöveti képen az alapanyag mennyisége sok, benne közet törmelék, kerámia és karbonát szemcsék láthatók. Jól osztályozott, az ásványi elegyrészek illetve az alkotók nem folyamatosan töltik ki a teret, de az elegyrészek egyenletesen oszlanak el. A kvarc éles, sarkos, kevés földpát látható.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

CSH32. minta vékonycsiszolati képe (+N, 2x)

1.2.9. Szentés-Kaján, Köves-halom (Köveshát)

Elhelyezkedés:

Szentés-Kaján, Temetőhalom régészeti lelőhely Csongrád megye északi részén, Szentestől 13 km-re északra, a Kaján határrészben, a szarvasi műúttól 450 m-re északnyugatra fekszik, a Nagytőke és Szentés települések közigazgatási határát jelentő földút keleti oldalán. A környezetéből határozottan, 5-8 m-re kiemelkedő, ÉK-DNy-i irányú, mintegy 600 m hosszú homokhát déli végén egy háromszögelési pont jelzi a vonulat legmagasabb részét, ahol a templom romjait feltárták.

Kutatástörténet:

Csallány Gábor (1935, 1937)

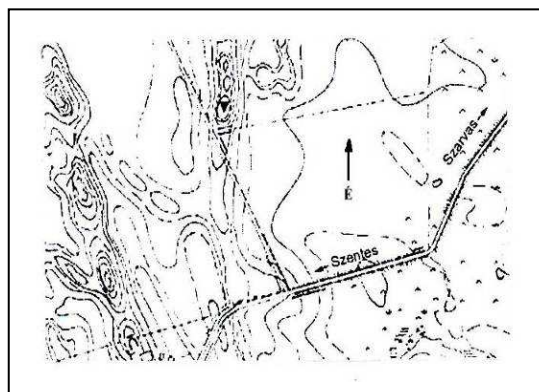
Csalogh József (1959)

Türk Attila (2000-2001)

Kora: 11-13. század

A templom:

A kiemelkedés legmagasabb pontján (amelyen a háromszögelési pont máig megtalálható) egy kisméretű, egy periódusban épült 15,4 m hosszú, 9,4 m széles és 1,2 m falvastagságú templom alapjai kerültek elő. A templom szentélye enyhén patkóíves záródású, amelyhez téglalap alakú hajó kapcsolódik. Az alapozás döngölt agyag nélkül (!) készült, faragott kváderekből ún. köpenyfalas technikával. A templom belsejében, illetve az alapozás tetején feltárt törmelékből származó habarcsos téglák, illetve idomtégla alapján valószínű, hogy a templom felmenő falainak építésénél kövek mellett téglát is használtak. A templom körüli temetőben összesen 72 sírt tártak fel, míg a korábbi mezőgazdasági művelés által megbolygatott sírok száma több százra tehető. A temetkezések sűrűn és több rétegben kerültek elő. A nemesfém ékszerek (karikák, gyűrűk stb.) és az éremleletek, valamint a templom alapjából származó faszén minta radiokarbon kormeghatározása alapján a templom építésének ideje a 11. század elejére tehető.

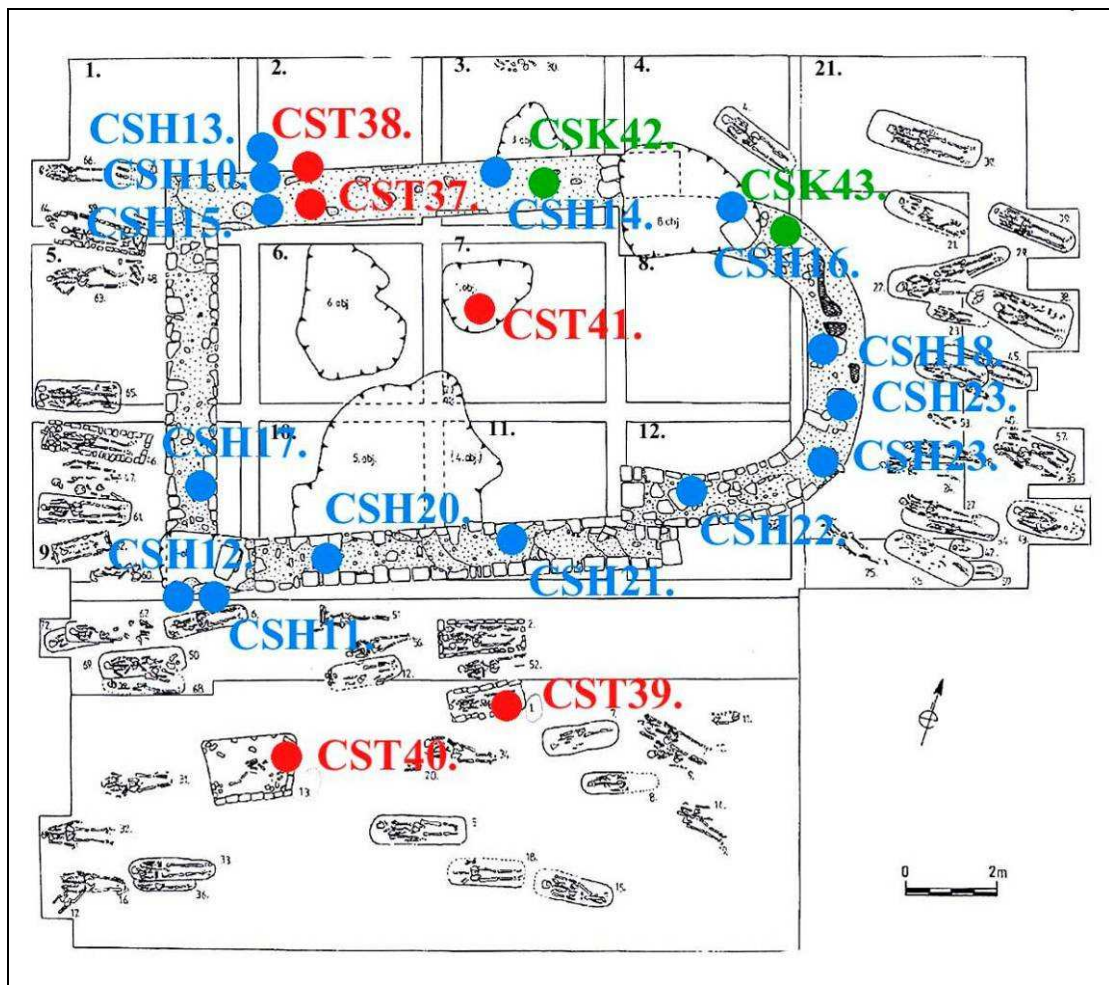

A lelőhely elhelyezkedése

A település 13. századi virágzó életére bizonyíték egy limoges-i szentfigura, amely ágyazott zománctechnikával készült. A Szentés-Kaján, Temetőhalom régészeti lelőhely a jelenleg rendelkezésre álló adatok és leletek alapján, egy igen rangos, gazdag közösség nyughelye, a település a tatárjárás után már nem éled újjá. Egy 1523-as oklevél csak a templomromot említi Masegyháza néven a vizsgált terület közelében. A források elemzése, a terepbejárás és a templom feltárása alapján a kajáni Árpád-kori templom ezzel az adattal azonosítható.

Irodalom:

1. TÜRK, A. 2000: Szentés, Kaján, Temető-halom. Régészeti Kutatások Magyarországon, pp. 209-210
2. TÜRK, A. 2001: Szentés-Kaján, Temetőhalom régészeti lelőhely 2000. évi feltárása. In.: Múzeumi Kutatások Csongrád megyében 1999-2000. pp. 21-28
3. TÜRK, A. 2005: Árpád-kori, templom körüli temető feltárása Szentés-Kaján, Temetőhalom (Előzetes beszámoló a 2000-2001. évi ásatásokról) In: „... a halál árnyékának völgyében járok”. A középkori templom körüli temetők kutatása. Opuscula Hungarica VI. Szerk: Ritoók Á.- Simonyi E., Budapest, pp. 213-219

A mintavétel helye az ásatási alaprajzon

A minták leírása:

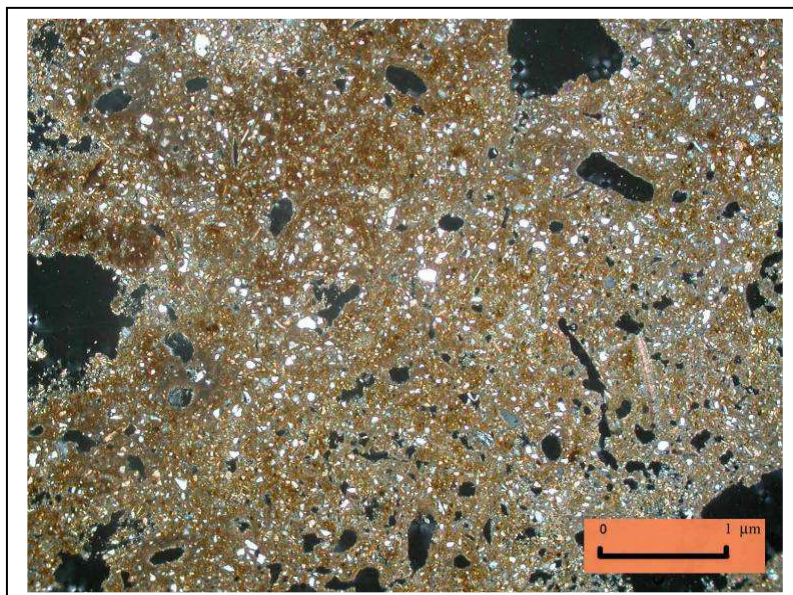
2001.1 33. / CSK42. KŐ

Lelőhely: 3. szelvény, É-i hajófal a lapozási árkából

Leírás: Sárgásszürke mészkő, egyik oldala domborúra faragott, tömött, apró kagyló és csigahéj töredékek (M: 12x12x8,5 cm) látható szövetében.

Név: tavi dolomitos mészkő

Analógia: pl. SZEK5. Szeged, Szent Erzsébet templom

2001.1.33. minta szöveti kép (+N, 2x)

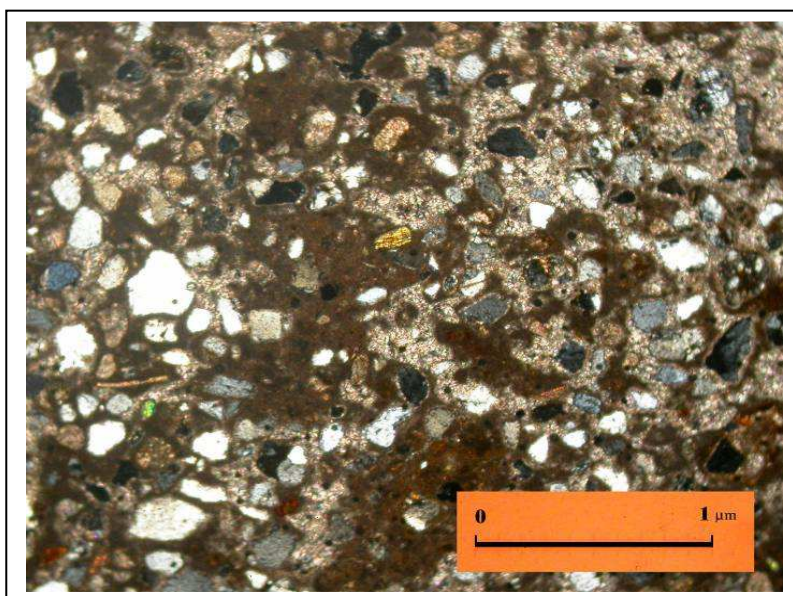
2001. 1. 39. / CSK43. KŐ

Lelőhely: Faragott kő, 4. szelvény, a szentély É-i részének alapozási árkából

Leírás: Sárgásfehér, finomszemű, tömött, enyhén porózus. Növény és mollusca lenyomatok, töredékek láthatók benne. A karbonátos alapanyagban nagyon sok a litoklaszt, a kvarc és a csillám.

Név: biogén homokos mészkő

Analógia: pl. 99.1.1334. Szegvár-Sáp

2001. 1.39. minta vékonycsiszolati kép (+N, 4x)

2001. 1.20. / CSK44. KŐ

Lelőhely: 5. objektum

Leírás: Csiszolt, kőfaragvány töredék. Fehér, tömött, forrás mészkő. Szabad szemmel is látható, hogy a szövetet teljesen átkristályosodott kalcit alkotja. Az 1-2 mm pórusok egykori növények maradványai

Név: forrás mészkő

Analógia: pl. 84/14. Szermonostor

2001.1.20. minta

2001. 1. 21. / CSK45. KŐ

Lelőhely: 5. objektum

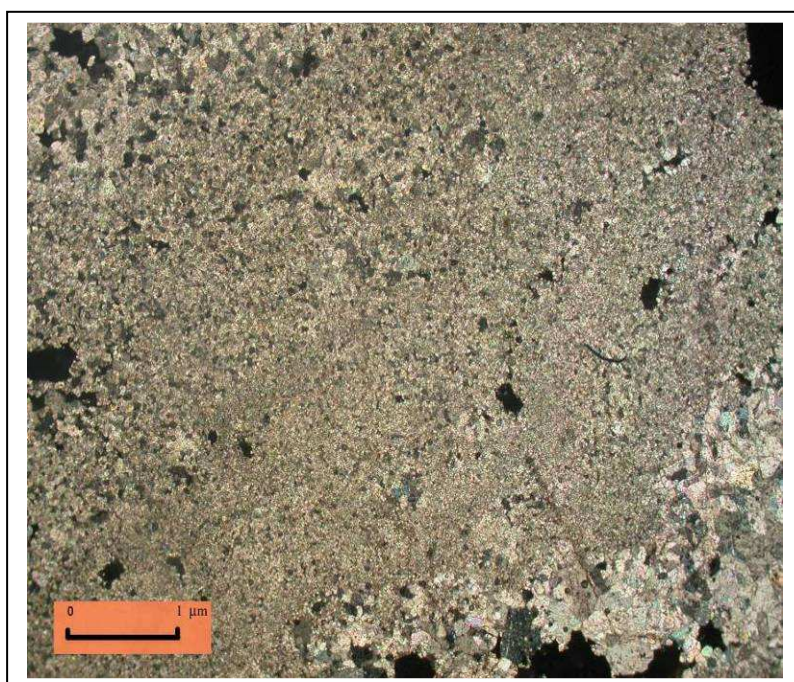
Leírás: Csiszolt, fehér kőfaragvány töredék. Szabad szemmel is látható, hogy a szövetet teljesen átkristályosodott kalcit alkotja. Az 1-2 mm pórusok egykori növények maradványai

Név: forrás mészkő

Analógia: pl. 84/14. Szermonostor

2001.1.21. minta

2001.1.21. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

2001. 1. 22.. / CSK46. KŐ

Lelőhely: 5. objektum

Leírás: Fehér, csiszolt, kőfaragvány töredék. Szabad szemmel is látható, hogy a szövetet teljesen átkristályosodott kalcit alkotja. Az 1-2 mm pórusok egykori növények maradványai

Név: forrás mészkő

Analógia: pl. 84/14. Szermonostor.

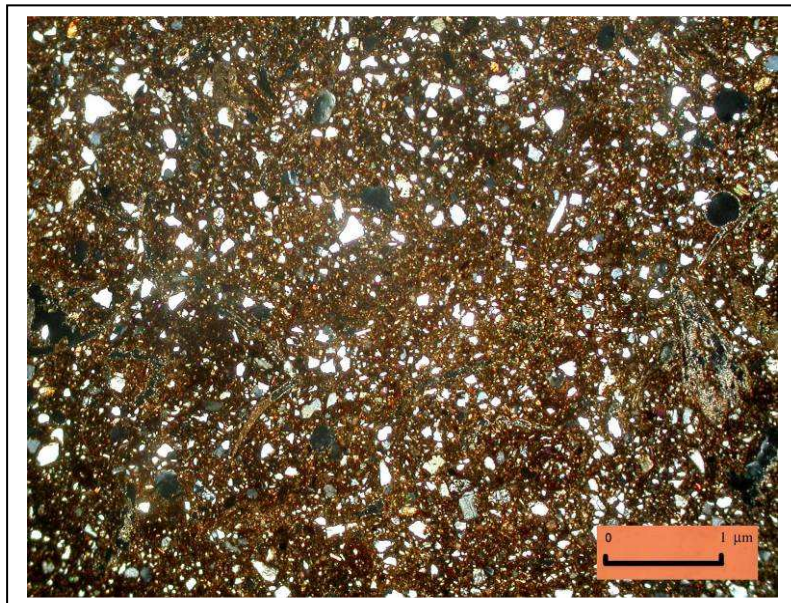
2001.1.22. minta

2001.1.30. / CST37. TÉGLA

Lelőhely: 2. szelvény, É-i hajófal alapozási árkából

Leírás: Narancs, pelyvával és téglatörmelékkel (max. 1,8 cm) soványított tégl egész tégl (M: 30x25x5,5 cm). Szöveti képe egyenletese szemcse eloszlásban karbonát szemeket, kvarc, csillám ásványokat és pelyva maradványokat mutat.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

2001.1.30. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

2001.1.31. / CST38. TÉGLA

Lelőhely: 2. szelvény, É-i hajófal alapozási árkából.

Leírás: Ívesre faragott narancsszínű, pelyvás idomtégla Kevés örölt kerámiát tartalmaz (M: 12x5x6 cm)

2001.1.31. minta

2000. 7. 53. / CST39. TÉGLA

Lelőhely: 1. sír

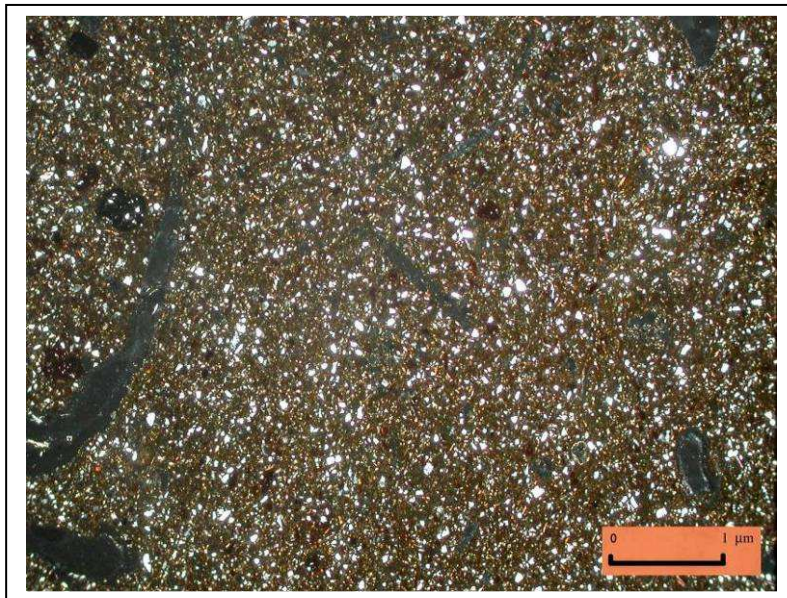
Leírás: Narancs, pelyvás, homogén porózus téglá, egyik oldala simított és íves (faragott?) benyomódás látható rajta. Másik oldala pelyvalenyomatos (M: 18x12x5 cm)

2000. 7. 56. / CST40. TÉGLA

Lelőhely: 13. sír

Leírás: Világossárga (belül narancs) pelyvás, egyik oldalán simított, homogén jól eldolgozott téglá (M: 14,5x15x5 cm). Finomszemcsés, tömött, csiszolatában molluscahéj töredékek láthatók.

Vizsgálat: XRD vizsgálat

2000.7.56. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

2001. 1. 56. / CST41. TÉGLA

Lelőhely: 7. szelvény.

Leírás: Világossárga, pelyvás, homogén, viszonylag tömött, rézsútosra faragott idomtégla (M: 16x12x6 cm)

2001. 1. 56. minta

CSH10. HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény, É-i hajófal

CSH11. HABARCS

Lelőhely: 13. szelvény, DNy-i hajó falsarok

CSH12. HABARCS

Lelőhely: 13. szelvény, DNy-i hajó falsarok

CSH13. HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény, É-i hajófal

CSH14. HABARCS

Lelőhely: 4. szelvény, É-i hajófal

CSH15. HABARCS

Lelőhely: 2. szelvény, É-i hajófal

CSH16. HABARCS

Lelőhely: 4. szelvény, a szentély É-i része

CSH17. HABARCS

Lelőhely: 5. szelvény, Ny-i fal közepétől

CSH18. HABARCS

Lelőhely: 8. szelvény, szentély

CSH19. HABARCS

Lelőhely: 9. szelvény, Ny-i fal

CSH20. HABARCS

Lelőhely: 10. szelvény, déli hajófal

CSH21. HABARCS

Lelőhely: 11. szelvény, D-i hajófal alap

CSH22. HABARCS

Lelőhely: 12. szelvény, szentély D-i része

CSH23. HABARCS

Lelőhely: 21. szelvény, szentély

CSH12-23.

Vizsgálat: HT meghatározás

1.2.10. Szer, monostor

Elhelyezkedés:

Az egykori monostor lelőhelye napjainkban az Emlékpark területén, Ópusztaszer K-i részén található. Az Árpád-kori Szer maradványai a hajdani Tisza árterét szegélyező magaspart peremén, több mint 1 km hosszúságban, ÉNY– DK irányban húzódnak.

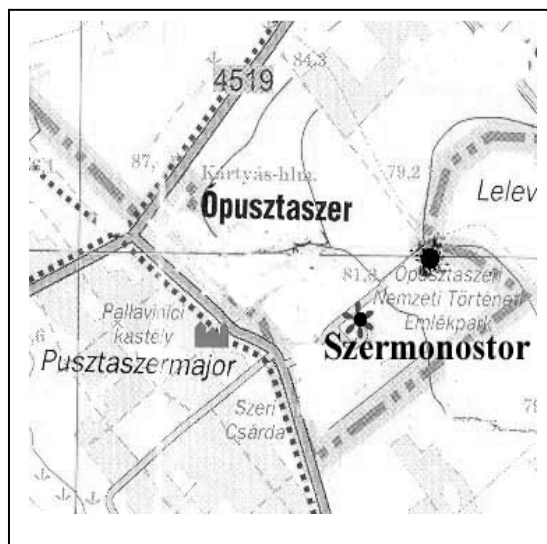
Kutatástörténet

Göndöcs Benedek és Rómer Flóris (1882)
Török Aurél (1885)
Csallány Gábor (1907)
Bálint Alajos (1966)
Trogmayer Ottó (1970-1976)
Vályi Katalin (1980 – napjainkig)

Kora: 10-11. század fordulójától a 14. századig

A templom:

A templom nyolcszori átépítése során három különböző alaprajz különíthető el egymástól. A legkorábbi templom réti mészkőből (tavi dolomitos mészkő) épült, egyhajós, patkóíves szentélyzáródású volt, amelyhez később tornyot is építettek. Hossza 16 m, a szélessége 10 m volt és a 11 században, Szent István idejében építhették. Padlója döngölt agyagból készült. Később a templomhajót Ny-felé meghosszabbították, de alaprajzát a 11. század végéig őrizte meg, amikor a szentély és a hajó oldalfalainak felhasználásával egy alapvetően új alaprajzú ún. Sankt Gallen-i típusú, 31 m hosszú kolostortemplommá alakították át. Ennek a templomtípusnak a jellegzetessége a hajó mindkét végét lezáró félköríves szentély, valamint a négy oldaltorony. E templom Ny-i harmadában 2,5 m átmérőjű alapozást találtak, amelyen egykor kőből vagy bronzból készült keresztelőmedence állt. Ezután a 12. század közepén, ismét gyökeresen új típusú templom épült. A Bor-Kalán nemzetség gazdagodása és hatalmának megerősödése tette lehetővé Kalán érsek korában, hogy a korábbi épületek elbontását követően egy új háromhajós, bazilikális elrendezésű templomot építsenek, amelyhez D-en kiterjedt kolostor-épületek csatlakoztak. A három hajós templom az épület fénykorát jelentette: hossza 34,5 m, szélessége: 23,5 m volt, homlokfala 16 m lehetett.

A lelőhely elhelyezkedése

A téglából készített felmenő falakat döngölt agyagra rakott kőalapozásra építették. A padozatot téglalapra helyezett vörös márvány (vörös mészkő) lapokból, a templombelső gazdag márvány (mészkő, homokkő) faragványait és a szentélyt a hajótól elválasztó szentélyrácsot ugyancsak vörös márványból (vörös mészkő) faragták ki. Falait freskók díszítették, ablakai készítésénél ólomkeretes üveget használtak fel. A templomhoz Ny-i toronypár tartozott, közöttük kegyúri karzat helyezkedett el. A 13. század elején a Ny-i homlokzat elé végül egy előcsarnokot építettek, amelynek bejáratát díszítették a másodlagos helyzetben talált oszlopszobrok. Az épületegyüttes a tatárjáráskor elpusztult, de az újjáépített templom már jóval szerényebb volt. A monostor területén 961 sírt tártak fel, amelyek alapján a területen a 11. századtól a 15. századig folytak a temetések.

A település legkorábbi említése Anonymus Gestájából való, aki szerint a honfoglalás után a későbbi birtokos Bor-Kalán nemzetség ősei telepedtek itt meg. A birtok megszerzését követően a nemzetség őse itt - a falu már többször átépített temploma helyén - Szűz Mária tiszteletére építette fel monostorát, a település K-i végén emelkedő magaslaton pedig egy új plébániatemplomot. A falut 1389

előtt oklevélben csak a monostor kapcsán említik (1233). A tatárjáráskor a település a monostorral és a plébániatemplommal együtt elpusztult, viszont hamarosan újjá épült, hiszen monostorát 1256-ban már újra említik. Nem sokkal ezután kerülhetett sor az előzőnél nagyobb, későromán – kora gótikus stílusú plébániatemplom építésére is. A 13. század második felétől a 15. századra Szer a mezővárosok sorába emelkedett. A település földesúri joghatóság alatt állt, vámszedési és vásártartási joggal rendelkezett. Fejlődését kedvező földrajzi fekvése, bencés monostora, valamint a Szeri-Pósák uradalmi - igazgatási központja és gazdasági tevékenysége segítette elő. 1471-ben kihalt a szeri Pósa család, s Mátyás király a hatalmas birtokot guti Országh Mihály és Nádasdi Ongor János között osztotta meg. A monostort a szerzetesek viszont ennél már jóval korábban elhagyták, 1388 után többé őket oklevelekben nem említik. 1526-ban az itt átvonuló törökök jelentős pusztítást végeztek Szeren, de ezúttal még újjáépült. A monostor falai közé török őrség települt, s a török térképeken erősséggént tüntetik fel. A település végső pusztulása valamikor az 1596-ban következett be, hiszen a 17. század elejétől már Praedium Zer-ként említik az egykori települést.

Irodalom:

1. GYÖRFFY, GY. 1963: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. Budapest, pp. 882- 907
2. VÁLYI, K. 1986: Szer középkori településtörténete a régészeti leletek tükrében. In.: Falvak és mezővárosok az Alföldön. Nagykőrös, pp. 117-129
3. TROGMAYER, O. 1992: A Pusztaszeri templomrom. Műemlékvédelem XXXVI. 1992/2. pp.88-94
4. BÉRES, M. – KÜRT, B. – NAGY, Á. – TROGMAYER, O. – VÁLYI, K. 1996: Szer monostora és kora. Ópusztaszer, pp. 7-43
5. TROGMAYER, O. 1998: „...messzelátó hegy gyanánt szolgált...” Szer monostor templomának építéstörténete. Szeged, pp. 7-136
6. VÁLYI, K. 1998: Földméli történelem, Régészeti kutatások Szemonostor területén régen és ma. SZEGED A város folyóirata. Szeged, pp. 15-19
7. HORVÁTH, F. 2000: Szer plébániatemploma és a település középkori története. In.: A középkori Dél-Alföld és Szer. (Szerk.: Kollár Tibor) Szeged, pp. 123-142

A minták leírása:

55.35.2. / CSK9. KŐ

Lelőhely: monostor?

Leírás: Két egymás mellett álló hengeres oszlop, összeolvadt akantusz leveles fejezete. Az egyiket a falsíkja kettévágja. Sárgásszürke színű, porózus mészkő. Szöveti képében Lithotamnium, Bryozoa töredékek és foraminiferák vázai láthatók. A homokos alapanyag biotörmelékekkel cementált.

Név: biogén mészkő

Analóg: pl. 2001. 1.39. Szentcs-Kaján

55.35.2. minta

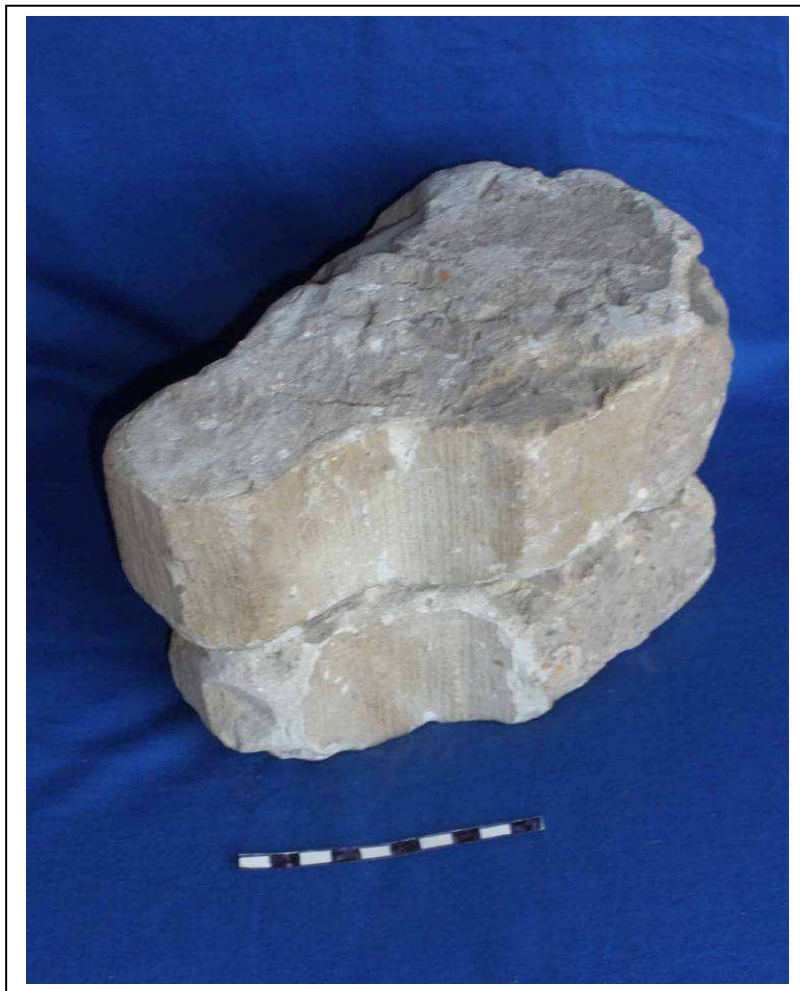

55.35.2. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

55..35.6-7. / CST10. - CST11. TÉGLA

Lelőhely: a monostor téglája

Leírás: Vakolatos, habarcsos gótikus gerinctéglák (idomtéglák) Falban álló részükön széles, a szabadon álló, a falfestés színét őrző végükön körte alakúan elkeskenyedő. Világossárga, homogén tömör, jól eldolgozott anyagú simított idomtégla.

55.35.6-7. minta

CSH27. HABARCS

Lelőhely: A monostor téglájáról (CST11.)

Leírás: Sárga idomtégláról szürke, finomszemű, mészzsemcsés (1-3 mm)

Vizsgálat: XRD vizsgálat, HT meghatározás

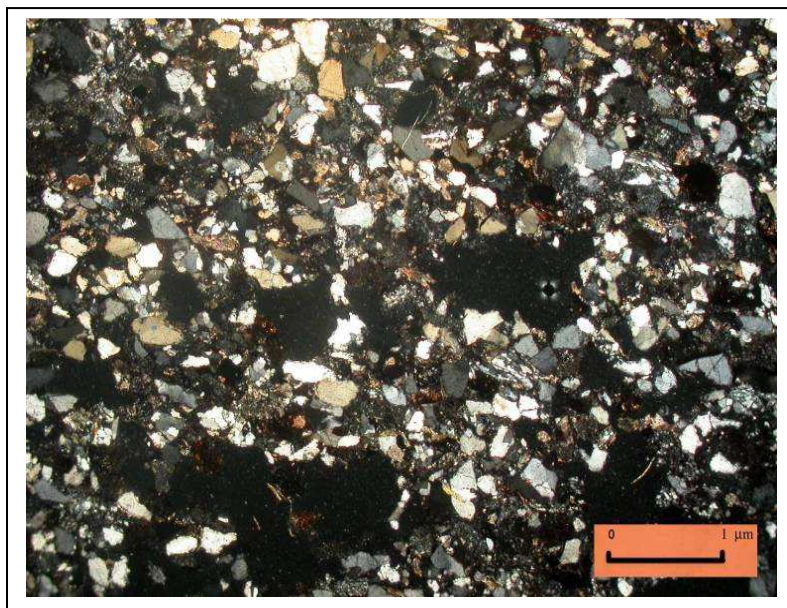
B11-12. KŐ

Lelőhely: „VB” 11-12 között

Leírás: Vörös színű kőfaragvány darabja (M: 5x1,4x1,2 cm) Kvarc és földpát látható a szöveti képen.

Név: középszemű homokkő (felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. I/E. Szermonostora

B11-12. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

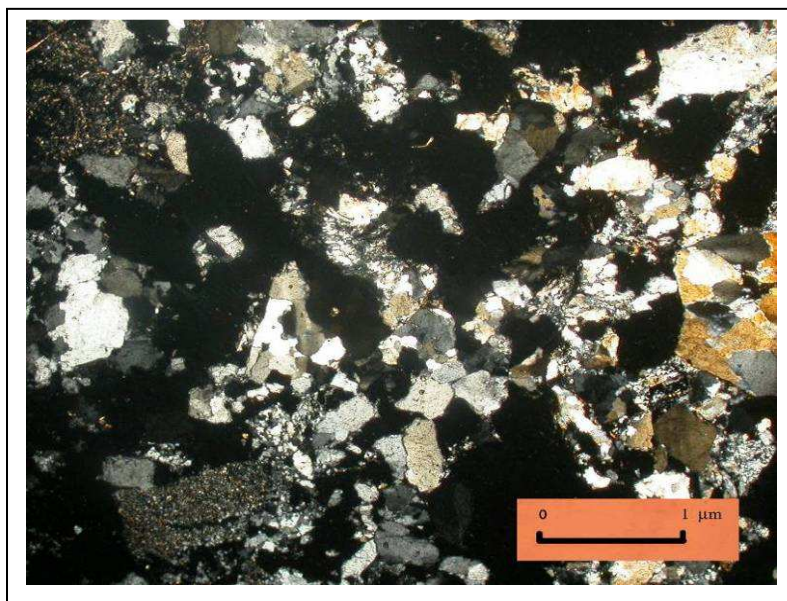
92/7a. KŐ

Lelőhely: 92/7. szelvény. (-7.50-80 cm mélység) Kútház?

Leírás: Világos szürke, durvaszemű porózus kőzetminta (M: 1,1x1,2x1,2 cm), amely szöveti képében töredezett kvarc, földpát és csillám látható.

Név: durvaszemű homokkő (felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. I/É. Szermonostora

92/7a. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

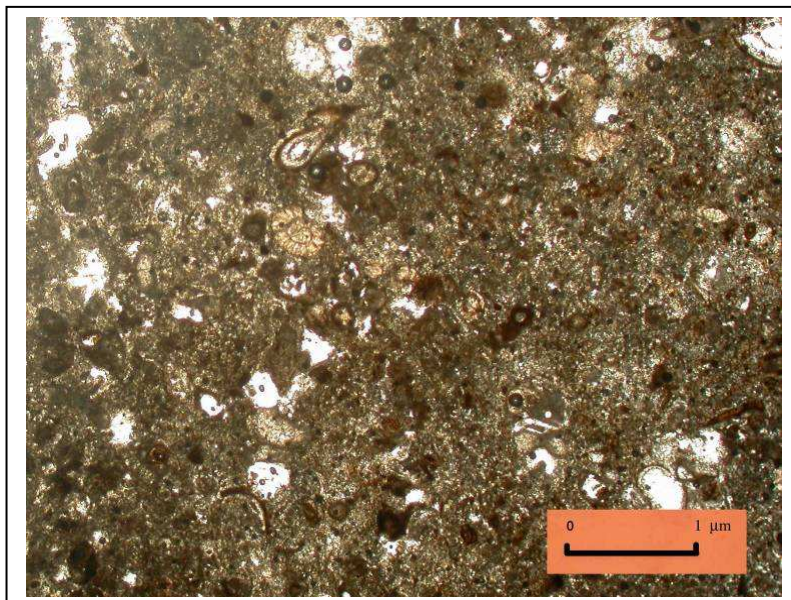
92/7b. KŐ

Lelőhely: 92/7. szelvény. Mk.1.szint.

Leírás: Oszloplábazat töredék. A karbonátos (mikrites) alapanyagban, apró molluszkák, uralkodóan foraminiferá (pl. Quinceloculina) láthatók.

Név: biogén mészkő

Analógia: pl. CSK60. Fábiánsebestyén

92/7b. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

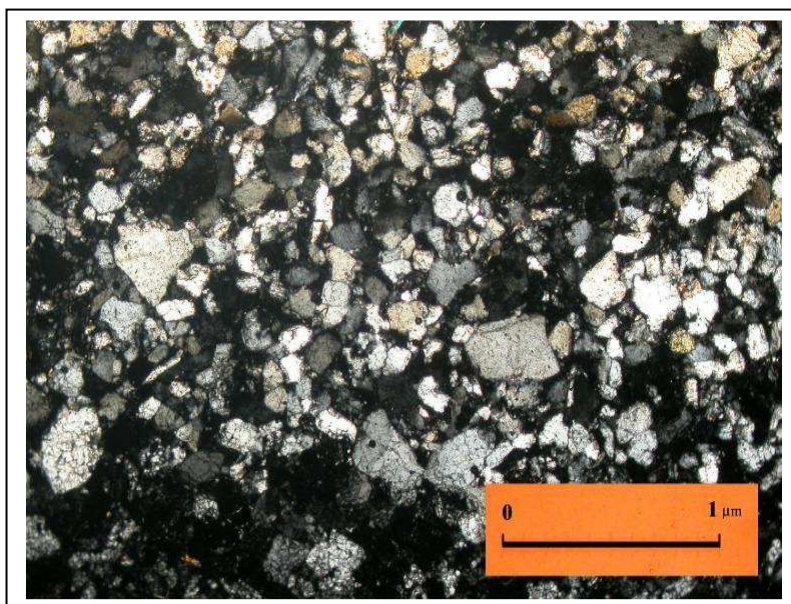
I./É. KŐ

Lelőhely: I./É- is szelvény, -14-1.30 cm.

Leírás: Ablakbéllet töredéke. Vörös színű homokkő (M: 3,3x1,7x8 cm) uralkodóan kvarc és földpát látható a szöveti képben.

Név: aprószemű homokkő (felső-kréta, Bózesi Fm.)

Analógia: pl. VB11-12. Szermonostor

I./É. minta vékonycsiszolati kép (+N, 4x)

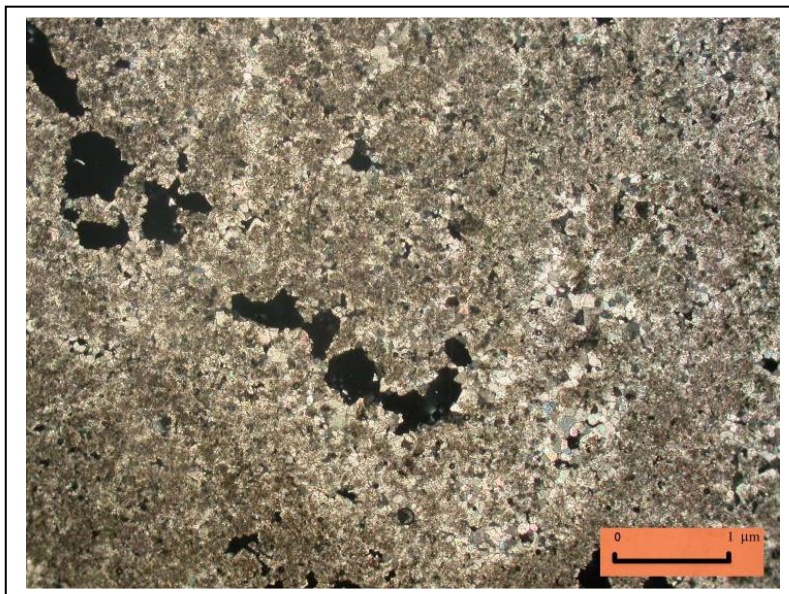
84/14. KŐ

Lelőhely: 83/4. 12. ház.

Leírás: Csiszolt, kőfaragvány töredék. Fehér, tömött, forrás mészkő. (M: 4,6x2,9x1,4 cm) Szabad szemmel is látható, hogy a szövetet teljesen átkristályosodott kalcit alkotja. Az 1-2 mm pórusok egykori növények maradványai

Név: forrás mészkő

Analógia: pl. 2001.1.21. Szentes-Kaján

84/14. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

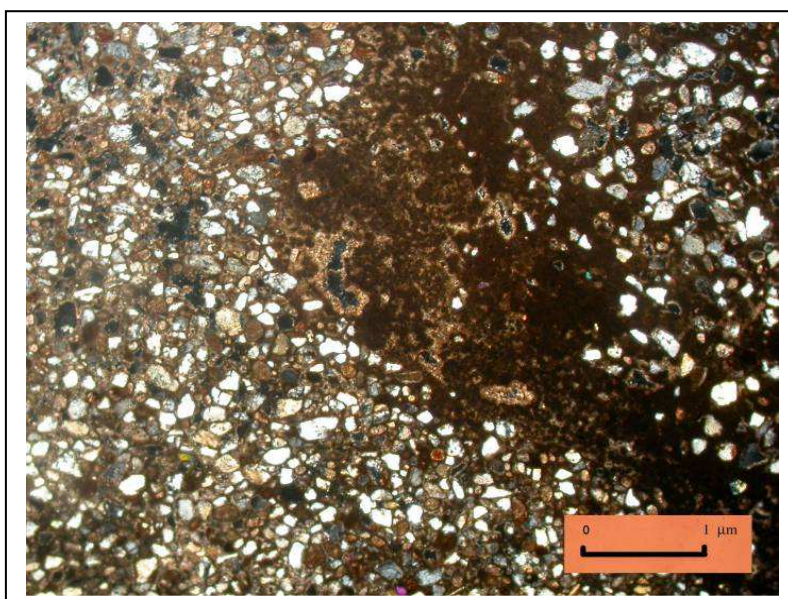
93/35. KŐ

Lelőhely: 92/7. szelvény. Mk.3. szint. 93/35. gödör (Kút)

Leírás: Kőfaragvány darabja (M: 3,2x1,7x4 cm). Szürkés vörös, meszes homokkő, amely rossz megtartású ősmaradványokat tartalmaz, benne vasas csíkok láthatók.

Név: tavi dolomitos, homokos mészkő

Analógia: pl. CSK57b. Fábiánsebestyén

93/35. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)

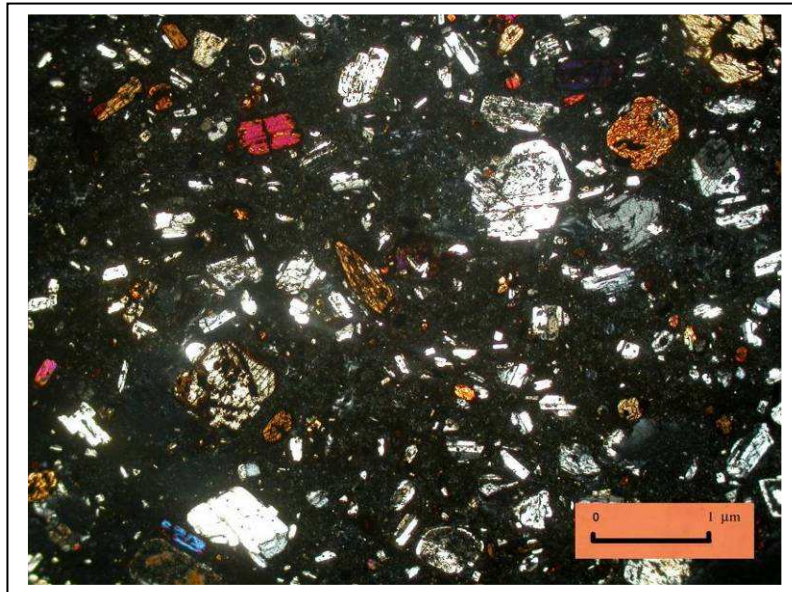
93/18. KŐ

Lelőhely: 93/1. szelvény (-20 cm), Mk. 1. szint , alapárok. 93/18. árok.

Leírás: Oszlopfő töredéke. Világos szürke vulkanit faragvány. Szabad szemmel és a szöveti képen is bontott, mállott piroxének és plagioklász földpátok láthatók (M: 3,6x1,8x1,3 cm)

Név: andezit

Analógia: pl.99.1.18. Nagyszénás 2. lh.

93/18. minta vékonycsiszolati kép (+N, 2x)